6
8-d
2 M

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
2 A
30

4 VII 2286

6-8 d2

Google

Digitized by Google

R.P. MICHAELIS RADAU. Soc. Ieſu

ORATOR
Extemporaneus, ſiue

ARTIS ORATORIÆ
Breuiarium Bipartitum.

VENETIIS. MDC.LXXXIII.

Sumptibus COMBI & LANOU.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Digitized by Google

ORATOR EXTEMPORANEUS,
Seu
ARTIS ORATORIÆ BREVIARIUM BIPARTITUM,

Cujus
Prior pars præcepta continet generalia,
Poſterior praxin oſtendit in triplici dicendi genere, præſertim Demonſtrativo;
Nec non ſupellectilem Oratoriam, Sententias, Hiſtorias, Apophtegmata, Hieroglyphica ſuppeditat.

AUCTORE
R.P. MICHAELE RADAU
Societatis JESU. S. Theologiæ Doctore & Profeſſ.

Nunc
Secundò emendatius, & tertia parte auctius editum, ac à rapina Georgii Beckheri *vindicatum,*
Per ADAMUM MOTKQVVSKY gratum diſcipulum admodum R. Patris.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, M. DC. LXXXIII.
Sumptibus COMBI, & LANOVII.
SUPERIORUM PERMISSUM.

Non cuivis Lectori Auditorique placebo ;
Lector & Auditor necmihi quiſque placet.

Qui legis iſta, tuam reprehendo ; ſi mea laudas
Omnia, ſtultitiam : ſi nihil, invidiam.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

NObile Horatii commentum eſt, Corniculam olim Avium Comitia intraviſſe alienis plumis formoſam, & tumente paſſu, voce, ſubſellio, contendiſse ſuperiorem fieri univerſis: donec ſingulis ſua certatim repetentibus inops decoris & formæ, ludibrium ac riſus facta eſt omnium. Nec ſatis fuit ſibilis explodi, ſtultè arrogantem;evulgato præterea plebiſcito, è ſociali

confeſſu publicè excluſa eſt. Nulli jam ſatis fida futura putabatur, quæ ſibi ſe non reliquiſſet; & imprudentiæ faſtigium attigiſſe, dum furto gloriam quæreret, quo Iudicum cenſuris alii furcam inveniunt. De quo, *Benevole Lector*, mutato nomine, præſens fabula occinitur? Nimirum de Georgio Beckero Prutheno Elbingenſi. Is cornicari auſus eſt & rapta aliunde eloquentia ſe Extemporaneum Oratorem coràm orbe venditare. Brevibus grandem hominis audaciam aperio: Breviarium bipartitum Artis Oratoriæ ſcripſimus in ſchola Rheto-

rices ſub Profeſſore digniſſimo R. Patre Michaële Radau, Brunsbergę in Pruſſia, in Collegio Hoſiano Societatis Ieſu. Anno à pariente Virgine 1641 & quia placuit multis, à multis privata doctrinæ & eruditionis ambitione exſcriptum fuit. Inter hos erat Georgiũs Beckherus Elbingenſis, tunc Poeſeos Auditor ſub R. P. Bernardo Roth. S. I. Is hoc Rhetoricæ noſtræ monile non accepit ſolum, ſed etiam ſui juris fecit: & quod decumauum eſt; tanquam ſui capitis fœtum, ſibi ſuoque Nomini ſuppoſuit. Indolui frequentius, &, ſic vos non vobis

millificatis Apes, ſed labores veſtri ignavis fucis in gloriã cedunt, centies ingeminavi. Expectavi verò ut Auctor ipſe quod ſuum eſt repeteret ab invaſore; ſiquidem ad id ſtimulos ſuggerebamus omnes quotquot adhuc merito jure, ipſius Auditores ac diſcipuli nuncupamur, quorum nunc plerique Magnates Magnifici, plerique Prælati Perilluſtres, plerique in Principum & Regum aulis fortunam ſuam ſecuti degunt. Sed quia R. Pater graviorum mole negociorum detentus, & Philoſophia nimirum & Scholaſtica Theologia legendis; ego impa-

tiens moræ, dum ſúbinde iterum atque iterum ſub raptoris nomine opus recudi video, ea qua potui diligentia illud vindicare accuravi & legitimo poſſeſſori atque parenti librum reſtituere. Optarunt id mecum plurimi Magnatum Poloniæ, qui mendis ac erroribus ſcatere librum multis in locis obſervabant & dignum ſuis ſuffragiis cenſebant, ut nativæ redderetur puritati ac integritati. Nam forte idcirco Beckherus corrupit vt ſuum faceret quod alienum erat, memor Poetæ canentis

Quem recitas meus eſt, ò
Fidentine, libellus;

Sed malè dum recitas,
incipit eſſe tuus.

Contuli cum autographo & correxi; an omnia ſatis ad mentem & guſtum Auctoris neſcio. Ignoſcet ille ſi non ea qua par eſt plenitudine, ipſius doctrinam ad æſtimationem orbis in lucem profero. De ſui nominis fama ſatis ſecurus eſt quam tot experimentis aliàs probavit. Tu *Lector* boni conſule laboris mei levidenſe munus & ſuperbi raptoris gloriam tandem merito fieri ignominiam vel tuo calculo confirma. *Vale.*

PÆR·

PRÆLOCUTIO.

Explicat propoſitum

AUCTORIS.

ARtem Rhetorices nunquam ſatis ſyncerè juventuti propoſuiſſe, mihi viſi ſunt illi, quibus omne ſtudium fuit præceptionibus chartas ſuperfundere, & quid ac quomodo aliquid faciendum ſit, duntaxat dicere: re autem & exemplo illud non demonſtrare. Vtique Ars quæ-

libet

libet ſicut praxi & exercitio viget valetque; ita naſcitur: & longum iter per præcepta, breve & efficax fit per exempla. Neque aliter fabricare diſcitur niſi cum fabricantibus fabricando; imo nec loqui ſciremus niſi cum colloquentibus fuiſſemus collocuti. Vt parvuli greſſum formaremus, à gerulis parentibuſque non docebamur ſolum pedes alternare ſed manuducti præeuntes ſequebamur, atque cum euntibus ibamus. In fabulis eſt: Mandaſſe Cancrorum Patrem filijs, ut cæterorum ritu animalium graderentur, nec ordine præpoſtero amplius committerent,

ut

ut præcederet cauda, ſequeretur caput. Erant ad gerendum morem parati filij ſed exemplo volebant à parente inſtrui. Ito præ (ajebant) Pater & quod fieri à nobis poſtulas quì fieri poſſit & faciendum ſit monſtra. Sed præcipere potuit Pater, non præire; ideo hucuſque cancrorum greſſus in poſteris manet præpoſterus. Tanti eſt præcepto addere exemplum, & linguæ manum. Ad hunc ſcopum collimant mei conatus currentis **anni, quo nobilis juventus ex Majorum meorum imperio mihi erudienda traditur in Oratoria facultate. Præcepta dare volo ſed ſimul praxes**

& exempla: ut non ſolùm audias quid faciendum ſit, ſed quî fieri debeat etiam videas. Adjiciam hiſtorias, ſymbola, Apophtegmata nec non ſententiarum ſupellectilem, ut inopiæ Tyronum rerum penuria laborantium, utcunque ſuccurram. Nam ridiculi juvenes ſæpe caput fatigando cogitant multum; at nihil excogitant, quia nihil habent repoſitum quod cogitare poſſint. Eſt enim cogitare, multa frequenter in unum cogere. Certè niſi vel florum odoratu contactuque, vel cæli ſpeculatione mundique conceptibus impregnetur caput, nec Iuno Martem nec Iupiter de cerebro

ſuo

ſuo pariter Minervam. Inter eruditiones veluti flores, ac inter alienos conceptus, veluti amœnas viridarii plantulas, ut deambulet cupio Auditor meus: atque adeo vel audeat ſimile vel ſuperet. Nam ut rectè Poeta

Tunc benè fortis equus reſerato carcere currit,
Cum quos prætereat quoſque ſequatur habet.

Aggredior fortiter propoſitum negocium. DEVS *Ter Opt. Ter Maximus bene vertat ut & feliciter & conſtanter. Opus erit partim mea induſtria elaboratum, partim ex aliorum ſudoribus collectum,*

ad

ad ſcopum tamen à me præfixum accommodatum, atque idcirco de integro meum. Stat pro me magni Lipſii decretum. Lapides (ait in Politicis) & ligna ab aliis accipio, ædificii tamen extructio mea eſt. Architectus ego ſum & materiam variè undique conduxi. Nec Aranearum textus ideo melior quia ex ſe fila gignunt: nec noſter vilior quia ex alienis libamus ut Apes.

PARTITIO OPERIS.

BREVIARIVM noſtrum in duas partes diſtribuemus: In *Prima Parte* docebimus generaliter *Invenire, Diſponere, Eloqui*: In *Secunda Parte* ad tria dicendi genera *Demonſtrativum, Deliberativum, Iudiciale*, eaſque Orationes quæ ad hæc genera pertinent, deſcendemus. Et verendum licet ne in Secunda hac Parte moram nobis ubertas materiæ PRAXIVMQVE ſcribendarum voluntas injiciat, brevitati tamen ſtudebimus quoad fieri poterit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARS PRIMA.

De Inventione, Diſpoſitione, & Elocutione.

TRia Eloquentiæ Candidato difficilia obveniunt; *primò* ut habeat quod dicat, & hoc docet INVENTIO: *ſecundò* ut ſciat quo ordine dicat; & hoc docet DISPOSITIO; *tertiò* vt ornatè ac venuſtè dicat & hoc docet ELOCVTIO. Diſtinctè ergo de his Tribus præci- Eloquentiæ Studioſo tria potiſſimum difficilia.

piemus, diſtinctis Capitibus: Nam de MEMORIA & PRONVNCIATIONE utpote iis, quæ à natura melius; & uſu habemus aut nihil aut aliquid breviter.

CAPVT I.

DE INVENTIONE.

Inventio.

VT clarius procedamus de *Inventione*, quæſtiones aliquot mouebimus.

QVAESTIO PRIMA.

Quid ſcripturus Orationem invenire debeat?

Inueni-re quid?

RESP. I. Ante omnia ſcopum Orationis invenire debet ad quē in omnibus collimet, hoc eſt; debet certam propoſitionem ſibi præfigere & excogitare, ad quam omnia dirigat; alias cæcis oculis natanti ſimilis erit, qui brachiorum plauſu multum fatigatur & parum proficit; eo quod littus quo debeat tendere non videat.

Quæ materia eligenda?

Ex materiis vero occurrentibus ea ſemper eligenda eſt, quæ apta eſt tempori, utilis, ſelecta, quæ non ſterilis, non difficilis, ab Auditorum captu non aliena.

In genere *Exornativo* inuenienda

da materia gravis, magnifica, plauſibilis: Quare cum *Virgilius* Culicem, *Catullus* Paſſerem, Pſittacum *Statius*, *Majoragius* Lutum, Ovum *Puteanus*, Ebrietatem alius, alius Pediculum & Pulicem, ſcabiem & quartanam febrim alter laudavit, exercit i gratia & ingenii factum arbitrare: Ceterùm ſi quis talia ſerio ageret apud prudentes riſum & puerilitatis notam incurreret. — In Demonſtrativo genere.

In *Deliberatiuo* & *Iudiciali* talis quæſtio accipienda eſt, qualem neceſſitas requirit, & Auditorum capacitas exigit. — In Deliberativo & Iudiciali.

Inventia porrò prouenit, pulcra quidem ab ingenioſa natura, ea tamen quæ eruditione non careat: Nam *Eruditio* parens eſt & nutrix inventionis; quapropter ſi facile & pulchre invenire vis, ſcito Hiſtorias, gentium conſuetudines, fabulas, Apologos, Sententias, Hieroglyphica, Apophthegmata; Nam ex his non difficulter aliquid quod in rem tuam erit eruere poteris. — Inventio unde proveniat.

Obſerva vero Oratores & Hiſtoricos maximè hiſce temporibus laborare ut *acutam* inveniant *Propoſitionem*. *Acutam* vero *Propoſitionem* vocant illam, quæ ſub *Allegoria* infertur, quippe ſenſus ſimplex eſt & antiqua veritas, ſed no- — Oratores moderni acuta gaudēt inuentione, vid. quæſt. ſeq. ſe-

primam ſubſol. nova veſte incingitur, hoc eſt; ſub Allegoria ſimplicitas tegitur, quam, è verbis contextam veſtem ſi detraxeris, nudam, apertam, & ſimplicem cognoſces: Exempli cauſſa; *Iſtius Propoſitionis Allegoricæ; Caſtra vobis metabor Auditores;* Senſus ſimplex eſt; *Bellum vobis ſuadebo.* Et illius; *Togam laceratam hodie conſuam Audit*: Veritas nuda eſt; *Pacem vobis poſt bellum ſuadebo*. Tales propoſitiones argui non poſſunt; ſed cauendum ne affectatæ ſint, leues, & ſcurriles vel nugatorio nixæ fundamento, Gravitas ſiquidem Oratorem decet: Illi tamen, qui primum diſcere incipiunt, aſſueſcant ſimplices & apertas inuenire propoſitiones, argumentaque facilia & clara conquirant; ſic enim brevi proficient: & ad propoſitum loqui diſcent. Hoc ubi didicerint facile pro ſuo quiſque ingenio aſſurget.

Argumenta invenienda poſt propoſitionẽ inuentã quibus hæc ipſa ſuffulcitur. RESP. II. Vbi propoſitionem invenerit, debet argumenta invenire quibus propoſitionem ſtabilire poſſit, ut apud Audit: ſibi fidem faciat. Eſt autem Argumentum probabile Inventum ad faciendam fidem, hoc eſt; Eſt Cauſſa, qua Orator ſuam propoſitionem veram eſſe ſuadet.

Argumenta duplicia. Dixi probabile Inventum, quia duplicia ſunt Argumenta, alia cer-

ta, evidentia, neceſſaria, quæ prorſus convincunt: *Vt Petrus non eſt beſtia, quia eſt rationalis.* Alia ſunt probabilia ſeu perſuaſibilia, ſuntque argumenta popularia, habentia ſpeciem veri, hoc eſt quæ videntur eſſe vera propter hominum opinionem, vel propter ſimilitudinem quam habent cum veritate, vel propter eventum: Et talia præcipue Orator conquirere debet, non quod neceſſariis demonſtrationibus uti non poſſit, ſed quia plerumque populares propoſitiones facit quæ carent demonſtrationibus: vel quia cum populo agit, qui facilius movetur iis, quæ ingenio & conſuetudini ſuæ magis accommodata ſunt, quam demonſtrationibus, quæ difficulter à rudioribus intelliguntur. Orator argumenta popularia adhibeat.

Porrò Argumenta in *locis* quærenda ſunt; *Loci* enim ſunt domicilia & palatia eorum, & hi quidem duplices, *Intrinſeci* & *Extrinſeci*. *Intrinſeci* vocantur, quod in re propoſita lateant: *Extrinſeci* vero ſeu *aſſumti* dicuntur, quod extra rem ſint, & ab extra aſſumantur. Sunt hi, præjudicia vel judicia, teſtes, leges, tormenta, tabulæ, authoritas, exempla, hieroglyphica, apophthegmata, fabulæ, mores gentium, antiqui- Argumenta in Locis quærenda. Loci dup.

tates &c. De *Intrinſecis* utpote rerum fontibus hic breuiter agendum.

QVAESTIO II.

Quomodo argumenta in Definitione ſint inuenienda?

Argumenta in definitione. RESP. Definitio eſt oratio explicans quid res ſit, apud *Dialecticos* conſtat communiter *genere* & *differentia* ſeu *uno nomine genera li*, *quod rei definiendæ & multis aliis eſt commune*, & altero nomine quod *huic ſolum rei convenit*, quæ definitur. v. g. *Homo eſt animal rationis particeps*. Oratores rariſſimè utuntur tali definitione, quia parvam porrigit copiam. ſed alios habent modos res explicandi, quorum aliquos enumero.

Modi aliquot inveniendi argumenta in definitione.

Primus. *Primus eſt*, per partes rem deſcribere, quod fuſe fit & ornate, ſed deſcriptio potius quàm definitio dicenda eſt. Exemplum dat Cauſinus *Papilionem* ſic deſcribens: *Papilio animalculum eſt, ut in urbibus rarum, ſic in agris frequens, corpus illi plenum, tenerum, molle, flexile, paulatim in exiguam longitudinem gracileſcens, cui ſuperſparſus teneræ lanuginis decor effloreſcit, exſtant veluti porrecta minutiſ-*

Papilionis deſcriptio elegantiſſima.

In Eloquentia ſacra & profana.

tiſſimis filis cornua, quæ inter micantium oculorum jucundus fulgor irradiat; ſed præcipuum in pennis miraculum, quippe ſupra tenuis corpuſculi modulum gemmant floribus, nitent purpura, aure micant, ſtellis radiant: his veluti remigijs libratus in aerem volitat ludibundus & ad ſingulas pene ſtirpes adhæreſcens, modo delicatiſſima proboſcide foliorum ſuccos pabulatur, modo molliter quieſcit inter odorum delicias, modo redintegrato volatu ſuperbius emicat & inſultantium puerorum manus, ſexcentos in aerem Mæandros pingens, eludit.

Secundus. *Secundus* eſt per effecta, quæ à quatuor cauſſis profluunt: Et hic modus fuſus eſt; cauendum tantum, ne leues effectuum minutiæ conglobentur. Sic *Ebrietatem deſcripſit D. Ambroſius: Ebrietas eſt incentivum inſaniæ: fomentum libidinis, venenum ſapientiæ. Hæc ſenſus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes &c.*

Ebrietatis deſcriptio.

Tertius. Per ſimilitudinem. *Tertius* eſt per ſimilitudinem, non ita uti communiter ſimilia tractare ſolemus per particulas *Sicut, quemadmodum* &c. Sed his omiſſis, ſimpliciter affirmando ſine comparatione, v. g. *Quid eſt vita noſtra? eſt forum in quo venditur & emitur, in quo alter fallit alterum,*

Vita.

& ſinguli in rem ſuam attentiſſimi ſunt, & nemo non ſuæ crumenæ invigilat: Eſt fabula, in qua ſuam quiſque peragit perſonam, hic Regis, ille Ruſtici &c.

Quartus, Per Synonymiam. Lilium. *Quartus* eſt per Synonymiam res explicare. Exempli cauſſa; *Quid eſt aliud Lilium quam terræ ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, agrorum ſidus, quod ſic terram exornat, ut Cœlum Stellæ, ita floribus addit lumen, ut Iaſpis auro, ſic oculos exhilarat, ut Sol univerſum.* Et apud Cauſinum Sciolus quidam ſe floride deſcribens contra Ciceronem, ſic effert. *Ego ſum Oratorum Luſciniola, Elegiacorum Olor, Epigrammatiſtarum Pſittacus, Lyricorum Graculus, Comicorum Pauo, Tragœdorum Struthio: deinde me cum iſto Arpinate comparate, Adamantem cum vitro, gauſape cum holoſerico comparabitis.*

Sciolus quidam. — *Cauſin. in Eloq. Sac. & prof.*

Quintus. Per cauſſas. Ædificium Dædali manu exſtructum. *Quintus* eſt per *Cauſſas* à quibus fiunt *Effecta*, quales ſunt; *Materia, Forma, Efficiens, Finis*, v.g. *Dædali manu exſtructum ædificium eſt, de vivo & ſecto lapide, forma orbiculari, cœli injurias non propulſat ſolum, ſed exonerandi curis animum & oblectandi gratiam continet maximam. Cœlum prope terreſtre diceres, ita venuſtate non abludit.*

Sex-

Sextus eſt per negationem; Quando primo oſtenditur; quid res non ſit, deinde dicitur quid ſit; Sic Bahuſius Amicum deſcribit: Sextus. Per negationem.

Lib. 3. Epigr.

Non nuda vox Amicus eſt, non caſſa nux, Amicus.
Non amabilis riſus, non blandi nictus,
Non ocelli ludii &c:
Cernitur Amicus Amore, more, ore & re.

Septimus per adjuncta & proprietates; Sic Chriſtus Dominus definitur: *Aſſertor humanæ libertatis, ſanctitatis Magiſter, abſolutæ perfectionis Præceptor, Fons perennis virtutũ omnium.* Sic Salomon deſcribitur: *Magnum illud ſapientiæ humanæ miraculum & oraculum Salomon, cœli diſcipulus, orbis univerſi Magiſter.* Septimus. Per adjuncta & propriet. Chriſtus Dominus. Salomon.

à Vernulæo.

Sic Homerus: *Ingeniorum Phœnix ſcientiarumque fons Homerus, & humanæ terminus admirationis, quem antiquitas veneranda, ore patulo vomentem ita repræſentavit, ut defluentes ab ejus ore liquores & flores in amphoris & caniſtris colligerent Philoſophi, Iuriſconſulti, Oratores, Aſtrologi, Poetæ, Pictores.* Homerus.

Ab eodem.

Octauus per contentionem iro- Octauus.

per cō-tentio-nē irō-nicam. nicam, quando res ſecundum quorundam opinionem definitur priùs ironice, deinde remoto joco graviter ex propria mente explicatur.

Qui Oratori utiliſſimus. Hic locus definitionis Oratori non ad probandum ſolum utiliſſimus eſt, ſed etiam ad amplificandum venuſtiſſimus; ſed quia ingenia noſtra non ſemper apta ſunt ad inveniendum, juvat interdum ex probati Authoris loco occaſionem ſumere. Quis enim neſcit, quantum orationis fundendæ campum aperiat una interdum pulchra *Metaphora* vel *Allegoria* apud Authorem lecta. Itaque definitiones ſelectas, aliquarum rerum hic ſubjungam, quibus provocatus, in aliis materiis, ſimile quid attentabit diligens exercitator.

Definitiones, aut ſi mavis, Deſcriptiones variæ.

Homo. *Homo eſt fortunæ Luſus, inconſtantiæ imago, corruptionis ſpeculum, temporis ſpolium, mortis mancipium, verſatile ſepulchrum, fragile ſimulacrum, tenuis umbra, umbra ſomnium, ſpirans cadaver, viva mors, pila qua ludit Deus,* *Plau. Ariſ. Triſ.*

Thraſybulus. Thraſybulus multis victoriis & triumphis inclitus, in magnam

apud

apud hoſtes invidiam incidit, captus ab iiſdem cute exutus eſt & abiectus. Amici quæſiverunt occiſum, & exſangue corpus agnoſcentes, ita hominem cum lamentis deſcripſerunt: *Quid eſt Homo, niſi ampulla Sanguinis, conſecrata Religioni, Patriæ, veritati?*

Triſmegiſt. *Homo eſt magnum miraculum.* Hominis definitiones variæ.

Pythag. *Homo eſt Deus mortalis.*

Plato. *Hominem diuinum genus appellauit.*

Plotin. *Hominem uniuerſum quoddam nominavit.*

Gregor. Pont. *Hominem univerſam creaturam vocavit.*

Bruſonius. *Ageſilaus quæſitus quid eſſet Virtus? reſpondit: Dictu optimum, & factu honeſtiſſimum.*

Fingunt Poetæ convocatas olim ex præſcripto Mineruæ Scientias & juſſas hominem definire, ſic cepiſſe: DIALECTICA; *Homo eſt breve Enthymema, pro antecedente habet ortum, pro conſequente interitum.* ASTROLOGIA *ſic; Homo eſt quaſi Luna mutabilis, quia nunquam in eodem ſtatu permanet, ſed ſemper ad corruptionem tendit.* PHYSICA *ita, Homo eſt animal rationale mortale.* MATHEMATICA *ſic; Homo eſt veluti Figura ſpharica, ab eodem quo incipit puncto in idem terminatur.* Sic Homo de terra initium ſumens in terram tandem re-

Scientiæ definiunt hominem. Aſtrologia. Phyſica. Mathematica.

digitur atque adeò de cinere in cinerem. RHETORICA ſic, *Homo eſt Oratio cuius Exordium eſt naſci, Narratio dolere, Epilogus mori: Orationis huius figuræ ſunt gemitus & fletus, vel gaudium fletu deterius.*

Sapor. Perſarum Rex Sapor in Epiſtola ad Conſtantinum ſic ſe deſcripſit: *Rex Regum Sapor, particeps ſiderum, frater Solis & Lunæ Conſtantino fratri Salutem.* *Marcellin. lib. 7.*

Soldanus. Soldanus in litteris ita: *Salamander omnipotens ante Carthaginem Dominus Iordanis, Dominus Orientis. Dominus Bethlehem, Dominus Paradiſi, Præfectus Inferni; maximus Imperator Conſtantinopoleos, Dominus aridæ ficus, Dominus qua Sol & Luna meant, Protector primi Iohannis Sacerdotis, Imperator, Rex Regum, Dominus Chriſtianorum, Iudæorum, Turcarum, Amicus Deorum.* *Drexel. in Prodromo æternit.*

Polonia. Quidam Poloniam ſic deſcripſit: *Clarum Regnum Polonorum, eſt Cælum Nobiliorum, Paradiſus Iudæorum, Purgatorium plebeiorum, & infernus ruſticorum, aurifodina advenarum, cauſſa luxus fœminarum, multis quidem dives lanis, ſemper tamen egens pannis, & copiam lini ſerit, ſed externam telam quærit, merces externas diligit, domi paratas negligit, caro emptis glo-*

ria-

riatur, empta parvo aſpernatur.

Binetus in Schol. agror. *Mundus eſt choreus conſtans ex longa & brevi; longa nimirum fatigatione & brevi mercede.* Mundus.

Herod. lib.1. Plutarchus. Xenophon. Cicero. Plato. Seneca. Ariſt. in Epiſt. ad Alex. M.

Princeps eſt aſſecla Deorum. Princeps.
Iovis adminiſter, Caput omnium & Muſicus peritus.
Pater & paſtor populi; Lex viva.
Pictor Reipublicæ.
Subditorum tutor.
Princeps eſt Medicus Patriæ.
Rex in Regno eſt ſicut pluvia in terra, quæ eſt Cœli benedictio, terræ vita, viventium iuvamen. Rex.

Alius quiſpiam; *Rex eſt ignis ad quem nec prope nimis accedendum, nec longe nimis recedendum; Nam ſi prope accedas, adureris, ſi longe recedas, non caleſis.*

Quidam in Nomenclatura politica panem ita: *Panis eſt omnibus omnia.* Panis.

Chriſtiernus verò Rex Daniæ; *Panis eſt remus regni.* Hic Rex in ſtemmate habuit cymbam cum remo in cujus manubrio panis erat: cum inſcriptione: *Et pangit & frangit;* ſcilicet panis frangit hoſtes, pangit amicitias.

Binetus in Sch. agror. *Butyrum mane eſt aurum, meridie argentum, veſperi plumbum.* Butyrum.

Mulier eſt paradiſus oculis, infernus animabus, purgatorium crumenis, limbus cogitationibus. Mulier.

Hiſpan. Prouerb. *Orpheus* DEUM *vocauit Cor*

tem-

temporum, Quia mortuum eſt omne tempus quod ſinè Deo tranſigitur.

Tempus. Vitalis eſt dies quem religio animat.

Luna. *Luna eſt cerebrum mundi.* Orpheus.

Sol. *Sol eſt Cor & Oculus nec non demonſtrator iuſtitiæ. Quia omnibus idem eſt, nec minus torret Dominum quam ſeruum.*

Oculus. *Oculi ſunt Legati cordis & animi nuncij.* Tympius

Ex oculis, poculis, loculis, agnoſcitur homo.

Michael Archangelus. S. Michaelem Arcangelum ſic deſcripſit Pantaleon: *Lampas Diuinitatis, Aſſeſſor Sanctiſſimæ Trinitatis, Amicus* DEI, *Caput plenum oculis, Oculus ex pluribus oculis.*

S. Maximus Epiſcopus ſerm. 114. Sic.

S. Michael altiſſimus Seraphim, Sol aſtrorum, Lilium florum, Cedrus lignorum, Aquila volatilium. Rex principum, Dux militum, caput membrorum, Apex Spirituum, Et vt ſemel totum loquar, Maior in regno cœlorum, Maior inter magnos, maior poſt ter maximum, Maior à ſeipſo, officio, titulo, triumpho.

S. paulus. S. Chryſoſtomus deſcribit S. Paulum ita: *Paulus cœli ciuis, Eccleſiarum columna, Angelus terreſtris, Cœleſtis homo. Et ſicut ferrum*

in

in igne ignis efficitur ; ita Paulus charitate ſuccenſus, totus effectus eſt Charitas.

Gregorius 13. Pontifex Fundatores Ordinum Religioſorum ſic deſcripſit : *Dominicus eſt aurora* DEI, *Franciſcus Manna* DEI, *Bruno terror* DEI, *Ignatius Ventus* DEI.

Bahuſius Milites ſic. *Hæc ſola nunc eſt vita militum, Male vivere & bene bibere.* Milites.

Quidam ſalutationem ſic : *Salutatio eſt ſaltatio in qua qui non cautè vadit, cadit.* Salutatio.

Æneas Sylvius. *Scientias dixit in plebeio homine eſſe argentum, in Nobilibus aurum, in Principibus gemmas pretioſas.*

Ovuenus vitam hominis ſic. Vita hominis.

Tota hominis vita eſt nil niſi Nolo, Volo.

Caſſiodorus. *Pecunia eſt nervus belli, ferri lima eſt aurum, ferrum hebeſcit quod aurum non exacuit.* Pecunia.

Socrates. *Pulchritudo corporis eſt exigui temporis Tyrannis.* Pulchritudo.

Theophraſt. *Pulchritudo eſt ſilens fraus.*

Carnead. *Regnum ſine ſatellitio eſt pulchritudo.*

Diogenes. *Pulchritudinem vocat litteras commendatitias.*

Nigron. Linguam & calamum ſic deſcribit : *Quid lingua niſi loquens calamus; Quid calamus niſi lingua taci-* Lingua & calamus.

tacite clamans, illa Spiritu. hic atramento vtitur, illa ſcribit vocibus, hic clamat litteris, illa auribus locutione, hic oculis ſcriptione.

Adulator. *Pulex eſt paraſitus* (inquit Bahuſius) *opes ſunt ſanguis, non te linquet, opum dum tibi ſanguis erit.* Libr. E. pigr.

Amor eſt gratum vulnus, iucundum venenum, ſuavis amaritudo, lætum martyrium, blanda mors. Petrarcha.

Morbi ſunt vſura Voluptatum. Seneca.

QVAESTIO III.

Quomodo argumenta invenienda ſunt ex partium Enumeratione & Notatione.

Argumenta ex partium enumer. quom. inuen. RESP. I. Partium enumeratio eſt rei in ſuas partes diviſio, *vt ſi dividas vitam humanam, in pueritiam, adoleſcentiam, iuventutem, virilem ætatem, ſenectutem.* Sumuntur verò hìc partes late, ſcilicet pro omni eo quod ſub generali continetur, ſiue hoc generale genus ſit, ſive totum.

Argumentatio triplex à part. ad Totum. Tripliciter à partibus ad Totũ argumentamur, 1. Vt omnibus affirmatis partibus totum affirmetur: *Vt ſi probes totam domum vitioſam eſſe, divides domum in partetes, tectum, laquearia; & oſtendes ſingula vitio laborare*: 2. Vt negatis omni-

omnibus partibus, totum negetur: ſic *ſi probare velles nuſquã mittendos eſſe Liberos peregrinationis cauſſa; diceres nec in Italiam, nec in Galliam, nec Hiſpaniam mittendos.*

3. Quando rejectis omnibus partibus vna aliqua affirmatur: *vt aut amat, aut odit, nihil eſt tertium, non amat verò, oderit ergo neceſſe eſt.*

Tractari ſolet hic locus venuſtè per Interrogationem, per Repetitionem, per Subjectionem, per Præteritionem, per Apoſtrophen: Pro exemplo placet hic formoſam horti deſcriptionem per partes apponere: *Hortus erat amœniſſimus & prope Paradiſi æmulus, ſtabant foliorum germine renidentes arbores, quæ cum hilari odore gratas diffundebant vmbras, & clementi brachiorum motu, dulces ſuſurros obſibilabant, has inter loquax riuulus & omni criſtallo nitidior errantibus ludebat aquis & querulo rore lapillos vexabat: vnde pene muſico concentu pulſabatur: Vtrimque flores, & copioſa Zephyri familia, hinc è viridi prato argentea ridebant lilia, illinc purpuraſcentes roſæ promicabant, iſtinc narciſſorum niuem & ebur, hiacinthorum ſanguis & aurum acuebat, ventulus ab omni parte placidiſſimus adſpirabat &c.*

In Drexelij Niceta.

Horti elegantiſſima deſcriptio.

Argumenta ex Notation. quomodo inveniend. & quid ſit.

RESP. II. Notatio ſeu Etymologia eſt vocabuli interpretatio quæ inquirit originem verbi & ſignificationem. *Vt Senatus à Senibus dicitur.* Hæc Etymologia apud Grammaticos frequentior eſt, quam apud Oratores, datur tamen interdum occaſio, vt illius ſuavitate venuſtemus orationem, quod quidem ad perſuadendum parum, ſed ad delectandum multum confert: *Sic Cicero in Verrem iocatur cum eius nomen vel à verre porco deflectit, vel, à verrendo, quod verrere ſolitus ſit è templis aurum, è domibus ſupellectilem* &c. *Cicero in Verrem.*

Liberius hoc loco vtuntur Poetæ; Sic quiſpiam in *Eraſmum* è Monaſterio fugientem:

Cur Monachos fratres & clauſtra relinquis Eraſme;
Non miſera factum hoc ambitione caret;
Namque latens illic velut in ſcrobe, vilis eras mus,
In lucem, vt videas, vt videare, ſalis.

Item,

Vnde ſuum ducat quaris Cereviſia nomen?
Quod cerebrum viſat ſape Sabelle tuum.

Hic locus à Notatione valet non tantum ad lepores orationis, ſed interdum fœcundam orationi

vel

vel concioni porrigit propoſitionem.

QVAESTIO IV.

Quomodo argumenta invenienda ex Coniugatis, Genere, & Forma.

RESP. I. Conjugata illa dicuntur quæ ſunt ex verbis eiuſdem generis. *hoc eſt*; ſunt plura verba quæ ab vno orta varie immutantur; vno verbo, ſunt primitiva cum ſuis deriuatiuis: *Vt Sapientia, ſapiens, ſapienter &c.* Coniugata quid?

Ab his ita argumentamur. *Si pietas amatur & pius amari debet. Si ſtultitia plenus eſt, quid niſi ſtulta effutiet. Et tu homo es, qui omnes humanitatis cancellos egreſſus, non vnam moribus refers belluam.* Erudite Bahuſius; *fient aurea ſecula, aufer aurum: nam ſunt ferrea ſecula propter aurum.* Argumẽtatio ab his.

Differunt Conjugata à Notatione, quia in Notatione explicatio verbi fit; in Conjugatis tantum inflexio, derivatio, & variatio caſuum ſpectatur.

RESP. II. Genus eſt quod habet multa ſub ſe ſpecie ſeu naturis diverſa: vt *Ars eſt genus habens ſub ſe Rhetoricam, Grammaticam* &c. Genus quid?

Forma autem ſeu Species eſt Species quid?

vna

vna res ex illis quæ ſub genere continentur: *Vt Rhetorica continetur ſub arte, eſt ergo forma.* Locus à genere copiam magnam dat Oratori. Nam hic propoſitio finita, hoc eſt, circumſtantijs perſonæ, loci &c. incluſa, ad libertatem propoſitionis infinitæ reducitur.

Argumentatio ab his duplex. Argumentamur vero dupliciter à Genere; 1. quando aliquid dicimus de genere; idem etiam de forma dicere debemus: *Vt ſi virtus diligenda eſt, & temperantia diligi debet.* 2. Quando negamus aliquid de genere; idem de forma negare debemus: *Vt ſi neceſſariam militi omnem artem liberalem negas, negabis etiam Rhetoricam militi eſſe neceſſariam.*

QVAESTIO V.

Quo modo argumenta inuenienda ſint in Simili, Diſſimili, Contrarijs, Repugnantijs & Comparatione.

Similitudo quid? RESP. I. Similitudo eſt duorum vel plurium longe diverſorum in aliqua re collatio: hoc eſt; Similia ſunt quæ non ſunt quidem idem ſecum, interea tamen habent aliquid in quo conueniant. Sic, verbi gratia; *vmbra & gloria diuerſiſſima ſunt; In hoc tamen conveniunt, quod vmbra corpus, gloria vir-*

virtutem comitetur: vnde dictum à Cicerone, *Gloria virtutis vmbra eſt*. Poteſt duci ſimilitudo ex factis, dictis, fabulis, & nulla fere res eſt, ex qua duci non poſſit. Valet ad probandum aliquando, frequentius tamen ad illuſtrandam rem aſſumitur. Quando communiter dicitur, *omnis ſimilitudo claudicat*, intellige quod non per omnia res rei teneatur eſſe ſimilis, ſed ſatis eſt, ſi in aliquo conueniat: Partes ſimilitudinis ligantur paſſim his particulis: *Vt, ita, vt ſic, quẽadmodũ, pari ratione, ſicut, non aliter* &c. Aliquãdo ſimpliciter omiſſis particulis ponitur; verbi gratia; *Reſponſa tua ſint ſponſa, ira lyra, ioci croci, panegyris iris, dicta edicta*: Pulchre Hiſtoricus; *quoties*, inquit, *mota eſt ſacra Religionis anchora, toties fluctuauit magna Reipublicæ nauis*.

Vnde poſſit deduci?

Strada de bello Belgico.

RESP. II. Diſſimilitudo eſt duorum vel plurium diuerſitas, ſeu diſconuenientia, ſicut Similitudo eſt conuenientia.

Diſſimilitudo quid?

Ab hac ita argumentamur, cum quod vni diſſimili competit, alteri competere negamus, & quod vni non competit, alteri competere aſſerimus; verbi gratia, *Ignaui ciues Reipublicæ damna non curant, generoſi itaque & boni ciuis eſt ea propulſare*, Clarius Catullus:

Argumentatio ab hac.

Catullus.

Se-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Soles occidere & redire poſſunt, nobis cum ſemel occidit breuis lux, nox eſt perpetuo vnà dormienda.

Contraria quid? Horum diviſio. RESP. III. Contraria ſunt quæ non poſſunt eidem rei ſimul conuenire, propter eandem rationem; *Sic nemo poteſt in eare ſapiens eſſe in qua ſtultus eſt.*

Diuiduntur in quatuor genera: & *primo* quidem in Aduerſa; hæc ſunt illa, quæ ſub aliquo generali nomine comprehenduntur & maxime ſecum diſcordant, nec in eodem Subjecto ſe compatiuntur: *vt calor & frigus*. Ab aduerſis argumentamur bene, ſi de quo vnum illorum affirmamus, de eodem alterum negamus, vt *Siquidem Petrum à conuictu meo alienum audis, quomodo mihi familiarem eſſe obieceris.*

1. In Aduerſa. Argumẽtatio ab his.

2. In Privativa. eorum Argumentatio.

2. Privativa quæ ſignificant rem & abſentiam rei, in ſubjecto apto habere eam rem: vt *auditus, ſurditas, lux, tenebra, &c.* A Privatione argumentaberis, quando vnum privatorum de aliquo negabis, & aliud de eodem affirmabis, vt *pauperiem optatis mihi, quia diuitias invidetis.*

3. In Relata.

3. Relata ſunt quæ ad ſe invicem ducunt ordinem: ita *Pater refertur ad filium, Præceptor ad diſcipulum & ſimile ad ſimile.* A relatis argumentamur, ex vi vnius

in-

inferendo aliud. v. g. *Diſcipulus diceris, quis ergo tuus eſt Præceptor?*

4. Negantia ſunt, quorum vnum id affirmat, quod aliud negat: vt *eſt bonus, non eſt bonus.* A Dialecticis contradictoria vocantur. Argumentum ab ijs ſumitur: ſi vno negato aliud affirmetur aut è contra. In 4. Negantia. Argumētatio in ijs.

RESP. IV. Repugnantia ſunt, quæ ſecum nunquam cohærent: vt *Cupiditas nocendi cum amicitia.* Regula argumentandi ab his, hæc eſt, cui conuenit vnum repugnans, non convenit alterum: vt *ſi Petro animus eſt occidendi Paulum quomodo eum diligit.* Repugnantia quid? Argumentandi regula ab his.

Obſerva vero quomodo Contraria, Diſſimilia, Repugnantia differant: Nam Contraria illa ſunt, quæ ſecum pugnant; Diſſimilia non pugnant, ſed ſolum diverſa ſunt. Repugnantia vero ſunt, quando vnum Contrarium ponitur & alterius contrarij effectus. Vt *amare & nocere: nam nocere ex odio profluit, odium vero contrarium amori eſt.* Nota Differentiam.

RESP. V. Comparatio eſt vnius rei cum altera collatio. Eſt duplex, *par & impar. Par collatio* eſt quando duo æqualia ſecum comparantur. Ut *fefellit te, igitur & me fallet. Impar collatio* duobus modis fit; primo quando argumentamur Comparatio quid & quotuplex?

à ma-

Argumentatio à maiori ad minus: vt *Deus Angelo ſuperbo non pepercit, quomodo homini parcet?* Secundo quando argumentamur à minori ad majus: vt *Vnum ſcelus impune non tulit, multo magis ergo plura puniet.*

Differt Comparatio à Similitudine quia in comparatione fit duorum collatio reſpectu tertij alicujus: in Similitudine fit quidem duorum collatio, non vero reſpectu tertii, ſed vnum cuique attributum datur. v.g. *Licuit M. Antonio defendere Clodium, cur Ciceroni non liceat defendere Milonem?* Ecce hic Cicero & Antonius conferuntur reſpectu tertii nempe defenſionis. Hic vero. *Sicut infirmi ſuavitatem cibi non ſentiunt, ita improbi veræ laudis guſtum non habent*: Hic infirmi cum improbis conferuntur, non eſt vero tertium reſpectu cujus conferantur, ſed & infirmis & improbis ſuus guſtus corruptus attribuitur.

QVAESTIO VI.

Quomodo invenienda ſunt argumenta ex Cauſſis, Effectis, Adiunctis, Antecedentibus & Conſequentibus.

Cauſſa quid, & quotuplex. RESP. I. Cauſſa eſt id à quo aliquid quomodocunque procedit:

dit : Eſt vulgo quadruplex. Efficiens , Materialis , Formalis , Finalis .

Efficiens Cauſſa eſt, quæ aliquid facit : *Vt Sol diem.* Huc revocantur etiam inſtrumenta & alia, quę non ſolum faciunt aliquid , ſed juvant tantum facere ; ut *Calamus iuvat ſcriptionem*. Ab hac Cauſſa ſic argumentamur , negata cauſſa , negamus effectum , affirmata , affirmamus , laudata vel vituperata , laudamus vel vituperamus . 1. Efficiens cauſſa. Argumentatio illius.

Materialis Cauſſa eſt id ex quo aliquid fit , ſeu circa quod aliquid verſatur : *ut ex auro pecunia : Circa res omnes Orator.* Ab hac argumentamur ſic; data materia poteſt dari effectus, ſublata ea, tollitur ; *ex meliori vel peiori , melior vel peior .* 2. Materialis. Argumentatio.

Formalis Cauſſa eſt per quam res eſt id , quod eſt , ſeu per quam conſtituitur & diſtinguitur ab aliis rebus . Ita *navis & domus lignea per diverſam partium diſpoſitionem differunt.* Ab illa ſic argumentamur ; data meliori forma , melior res eſt , pejori pejor ; & res omnis ſuæ formæ debet proportionari ſeu adæquari: *Sic quia animus hominis immortalis eſt , homo immortalia quærere debet .* 3. Formalis. Argumentatio.

Finalis. Finalis cauſſa eſt propter quam aliquid fit; & tria uſnt vulgo propter quæ agimus & facimus aliquid,ſcilicet *honeſtum,jucundum, utile*. Argumentatio. Ab hac argumentamur iuxta hæc axiomata; qualis eſt Finis,talia ſunt quæ deſtinantur ad Finem. Si Finis bonus vel malus , etiam quæ ad Finem referuntur bona vel mala ſunt.

Effecta quid? RESP. II. Effectus ſeu Effecta dicuntur res factæ à Cauſſis. Argumentatio ab his. Ab his argumentamur vel inferendo Cauſſam poſito Effectu, vel negando Cauſſam negato Effectu. vel commendando Cauſſam ſi boni ſunt Effectus, vel damnando ſi mali : Loci à Cauſſis & Effectis copioſiſſimi ſunt fontes argumentorum.

Adjuncta, alia perſonæ. RESP. III. Adjuncta ſunt ea quæ cum re ſunt conjuncta ſed non neceſſario: Alia ſunt perſonę, quorum Cicero duodecim numerat ; Nempe : *Nomen , Natura , Victus, Habitus, Fortuna, Vita, Affectio, Studia, Conſilia, Facta, Caſus,* alia rei. *Orationes*; Adjuncta rei communiter ſex dicuntur ; *Locus, Tempus, Occaſio, Modus, Facultas, Inſtrumentum* : Nonnulli ad Septem revocant hoc verſu.

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs,
cur, quomodo, quando.

QUIS ſignificat qualitatem per-

perſonæ, in qua conſideratur *natura, ſexus, ætas, natio, cognatio, patria, fama, vires, forma corporis, dona animi, virtus, ingenium, &c. Bona fortunæ, divitiæ, honor, naturales inclinationes, ut metus, gaudium, voluptas, mores, educatio, magiſtri, famuli, facta*, &c.

QUID ſignificat negotii quantitatem, gravene an leve, heroicum an vile, periculoſum, formidabile, &c.

UBI Locum denotat.

QUIBUS AUXILIIS Significat cum quibus ſociis, inſtrumentis, &c.

CUR ſignificat cauſſam finalem, qua cupiditate, quo fine, &c.

QUOMODO modum indicat facti, quam facile, quam graviter fecerit.

QUANDO Tempus notat.

Et hic locus fertiliſſimus eſt Oratori.

RESP. IV. Antecedentia ea dicuntur, quæ rem antecedunt; *Ut percuſſiſti, igitur ſentit.* Antecedentia quid? & Conſequentia.

Et denique V. Conſequentia illa ſunt quæ rem neceſſario ſequuntur: *ut mors ſequitur vulnus cordis*: Differunt ab Adjunctis, quia Antecedentia neceſſario cohærent cum Conſequentibus, Adjuncta vero non neceſſario con-

junguntur. Ab Antecedentibus argumentamur, poſito Antecedente, neceſſario ponatur conſequentia. v.g. *Vulneratus eſt in corde, igitur morietur*. A Conſequentibus vero, primo, aſſerendo Conſequens, aſſeritur Antecedens: *ut magna cicatrix eſt, ergo & plaga magna fuit*: ſecundo, Negando Conſequens, negamus Antecedens *ut, mortuus non eſt, ergo nec in corde læſus*. Et hi ſunt loci Intrinſeci argumentorum: Cæteros ſi alii porrigunt, vel ex his, vel in his ſunt.

Argumentatio.

Praxis inveniendi argumenta ex iam prædictis & enumeratis locis.

Propoſitio ex quibus conſtet. Subiectum & Prædicatum quid?

Nota quod omnis Propoſitio conſtet *Subiecto*, *Prædicato*, & *Copula*. *Subiectum* dicitur, id de quo dicimus. *Prædicatum* id, quod de alio dicimus. *Copula* eſt paſſim verbum Eſt, aut aliud coniungens Subiectum cum Prædicato. E. G. *Clodius ſtruxit Miloni inſidias*. Hic Clodius, eſt *Subiectum* quia de illo dicitur: Inſidias ſtruere eſt *Prædicatum* quia hoc eſt, quod de Clodio dicitur.

Jam ergo cum argumenta invenire voles, adverte primum bene, quod

quod in propoſitione tua *Subiectum* ſit, & quod *Prædicatum*: accipe deinde *Subiectum* & per omnes locos extrinſecos circumi, primo ad *Definitionem*, & quære quid ſit, quæ natura eius, & quomodo ab aliis rebus diſcriminetur: *Secundo* perge ad *Partium Enumerationem*, & vide in quas partes diuidi poſſit; & ſic ultra perge ad alios & alios locos. Semper verò quod argumentum inveneris ex *Subiecto* adnota tibi & cum *Prædicato* conjunge & agnoſces an bene tuam propoſitionem confirmet; poſtea ubi exhauſeris *Subiectum*, accipe ſimili modo *Prædicatum* propoſitionis tuæ & cum eo per locos deambula: Vel ſi res poſtulaverit & melius judicaveris non diviſim cum *Subiecto*, & *Prædicato* ſed cum *tota propoſitione* ſimul mente concepta, adi locos dialecticos & argumenta quære. Noli vero anxius hærere in ſingulis locis, ſed ſi in uno non occurrat, ad ſequentem tranſi, non enim facile quilibet argumentum porrigit, aut ſi porrigit, non ſemper ſolidum eſt; Cæterum ſi ſcire voles, utrum argumentum aliquod ex *Subiecto* an ex *Prædicato* fuerit ſumptum, diſpone illud in forma Syllogiſmi, & ſi videris

Maiorem eſſe certiorem puta ſumptum ex *Prædicato*, ſi verò *Minor* fuerit verior, puta ſumptum *ex Subiecto*. Poſtquam habueris argumenta probantia propoſitionem, eadem ipſa debes in certam Syllogiſmi formam ordinare (vt in ſequenti capite docebimus) in tres communiter propoſitiones: *Maiorem, Minorem, Concluſionem*, Et tunc rurſus eadem via, quam modo tradidi, pro ſingulis, ſi res egebit propoſitionibus, rationes quærendæ ſunt, quibus ipſæ propoſitiones roborentur; & ad hoc valent potiſſimum, *Similia, diſſimilia. Exempla, Apophthegmata, Sententiæ*, &c. quæ omnia in promptu habenda ſunt. Ut vero facilius obveniat Inventio, conſulendi libri ſunt, qui de re tua de qua dicere vis, ſcripſerunt, inter alios eſt *Polyanthea, Theatrum vitæ humanæ & id genus alij*.

QVAESTIO VII.

Quid ſit Acumen & an Oratori uſurpandum?

Nauſeat ſimplicitatem ſeculum noſtrum, & quendam in ſtylo luxum requirit, vt jam fere Orator non audiat, imo luce non dignus, qui per Acumina vibrare Oratio-

nem

nem ignorat. Loquamur itaque de Acuto, ut ſeculo nos accommodemus.

Resp. I. Sicut materiale Acumen eſt duarum linearum ſeu duorum laterum in unum punctum concurſus & vnio ex vno fundamento provenientium Ita Acumẽ metaphoricum eſt concurſus ſeu diſcors concordia *Subiecti* & *Pra. dicati* in oratione. Alii ſic brevius definiunt: Acumen eſt concors diſcordia ſeu diſcors concordia, h. e. tunc acute loquimur, quando *Pradicatum* & *Subiectum* orationis ex una parte ſecum conveniunt, ex alia vero parte ſecum diſconueniunt. Exemplum habes in Martial. Acumen quid?

Lib. I. *Epigrã.* 13.

Si qua fides vulnus quod feci non dolet inquit;
Sed quod tu facies, hoc mihi Pete dolet.

Vbi vides *Subiectum* & *Pradicatum* concordare aliquomodo & diſcordare: *Nam vulnus proprium inquit non dolet, alienum mihi dolet.* Diſcordat quia contra Naturã eſt, ut alienum vulnus mihi doleat. Concordat vero, quia cum amici vulnus ſit, dolorem & compaſſionem ex vulnere eius capio.

Triplex vulgo Acumen eſt, *contra Naturam, prater Naturam, iuxta Naturam.* Acumen triplex:

Contra naturā. Acumen *contra naturam eſt* quando conveniunt duæ res diſſimiles, repugnantes, contrariæ & quomodocunque oppoſitæ; ſeu breviter, quando diſpar collatio *Subiecti & Prædicati*, v.g.

Mutarunt elementa fidem, prius igne alebant
Omnia, nunc ipſo frigus ab igne venit. Biderman: lib. 2 Epig.6.

Contra naturam enim eſt vt ab igne frigus veniat & tamen quia multi Virginitatem igne defenderunt & libidinis ardorem reſtinxerunt, apte dixit Poeta, *frigus ab igne venit*. Præter naturā. *Præter naturam* Acumen eſt, quod non eſt quidem contra naturam rei nec tamen etiam eſt uſitatum, ſic Martialis:

Delitiæ populi quæ fuerant Domini. Mart.

Quia non eſt naturale & uſitatum ut à Domino ad plebem delitiæ transferantur, non eſt tamen etiam repugnans naturæ; dicitur Iuxta naturā. ergo ſaltem *præter naturam*. *Iuxta naturam* acumen eſt quod convenit naturæ rei, ut Martialis: *Impenſis vitam Principis annumeres: Quaſi dicat, vita civilis Principi eſt in acceptis referenda*, eſt vero naturæ conveniens, ut Princeps vitam conſervet civium.

Eſt ergo Acuminis natura, ut *de* *Sub-*

Subiecto prædicetur *Prædicatum vel contra, vel præter, vel iuxta naturam.* Perfectiſſima vero illa Acumina ſunt quæ ſunt *contra naturam*, quia magnam pariunt admirationem; admiratio autem non poteſt eſſe, niſi in una re, ut dixi, fiat duarum rerum quomodocunque oppoſitarum concurſus. Perfecta acumina quæ?

RESP. II. Acumina Oratori adhibenda ſunt: Nam & Cicero de claris Oratoribus multos laudat, qui hac in re excelluerunt, & vituperat alios qui nullo Acumine inſtructi fuerunt, & ipſe Acuminibus ſæpe uſus eſt. Hominibus tamen Politicis, qui ſententiam in Republica ferre debent, videtur hic luſus ingenij, ſi ſit aſſiduus, inutilis eſſe; ſeria enim ac plana ab eo expectantur, non verborum joci, tamen nec ille prorſus omnia negligat, caveat tantum *obſcura, nimia, affectata, levia, aculeata.* Nam ſi *obſcura* ſunt quis intelliget, ſi *nimia* obſcuritatem invehunt, ſi *affectata* contemptum, ſi *levia* riſum, ſi denique *aculeata* odium. Orator adhibeat. Nota.

QVAERES.

Qui ſint modi faciendi concordiam diſcordem Subiecti & Prædicati;

1. Modus faciendi concordiam diſcord. per Epitheton.

RESP. I. Modus eſt, adponere Epitheton diſcordans ad *Subiectum*, ſic facit Martialis.

Quis neget curam eſſe te Deorum. Lib. 1. Epigr. 82.
Propter quam fuit innocẽs ruina.

Sic dicitur *Hermes optimus malorum ſeu optimus malus*.

2. Modus per ſubſtantiv. diſcors.

II. Eſt, adponere ad *Subiectum* aliud *Subſtantivum* diſcors, ſic Poeta: *Tela videbantur, murus & agger erat.* Biderm.

3. Modus per Catachres.

III. Eſt, adponere *Catachreſin* vel in *Adiectivo*, vel in *Subſtantivo*, vel in *Verbo*. In *Adiectivo* ponitur *Catachreſis*: ut *Doctior in cauſſis nulla favilla fuit.* Idē l. 2.

Sic illud Poetæ de Hildegunde quę pro fure abrepta non potuit alligari furca.

Iuſſus ſtringere funis innocentem
Iuſſis reſtitit improbis, gulaque
Inſonti niſi parceret, vel ipſe
Funis crederet eſſe ſe nocentem.
Sic in lite ſua puella funem
Ipſo eſt iudice nacta iuſtiorem.

In *Subſtantivo Catachreſis* eſt, ſi voces *Eleemoſynam* v.g. *piam liberalis dextra pluviam, vel aureũ pietatis*

tatis imbrem in egenos In *Verbo Catachreſis* eſt, ſi dicas, *hoſtes belli neceſſitatem & ardorem aquis accenderunt*. Id eſt, animoſius pugnabant, quia prope aquas pugnabant, vbi fugæ ſpes nulla.

IV. Eſt, idem *Prædicatum* de eodem *Subiecto* & affirmare & negare in diverſo ſenſu Sic Poeta de S. Brigitta formam perdente vt pudorem conſeruaret : *Et tunc credidit eſſe ſe venuſtam poſtquam deſiit eſſe tam venuſta*. Plures modos quiſque ſuopte ingenio obſervabit. 4. Modus eodem prædicato affirmãdo & neg. in ſubiecto.

QVAESTIO VIII.

Vbi invenienda ſunt Acumina.

RESP. Bonus fons Acuminis, redundat primum ex Locis Dialecticis: *Definition: Part. Enumer.* &c. Nullus enim fere tam ſterilis eſt, ex quo ſi rem de qua loqueris circumducas, Acumen haurire non poſſis. Sic: 1. Fons Acuminis.

Biderm. *Quid facimus glaciata gelu ſi*
lympha negetur?
Ex oculis hauſtas funus habebit
aquas.

Remundus. Vbi docet aquam funeream nihil aliud eſſe quam lachrymas. Sic de Magdalena currente ad pedes medici Chriſti.

Me precor ab, dixit remorantibus
obvia turbis,
Linquite; ſi morbum diſcere vultis? amo.

Longum foret ire per ſingulos locos cum exemplis, Scias tamen quod inter alios maxime locus à *Cauſſa finali* ab *Effectis*, ab *Adiunctis*, à *Contrariis*, à *Repugnantibus* pro Acumine fœcundus ſit: Hic enim facile invenitur conſentaneum & diſſentaneum aliquid *Subiecto*.

2. Fons acuminis. *Secundus* fons eſt *Paradoxum*, hoc eſt aliquid inſolitum: quale eſt illud in Elogio: *Euntis Legati facies in veteres ſtatuas & ſimulacra vrbis, hominum fere animos immutavit*, id eſt, ſtupere fecit. Ad *Paradoxum* revocantur hi loci ex facetiis deſumpti, qui etiam Acumina porrigunt, *Primo Metaphora*, ut *ſi equum mutilatum labris* [illegible]cere *dicas*. *Secundo Paranomaſia*. ſic Poeta de homine picto inter inferos:

Iunge tuam tabulæ clamanti, *Biderm.*
quiſquis es, aurem,
Ipſa ſibi clamat Va! tibi vero caue.

3. *Etymologia nominis*;
Sic Poeta de S. Margaretha.

Vellet inops fieri, ſed dum ſe poſſidet ipſam

Mar-

Margaris; incaſſum credo feretur inops.

Et illud de S.Lucia excæcata.

Tu quamvis oculis carebis iſtis,
Dum ſis Lucia luce non carebis.

4. *Narratio lepida & rara.* Exemplum habes apud Mart. de fure lib. 12. Epigr. 29.

Tertius fons eſt *Documentum morale.* 3. Fons acuminis.

Quartus fons eſt *Ambiguum*, cum vox ambiguè ſumitur; ſic Poeta de flagello Chriſti ſanguine purpurato. 4. Fons acuminis.

Idem. *Flagrum in Domini tergo pretiņus erubuit.*

Et illud Poetæ.

Vis dici devotus, & es Chryſamblice, totos
Improba te coniux devovet uſque dies.

Item.

O mihi præteritos referat ſi Iupiter annos
Horbe voves; Iove vix eſt opus Horbe tibi.
Nupta tibi eſt uxor, quæ ut primum rixa coorta eſt
Præteritos annos & tua facta refert.

Quintus fons eſt *ex figuris Rhetor.* & *Tropis*, maxime *Metaphora*, *Allegoria*, *Catachreſi*, *Metonymia*, *Proſopopœia*, *Traductio caſuum*, *Interrogatio* & *Reſponſio*, 5. Fons acuminis.

Opta-

Optatio, &c. Et hi fontes Acuminum ab alijs olim tradi ſolitorum, licet boni ſint, nobis tamen numquam ſatis limpidi & clari viſi: Ideo ex tractatu de Acuto Lyricorum Regis Sarmatici, alterius Horatij *P. Matthiæ Sarbievij* fere eaſdem praxes inveniendi Acuminis clarius tamen propoſitas quondam collectas, ſiquidem placet, ſine invidia cape.

Praxes aliquot inveniendi acuminis.

Praxes inueniendi Acuminis. Prima.

Prima praxis eſt, quando rei attribuitur apte aliqua magnitudo; moles, maieſtas, authoritas; amplitudo, vaſtitas, in ſenſu tamen dubio, & communiter inter realem & moralem v.g. Sic moralis Philoſophus acute dixit: *Scævola confecit bellum inermis ac mancus & illa manu trunca reges duos vicit.* Nec illud invenuſtum eſt de *Attilio*: Nam *Attilius Regulus* cum contra *Pœnos* in Africa pugnaret, *ad Senatum ſcripſit, mercenarium ſuum deceſſiſſe & ab eo deſertum eſſe rus, quod Senatus publice curavit, dum abeſſet Regulus.* De eo ergo ſic Seneca: *Tanti fuit ſervum non habere; ut colonus eius, populus Romanus eſſet.* Sic & illud Poetę de morte *Pompeij Magni*:

Seneca in Epiſt. 66. in fin.

Sed

Lucanus *Sed timuit ſtrato miles ne corpore Magni*
Non fugeret , ſupraque Ducem procumberet orbis .

Secũda. *Secunda* praxis contraria huic eſt quando rei magnæ attribuitur parvitas ; vel rei pretioſæ vilitas; in dubio tamen ſenſu inter realem & æquivalentem ſic Seneca : *Video*, inquit: *iſtic menſas & æſtimatum lignum Senatoris cenſu eo pretioſius , quo illud in plures nodos arboris infelicitas torſit.* De ben. l.2 c.10.

Sic de Domitiano muſcas quotidie mactante dictum : Hoſtis fuit muſcis, hoſtibus muſca.

Tertia. *Tertia* praxis eſt quando Acumen continet in ſe cauſsam de facto vel certe in dubio ſenſu inſinuat aliquam veritatem contrarij effectus : Sic vir ille Sanctus, D. Aug. *Domine*, inquit, *tu implens ſublevas eum , & quia ego plenus Tui non ſum , ideo mihi oneri ſum.* Eſt & non leve Acumen, quando alicujus effectus realis datur cauſa moralis pro vera & reali.

Quarta. *Quarta* praxis conſiſtit in ambiguo aliquo verbo, vel ſententia, ita ut aliud vere ſignificet , aliud Seneca. autem intẽdat ſignificare. Sic cum *Iulius Montanus* recitaret carmen ſuum & incepiſſet, paulo ante deſſcripto Solis ortu , deſcribere occaſum ; quidam ex Schola incepit

abire & cauſſam quæſitus dixit; *numquid diutius illa audire potui quam ab ortu ſolis uſque ad occaſum*. Sic crudelis quoque *Atreus* fratrem alloquitur *Thyeſten*, cui incauto filios dederat devorandos. *Hic natos eſſe crede in amplexu patris, hic ſunt, eruntque; nulla pars prolis tuæ tibi ſubtrahetur*. *Senec. in Thyeſt.*

Tale eſt & illud Poetæ.

Si fortè ſtultus per calumniam læſit,
Curare noli; & vulnus omne curaſti.

Item illud in Fornicationem & bibonem.

Et liberis & Libero aſſuete liberaliter.
Dici Magiſter Artium potes Aule liberalium.

Item in Aſtrologum potatorem.

Non tu polorum regeris influentis, ſed poculorum.

Item in Furem Glauciam.

Omnes quæ ſua ſunt quærunt, vitiumque putatur:
Ergo non quæris Glaucia quæ ſua ſunt.

Item in Medicum.

Non ſinit in longo miſeros putreſcere morbo,
Abſolvitque brevi morte: benignus homo eſt.

Quinta praxis eſt quando attribuitur alicui rei inanimatæ aliquid, Quinta.

quid,

quid, quod proprium eſt rei animatæ, ita tamen, ut totus ſenſus conſtet ex aliqua actione ad aliena attributa rei de qua loquimur. Sic *Plinius* de quodam poſt victoriam arante: *Gaudet tellus vomere laureato, & coli victrici Imperatorum dextera fructuum ubertate, ſuperbit.* Et ſuper verba Chriſti; *Ego ſum lux vera. Ergo piger ſurge*, inquit, *via ipſa ad te venit, & te de ſomno excitat, ſurge & ambula.* Loquitur etiam acute, qui res naturales convertit in arte factas. Sic in naſum cuiuſdam:

Plinius. *Auguſt.*

Mures.

> *Si tuus ad Solem ſtatuatur naſus hiante*
> *Ore, bene oſtendet, dentibus hora quota eſt.*

Sexta Praxis eſt, quando aptè id quod veris perſonis convenit, attribuitur non veris: Sic ille: *Semper oculta ſunt manus noſtra, credunt quod vident.* Plurimum verò placet hic modus quando ſimul & vera & falſa perſona communicant in eadem re: Sic auguſtus Cæſar dicebat: *Duas ſe habere filias delicatas, quas neceſſe eſt tolerare, Iuliam alteram, alteram Rempublicam.*

Sexta. *Plaut.*

Al-

Alter Modus eliciēdi acuminis,

Alter adhuc modus hic ſubiungendus Acuminis inveniendi Cauſſa.

Comparando rem: Comparatio triplex.

Eſt bonus modus inveniendi acuminis ſi rem compares cum locis oratorijs: Triplex autem poteſt eſſe comparatio huiuſmodi: *Prima eſt* ſi rem conferamus cum locis ſingulis ſeparatim ſumptis, cogitando quænam ſit res, de qua loquimur *Definitio quæ partes, quod genus*, quæ *adiuncta*, &c. Sic *Romana Eloquentiæ facile princeps Conſulatum Vatinij acute ridet per diſtributionem partium conſulatus. Magnum*, inquit, *portentum anno Vatinij factum eſt, quod illo Conſule nec Bruma, nec Ver, nec Autumnus, nec Aeſtas fuerit.* Cicero. *Secunda*, ſi ipſius rei vnum locum cum alio diverſo loco eiuſdem rei comparaveris v. g. *Definitionem cum Adiunctis rei, vel Effectus cum Cauſſis.* Lib. 6. c. 1. Sic *Valerius Maximus* ex comparatione Materialis & Formalis Cauſſæ, id eſt, animæ & corporis elicit Acumen de *Lucretia*: *Dux*, inquit, *Romana pudicitiæ Lucretia, cuius virilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus ſortitus eſt. Tertia* eſt, ſi locos rei unius ordinis comparemus cum alijs locis oratoriis eiuſdem ordinis, ut definitio-

tionem cum definitione, cauſſam cum cauſſa, &c. e. c. *Mucius Scævola* Seneca. *Regem quem armata manu non poterat, exuſta fugat.* Hic Acumen eſt ex comparatione cauſæ cum cauſſa, id eſt, manus armatæ cum exuſta.

Modus inveniendi Acuminis in locis Oratorijs.

DEFINITIO.

Theoc. Socrat. Seneca. Theoph. Definitiones acutæ ſunt quæ fiunt per contrarium: ſic *Formam* deſcripſerunt *Regnum ſolitarium; dulcem Tyrannum: dulce malum: dulce damnum.* Ex Definit. Acumina.

PARTIUM ENUMERATIO.

Hæc acuta fit, *Primo* quando oſtenditur, quod pars ſit maior ſuo toto. Sic *Cicero* cum vidiſſet *Ciceronis* fratris imaginem ingentibus lineamentis vſque ad pectus depictam, ipſe vero Q. Cicero erat parvus. *Frater*, inquit, *meus dimidius maior eſt quam totus: Secundo.* Quando res intrinſeca in ordine ad aliquam menſuram conſideratur ad exprimendam magnitudinem vel parvitatem. Sic *Cicero de Dolabella. Quis generum meum alligavit gladio?* Ex partium Enumerat. Cicero. Idem.

Tale

Tale eſt illud Martialis l. 7. epig. 52.

Nunc Roma eſt, olim magna taberna fuit.

Tertio. Quando aliquod magnum oſtenditur includi in aliqua ſui parte. Sic ille de *Venetijs*:

Quid pugnas Europam, Aſiam, Lydiamque Neamque: Paul. Meliſſus.
Quatuor hæc una cernis in urbe plagas.

Et illud de incarnatione Chriſti: Bauhuſ.
Vah! punctus ambit circulum.

Et Martial. l. 8. epig. 46.

Pars maxillarum tonſa eſt tibi, pars tibi raſa eſt
Pars vulſa eſt: unum qui putet eſſe caput.

Item in ebrium Appium.

In niveis Appi iam regnat Bruma capillis,
Inque oculis ſemper vino flammantibus æſtas,
Baccifer autumnus pingit naſumque genaſque,
Cumque bibit florum dulce illi ad tempora Ver eſt;
Sic potans totum in vultu gerit Appius annum.

Contraria.

Ex Contrariis. Locus Contrariorum valde ſervit Acuminibus, quando idem omnino affirmatur & negatur, ſalua

ſalva tamen veritate dicti diverſimodè intellecti. Sic de malo Principe Hiſtoricus; *Omnia in eo Principe ſunt, præterquam Princeps.* Et alter: *Hæ manus*, inquit, *ſufficiunt deſiderio meo, nihil habenti nihil deerit.* Et Philoſophus: *Non perſuadebis etiam ſi perſuaſeris.* Et Cicero: *Nunquam ſum otioſus, quam cum ſum otioſus.*

Tacit. Curt. Seneca. Cicero.

PRIVANTIA.

Acuta ſunt cum prædicatur forma de priuatione vel certe quando aliquid proprium formæ tribuitur negationi formæ: Sic P. Mimus. *Pars beneficij eſt, ſi quod peto cito negas.* Et illud: *Congeſto pauper in auro eſt.*

Ex Priuatiuis. P. Mimus.

Sic illud de ineptè garrulo. *Nec taces nec loqueris, quia ſic garris ut nemo te intelligat.*

REPVGNANTIA.

Acuta ſunt, quando unum de altero prædicatur: v.g. *Do parere libertas eſt:* Et alibi: *Miſerum te iudico qui nunquam fuiſti miſer.* Sic de Nuptiis Honorii.

Seneca. Ex repugnātiis. Claudi.

Non odium terrore moves, nec ſigna reſolvit
Gratia, diligimus pariter pariterque timemus.

Ipſe

Ipſe metus te noſter amat.

Sic *ſi divitem dicas eſſe pauperem eo quod aurum non habeat ſed ipſe habeatur ab auro.*

Sic & Poeta.

Cur oculis pollet ſurdus, cacuſque quid aure;
Ille oculis audit, auribus iſte videt. Sic & alter de Claudo & Cæco.

Claudum humeris cacus, claudus per devia cacum
Dirigit, hic oculos commodat, ille pedes.
Quam benè concordes amor hos univit utroſque,
Alter & alter homo eſt, ſed tamen unus homo eſt.

Tale eſt & illud Arabum dictum.
Eſto inter homines ſurdus audiens, cacus videns, & mutus loquens.

R E L A T A.

Ex Relatis. Ex his oritur Acumen *primo* quando patienti actio attribuitur, agenti verò paſſio v.g. *Beneficium dãdo accepit qui digno dedit.* (P. Mimus.) *Secundo*, Quando una eademque perſona ad ſe tamquam ad aliam refertur. v.g. *Tam autem etas excors, ut tota in oratione tua tecum pugnares ipſe, ut non tanta quanta tecum tibi eſſet contentio.* (Cicero Philippica 2. in Anton.)

Cau-

CAUSAE.

Ex Cauſis.

Materialis & Formalis, dabunt Acumen, ſi oſtenderis alterutram alteri conſentaneam eſſe & diſſentaneam. E. G. de apibus Poeta:

Virg. *Ingentes animos anguſto in corpore verſant.*

Et:

Statius. *Magna ſub exiguo regnabat corpore virtus.*

Et.

Rhetoris hæc Rufi ſtatua eſt quia ſaxea; vera eſt.
Cur dicis? ſemper Saxeus ille fuit.

Efficiens Cauſſa & inſtrumentalis dabit Acumen, ſi oſtendatur res diſſentaneas efficere: Sic ille de quodam in rota ad ſupplicium vecto, caputque caſu ea ſibi frangente: *Eodem vehiculo*, inquit, *quo ad pœnam vehebatur, pœnam effugit.*

Sic Poeta:

Gignitur ex viſu, non ergo Firmice cæcus.
Naſcitur ex oculis cum generatur Amor.

Finalis illa eſt acuta, quæ ab ipſa actione, quæ propter ſe exercetur erit diſſentanea & conſentanea. Sic Martialis: *Cur in theatrum*

trum Cato ſerò veniſti, ideone tantum veneras, vt exires. *Martı.*

EFFECTA.

Ex Effectis. Acumen faciunt cum juxta ſe prorſus diſſentanea ſunt,& tamen vera: Sic Scytharum Legati coram Alexandro: *Fuga noſtra victoria eſt, etiamſi vincamur, vincemus.* *Curt ius lib. 7.*

ANTECEDENTIA ET CONSEQVENTIA.

Ex Antec. & Conſequent. Exſtruunt Acumen, quando inter ſe permutantur, id eſt, quando dicimus ea antecedere, quæ deberent conſequi;& contra. Sic *Magnus* ille *Heinſius* de puero in utero Matris mortuo cum eaque ſepulto: *Heinſ. l. Epigr.*

Sic tumuluſque domuſque fuit tibi Mater, & ante
Quam natus poteras eſſe, ſepultus eras.

De quodam Prælato omnia per Vicarium faciente, Sic luſit quidam.

Ad noctis horas per Vicarium ſurgis.
Horas diurnas per Vicarium cantas.
Animas tuorum per Vicarium paſcis.

Anii

Animoſque vinclis per Vicarium
Solvis
Convexa cæli per Vicarium viſes.

Item.

Omnibus amiſſis à tergo, à fronte
capillis;
Quid tibi iam reſtat perdere Calve? caput.

Paterculus in Pōpeio. Acutum & illud: *Tantum à ſe diſcordavit fortuna, ut cui defuerat ad victoriam terra, deeſſet ſepulchrum.*

Comparata.

Tripliciter acumen faciunt. *Primo* quando ea quæ ſunt majora, fiunt minora V. G. *Fratris propinquorumque extrema hora deſeritur, & ad mortem muli concurritur.* (*Seneca.*) *Secundo*, Quando illa quæ ſunt minora vel majora, fiunt paria. E. G. *Par eſt pauper nil cupiens, Principi omnia habenti.* (*Idem.*) *Tertio*, Quando illa quæ ſunt minora fiunt majora v.g. *Maius beneficium dat, qui gratè accipit, quam qui libenter dedit.* (*Idem.*) Et hi fuere modi ex ſupradicto R. P. collecti quos æqui conſule. Pro fine tamen moneo, ut non moroſe nimium his locis inhæreas, acumen quærendo: Aliquandò enim naturalis bonitas citius quam exacta diligentia illud porrigit, & artificioſa

Ex Cōparatis.

inquiſitione interdum tardamus impetum animi ſponte ſagacem.

Q u æ s t i o IX.

Quomodo Orator Acumina in Oratione ponere debeat.

Ut plenitudinem Doctrinæ de Acnto habeas, non erubeſco meis ſcriptis inſerere quædam ex decem præceptis orationis acutè ſcribendæ, quæ ingenioſiſſimus P. *Thomas Fabritius* quondam obſeruauit.

Orationis acute ſcribendæ Præceptum.

Primum Præceptum eſt.

1. Ut acuta ſit Oratio tractetur dictum aut factum aliquod ita, ut ex occaſione ejus aliquid apponatur per modum additamenti ſententioſe, ſive ex *Cauſſis* ſive ex *Effectis*. Exempla dat *Seneca*:

Alexander. *Alexander victor tot Regum & populorum ira ſuccubuit: id enim egerat, vt omnia potius haberet in poteſtate quam affectus, nec ſciebat impetare ſibi, maximum imperium eſſe.* Et: *Poſt Darium & Indos pauper eſt Alexander, quærit quod ſuum faciat, ſcrutatur maria ignota; Quod natura ſatis eſt, homini non eſt. Inventus eſt qui concupiſceret aliquid poſt omnia.* Epiſt. 119. ibidem.

Seneca de Cõſol. ad Hel. viam cap.13. Idem Natur. quæſt. l.2.c.43.

nia. Et alibi : *Socrates eodem illo vultu, quo aliquando ſolus triginta Tyrannos in ordinem redegerat, carcerem intravit, ignominiam ipſi loco detracturus, neque enim poterat carcer videri in quo Socrates erat.* Et : *Regem prodeſſe etiam ſolum oportet, nocere nonniſi cùm pluribus viſum eſt* : Ideoque antiquitus dictum ; *Fulmen quod ſolus Iuppiter mittit, placabile eſt, perniicioſum id, de quo deliberavit, & quod aliis quoque Diis authoribus miſit, nimirum ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem ſuum conſilium ſatis eſt.*

Socrates.

Secundum Præceptum.

Seneca lib.3.de Ira.

Chryſologus Serm.8.

Idem Sermon. 176.

Ut acuta ſit oratio, ponantur ingenioſæ Cauſæ Finales, ex occaſione facti vel dicti alicujus v. g. *Caligula optabat ut populus Romanus unam cervicem haberet, ut ſcelera nimirum ſua tot locis ac temporibus diducta in unum cogeret.* Et : *Da pauperi terram ut accipias Cœlum, da nummum, ut accipias regnum, da pauperi ut des tibi, da, quia quicquid pauperi dederis Tu habebis, quidquid pauperi non dederis, habebit alter.* Et, *Magnus Paulus cecidit in via, cecidit Iudæus, ut ſurgeret Chriſtianus.* Et: *Sol obſcuratus eſt, ut tanto ſceleri*

officium luminis denegaret, nec luceret eis lumen mundi, à quibus fuerat lumen ſalutis extinctum. *Ambroſius Serm. 52.*

Tertium Præceptum eſt.

3. Ut acuta ſit Oratio, ponantur breues & ingenioſæ definitiones; V. G. *Vilis & tenuis & ſimplex menſa bonæ valetudinis Mater eſt.* *Chryſoſtomus tom. 3. Homil. 21.* Et: *Morientem divitiæ non ſequuntur, ſit ergo tibi pera conſcientia tua, ſit tibi panis vita tua.* *Chryſol.* Et: *Voluptas bonum pecorum amplectitur nos, ut ſtranguſet*; *Seneca.* Et alibi: *Omnia ad quæ gemimus tributa vitæ ſunt; omnia iſta in longa via ſunt, quomodo in longa via & pulvis & lutum & pluvia.* *Idem Epiſt. 96*

Quartum Præceptum eſt.

4. Ut acuta ſit oratio, ex occaſione alicujus veritatis, ponantur vel Similia, vel Exempla, vel Hieroglyphica, vel aliæ veritates ſententioſæ. E.G. *Noli huic tranquillitati confidere; momento mare vertitur, & eodem die ubi luſerunt navigia, ſorbentur: Cogita poſſe & Latronem & hoſtem jugulo tuo admovere gladium.* *Idem Epiſt. 4.* Et alibi: *Vitia in aperto leviora ſunt; morbi quoque tunc ad ſanitatem inclinant cum erumpunt.* *Epiſt. 56* Et: *Poſtquam docti prodie-* *Epiſt. 95*

dierunt, boni deſunt, docemurque diſputare, non viuere. Et: *non cognoſcitur bonum, niſi amiſſum. Sol ſpectatorem niſi cum deficit, non habet; adeo naturale eſt magis noua quam magna mirari.*

Seneca. Natur. quaſt. l. 7. c. 1.

Quintum Præceptum eſt.

Seneca. Epiſt. 33 Vt Acuta ſit oratio, ſimile ſententioſe ponatur. v. g. *Non eſt admirationi una arbor, ubi in eandem altitudinem tota ſylva ſurrexit.* Et alibi: *Paruus pumilio eſt, licet in monte conſtiterit; Coloſſus magnitudinem ſuam ſervabit etiam in puteo*, Sic: *Plures ſunt qui orientem quam qui venerantur Solem occidentem.* Et: *In vino nimium veteri delectat etiam ipſa amaritudo.* Et: *Hedera invenit, quo ſe alliget.* Et: *Apem propter aculeum non odiſti, ſed propter fructum foves & tueris.* Sic etiam: *Panem ſume meum ſed non fac Bartholomaum.* 5.

Epiſt. 76. Plutar. in Pompeio. Lycoſth. Plutar. Schola Salernitan.

Sextum Præceptum.

Vt acuta ſit oratio, ita ſimile ponatur ut *protaſis* & *apodoſis* exprimatur, ſed adverbium comparatiuum non exprimatur v. g. *Nec gubernator otioſus in tempeſtate, nec præceptor docens & non faciens quidquam mihi prodeſt.* Item: 6.

Seneca Epiſt. 108.

Corpus totum animo ſervit, *tota Reſpubl. Regi*. Sic *Ferdinandus Imperator* apud Reuſnerum : *Boni viri & boni vini non eſt origo inquirenda.*

Septimum Præceptum .

7. Vt Acuta ſit oratio , ſimile ita ponatur ut ſit per modum *Apodoſis*, E G. *Non ſatis eſt opibus pollere, niſi fortitudo acceſſerit ; Nam & Cervis fruſtra ſunt ingentia cornua, cum deſit animus* . Et: *Non accepimus brevem vitam ſed fecimus, nec inopes ejus ſed prodigi ſumus: ſicut ampla opes, ubi ad malum dominum veniunt, momento diſſipantur ; at vero licet modica, ſi bono cuſtodi tradita ſunt, creſcunt.* Plutar. Seneca.

Octavum Præceptum .

8. Vt Acuta ſit Oratio ponatur veritas vna in qua tanquam in fœcundo ſemine lateant plures veritates , v.g. *Non dicat homo, non habet manus mea quod det pauperi, det ipſam manum pauperi & plus erit ipſam dediſſe manum pauperi, quam nummum* . Et : *Hoc habet virtus boni, quod ſtemma non inſpicit. Platonem non accepit Nobilem ſed fecit.* Chryſol. Seneca Epiſt. 44

No-

Nonum Præceptum.

Vt Acuta ſit Oratio, ponatur aliquid magnum, quod ſit velut *Paradoxum*, inſolitum, inexpectatum, & hoc ex modo dicendi, vel rerum combinatione, maxime verò fit per contrapoſita: Sic v.g. *Peccator cum terra ſit, in Cælum pugnat, cum fœnum ſit, cum igne bella gerit; cum lutum ſit, adverſatur ei, qui illum finxit.* Item: *Actum eſt ut Author ſeculi, ſeculo teſte moreretur, & à mundo, mundi Dominus prius per pœnam quam per gloriam naſceretur; Pax cœli traditur doli oſculo, tenetur tenens omnia, illigatur omnium nexus, ducitur attrahens univerſa, à falſo accuſatur veritas, ſiſtitur cui aſſiſtunt omnia. Iudæi gentibus tradunt, reddunt gentes Iudæis, ſicque commercium fit impietatis pietas, & ſanctitas in nundinas crudelitatis producitur, flagellatur remiſſio, condemnatur venia, illuditur majeſtas, irridetur virtus, perfunditur ſputis largitor imbrium, clavis ferri cœli ſtater affigitur, mellis dator cibatur felle, propinator fontium potatur aceto.* 9.

Chryſoſtom.

Idem de paſſione Chriſti.

Decimum Præceptum.

10. Vt Acuta ſit Oratio ; ponatur ſæpe concors diſcordia inter *Subjectum* & *Prædicatum* ſeu aliquo-modo diſconvenientia, quia cum Acumen omne ideo gratum ſit, quia admirationem parit & delectationem ; videlicet delectationem convenientia, diſconuenientia admirationem dabit. Hæc autem concors diſcordia naſcitur ex Tropis & Figuris, maxime *Metaphoris*, *Metonymia*, *Antonaſia*, *Allegoria*, &c. Et hæc de Acuto atque adeò de Inventione.

Caput II.

DE DISPOSITIONE.

POſteaquam quid dicere poſſis inveniſti, naturaliter ſequitur ſcire, quo ordine dicere debeas, ordo enim ubique anima rerum eſt, & illud ſequentibus edocetur.

QUAESTIO I.

Quid Diſpoſitio, quotuplex, & quid Oratori diſponendum.

RESP. I. Diſpoſitio eſt rerum inventarum in ordinem poſitio. Duplex eſt, alia Naturalis cum quis eo ordine de rebus diſſerit, quo factæ ſunt aut quo fieri ſecundum Naturę leges ſolent. Vt ſi laudares aliquem & *Pueritiam* Primo, deinde, *Iuventutem*, tum *cæteros ætatis gradus* traderes. Diſpoſitio quid: Duplex, Naturalis.

Alia Artificialis quę voluptatis gratia aut utilitatis diverſimodè res miſcet ac confundit, reijciendo initium in finem & finem in initium; ut ita oblectet & ſuſpenſum teneat Auditorem, pendentes enim Auditorum animi ex inopinato eventu plus hauriunt jucunditatis. Sic Diſpoſuit *Aeneidem ſuam Virgilius*, in qua narrat Æneæ diſceſſum in Italiam non eo ordine quo incepit. Sic ordinavit *Argenidem* ſuam *Barclajus*. Sic faciunt omnes ij qui Tragœdias & Comœdias per ſucceſſus deducunt inexſpectatos. Artificialis. Æneidos diſpoſitio Virgiliana.

RESP. II. Orator habita propoſitione videat *Primo* an ſimplex ſit, an partes habeat propoſitio & quæ pars Primo, quę Secundo loco

ſit ponenda vel tractanda potius. *Secundo* Ex inventis pauca ea quæ meliora argumenta ſeligat & valida quidem initio, debilia in medio, fortiſſima in fine Orationis collocet, quia initio ſtatim Auditor rerum cognoſcēdarum avidus præoccupari debet & convinci, in fine vero valide confirmari & impelli. Robuſtiora autem argumenta ſunt ex *Definitione*, ex *Partibus*, ex *Genere*, ex *Cauſſis*, ex *Effectis*, quia naturam rei explicant: Minus ponderis habent quæ ex Adjunctis levibus & aliis Conjecturis ſumuntur. *Tertio* Rationes, & Argumenta diſponat ſibi Dialectice; Primo in Syllogiſmos, deinde videat quomodo oratorie eadem tractare poſſit; *Quarto* Videat in quot partes Orationem debeat diſtribuere; ſed de his infra clarius.

QUAESTIO II.

Quomodo Aregumentatio Dialectica facienda?

Argumentatio Dialectica quid? RESP. Argumentatio eſt Argumenti diſpoſitio ſeu explicatio. Conſtat, cum perfecta eſt, tribus propoſitionibus, quarum, quæ Primo loco ponitur vocatur à Dialecticis *Maior*, à Rhetoribus *Propoſitio*, quæ Secundo loco ponitur vocatur

catur à Philoſophis *Minor*, ab Oratoribus *Aſſumptio:* quæ *Tertio* loco ponitur, dicitur à Dialecticis *Concluſio*, à Rhetore *Complexio.* Et hæ tres Propoſitiones, quando ordinatè ponuntur vocantur *Syllogiſmus*, quem formare debes ex propoſitione tua & Cauſſa ejuſdem à te inuenta. v.g. Propoſitio Tua fuit, *Cloaius iure eſt occiſus*; Argumentum ſeu Cauſſa inventa, *Quia fuit inſidiator*. Jam forma ſyllogiſmum ita, accipe Cauſſam hanc & conjūge illam cum *Prædicato* propoſitionis tuæ, dicendo *Inſidiator iure eſt occiſus*; & ecce *Maior*; Accipe deinde *Subiectum* propoſitionis tuæ & coniunge cum Cauſſa eadem & dic; *Clodius fuit inſidiator*, & in promptu eſt *Minor*; denique pone ipſam propoſitionem tuam, dicendo: Ergo *Clodius eſt occiſus*, ſic fiet concluſio atque adeo totus *Syllogiſmus*. Sic fac in aliis; ſemper autem cogita quibus rationibus aut exemplis aut ſententiis, aut ſimilitudinibus *Maior* vel *Minor* confirmari rurſus debeant, maxime ſi probabiles tantum ſunt & debiliores. Nam ſi veriſſimæ ſint, non probandæ ſed exornandæ ſunt. Vbi hoc feciſti, jam cogita, quibus modis Oratoriè eoſdem Syllogiſmos trades.

Argumentādi praxis.

QVAESTIO III.

Qui ſunt modi Argumentandi Oratoriè?

Aliquot modos uſitatos tractandi Argumentum otatoriè hic pono.

Primus Modus.

1. Argumentãdi Oratorie modus.

Solet diſponi Syllogiſmus eo ordine quo à Dialecticis ponitur, ita ut prius *Maior* ſit cum ſuis rationibus ac comprobationibus. Secundo *Minor* itidem cum ſuis rationibus. Denique *Concluſio.*

EXEMPLVM.

An ob ſcelus Rex deijciendus Regno. Contra Regem.

Fingamus Regem quempiam occidiſſe fratrem Principem ex ambitione regnandi; Et fiet Propoſitio, v.g. *Rex deÿciendus eſt*; Ratio: *Quia ſceleſtus eſt*: pone Dialectice ſic: *Sceleſtus nobis in regno ferendus non eſt. Rex eſt ſceleſtus: Ergo in regno ferendus non eſt. Ratio Maioris:* Quia famam læderemus noſtram apud exteros, apud quos honeſti & virtutis ſtudioſi audivimus, nunc ſceleris patroni & ſervi diceremur. *Ratio Minoris:* Fratrem occidendo fraudulenter ex ambi-

bitione, in nos & in naturam injurius fuit. Oratorie v.g. ſic tractari poſſet.

ELABORATIO.

Eoſne tandem Cives N. in ſcelerum amore progreſſus fecimus, ut ſceptrum deferri ſceleri ſuper capita noſtra & libertatem non erubeſcamus? Itane inter ſceleratos ut cenſeamur, principem in ſcelere, ſcelus in Principe diutius venerabimur? Miſeret me proh dolor! Cives N. miſeret me gloriæ noſtri nominis, quam Majorum noſtrorum emptam ſanguine, ſic temere apud exteros incuria noſtra prodigimus, ut qui antea virtutum Patroni, nunc ſcelerum mancipia audiamus. Ecquid dicent finitimæ, quid remotæ nationes. En inquiunt viri quorum rebus cum Virtute geſtis orbis anguſtior erat; qui amplecti noverunt nihil, agere nihil, niſi quid limites vel attingeret vel non excederet honeſti: Ecce eouſque in malitiam delapſi ut projecta verecundia ſcelus in throno adorare non pudeat. Et quæ cæterorum civium facies? quis procerum honor? ſi turpitudo in Diademate ſic volentibus triũphat. Certe non poſſunt ſcelera non diligere, qui ſcelera pati & ho-

Major.

Ratio Majoris

Minor. honorare voluerunt. Et haberet fortaſſe umbraculum utcunque immanitatis ſuæ Rex noſter, ſi minoris ſubſellii ſcelus cruentis manibus perpetratum poſſet gloriari;
Ratio Minoris. ſed in Principem fratrem, liberis omnium noſtrum vocibus ſceptro admotum, crudeliter ſæviiſſe, quid aliud eſt quam nobis & naturę bellum indixiſſe, atque omnium gentium una hac impietate offendiſſe
Comprobatio, tribunalia. Revera ſi ab aurora recte diem deſcribimus, poſſumus non vani augures ominari, quem nobiſcum ſit acturus *Neronem* is, qui crudelitatem ſuam ſuorum ſanguine incepit ſaginare, & ibi Tyrannidis ſuæ initium fecit, ubi finem cæteri. Quapropter évigila generoſa Lechi progenies & ſi nominis tui, ſi gloriæ publicæ injuria vulneraris, throno ſcelus deijce. Audiat orbis, audiant poſteri, ſcelus in Regno fieri potuiſſe, impune abire in Principe non potuiſſe.

Secundus Modus.

Argumentandi Oratorie modus. Interdum Orator Primo loco ponit *Minorem* cum ejuſdem Rationibus; Deinde *Maiorem* & Rationes illius; tandem *Concluſionem*.

EXEMPLUM.

Sit Propoſitio priori contraria v. g. *Rex de Regno nec deiiciendus nec occidendus ob commiſſum piaculum*. Ratio eſt: *Quia hoc faciendo famam noſtram offenderemus*: Pone Dialectice ita: *Famam noſtram lædere cives non debemus. Sed ſi Regem throno detrudimus & occidimus, famam noſtram lædimus.* Ergo *Regem neque de throno deiicere*, &c. *Ratio Majoris*. Quia fama divitiæ publicæ noſtræ & nobile Reipublicæ patrimonium eſt, quod ſinguli curare debemus. *Ratio Minoris*. Quia hactenus laudabamur, quod nunquam Principem dejecerimus aut occiderimus, ab hac gloria jam cademus occidendo Regem. *Comprobatio*. Quia Majores noſtri malos etiam Principes habuerunt & tamen tolerarunt. Oratorie v.g. ſic tractabis. Pro Rege.

ELABORATIO.

Optarem Cives N. ut in poſteritatem oculos conjicerent illi, qui crudeli ſuffragio non è throno duntaxat Principem, ſed è vita execrando prorſus & auſu nefario deturbandum decreverunt, adverterent utique majorem noſtro nomini Minor.

mini maculam ſua temeritate, quam patientia Principis infligi.

Ratio Minoris. Fuit enim hactenus ea gloria præcipue noſtra in pectoribus nobis libere Reges non in cunis naſci, natos autem nullibi majori veneratione haberi; nec audivit unquam orbis Ducis ſanguine noſtras manus cruentatas fuiſſe, quod ſicut ſupra reliquas nationes præconium ſingulare eſt, ita noſtro ſtudio perennare deberet. At modo ſi manus Principi injicimus, nonne de faſtigio commendationis dejiciemur? & parricidæ cum reliquis perenni ſarcaſmo condigne celebrabimur.

Comprobatio. Vel Majores noſtros reſpicite & ab eorum veſtigijs recedere vobis ſit religio. Vtcunque illi heroes in ſolio, homines tamen habuerunt, quorum omnium ſine vitiis vitam fuiſſe, & neminem ſcelere thronum oneraviſſe mihi veriſimile non eſt; ferre illi nihilominus ſceleratum, quam tollere, & nimia potius pietate peccare, quam furore voluerunt.

Major cum Ratione. Quid degeneres igitur famam dilapidabimus, quid in Rempublicam crudeles cruenta machinari ſuſtinebimus? Nos, qui gloriam veluti publicas omnium divitias & nobile regni patrimonium inter principes curas habere ab ipſa honeſtate compellimur; & alij qui-

quidem gladiis, alii recte factis, alij juſtitia, alij clementia, tamquam quoddam honoris ærarium debemus comportare.

Fuerit Rex in fratrem ſceleſtus, nos in Principem ſceleratos præcipitatio non faciat; nec rideat æternitas ſcelus alio ſcelere à nobis fuiſſe vindicatum; habeat locum apud nos Sapientum parœmia; *Principem ſi bonus eſt audi, ſi malus tolera.* Concluſio.

Tertius Modus.

Solet non raro *Concluſio* Primo loco poni & huic *Major* aut *Minor* ſubijcitur per particulas *Enim, propterea, idcirco, quapropter, &c.* Et ſi ſequitur aliud Argumentum, *Concluſio* vel jam non repetitur, vel ſi neceſſe eſt repetitur: Quod ſi Oratio breuis ſit, ut ſunt plerunque noſtrates vernaculæ, ponitur denuo communiter Concluſio, ſed alijs Verbis. 3. Argumentandi Oratorie Modus.

EXEMPLUM.

Sit Oratiuncula gratiarum Actoria. Cujus Propoſitio eſt: *Debeo Tibi magnas gratias.* Ratio: *Quia dediſti mihi dignitatem omiſſis aliis competitoribus.* Pone dialectice ita: *Cui datur dignitas omiſſis competitori-* Gratiarum Actoria Dignitatis oblatæ.

tori-

ſcribus aliis , is magnas debet gratias; Sed mihi, &c. Ergo . Oratorie ſic.

E L A B O R A T I O.

Concluſio. Gratiæ, Sereniſſime Rex, quas pro collata dignitate Majeſtati Tuæ debeo, tantæ ſunt, ut ne verbis explicari, minus multo referri à me unquam poſſint, cogorque neceſſitate doctus, quod *Socrates* olim *Platoni* fecit, coram Sereniſſima Majeſtate Tua uſurpare: Qui cum parem beneficiis facultatem apud ſe non reperiret, inopiam ingenue profeſſus, *Socratem*, *exclamauit*, *pro beneficijs ò Plato accipe*: Non aliter ego amplioribus ornatus muneribus, ſiquidem tenuitas regiæ gratiæ non ſufficit, me meoſque tuæ Majeſtati perpetuum deuotos in pretium beneficiorum Major. adnumero. An enim grandi obſequiorum debito obæratum ſe non ſentiat is, ad quem de regia liberalitate promanavit honor, multorum obvio ſinu captatus, multo- Ratio. Major. rum precibus quæſitus. Certe cumulatur gratia ex votis & deſideriis aliorum & in vno duplex pullulat beneficium, quando & petito honore exornaris, & ornato æmulis longe anteponeris. Eccui vero aut obſcurum aut dubium quanti

viri

viri quam bene de Majeſtate Tua, quam egregie de Patria meriti, hanc præſentem dignitatem & votis ad ſe & precibus tam ſuis quam ſuorum provocaverunt, cum quibus ego, ſi in contentionem venire debeam vix ullatenus meritis poſſem comparari. Sed tua Majeſtas Sereniſſima animum meum ſemper Majeſtati Tuę, ſemper Reipublicæ devotiſſimum adſpexit, humanitateque ac clementia, quod tenuitate defuit, liberaliſſimè explevit. Quid jam pollicear niſi ſollicite elaboraturum, ut apud ingratum animum non collocaviſſe beneficium videaris. Me igitur meaque ſtudia, meos, meorum obſequia ad nutum & voluntatem Sereniſſimæ Majeſtatis Tuæ humillime depono: Libeat imperare & vitam nobis imperiis Tuis viliorem eſſe experieris.

Cum Ration.

Concluſio repetita.

Quartus Modus.

4. Argumentandi Oratorie Modus.

Aliquando ponitur Primo loco *Major* cum ſuis rationibus: Secundo *Concluſio*, Tertio *Minor*. Quarto ſi videatur neceſſe, repetitur *Concluſio* Verbis aliis.

EXEM,

EXEMPLUM.

Gratulatoria de Adventu Viri M. Si v. gr. Gratulari velles in Adventu viri Magni & Regis cujuſpiam Legati, hanc faceres Propoſitionem : *In Tuo adventu ad nos eſt gaudendum*; Ratio: *Quia vir magnus es*, Pone Dialectice ita : *In adventu viri magni gaudendum eſt : Tu vir magnus*, &c. Ergo. Oratorie ſic proferes.

ELABORATIO.

Major. Nec ſidera ſine orbis gaudio, nec magni viri ſine animorum ſerenitate tranſire poſſunt. N. N. Eam illis legem natura dixit, ut eſſe non poſſint, niſi proſint : Hanc

Ratio Major. pulcherrimam neceſſitatem virtus impoſuit, ut magnis eſſe nullibi liceat, niſi ad minores favor & clementia inclinet. Vtinam liceret

Concluſio. hodie vel de lucida *Momi* feneſtra omnium noſtrûm animos vicinius contemplari. videres utique amorem cum timore, gaudium cum triſtitia, vota cum Eloquentia, non ineleganti conflictu in pectoribus noſtris concurrere: Vt quando Te magnum hoſpitem ſalutamus, adhuc an Te metus noſter amet, an amor Majeſtatem timeat, aut gaudium de ſua tenuitate triſtetur, an

tri-

triſtitia de tuo adventu gaudeat, an vota perorent, an Eloquentia faueat, dicere non poſſimus: Toti gaudium fieri, toti amor, toti votum, toti Eloquentia volumus, ut animorum de Te adfectus coram Te dignè explicemus.

Et ſane Te magnum eſſe non ſtirpis ſolum claritudo, non prudentia ſingularis, non omni humanitate perfuſi mores, non virtutes dumtaxat cæteræ perorant, quas niſi modeſtiæ vulnera timeret, in lucem facile præeunte fama produceret facundia: Sed totius Regni judicio Te magnum veneramur, quod cum hos dignitatis radios in Te poſuit, Orbi Te Sydus ſuum propoſuit. Magnum Rex noſter judicavit, cum arcanorum Te conſcium & regii conſilii non ſemel Arbitrum voluit. Magnum, quando Te perſonæ ſuæ capacem, iterum atque iterum oſtendit, & hanc non per Germaniam tantum & Britanniam, &c. circumferre ſed etiam in Regni ſui ambitu dedit, ut foris & domi Magnus haberere: Magnum Te & litteræ noſtræ fatebuntur, vel ex hac ſubmiſſione Tua, qua illuſtrem vultum & excelſum animum ad noſtram tenuitatem tam benevole inclinaſti. Magnos ſiquidem ſe demittendo

Minor cum ſuis probationibus

cre-

creſcere nemo noſtrum eſt ; qui ignoret.

Quintus Modus.

5. Argumentandi Oratorie modus.

Aliquando omittitur *Major*, & ejus loco ponitur *Ratio Majoris* cum ſuis comprobationibus. Deinde *Concluſio*, tandem *Minor* cum ſuis probationibus;& vltimo *Concluſio* repetita. Pro hoc vulgare, accipe.

EXEMPLVM.

Conſolatoria in morte Amici.

Sit Propoſitio: *Non debes in morte amicorum graviter dolere* Ratio eſt, *Quia mors eſt commune malum*: Pone Dialectice ita: *In communi malo graviter dolendum non eſt; Sed mors amicorum eſt commune malum*; Ergo, &c. Ratio Majoris eſt, quia malum commune vitari nequit; Oratorie ſic tractabis.

ELABORATIO.

Ratio majoris. Comprobatio. Concluſio.

Quod vitari nequit patienter ferendum eſſe, Sapientes exiſtimavere. Ita enim fit ut alienum malum à nobis videatur cum non ſentitur. Male igitur profecto agimus ſi animum nimio mœrori ob amicorum diſceſſum damus, & veluti eodem funere lætitiam cum

ami-

amicis tumulamus. Non enim hoc malum ad unum aliquem refertur, unum petit, unum premit; ſed in omnes pariter graſſatur, univerſos affluit. Ii enim quibuſcum vivimus, quorum vita fruimur, quorum uſu oblectamur, omnes eadem conditione devincti ſunt, omnes mortalitate damnati. Infirmum enim & debile hoſpitium animus noſter incolit, quod & intra ſe pugnantia hoſtiliter Elementorum bella alit, & plurimis aliunde maximiſque periculis oppugnatur. Perquam egregie Seneca: In hoc multi erramus, quod mortem tamquam venturam præſtolamur; magna pars illius tranſiit, atque hoc ipſum quod vivimus mors eſt. Divide igitur dolorem omnibus, quem ex communi acerbitate Fortunæ tibi aſſumpſiſti: eodem in curſu ſumus iidem, omnibus tolerandum eſt, neque recte factum judica, ſi animum doloribus nimiis diſcerpendum ultro conceſſeris.

minor. Ratio minoris. Confirmatio. Exornatio. Concluſio repetitur.

Sextus Modus.

Frequenter omittitur *Major* & ponitur ſolum *Minor* cum probationibus & *Concluſio*: dicitur hæc Argumentatio *Enthymema*, cujus Prima pars vocatur *Antecedens*, altera *Conſequens*. Ponitur vero ſicut pla-

6. Argumentandi Oratorie modus.

placet vel Primo loco *Antecedens*, deinde *Conſequens*; vel contra.

EXEMPLUM.

Iuventuti indulgendum Suaſoria. Sit Propoſitio: *Iuvenes rigida diſciplina coercendi non ſunt*. Ratio: *quia rigore non fiunt meliores ſed pejores*. Dialectice omiſſa *Majore*, pone ſic: *Rigore diſciplinæ pejores fiunt juvenes; Ergo ſub rigida diſciplina habendi non ſunt*. Oratorie ſic V. G.

ELABORATIO.

Conſequens. Erras & vehementiſſime erras, ſi diſciplinæ ſeveritate & timore juventutis recte reliquę ętati conſultum exiſtimas. Antecedens. Nam in ſpeciem mitigari videntur, auſtero animo Ratio. revera efferantur. Invoca experientiam & ad ſui juris libertatem dimiſſos, eos plerumque peſſimos inveneris, qui graviori ſub diſciplina juventutem egerunt. Exornatio à ſimili. Veluti enim aquæ objecto aggere coercentur utcunque & collectis fluctibus quieſcunt, ubi vero obicem fregerint, diuturnitatem otii ferociori impetu compenſant; ſic juventus ſub crudis preſſa imperiis, poſteaquam legum clauſtra egreditur, inſolentius efferveſcit, & non conceſſis antea Sirenum ille-

ce-

cebris, animos pleniſſimis conatibus immergit: Nitimur enim in vetitum ſemper & ardentius negata concupiſcimus. Hunc animi morbum melius aliqua indulgentia curaveris: Nam ut optime *Naſo* illud naturæ compendium.

Ovidius. *Quod licet ingratum eſt, quod non licet acrius urit.*

Ipſa poteſtas
Semina nequitiæ languidiora facit.

Septimus Modus.

Ad *Herennium* hic Modus à *Cicerone* præſcribitur: ut Primo, ponatur *Expoſitio* ſeu res probanda. Secundo, *Ratio* una ſeu plures. Tertio, *Comprobatio*; Quarto, *Exornatio* ſeu *Illuſtratio* à *Contrario* vel *Exemplo*, à *Simili*, *Teſtimonio*, *Sententia*, &c. Quinto *Complexio* in qua totum colligitur; Modus hic facillimus eſt & ad Oratiunculas extemporales aptiſſimus. 7. Argumentādi Oratorie Modus.

EXEMPLUM.

Mediocris malitia juveni nō nocet. Perſuaſoria.

Sit Propoſitio; *Brevis malitia & petulantia non nocet juventuti*: RATIONES; *Quia non ideo dicentur ſtatim mali eſſe. Quia homo bonus ſemper eſſe non poteſt. Quia & Sol ſuas habet nebulas.* COMPRO-

BATIO : *Et hi qui modo ſenes ſunt petulantes fuerunt dum iuvenes eſſent*. EXORNATIO à TESTIMONIO ; Quod Poeta quidam dixerit. *Ver ex anno tollit, qui ex juventute petulantiam*. A SENTENTIIS; *Quod quavis ætas ſibi convenientes debeat habere mores*. A CONTRARIO ; *Turpe eſt ſenem juveniliter agere ; ergo & juvenem inſtar ſenis grauiter*. A SIMILI ; *Nam recens cerevi, ſia niſi inſaniat, & faces depellat, nil valet in poſterum*. Oratoriè ſic v.g. tracta.

ELABORATIO.

Expoſitio. Rationes. Perfunctoria & breuis malitia quid damni tandem Juventuti importaverit. An ideo aquam bibunt *Hiſpani*, quia vinum diluunt, aut ſi una caleat dies, æſtatem ſtatim cenſebimus ; & quis mortalium omnibus horis ſapiat. Solem adhuc tam felicem non vidimus ut diem interdum euntibus ſurſum terræ mariſque ſudoribus non maculaverit ; & in juvenum vita minimum nævum tam religioſe perhorreſcimus : Quamquam, (ignoſcite liberius dicenti) pridem & nos vera rerum vocabula amiſimus, & quod petulantia eſt, malitiam novo Calepino appellamus.

mus. Quid enim eſt deambulatione ſocia plateas coronare; uno vini, vel mulſi poculo cum ſocijs indecoram juveni triſtitiam mergere, vel amiſſas reuocare vires, ludicro certamine alter alteri cæſariem vellere, brachia brachiis amico prælio fatigare, non perpetuo doctorum in cœtu plantis terram premere, nec ſemper lucubrationibus invigilare atque libris impalleſcere, aliquando riſui, ſalibus, ſaltibus indulgere quid inquam aliud niſi juventutis blandimenta ſunt & defæcantis ſe ad maturitatem ætatis certamina. Nimirum niſi inſtructa frontis ſcena Saturnum induas, niſi damnatis perpetuò ad terram oculis, lapides omnes & pulverem computes, niſi depoſita in humeros cervice devotionis larvam præferas, Gyaros jam & ultimam Thulen vitioſus promeruiſti. O rigidos juventutis Catones! O Cenſores Manlio judice digniſſimos! vel ipſi ſuam relegerent juventutem, diſcerent utique ex priſtina ſtultitiæ ſuæ indulgentia ad noſtram aliquantiſper conuivere, nec auderent violato juventutis privilegio naturam arguere, cum idem ſit (ut bene Vates cecinit) Ver ex anno, petulantiam ex Juventute tollere. Habet ſuos quælibet ætas limi-

Comprobatio.

Exornatio.

à Teſtimonio.

à Sentẽtijs.

ſimites, & ſicut veſtiméta corpori, ita mores annis cōguere neceſſe eſt. Si vero puerilem Senem ridemus, cur non æquali arbitrio juvenem vetulum deteſtamur. Et quæ hæc crudelitas eſt in aurora ætatis, gravitatis meridiem deſiderare, & dum vix prudentiæ crepuſculum adfulget plenum Sapientiæ diem exigere. E quis certe juvenciſque in primorum annorum libertate incurioſos impetus effundere conceditis, & adeò cæcæ mentes quod in cæteris animantibus videtis in veſtris pignoribus aut negligitis aut neſcitis. Saltem ex Cerviſia (ut mitiſſime dicam) veritatem bibite, hæc niſi á Coctione juvenis petulanti tumultu auram, dolia, cellaria miſceat, nec guſtui nec valetudini, ubi maturuerit prodeſſe poterit. Hic *Complexio* poni poſſet, in qua hortatio fieret, ut boni conſulatur ubi juventus petulca fuerit.

á Contrario.

Octavus Modus.

8. Fit per *Inductionem*. Eſt vero *Inductio* Oratio, quæ præmiſſis non dubiis infert ex iis unum aliquid. Duo in illa obſervanda ſunt. *Primo*, Ut ea quæ præmittuntur ſint certa. *Secundo*. Ut id quod infertur ſit præmiſſis ſimile. Hæc

Argumentandi Oratorie Modus.

In-

Inductio familiariſſima eſt Oratori & ad ornandum illuſtriſſima. *Suaviter inſtillat, inquit Cauſinus, & probando delectat, & ſi rerum, quæ inducuntur, magna ſit multitudo, latiſſimum præbet campum Orationis.*

EXEMPLUM.

Sit Propoſitio: *Homo à ſe debet commendari non ab extrinſecis bonis*; Ratio: *Quia & navis & gladius & regula à ſe non ab ornamentis ſuis commendantur.* Oratorie ſic tractat Seneca. Commendatoria per Inductionem.

ELABORATIO.

Navis bona dicitur non quæ pretioſis coloribus picta eſt, nec cui roſtrum eſt aureum, nec cujus tutela ebore celata eſt, nec quæ fiſcis aut opibus regiis preſſa eſt: Sed ſtabilis & firma, ad ferendum incurſum maris ſolida, gubernaculo parens, velox & conſentiens vento. Gladium bonum dices, non cui deauratus eſt balteus, nec cui vagina gemmis diſtinguitur: Sed cui ad ſecandum ſubtilis acies & mucro munimentum omne rupturus. Regula non quam formoſa ſed quam recta ſit quæritur, quodque illi proprium eſt laudatur;

igitur in homine quoque nihil ad rem pertinet quantum aret, quantum fœnoret, à quam multis ſalutetur, quam pretioſo incumbat lecto, quam pellucido bibat poculo, ſed quam bonus in ſe ſit. &c.

Huc quoque pertinet illud Legatorum Scytharum probantium Alexandro non eſſe nimis fidendum magnitudini atque fortitudini per *Inductionem* ſic: *Quid tu, inquit, ignoras arbores magnas diu creſcere, una hora exſtirpari, ſtultus eſt qui fructus earum ſpectat, altitudinem non metitur. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit, & ferrum rubigo conſumit, nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab invalido.* Curtius.

Nonus Modus.

Argumentandi Oratorie Modus. Eſt argumentari per *Exemplum*. Eſt autem *Exemplum* imperfecta inductio ſeu argumentatio ab uno ſimili ad aliud. Fit duobus potiſſimum modis: *Primo* per *Protaſin* & *Apodoſin* rem explicando. Ita hæc propoſitio V.G. *Dux belli debet litteras amare ſicut Iulius Cæſar fecit;* tractetur ſic: *Iulius Cæſar bellicis victorijs quam nomine clarior tanto ſtudio eſt litterarum amplexus eruditionem, ut gladium ſæpe calamo permutarit, & manum*

qua palmas hoſti eripiebat ſtilo imbueret. Quis *ergo Principum, quis Imperatorum litteras convenire bello negare poteſt? imo ſi ſaniore vti conſilio non detrectaverit, ſi omnes boni Principis partes explere cupiet has magno ſtudio ſedulus exercebit,* &c. *Secundo* Argumentamur ab exemplo, quando poſt narratum illud rationes probãtes vel reprobantes ei ſubijcimus ita ſicut in cæteris Orationis partibus facimus. poſt rationes vero ſubjunctas rem ad noſtram cauſſam referimus & in illa aut paritatem aut diſparitatem oſtendimus. Hic modus quotidianus eſt venuſtus; Sed obſerua pulcherrimum eſſe vſum Exemplorum (& idem de Sententijs, Apophthegmatibus, Hieroglyphicis, &c. dictum volumus) quando per illud ſive ab initio ſive in aliis partibus Orationis eum ſenſum exprimimus quem aliàs noſtris verbis exprimere deberemus. V.G. *Vellem dicere, cavendum eſt, Iudices, ne præmiorum ſpe ad Tribunalia accedatis;* hoc exprimerem Exemplo; *Agathocles iturus ad Iudicium dicebat: Eamus ad auream meſſem.* Deinde ſubjungerem rationem quam eſſem ſubjuncturus meæ propoſitioni V.G. *Improbe id quidem, qui ab alienis malis ſe ditari voluit.* Poſtea idem

Agathocles iturus ad Iudicem.

Plutarchi.

latius probarem & amplificarem. Poſſem etiam loco hujus exempli uti illa ſententia V. G. *Non tamquam ad nundinas eundum eſt iis, qui Magiſtratus ſibi à Republica habent commiſſos :* Eidem ſententiæ ſubjungeres rationes & probationes utiliores. Diligenter tantum attendendum eſt, ut exemplum aut ſententia illum ipſum ſenſum ſignificet qui eo in loco exponi debet. Solet Exemplum & ſimplici modo breviſſime poni v.g. ſic: *Iulii Cæſaris fata exſpectent Tyranni*, &c.

Appendix.

Appendix. Ad Tyronem monita.

Etſi modi prædicti Oratoriè argumentandi ſumme utiles ſint & in praxi quotidiana proficui; Tyro tamen ſciat *Primo*, non ſemper per diſpoſitionem oratoriam ita argumentum dilatari, ſed aliquando ſive in membra, ſive in unam ſive in duas periodos Argumentum cum concluſione compingi atque ita commiſceri ut diſtinctè evidens non appareat. V.G.

Si rotas omnes & omnem ſuppliciorum crudelitatem promeruit ille, qui depoſito filii animo in amantiſſimam Patriam ſævit viperino adfectu; Quid Tu pœnarum exſpectare debes Catilina? qui dies noctesque

ad

ad excidium Reipublicæ invigilas, & quaſi bonos ſuſtuliſſe parum ſit, aris etiam & Deorum templis interitum machinaris, &c.

Sciat *Secundo*, Quod quando *Concluſio* ex antecedentibus ſatis intelligitur, tunc ab Oratore *Major* aut *Minor* tractari tantum debeat. Nam poſt ſingula argumenta Concluſionem repetere, eſſet *moleſtam Crambem recoquere:* Imo verò ut faſtidium & ſatietatem evitet, non eodem ſemper elocutionis paſſu Argumenta tractet; Sed nunc rotundo circuitu ac paribus membris circumſcribat, modo longioribus ambagibus diffundat Orationem, modo in commata ac membra ſcindat.

Sciat *Tertio*, Omiſſum eſſe à me *Dilemma* (quod eſt cornutus Syllogiſmus ſeu Argumentatio ab utraque parte concludens) eo, quod minus frequens ſit apud Oratores & à Syllogiſmis nihil differat, niſi quod hic duæ partes ponantur, v.g. *Vel verus eſt timor, vel falſus;* ſi *verus diſcedo, ne opprimar, ſi falſus abeo, ut aliquando timere deſinam.*

QVAESTIO IV.

Quomodo partes Orationis diſponi debeant.

Orationis partes.

Vbi inventa in certum ordinem digeſſit Orator, conſtituat apud ſe quas velit in Oratione partes ponere. *Quinque vero ſunt ſecundum Ciceronis doctrinam partes: Exordium, Propoſitio, Narratio, Confirmatio, Peroratio*: Nam *Confutatio in Confirmatione* comprehenditur: Scias tamen non ſemper ponendas has eſſe: Nam ingenioſus Orator ſicut expedire videbit aliquando *Narrationem* omittet, interdum *Exordium*, nonnunquam *Concluſionem*: Imo & *Confirmatio* ſæpe vix dignoſcitur, quando nimirum res certæ ſunt & non tam probantur quam ornantur, ut plerumque fieri aſſolet in officioſis Oratiunculis, *Gratulatoriis, Salutatoriis & Similibus*; ſi ſpectes *Diſpoſitionem naturæ* eo ordine debent poni partes Orationis quo paulo ante numeratæ ſunt, niſi quod *Narratio* frequenter omittatur: ſed de ſingulis enucleatius loquendum eſt in ſequentibus.

QVAESTIO V.

Quid ſit Exordium & quale debeat eſſe.

Exordium eſt facies & atrium Orationis in quo Orator animos ſibi aptat Auditorum ad reliquam dictionem: Aptat verò tribus modis, videlicet *Captando benevolentiam, Docilitatem faciendo, Attentionem conciliando*. *Benevolentia captatur* ſeu favens redditur Auditor vel ex perſona ipſius Oratoris; vel ex Auditorum ipſorum; vel ex Adverſariorum; vel denique ex re & negotio præſente. Ex propria perſona captas benevolentiam ſi Te moribus Auditorum accommodes, ſi modeſtiam præferas, ſi tua merita, dignitatem, virtutem modeſtiſſime enumeres; (ſi enumerari debent.) Ex perſona Auditorum: Si eorum in Rempubl. merita vel in te vel in alios, aut dignitatem aut virtutes enumeres. Ex adverſariorum perſona, ſi eorum vitia aperias & Auditoribus infenſos facias, modeſte tamen & quaſi injuſte criminando eos: Non enim gravis criminatio forte eſſet placitura. Ex Negotio ſeu re propoſita, ſi dicas Rem celebrem eſſe, neceſſa-

Exordium.

Captatio benevolentiæ.

Docilitas. riam,utilem &c. *Docilitas fit* cum clare Orator aperit quid, & de Attentio quo,& quomodo dicturus ſit, *Attentio excitatur* cum dicit ſe dicturum de magnis & mirabilibus,de jucundis, neceſſariis, pertinentibus ad Auditores &c.

Vitia Exordii. Vitia Exordii ſunt *Primo*, ſi ſit vulgare, hoc eſt quod in diverſis Cauſſis uſurpatur. *Secundo*, Longum quod magnitudini Orationis totius non quadrat & quaſi verbis obeſum intumeſcit. Tertio ſeparatum;quod cum reliquis Orationis partibus non bene cohæret. Quartò translatum, quod non efficit hoc quod Cauſſa poſtulat.

Bonum Exordiū. Bonum Exordium eſt, quod elegans & venuſtum eſt, aptum rei propoſitæ, verbis & ſententiis concinnum, faciens Auditorem docilem & benevolum, & à quo non violentus nec coactus,ſed facilis & connexus eſt acceſſus ad *Propoſitionem*.

QVAESTIO VI.

Quomodo Exordia formari debeant,

Exordiū. Prolixe licet nimium in Exordiis occupetur *Cicero*, ut ſcilicet ejuſmodi ſint ex quibus propoſitio connexe poſſit inferri: Attamen

men hoc optime docebit optimus rerum Magiſter uſus, & diligens obſervatio, quomodo Authores Exordia in ſuis Orationibus confecerint. Solent tamen Rhetores certas formas præſcribere ſecundum quas Tyrones exordiri recte aſſueſcant, ex quibus quatuor tantum ſelectiores pono.

Prima.

Ponatur *Primo*, aliqua propoſitio ſeu *Protaſis*, à qua facile acceſſus fieri poteſt ad rem propoſitam. *Secundo. Ratio* ſeu *Confirmatio* quæ & *refutationem* poteſt habere adjunctam, nam liberum eſt cuique dum confirmat vera, refutare falſa. *Tertiò, Redditio*, ſeu *Apodoſis*, quæ aliàs Rationis corroboratio dicitur. *Quarto, Conclusio* ſeu *Complexio Exordii* quæ ponitur poſt *Protaſin* veluti aliquid particulare, poteſtque illi etiam ratio addi & ſic jam fiet acceſſus ad Propoſitionem. Exordiorum Formæ.

EXEMPLUM.

Sit *Propoſitio; Volo famam meam quam læſerunt Improbi, coram vobis Auditores defendere*. ad eam ſic poſſes deſcendere. Nihil non vio- Exemplum. Protaſis

lare

lare ſolet malignitas,& adeò exi-
mium reperiri poteſt nihil, quod
non è veſtigio aut Theonino den-
te arrodat aut nigro contumeliæ
Ratio. ſarcaſmate conſpuat. Accidit hoc
ex infami ſeculi noſtri genio quo
plerique jam ſine humanitate ho-
mines vivunt, & non contem-
nere dumtaxat, quæ cum virtute
fiunt laborant, ſed quæ ad hone-
ſtatis etiam regulam facta vel au-
diunt vel vident, verborum ludi-
briis: ſi quidem aliter non poſ-
Rationis Corro-boratio. ſunt, velut injecta caligine oppri-
munt. Et nonne pedetentim eo
delabentur vitio indulgentiæ no-
ſtræ, ut improbi Momi familia in-
dies incrementum ſumente nos
ſingulos tandem honeſti pudeat:
ſiquidem ſcelera in triumpho
cum plauſu ferri, virtutes ad exi-
lia, ad ſannas, ad odia condemna-
ri impune adhuc & intuemur &
Compl. Exordii. patimur. Noluiſſem ego primus
hanc ſceleratorum Camarinam
commovere, ſed procella quæ ſu-
per caput iterato fluctu incubuit,
patientiam meam vincit, & noci-
turum me bonis arbitror, ſi malis
Ratio Com-plexionis. ignoſcam. Iam enim non fortunas
meas invadunt quod per ſe miſe-
rabile eſſet, non fundos diripiunt
& ædes quod nefarium, non vitæ
inhiant & Saluti quod plus quam
inhumanum; Sed famam meam
ſed

ſed honorem ſed opinionem, probo cuivis vita longe cariorem, aggreſſi, plenis conviciorum plauſtris obruere machinantur. Vt igitur hæc Improborum Audacia per vos Sapientiſſimi Audit: ſemel reprimatur dabitis gratiam hodierna die, & me pro me dicentem breviſſimi temporis humanitate donabitis. Acceſſus ad propoſitionem.

Secunda.

Intellige prius bene Propoſitionem tuam de qua dicere vis; deinde deduc ex illa *generalem Rationem*, quæ ſit ex ipſis rei viſceribus, tum hanc amplifica & exorna jam per *Sententias*, jam per *Exempla*, jam per *Similitudines*, &c. Tandem ſubſume Propoſitionem tuam, quæ ſit quaſi quædam particularis aſſumtio illius diſcurſus generalis; Hæc forma Exordii in gravioribus Orationibus communiter adhibetur, etiam in Epiſtolis, dum rei de qua ſcribunt, quoſdam prius generales diſcurſus ponunt per modum acceſſus ad rem ſcribendam. Pro Exemplo ſit Exordium Orationis funebris olim in obitu cujuſdam Viri non Ignobilis compoſitæ. Exordii *Secunda* forma.

EXEM-

EXEMPLUM.

Oratio-nis funebris Exordium. Super omnes omnino mortales juſſa & confirmata de Cœlo vivit ſententia ut aliquando exeat, qui ſemel mundum intravit. Quemadmodum enim vivis aquis ſic morituris hominibus uno in loco conſiſtere non conceditur: Trudit dies diem, annum devorat annus, fluctus fluctum depellit: non aliter plane volentes aut nolentes de tranſitoria vitę tranſitione tandem migrare & diſcedere urgemur. Fovemus namque animum in noſtro humano corpore, teſte *Seneca*, Deum hoſpitem; numquid verò Deus terram amare quem alta trahunt, numquid hoſpes diverſorio affigi debeat, quem ſui repetunt per naturam?

Pegaſus. *Pegaſo alato Solis equo hominem imponunt AEgyptii ſacerdotes*, nimirum quoniam tempus, quod volucri Pegaſo exprimitur, portat quidem ac devehit hominem tamquam equus Seſſorem, ſed exigua mora per terram circumfert. mox enim quo loco non ſperaveris, quo tempore non expectaveris, de terris ſub terras, de vivis ad defunctos ſubducit atque exportat, & more alitis freno regi aut voce revocari non potentis

ex

ex ſenſibus evolat & non reditu-
rum diſcedit. Vellem cum vero
pugnaret mea Oratio. Sed ni-
mium eſſe veram, Illuſtriſſimus
juxta ac Ampliſſimus Senator N.
N. duos ante menſes luci Patriæ,
que ſurreptus exſerte probat ac
teſtatur. Probat inquam, exorta
occidere, probat intranti exeun-
dum eſſe, probat animum noſtrum
in corpore non regnare ſed pere-
grinari, non morari ſed hoſpitari.
Fuit, fateor, Vir ille ad ſumma om-
nia natus, ad ſumma deſignatus;
cogente tamen inevitabilis ne-
ceſſitate fati, de ſummis vivorum
apicibus ad ima mortuorum ſe-
pulchra juſſus eſt deſcendere. Ab-
iit è Sella Senator abiit, &c Sed
de funebri urna fluentes oculos
parumper transferte & ſpectata
duce itineris virtute in Capito-
lium æternitatis illuſtrius abiviſ-
ſe, quam olim Barbararum gen-
tium Triumphator urbem Ro-
mam invectus eſt, intuebimini.
Tu &c. O ventura olim poſteritas
quem virum ante Te habueris,
quam abſolutum imitationis ex-
xemplar amiſeris, tecum poteris
ſollicita expendere, &c.

Acceſſus ad Propoſitionem.

Ter-

Tertia.

Exordii *Tertia* forma. Pone prius ſententiam contrariam tuæ opinioni cum vel ſine ratione; *Secundo* Pone tuam ſententiam propriam cum ratione vna vel pluribus, vel etiam ſine ratione. *Tertio* Solue rationem Contrariam, ſi videbitur id neceſſarium eſſe, & fac acceſſum ad Propoſitionem; ideſt, pone ſenſum aliquem in præcedentibus locutionibus, à quo connexe Propoſitionem tuam aperte vel occulte inferas. E.C. Sit Propoſitio v.g. in aliqua oratione: *Nobili maxime convenit Sapientia*: Hanc ut deducas, pone primo contrariam ſententiam, nempe *multi ſunt qui putant Sapientiam ad Plebejos tantum pertinere*. Ratio contrariæ Sententiæ. *Quia Nobiles ad bellum naſcuntur, non ad Scholam, & à fortuna commendationem habent*.

Nobili Sapientia proficua.

Nobiles ad bellum nati.

Tua Propria Sententia: *Mala hæc opinio eſt & refutanda*; Ratio & Solutio contrariæ; *Quia multum nocet Orbi*; Acceſſus ad Propoſitionem: *Oſtendam ergo Nobili maxime conuenire ſapientiam*. Oratorie ſic; præmiſſis generalibus ſententiis de mutabilitate judicii humani.

EXEM-

E X E M P L V M.

Nihil diu placet mortalibus, & alterno ſaltu honor & contemptus judicia hominum obambulant; quodque ſuam modo Majeſtatem ſuper capita ceterorum protuliſſe videmus, everſo rurſum ordine, miſerabilem dediſſe ruinam, omniumque pedibus ſuccumbere non uno experimento diſcimus. Crediđiſſet hoc contingere potuiſſe quiſquam, ut princeps bonum ſapientia, in Regum hactenus palatiis dominata & Templis ad ignobile vulgus damnaretur? Ecce! jam illud vivimus ſeculum quo factum prius inter funera ingeniorum dolemus, quam fieri potuiſſe arbitramur, Populi clamor eſt & inter oracula Vrbis noſter recenſuit eos, quos Majorum claritate illuſtres in mortalitatis theatrum natura produxit, manu non lingua, pedibus non ingenio indigere, atque adeò ab ipſa ſtirpis proſapia Marti non Palladi initiari. Illos autem qui ad tenuiorem projecti ſunt ſortem, apud Muſas debere fortunam mendicare & de caliginoſa originis nube cum artibus emergere. Fatalis enim vero & relabentis in barbariem ſeculi opinio,

Contraria Sententia.

Ratio Contrariæ Opinionis.

Propria ſua ſen-

nio,

tentia,& ſolutio Contrariæ. nio,quæ conſuetudine robuſta ne remedii tandem impatiens fiat, rationum robore profliganda eſt, atque in annuis ſapientiæ encæniis pro ſapientia perorandum. Acceſſus ad Propoſition. Dicam igitur Auditores in hoc doctiſſimo conſeſſu veſtro & omnibus quidem congruere ſapientiam, imprimis tamen Nobili contendam, atque adeo *Nobilem ſine ſapientia oculum eſſe ſine pupilla, ignem ſine fulgore, Sidus ſine lumine demonſtrabo.*

Quarta.

Exordii Quarta forma. Sumitur à *Sententia* vel *dicto* alicujus vel ab *hiſtoria* vel à *fabula, conſuetudine, legibus, Apophthegmatis, Adagio, Hieroglyphico*, vel ab *alia eruditione*. Tractari verò ſolet eo modo quo *argumentatio ab exemplo* tractatur. Exempla habes paſſim in *Mureto*, *Perpiniano*, *Vernulæo* & aliis, quapropter his immorari ſupervacaneum: In omnibus vero videndum ut quam optime acceſſus ad Propoſitionem fiat.

Nota. Nota vero quod aliquando hæ eruditiones ſumantur ex Cauſſæ viſceribus, id eſt, de eadem ipſa re de qua loquimur, & tunc facillima via eſt ad Propoſitionem. Aliquando ſunt contrariæ rei de

qua

qua dicimus, & tunc tractantur per rejectionem. Ut plurimum vero adducuntur & tractantur per modum Similitudinis.

QUAESTIO VII.

Qui ſunt fontes præcipui Exordiorum.

Ut omnis cura circa Exordium attenuetur, duodecim fontes tantum indigitant meliores Rhetores, è quibus liberaliter exordia hauriantur. Fontes Exordiorũ.

Primus Fons eſt;

Enumeratio Cauſſarum, cum Orator Cauſſas dat, cur dicat, v. g. Dicturus de laude cujuſdam Herois, ejuſmodi tibi faceres Exordium: *Non debes mirari, quod ego dicam: Hæ me Cauſſæ impulerunt* (& hic Cauſſas adducit) Ergo dicam. Sic *Cicero* pro *Roſcio*, item pro *M. Marcello*. Primus.

Secundus fons.

Ad Adjunctis perſonæ vel Oratoris ipſius vel Auditoris vel illius de quo dicis: Exemplum *Primi* v. g. Laudaturus aliquem ſic exordieris: *Majorem hic quidem* Secundus.

Pa-

Panegyriſten requirit Vir , tamen & ego loquor ut adfectum meum & gratitudinem oſtendam , quia benefactor meus eſt : Exemplum *Secundi* v.g.ſic : *Licet tenuitas mea mihi ſilentium indicit, veſtra tamen Auditores, benignitas , qua ſoletis dignari dicentes , me allicit & invitat ; Igitur loquar* &c. Exemplum *Tertii* v. g. *Demoſthenem aliquem aut Tullium requiret hac perſona , ſi pro Majeſtate laudari deberet ; tanta enim & talia ſunt quæ ad laudandum in illa occurrunt : Dicam tamen quia inſtar ſilentii erit , pauca dixiſſe vel tenuiter.*

Tertius Fons.

Tertius. *Ab Adjunctis loci* v. g. *Si loci dignitatem ſpectaſſem hodie , non dicendum hodie ſuſciperem vel à dicendo abſtinerem* (Et Cauſſas ponit cur) *Sed ego magis veſtram Humanitatem ſpecto, aut rei neceſſitatem* : Ergo dicam.

Quartus Fons.

Quartus. Eſt *ab Adjunctis temporis* v. g. *Tempus deſiderat , ut hodie dicam* (& Cauſſas ſubjunge.)

Quin-

Quintus Fons.

Ab *Adjunctis Perſonæ , Loci* , *Temporis* & *modi* ſimul. Exemplum habes in Oratione *Secunda* Mureti, ad quem Te remitto ſi lubet. Quintus.

Sextus Fons.

Ex hominum adfectu & opinione : Nam aut lætantur homines aut contriſtantur, aut dolent aut iraſcuntur, &c. Et ita variabis Exordium pro adfectu & opinione hominum. v. g. Dicturus de victoria Regis diceres : *Communis gaudii ubertas, quo omnium pectora implentur, meum etiam inundavit & in verba debuit emanare, &c.* Sextus.

Septimus Fons.

Adfectus quivis gravior, quem ſecum Orator adfert, ſiue ira, ſive admiratio, ſive dolor ; ſive gratitudo ; Sic Cic. Catilinariam incepit primam ; Sive per invocationem. Septimus.

Octavus Fons.

A difficultate rei de qua dicendum Octavus.

dum eſt v.g. *Onus AEtna gravius humeris meis impoſitum eſt , cum de hac re dicere debeo, &c.*

Nonus Fons.

Nonus. *A purgatione Sui*, vel ab *improbatione adverſariorum* v.g. Si alicui contradicturus diceres, Tibi non placere illius ſententiam, adductiſque rationibus tandem tuam ſententiam ſubjungeres. Vel ſi aliquem accuſaturus diceres, *Te non odio aliquo privato aut animo nocendi adductum, id facere ſed boni communis amore vel neceſſitate vel juſtitiæ ſtudio impulſum.*

Decimus Fons.

Decimus, Cum per *præteritionem* dicis poſſe Te quidem multa de aliquo dicere, ſed nolle omnia, atque ideo unum tantum eligere.

Vndecimus Fons.

Vndecimus. Ex iis quæ jam præceſſerunt, ſeu quæ ante jam dicta ſunt vel facta: Ut ſi aliquem accuſaturus diceres: *Non hoc eſt Tempus primum quo hic reus factus eſt, jam ante criminibus obnoxius erat, ſed tolerari potuit, modo jam ultro tolerari non poteſt.*

Duo,

Duodecimus Fons.

Si compares & opponas ſententias vel perſonas v. g. Si ſuadeas pacem, diceres: *Multi bellum & ſanguineum laborem volunt, ego vero exiſtimo pace nihil melius nobis eſſe.* Vel ſi conferas perſonas, ſic: *Perorarunt quidem alij ante me Viri & dignitate & doctrina maximi, quibuscum ego nullatenus conferri poſſum, quia tamen de Republica ſermo, ego quoque loquar.* Vitiamus.

Poteſt hic ultimus fons eſſe à *Similitudine*, ab *Eruditione*, à *Conſuetudine Veterum*, *Fabulis*, *Exemplis*, *Sententijs*, &c.

QUAESTIO VIII.

Quid ſit Propoſitio, ubi ponenda & qualis eſſe debeat.

Propoſitio eſt pars Orationis in qua Orator proponit, de qua re dicturus ſit, & breviter hortatur Auditores ad ſe audiendum, ſi neceſſum eſt. Ponitur aliquando ſtatim poſt *Exordium*, aliquando poſt *Narrationem*: debet autem eſſe brevis, clara & accommodata ad *Confirmationem*, ne aliud ſit *Propoſitio*; aliud *Oratio*: Sed. Propoſitio quid? Vbi ponenda.

Adverte Primo quotuplicicer

Quotupliciter ponenda. poni poſſit Propoſitio, nempe *Primo Aperte*, quando Orator clare denuntiat de quo ſit dicturus. *Secundo Occulte*, quando vel res de qua eſt ſermo nota eſt, & facile ex contextu patet: vel quando id quod probandum eſt, non tanquam pars ſeparata ab *Exordio* ponitur, ſed veluti membrum ejus adnexum inſinuatur. probandum tamen ulterius.

Quomodo diſtribuenda. Adverte Secundo; Quod Propoſitio quando longior eſt, debeat diſtribui in aliquot partes, ut & Orator rem clarius explicet, & Auditor melius retineat. Sic *Cicero* pro Lege Manilia: *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo eſſe dicendum.*

QUAESTIO IX.

Quid ſit Narratio, quotuplex & quomodo facienda.

Narratio quid? quotuplex. Narratio eſt facti vel rei geſtæ relatio; *Duplex* eſt vel ſeparata pars Orationis & communiter ſtatim poſt *Exordium* ponitur, ut ex illa *Propoſitio* cum *Confirmatione* eliciatur: Vel conjunctim cum confirmatione ponitur, quod fit in illis Orationibus, quæ ad probandam rem ipſius rei geſtæ

explanationem aſſumunt: v. g. *Si probares generoſum fuiſſe militem quempiam in bello, neceſſario deberes narrare geſta & facta in quibus generoſitatẽ oſtendit.* Jam vero in illa narratione quæ ut ſeparata pars Orationis ponitur, debet res geſta breviter & ſimpliciter ſine exaggeratione narrari: In hac vero Narratione quæ Confirmationem intrat, facta & geſta magnis & collucentibus verborum gemmis, *Sententijs* & *Figuris* illuſtrantur. Præterea adhibentur *Diſcurſus*, *Æſtimationes facti*, *ſententiæ*, *Acumina*, *Amplificationes*, prſertim ex *Similitudine* & *Comparatione*. Denique ubicunque *Protaſin* vel ex Hiſtoria vel Fabula conſtantem ponere voles, cui deinde ſubjungas applicationem, ibi debes *Narrationem* inſtituere, quod fieri poteſt in quavis parte Orationis, etiam *Exordio*; maxime tamen vigent hæ Narrationes in *Laudatorijs* & *Vituperatorijs* Orationibus, ubi aliorum Virtutes & vitia narrare neceſſe eſt.

Ut bona ſit Narratio obſervanda ſunt hæc: *Primo*, Ut res nota breviter in memoriam revocetur, ignota prolixius narretur: *Secundo*, ut narratio ſit morata & adfectibus plena, hoc eſt, ut habeat Sententias aptas & hominum mo- Vt ſit bona obſerua. I. II.

res exprimat; v.g. *Avari, Divitis, Superbi* &c. Valent vero ad hoc *Hipotypoſes, proſopopœja* & *id genus figuræ*, tunc ſcilicet cum inducuntur aliqui cogitãtes, deliberantes, vel dicentes aliquid naturæ ſuæ &
III. propenſioni conforme. *Tertio*, ut ſit perſpicua & clara; Erit vero talis, ſi longæ verborum ambages evitentur; ſi nimia rerum perſonarumque multitudo non ponatur veluti uno impetu; *Si Parentheſes* crebræ & longæ, & digreſſiones inutiles omittantur.

IV. Quarto, ut ſit probabilis; quod fiet, ſi *Circumſtantiæ* congruentes, *loci temporis, perſonæ, modi* ponantur. Inſuper teſtimonia breviter adducantur, licet narrans ipſe probus fuerit & fide dignus. Quod ſi occurrat quid minus probabile, præmuniendum eſt, ſive Cauſſam addendo v. g. *Sprevit avarus divitias, quia videbat ſibi periculum imminere. Vulpes contempſit uvas, quod cauda decutere non poterat.* Sive Confitendo, ſi non poteſt defenſio inſtitui, idque aut ſimpliciter ſic: *Mirabile dictu ſi fides adhibenda Poetis*: aut cum compenſatione ſic: *Mirum eſt, ſed tamen verum.* Aut ad teſtes appellando ſic: *Cauſſam ignoro ſed ita viri graves aſſerunt.* Sive pe-

tendo

tendo ab Auditoribus ut in præſentia fidem habeant ei rei, quam poſtea ſis probaturus. Quinto ut omnia narrata ad finem propoſitum ſpectent, ut ex ea probationes inſtituantur. Porrò hæc maxime in re narranda obſervet ; *perſonas, rem, tempus, locum, modum, cauſſam* quæ ubique fere interveniunt : non omnes tamen hæ circumſtantiæ ſemper exprimendæ ſunt, ſed prout judicium ſanum ſuggeſſerit.

Narrationis Vitia. Vitia Narrationis ſupra dictis virtutibus contraria ſunt : Nempe ſi ſit de rebus notis prolixa, ſi non plena affectibus, ſi incredibilis. *Exemplum habens in Miloniana Ciceronis.* Mihi placet hic apponere nitidam Narrationem de Fabrica Coſdroæ potentiſſimi Regis machina Chryſtallina. *in qua*, ut eſt apud Cedrenum *mirum dictu, Cœli immenſitas, Solis curſus, Lunæ labor & æternæ conuerſiones micantium Syderum cernebantur ; aderant quoque machinæ, è quibus vis aquarum exſiliret, quæ modo ſubirent in imbres, modo rigeſcerent in grandines, modo tumeſcerent in fluctus, modo præcipitarentur in torrentes : Tum vero aer modo ſerenus, blanda velut Eteſiarii amœnitate ridebat, modo nubibus obducebatur, furebat pro-*

Coſdroa *Ex Cauſino.*

ollis, micabat fulguribus, minaci fulminum terrore confundebatur: Ipſe quaſi Deus aliquis in medio collocatur, ad nutum compoſitos curſus recurſuſque ſtellarum contēplabatur, pluebat, ningebat, tonabat, fulminabat, permiſcebat omnia. Simili profecto ratione animus in capite velut in arce poſitus ſedet & dominatur; Nunc, ut ait Plato, *cupiditatum gynacea diſpenſat, nunc deſideria, veluti volitantes prodromos emittit, nunc furiales irarum exercitus è caſtris educit, nunc ſerena luce circum ſeptus ſuavius renidet, nunc variis adfectuum turbinibus totus circumſtrepit; atque cum talis & tantus ipſe ſit, duas habet facultates omnium præſtantiſſimas, quibus veluti manibus rerum apprehendit ſpecies, intellectum dico, & Voluntatem, hac in amorem fertur & odium, illo vera diſcernit à falſis, inveſtigat, capit, cognoſcit; & ſi acutior fuerit atque ſolertior, vocatur Ingenium, cujus, Deus bone! quanta velocitas, quam celeres motus & plane ignei; vis disjunctiſſimas terrarum partes peragrare? jam peragravit; præcipis Oceanum tranare? jam tranavit; jubes in cœlum evolare? jam evolavit; cupis detinere? non potes, quos enim obices oppones? pone terræ molem, penetrabit; pone clauſtra adamantina, perrumpet;*

pet;

per; pone cœlum, perſringet; ad extremam uſque Naturam pervadet, & ſic quid extra eſt, ſcrutabitur.

Aliud Exemplum Narrationis.

Ut quærat aliquando ſtilus ubi luxuriet, appono hic Epiſtolam inſignem & delicatam *ad Picum Mirandulanum de Paulo Urſinij filiolo, quæ ſic incipit.*

Angel. Politianus lib. 12. epiſt. 2. *Filiolus eſt illi Fabius undecim annos natus, inſignis cum pulchritudine tum virtute; flaui puero crines in terga molliter fluentes, alacres oculi, facies liberalis, vultus ingenuus, ſtatus elegans, decorus habitus, atque is militaris.* Fabius.

Vt ergo diſcubuimus, canere quadam juſſus notata muſicis accentiũculis carmina, ſimul cum peritis alijs, ſtatim ſuaviſſima quadam voce ſic in aures noſtras illapſus, imo verò in præcor dia eſt, ut me quidem (cæteros neſcio) pene extra me rapuerit, certe ſenſu tacito, divinæ prorſus voluptatis cujuſdam affecerit. Pronunciavit heroicum deinde carmen, quod ipſemet nuper in Petri Medicis laudem compoſuerat; roges quale carmen: quale fere nec meum dici ſanus recuſem. Vox ipſa nec quaſi legentis, nec quaſi canentis, ſed in qua tamen utrumque ſentires, neutrum diſcerneres, variè tamen

collis, micabat fulguribus, minaci fulminum terrore confundebatur: Ipſe quaſi Deus aliquis in medio collocatur, ad nutum compoſitos curſus recurſuſque ſtellarum contẽplabatur, pluebat, ningebat, tonabat, fulminabat, permiſcebat omnia. Simili profectò ratione animus in capite velut in arce poſitus ſedet & dominatur; Nunc, ut ait Plato, *cupiditatum gynacea diſpenſat, nunc deſideria, veluti volitantes prodromos emittit, nunc furiales irarum exercitus è caſtris educit, nunc ſerena luce circum ſeptus ſuavius renidet, nunc variјs adfectuum turbinibus totus circumſtrepit; atque cum talis & tantus ipſe ſit, duas habet facultates omnium præſtantiſſimas, quibus veluti manibus rerum apprehendit ſpecies, intellectum dico, & Voluntatem, hac in amorem fertur & odium, illo vera diſcernit à falſis, inveſtigat, capit, cognoſcit; & ſi acutior fuerit atque ſolertior, vocatur Ingenium, cujus, Deus bone! quanta velocitas, quam celeres motus & plane ignei; vis diſjunctiſſimas terrarum partes peragrare? jam peragravit; præcipis Oceanum tranare? jam tranavit; jubes in cœlum evolare? jam evolauit; cupis detinere? non potes, quos enim obices oppones? pone terræ molem, penetrabit; pone clauſtra adamantina, perrumpet;*

per; pone cœlum, perſtringet; ad extremam uſque Naturam pervadet, & ſic quid extra eſt, ſcrutabitur.

Aliud Exemplum Narrationis.

Ut quæratur aliquando ſtilus ubi luxuriet, appono hic Epiſtolam inſignem & delicatam *ad Picum Mirandulanum de Paulo Vrſinij filiolo, quæ ſic incipit.*

Angel. Politianus lib. 12. epiſt. 2. *Filiolus eſt illi Fabius undecim annos natus, inſignis cum pulchritudine tum virtute; flaui puero crines in terga molliter fluentes, alacres oculi, facies liberalis, vultus ingenuus, ſtatus elegans, decorus habitus, atque is militaris.* Fabius.

Vt ergo diſcubuimus, canere quædam juſſus notata muſicis accentiũculis carmina, ſimul cum peritis alijs, ſtatim ſuaviſſima quadam voce ſic in aures noſtras illapſus, imo verò in præcordia eſt, ut me quidem (cæteros neſcio) pene extra me rapuerit, certe ſenſu tacito, divinæ prorſus voluptatis cujuſdam affecerit. Pronunciavit heroicum deinde carmen, quod ipſemet nuper in Petri Medicis laudem compoſuerat; roges quale carmen; quale fere nec meum dici ſanus recuſem. Vox ipſa nec quaſi legentis, nec quaſi canentis, ſed in qua tamen utrumque ſentires, neutrum diſcerneres, variè ta-

men prout locus poſceret, aut aqualis, aut inflexa, nunc diſtincta, nunc perpetua, nunc ſublata, nunc deducta, nunc remiſſa, nunc contenta, nunc lenta, nunc incitata, ſemper emendata, ſemper clara, ſemper dulcis. Geſtus non otioſus, non ſomniculoſus ſed nec vultuoſus tamen ac moleſtus: Roſciolum diceres prorſus aliquem in ſcena verſari. Poſtularunt quidam ſubito carmen, ut illud in proſam retexeret & Oratione ſoluta totum rurſus ut argumentum colligeret. Cunctatus paululum quaſi deliberabundus, cœpit mox dicere verecunde quidem ſed tamen admirabiliter. Et fluebant ex ore tenello verba lectiſſima tanto curſu, quantum facile nec ſtilus ipſe ſuppeditat; Miraris hæc Pice? dabo aliud majus, majuſque quod mireris. Impleverat hoc jam munus, & eum pater juſſerat ibidem cibum capere ſtantem, non enim ſolet aliter; jam Secunda menſa erant cum proponere jubeor, quid & quæ Epiſtolarum argumenta velim, quas ille ſimul pluribus dictaret ex tempore: Propoſui quinque duntaxat non enim plura libuit, ne forte puerum fatigarem, plura tamen ille blande adhuc depoſcebat. Sed quæ propoſui nata ibidem ſunt, varia, nova, quædamque ridicula, ſicut ad ea comparare ſe prius non potuerit. Collocati igitur

quin-

quinque Librarij per ordinem cum ſtylis & pugillaribus excepturi quod ille dictaſſet. Conſiſtit puer in ſummo, terram intuens modeſte, cogitat aliquantulum, mox tamen oculos attollit, imperat ei, qui ſummus conſederat, ut jam ſcribat, ubi pauca dictavit, innuit & Secundo, dictat & huic alterum argumentum, pergit ad ceteros deinceps, donec ad infimũ: Rurſus quoque ad primum revertitur, ſarciens quod omiſerat, fulciens quod pependerat, diſſidebat ibi nihil, claudicabat nihil; ita ſæpius in orbem remeans Epiſtolas uno tempore, (quis credat,) abſolvit quinque.

QUAESTIO X.

Quid ſit Confirmatio & quid in ea curandum Oratori.

Confirmatio eſt Cor Orationis & Anima qua præcipuè viuit Oratio: Seu eſt princeps pars Orationis in qua producuntur argumenta ad probandam *Propoſitionem* noſtram; & adverſariorum ſi neceſſe eſt refutantur. **Confirmatio.**

In hac quid curandum ſit, ex dictis conſtare jam poteſt. Nam cum Confirmatio conſiſtat ex rationibus inventis & recte diſpoſitis; & quomodo inveniri & quomodo diſponi debeat jam ſupra

dIximus : Attamen ut totam doctrinam in compendium colligam: In *Confirmatione* curet Orator *Primo*, ut aliquod argumentum fortiſſimum in principio ponat, ſimiliter & in fine *Confirmationis*, in medio vero debiliora collocet ; *Secundo*, curet ut creſcat ſemper Oratio, quod fiet ſi verbis minus ſignificantibus, magis ſignificantia ſubijciat, ſi adfectus circa finem major erit. TERTIO, curet vt ſingula argumenta bene propoſitionem probent. QUARTO, ne argumenta ſemper eodem modo tractet & una forma, quod fiet, ſi per varias figures ea tractaverit & modo in *Syllogiſmum*, modo in *Enthymema* diſpoſuerit, modo *majorem* omiſerit, modo *Concluſionem* : ut videbit expedire. QUINTO, curet ut agnoſcat *Crinomenon* ; Sed claritatis gratia.

Curet. Orator. 1. 3. 4. 5.

PETES I.

Quid ſit Crinomenon.

Crinomenon eſt illa propoſitio in Argumentatione ſive generalis ſive particularis, in qua eſt tota vis, & qua probata, videtur tota res probari, quam proindè Orator ma-

maxime confirmare & declarare debet.

Sed Nota I. Quod aliquando Crinomenon idem ſit cum propoſitione totius Orationis, & tunc plura argumenta diverſa adduci poſſunt ad probandam propoſitionem, v. g. ſit hæc propoſitio. *Oſtendam vobis Audit. Quod Rex debeat amare ſubditos ſuos & Rempubl.* Primum Argumentum eſt, *quia Caput debet amare membra, Rex eſt Caput, ſubditi membra*, Ergò. Secundum Argumentum; *Patrimonium ſuum quivis debet amare, Reſpubl. eſt Regis patrimonium*. Ergo. Hic vides multa adduci diverſa Argumenta ad confirmandam propoſitionem, quia hic Crinomenon idem eſt cum propoſitione Orationis.

Nota II. Quod aliquando Crinomenon diverſum ſit à propoſitione Orationis totius, & tunc unicum argumentum principale in tota Oratione dominatur, in quo confirmando & amplificando omnis induſtria verti debet. Porro agnoſces Crinomenon ſi præcipuum argumentum tuum in recta Syllogiſmi forma poſueris; aliquando enim *Minor* Syllogiſmi eſt Crinomenon, ut in Primo argumento Orationis Milo-

Vel aperta; alia. plex ſit Sententia: Alia aperte, alia occulta: Aperta Sententia eſt veritas paucis verbis incluſa, ſeu eſt locutio univerſalis de bonis expetendis, de malis fugiendis, de Deo, de Religione, de providentia, de rebus utilibus, de magnis, de admirandis, de diſſimilibus & ſimilibus rebus ad vitam hominum moreſque pertinentibus V. G. *Nemo mortalium omnibus horis ſapit*: Vel: *Veritatis una facies eſt ſemper: Falſis, nulla conſtantia, variantur & diſſident*. *Occulta ſententia*, eſt Locutio ſingularis facta ex generali, adjectis circumſtantiis *perſonarum, loci, temporis*, &c. V.G. ſic dicendo: *Non poteſt fieri, ò Petre, ut omnibus horis ſapias*. Vel: *Cum ſis mortalis ò Cæſar, mortales iras gerere debes*.

Vel occulta.

Ejuſmodi ſententiæ occultæ frequentiſſimè debent eſſe in Orationis quacunque parte, ornant enim mirificè & capiunt Audientem. Apertæ etiam poſſunt eſſe, tamen hæ potiſſimum ſenibus conveniunt & experientiam habentibus. Uſus earum in rebus gravibus eſſe debet.

PETES IV.

Quid ſit Digreſſio & quando Oratori uſurpanda.

Hæc ſæpe & pulchre Confirmationem intrat: Eſt autem tractatio rei diverſæ à propoſito ad utilitatem cauſſæ pertinentis. Solet poni vel breviter, & tunc nulla facienda eſt Tranſitio: vel longius & fuſius, & tum Oratio velut à longo devioque curſu revocanda eſt ad propoſitum. Digreſſio.

Poteſt Orator uti digreſſione cum ſermo incidit de rebus communibus & univerſim ſumptis. V. G. *De vitiis, de virtutibus, de ſervitute, de libertate, de morte, de vita*, &c. E. G. *Probaret quis, literatum eſſe non ejiciendum ex urbe, poſſet digredi in laudes literarum, earum necesſitatem utilitatemque oſtendendo.* Ad Digreſſionem revocantur rerum geſtarum expoſitiones, deſcriptiones *locorum, perſonarum, morum*, &c.

PETES V.

Quid ſit Amplificatio & quomodo adhibenda.

Amplificatio eſt Oratio, quæ id, Amplificatio.

res exprimat; v.g. *Avari, Divitis, Superbi* &c. Valent vero ad hoc *Hipotypoſes, proſopopœja* & *id genus figuræ*, tunc ſcilicet, cum inducuntur aliqui cogitātes, deliberantes, vel dicentes aliquid naturæ ſuæ & propenſioni conforme. *Tertio*, ut
III. ſit perſpicua & clara; Erit vero talis, ſi longæ verborum ambages evitentur; ſi nimia rerum perſonarumque multitudo non ponatur veluti uno impetu; *Si Parentheſes* crebræ & longæ, & digreſſiones inutiles omittantur.

IV. Quarto, ut ſit probabilis; quod fiet, ſi *Circumſtantiæ* congruentes, *loci temporis*, *perſonæ*, *modi* ponantur. Inſuper teſtimonia breviter adducantur, licet narrans ipſe probus fuerit & fide dignus. Quod ſi occurrat quid minus probabile, præmuniendum eſt, ſive Cauſſam addendo v. g. *Sprevit avarus divitias, quia videbat ſibi periculum imminere. Vulpes contempſit uvas, quod cauda decutere non poterat.* Sive Confitendo, ſi non poteſt defenſio inſtitui, idque aut ſimpliciliter ſic: *Mirabile dictu ſi fides adhibenda Poetis*: aut cum compenſatione ſic: *Mirum eſt, ſed tamen verum.* Aut ad teſtes appellando ſic: *Cauſſam ignoro ſed ita viri graves aſſerunt.* Sive petendo

tendo ab Auditoribus ut in præſentia fidem habeant ei rei, quam poſtea ſis probaturus. Quinto ut omnia narrata ad finem propoſitum ſpectent, ut ex ea probationes inſtituantur. Porrò hæc maxime in re narranda obſervet; *perſonas, rem, tempus, locum, modum, cauſſam* quæ ubique fere interveniunt: non omnes tamen hæ circumſtantiæ ſemper exprimendæ ſunt, ſed prout judicium ſanum ſuggeſſerit.

Vitia Narrationis ſupra dictis virtutibus contraria ſunt: Nempe ſi ſit de rebus notis prolixa, ſi non plena affectibus, ſi incredibilis. *Exemplum habens in Miloniana Ciceronis.* Mihi placet hic apponere nitidam Narrationem de Fabrica Coſdroæ potentiſſimi Regis machina Chryſtallina. *in qua, ut eſt apud Cedrenum mirum dictu, Cœli immenſitas, Solis curſus, Lunæ labor & æternæ converſiones micantium Syderum cernebantur; aderant quoque machinæ, è quibus vis aquarum exſiliret, quæ modo ſubirent in imbres, modo rigeſcerent in grandines, modo tumeſcerent in fluctus, modo præcipitarentur in torrentes: Tum vero aer modo ſerenus, blanda velut Eteſiarū amœnitate ridebat, modo nubibus obducebatur, furebat pro-*

Narrationis Vitia.

Ex Cauſino.

Coſdroæ

collis, micabat fulguribus, minaci fulminum terrore confundebatur: Ipſe quaſi Deus aliquis in medio collocatur, ad nutum compoſitos curſus recurſuſque ſtellarum contẽplabatur, pluebat, ningebat, tonabat, fulminabat, permiſcebat omnia. Simili profectò ratione animus in capite velut in arce poſitus ſedet & dominatur; Nunc, ut ait Plato, *cupiditatum gynacea diſpenſat, nunc deſideria, veluti volitantes prodromos emittit, nunc furiales irarum exercitus è caſtris educit, nunc ſerena luce circum ſeptus ſuavius renidet, nunc varijs adfectuum turbinibus totus circumſtrepit; atque cum talis & tantus ipſe ſit, duas habet facultates omnium præſtantiſſimas, quibus veluti manibus rerum apprehendit ſpecies, intellectum dico, & Voluntatem, hac in amorem fertur & odium, illo vera diſcernit à falſis, inveſtigat, capit, cognoſcit; & ſi acutior fuerit atque ſolertior, vocatur Ingenium, cujus, Deus bone! quanta velocitas, quam celeres motus & plane ignei; vis disjunctiſſimas terrarum partes peragrare? jam peragravit; præcipis Oceanum tranare? jam tranavit; jubes in cœlum evolare? jam evolavit; cupis detinere? non potes, quos enim obices oppones? pone terræ molem, penetrabit; pone clauſtra adamantina, perrum-*

per; pone cœlum, perſtringet; ad extremam uſque Naturam pervadet, & ſic quid extra eſt, ſcrutabitur.

Aliud Exemplum Narrationis.

Ut quærat aliquando ſtilus ubi luxuriet, appono hic Epiſtolam inſignem & delicatam *ad Picum Mirandulanum de Paulo Vrſinij filiolo, quæ ſic incipit.*

Angel. Politianus lib. 12. epiſt. 2. *Filiolus eſt illi Fabius undecim annos natus, inſignis cum pulchritudine tum virtute; flaui puero crines in terga molliter fluentes, alacres oculi, facies liberalis, vultus ingenuus, ſtatus elegans, decorus habitus, atque is militaris.* Fabius.

Vt ergo diſcubuimus, canere quædam juſſus notata muſicis accentiũculis carmina, ſimul cum peritis aliis, ſtatim ſuaviſſima quadam voce ſic in aures noſtras illapſus, imo verò in præcor iia eſt, ut me quidem (cæteros neſcio) pene extra me rapuerit, certe ſenſu tacito, divinæ prorſus voluptatis cujuſdam affecerit. Pronunciavit heroicum deinde carmen, quod ipſemet nuper in Petri Medicis laudem compoſuerat; roges quale carmen: quale fere nec meum dici ſanus recuſem. Vox ipſa nec quaſi legentis, nec quaſi canentis, ſed in qua tamen utrumque ſentires, neutrum diſcerneres, variè tamen

men prout locus poſceret, aut æqualis, aut inflexa, nunc diſtincta, nunc perpetua, nunc ſublata, nunc deducta, nunc remiſſa, nunc contenta, nunc lenta, nunc incitata, ſemper emendata, ſemper clara, ſemper dulcis. Geſtus non otioſus, non ſomniculoſus ſed nec vultuoſus tamen ac moleſtus: Roſciolum diceres prorſus aliquem in ſcena verſari. Poſtularunt quidam ſubito carmen, ut illud in proſam retexeret & Oratione ſoluta totum rurſus ut argumentum colligeret. Cunctatus paululum quaſi deliberabundus, cœpit mox dicere verecunde quidem ſed tamen admirabiliter. Et fluebant ex ore tenello verba lectiſſima tanto curſu, quantum facile nec ſtilus ipſe ſuppeditat; Miraris hæc Pice? dabo aliud majus, majuſque quod mireris. Impleverat hoc jam munus, & eum pater juſſerat ibidem cibum capere ſtantem, non enim ſolet aliter; jam Secunda menſa erant cum proponere jubeor, quid & quæ Epiſtolarum argumenta velim, quas ille ſimul pluribus dictaret ex tempore: Propoſui quinque duntaxat non enim plura libuit, ne forte puerum fatigarem, plura tamen ille blande adhuc depoſcebat. Sed quæ propoſui nata ibidem ſunt, varia, nova, quædamque ridicula, ſicut ad ea comparare ſe prius non potuerit. Collocati igitur

quin-

quinque Librarij per ordinem cum ſtylis & pugillaribus excepturi quod ille dictaſſet. Conſiſtit puer in ſummo, terram intuens modeſte, cogitat aliquantulum, mox tamen oculos attollit, imperat ei, qui ſummus conſederat, ut jam ſcribat, ubi pauca dictavit, innuit & Secundo, dictat & huic alterum argumentum, pergit ad ceteros deinceps, donec ad infimũ: Rurſus quoque ad primum revertitur, ſarciens quod omiſerat, fulciens quod pependerat, diſſidebat ibi nihil, claudicabat nihil; ita ſæpius in orbem remeans Epiſtolas uno tempore, (quis credat,) abſolvit quinque.

QUAESTIO X.

Quid ſit Confirmatio & quid in ea curandum Oratori.

Confirmatio eſt Cor Orationis & Anima qua præcipuè viuit Oratio: Seu eſt princeps pars Orationis in qua producuntur argumenta ad probandam *Propoſitionem* noſtram; & adverſariorum ſi neceſſe eſt refutantur. **Confirmatio.**

In hac quid curandum ſit, ex dictis conſtare jam poteſt. Nam cum Confirmatio conſiſtat ex rationibus inventis & recte diſpoſitis; & quomodo inveniri & quomodo diſponi debeat jam ſupra

dximus : Attamen ut totam doctrinam in compendium colligam: In *Confirmatione* curet Orator *Primo*, ut aliquod argumentum fortiſſimum in principio ponat, ſimiliter & in fine *Confirmationis*, in medio vero debiliora collocet; *Secundo*, curet ut creſcat ſemper Oratio, quod fiet ſi verbis minus ſignificantibus, magis ſignificantia ſubijciat, ſi adfectus circa finem major erit. TERTIO, curet vt ſingula argumenta bene propoſitionem probent. QUARTO, ne argumenta ſemper eodem modo tractet & una forma, quod fiet, ſi per varias figures ea tractaverit & modo in *Syllogiſmum*, modo in *Enthymema* diſpoſuerit, modo *majorem* omiſerit, modo *Concluſionem* : ut videbit expedire. QUINTO, curet ut agnoſcat *Crinomenon*; Sed claritatis gratia.

Curet. Orator. 1. 3. 4. 5.

PETES I.

Quid ſit Crinomenon.

Crinomenon eſt illa propoſitio in Argumentatione ſive generalis ſive particularis, in qua eſt tota vis, & qua probata, videtur tota res probari, quam proinde Orator ma-

maxime confirmare & declarare debet.

Sed Nota I. Quod aliquando Crinomenon idem ſit cum propoſitione totius Orationis, & tunc plura argumenta diverſa adduci poſſunt ad probandam propoſitionem, v. g. ſit hæc propoſitio. *Oſtendam vobis Audit. Quod Rex debeat amare ſubditos ſuos & Rempubl.* Primum Argumentum eſt, *quia Caput debet amare membra, Rex eſt Caput, ſubditi membra*, Ergò. Secundum Argumentum; *Patrimonium ſuum quivis debet amare, Reſpubl. eſt Regis patrimonium.* Ergo. Hic vides multa adduci diverſa Argumenta ad confirmandam propoſitionem, quia hic Crinomenon idem eſt cum propoſitione Orationis.

Nota II. Quod aliquando Crinomenon diverſum ſit à propoſitione Orationis totius, & tunc unicum argumentum principale in tota Oratione dominatur, in quo confirmando & amplificando omnis induſtria verti debet. Porro agnoſces Crinomenon ſi præcipuum argumentum tuum in recta Syllogiſmi forma poſueris; aliquando enim *Minor* Syllogiſmi eſt Crinomenon, ut in Primo argumento Orationis Milo-

nianæ *Inſidiator jure eſt occiſus ;* *Clodius fuit inſidiator.* Ergo : Vbi *Major* veriſſima & notiſſima eſt. *Minor* ſaltim probanda incumbit Ciceroni, & probat eam per totam Orationem. Aliquando *Major* eſt Crinomenon : Ut pro S. Roſcio : *Nullus filius ſine magna cauſſa occidit Patrem. Sextus Roſcius eſt filius.* Ergo . *Minor* hujus Syllogiſmi veriſſima eſt ; *Major* ergo tantum probari debet, in ea enim tota vis eſt. Aliquando & *Major* & *Minor* eſt Crinomenon V. G. *Cui bono fuit mors Roſcij, ille occidit eum ; Capitoni bono fuit mors Roſcij, Ergo* : Hic *Major* & *Minor* indiget probatione. Itaque & in legendis Orationibus & in componendis, Crinomenon eſt advertendum. Quando vero Orationis propoſitio plures habet partes ; tunc etiam Crinomena erunt plura.

PETES II.

Quid ſit Tranſitio & quomodo uſurpanda.

Tranſitio. Tranſitionibus connectuntur argumenta Confirmationis, imo & partes Orationis, ut bene cohæreant. Eſt autem Tranſitio Locutio quæ, quod dictum eſt paucis

re,

repetit, & quid dicendum ſit breviter exponit. Duplex eſt, perfecta & imperfecta. Perfecta Tranſitio eſt quæ & dicta repetit & dicenda infert: ut ſi dicas; *Satis de neceſſitate armorum dictum ſit; jam quæ utilitas inde veniat, videamus.* Perfecta alia.

Imperfecta Tranſitio eſt quando non revocantur ea quę dicta ſunt, ſed tantum tranſitur ad dicenda per has vel ſimiles particulas: *Quid; quod; jam vero; & vero; præterea; adde; adjunge; ſed enim; deinde, ad hæc*, &c. Sed Nota etiam tunc bene argumentum unum cum altero connecti, quando in Fine præcedentis argumenti ponitur aliquis ſenſus hujuſmodi à quo facile occaſio porrigitur loquendi & argumentandi ulterius. Alia Imperfecta.

Debet Tranſitio eſſe elegans ex Verborum delectu & perſpicua, quia per illam *benevolentia, docilitas* & *attentio* renovatur.

PETES III.

Quid ſit Sententia & quomodo adhibenda.

Quia pulchrum eſt, quod aliquando Orator argumentum per modum ſententiæ enuntiet, ideo hic de illa diſce quod duplex Sententia.

plex

Vel aperta: alia. plex ſit Sententia: Alia aperte, alia occulta: Aperta Sententia eſt veritas paucis verbis incluſa, ſeu eſt locutio univerſalis de bonis expetendis, de malis fugiendis, de Deo, de Religione, de providentia, de rebus utilibus, de magnis, de admirandis, de diſſimilibus & ſimilibus rebus ad vitam hominum moreſque pertinentibus V. G. *Nemo mortalium omnibus horis ſapit*: Vel: *Veritatis una facies eſt ſemper: Falſis, nulla conſtantia, variantur & diſſident*. Vel occulta. *Occulta ſententia*, eſt Locutio ſingularis facta ex generali, adjectis circumſtantiis *perſonarum, loci, temporis*, &c. V. G. ſic dicendo: *Non poteſt fieri, ò Petre, ut omnibus horis ſapias*. Vel: *Cum ſis mortalis ò Cæſar, mortales iras gerere debes*.

Ejuſmodi ſententiæ occultæ frequentiſſimè debent eſſe in Orationis quacunque parte, ornant enim mirificè & capiunt Audientem. Apertæ etiam poſſunt eſſe, tamen hæ potiſſimum ſenibus conveniunt & experientiam habentibus. Uſus earum in rebus gravibus eſſe debet.

PETES IV.

Quid ſit Digreſſio & quando Oratori uſurpanda.

Hæc ſæpe & pulchre Confirmationem inrat: Eſt autem tractatio rei diverſæ à propoſito ad utilitatem cauſſæ pertinentis. Solet poni vel breviter, & tunc nulla facienda eſt Tranſitio: vel longius & fuſius, & tum Oratio velut à longo devioque curſu revocanda eſt ad propoſitum. Digreſſio.

Poteſt Orator uti digreſſione cum ſermo incidit de rebus communibus & univerſim ſumptis. V. G. *De vitiis, de virtutibus, de ſervitute, de libertate, de morte, de vita*, &c. E. G. *Probaret quis, literatum eſſe non ejiciendum ex urbe, poſſet digredi in laudes literarum, earum neceſſitatem utilitatemque oſtendendo.* Ad Digreſſionem revocantur rerum geſtarum expoſitiones, deſcriptiones *locorum, perſonarum, morum*, &c.

PETES V.

Quid ſit Amplificatio & quomodo adhibenda.

Amplificatio eſt Oratio, quæ Amplificatio.

id,

id, quod ſimpliciter prolatum parvum videtur, auget, deſcribendo ex adjunctis, ex circumſtantiis. Duplex eſt Verborum & Rerum; de utraque ſigillatim.

De Verborum Amplificatione.

Verborum Amplific. fit. *Amplificatio Verborum* eſt, per quam res verborum delectu atque elocutionis genere augetur. Poteſt autem ex uno Verbo undecim modis dilatari Oratio.

1. Additione aptorum Epithetorum; Sic Cic. *quod uno* BELLI *Verbo dici potuit*, dixit: *Horrificum quoddam & nefarium atque omni ſcelere imbutum bellum.*

2. Adverbiorum commoda appoſitione. Ut, *jure ac merito laudare poteſtis.*

3. Definitionē vel deſcriptione: ut *Conſceleratorum ac perditorum manus*; pro *ſicariis*. Sic Cic. *Cum debuit dicere Sardius Clodii miniſter*; dixit: *Armiger Catilinæ, ſtipator Clodii, ſignifer ſeditionis, concitator tabanorum, damnator injuriarum, percuſſor, lapidator, fori depopulator, obſeſſor curiæ.*

4. Notatione: ut *Aureum illud os Chryſoſtomus.*

5. Cum una vox in duas ſecatur: ut, *improborum furor* pro *improbis.*

6. Synonymia; cum idem ſignifican-

cantia multa ponuntur: ut *hanc animorum conjunctionem*, *hanc in unum conſpirationem*, *hanc jucundiſſimam vitæ atque ſociorum ſocietatem*; pro *amicitia*.

Periphraſi. ut. *id populi ſermo in animis noſtris jam ante defixit*, pro *audivi ex populo*. 7.

Formarum enumeratione; ut *Sanctiſſimus, prudentiſſimus, fortiſſimus, amiciſſimus Reipublicæ*; pro *optimo* Vel, *Omnia contra mores legeſque majorum, temere, turbulenter, per vim, per furorem geſta ſunt*; pro *nefariè*. 8.

Partium enumeratione: quando loco totius, partes ponuntur. ut; *afflicto Senatu*; *perturbatis Equitibus. ſuſpenſa ac ſollicita civitate*; pro *commota urbe*. 9.

Cauſſarum Commemoratione, ſeu rerum antecedentium & conſequentium: ut *Hunc tu ferro civem & armis & exercitus terrore & Conſulum ſcelere, & audaciſſimorum minis, obſeſſione templorum, occupatione fori, oppreſſione curiæ, domo & patria cedere curaſti*; pro *vi*. 10.

Adjunctorum frequentatione: ut *Frugum inopia, fames, vaſtitas, cædes, incendia, rapinæ, ſcelerum impunitas, fuga, formido, diſcordia*; pro *bello*. 11.

De

De rerum Amplificatione.

1. Amplificatio rerum eſt, cum res ipſa gravibus ſententiis augetur & confirmatur. Fit ex iiſdem locis ex quibus Argumenta ſumuntur. Communiter tamen, cum Definitiones ſeu Deſcriptiones unius rei multæ ponuntur: ut *Hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, nuntia vetuſtatis, magiſtra vitæ.*

Rerum fit ſubſequentibus.

Hiſtoria quid?

2. Cum conſequentia multa ponuntur; h.e. cum ea ponuntur quæ conſequutura ſunt, vel quæ jam ſequuta ſunt: ut, ſit Propoſitio; *Neglectam libertatem multa damna ſubſequuntur*; hæc ſi amplificaretur; *Quid libertatem negligi patiemini? negligitur hoc pacto ſimul fortunarum cura, negligitur bonorum poſſeſſio, negligitur fidelitatis tutela, negligitur civium defenſio, contra furioſorum hominum audaciam objecta propugnatio, negligitur vita ac ſalus communis & latiſſime panditur aditus ad injuriam, jam violentiæ ſine vitio, malitiæ ſine judicio, ſcelera ſine accuſatione, neces ſine pœna exercebuntur*, &c.

3. Cum contraria contrariis opponuntur. V.G. ſit Propoſitio; *Caligula factus Imperator turpiſſime vitam in pejus commutavit*; ampli-

Caligula.

plificaretur ſic: O *Turpe monſtrum & latens ſub purpura prodigium, quem virtus ex ſervo Imperatorem fecit; vitium ex Imperatore in ſervum transformavit; tranſit pietas in pravitatem, in odium patientia, pudicitia in pudorem, generoſitas in ignaviam, humilitas in ſuperbiam, comitas in barbariem, liberalitas in prodigalitatem, ſanctitas in Deorum contemptum, gaudebat audire Dominus, & vitiis ſerviebat, gaudebat ſalutari Deus, & Sacra prophanabat: pulcher miles, turpis Dux; bonus ſervus, malus Dominus; ante Regnum ſceptro dignus, in regno jugum meritus; ante dominium omnium gratiam habuit, in imperio omnium execrationem.* Idem *fortis & ignavus, pius & ſceleſtus: Patriæ Pater & carnifex, cuſtos civium & oppreſſor.* Huc pertinent etiam *Repugnantia & Diſſimilia.*

Cum Cauſſæ multæ conglobantur V.G. ſit Propoſitio: *Nunquam fac, quod aliquando feciſſe pœniteat*: hæc ita amplificaretur: *Quando id agis quod dolore luendum eſt, impetu ageris, quo quid ſtultius? animo deſtinueris, quo quid miſerabilius? furore raperis, quo quid imprudentius? futura non proſpicis, quod periculoſius? cupiditates non refrænas, quid indecentius?* 4.

Cum

Cum multa effecta conglobantur. v. g. ſit Propoſitio; *Antonius multa damna fecit Romanis*. Amplificatur ſic: *Doletis tres exercitus populi Romani interfectos. interfecit Antonius; Deſideratis clariſſimos viros; eos eripuit Antonius; Authoritas noſtri ordinis afflicta eſt? Afflixit Antonius.*

6. Cum multæ ſimilitudines ponuntur V. G. ſit propoſitio: *Si vitia cum parva ſunt non corriguntur; difficile poſtea cum creverint emendătur.* Amplificares, ſic: *Prohibete igniculos ſcelerum ſi conflagrare non vultis; obſtruite fontes ſi violento fluctu abripi non optatis: ſuccurrite languori ſi morbo exſtingui timetis. Quemadmodum enim ignis de parva ſcintilla ortus non raro integras urbes demolitur. quemadmodum fluvius guttatim aggeriſe infundens univerſam molem eruit & evertit; quemadmodum levis febricula ingentes morbos excitat, tctaſque familias abſumit; ſic vitia Iuvenum niſi initio opprimantur fortius radices agunt, donec omnem animi virtutem, omnem honeſti ornatum turpiſſima labe conficiunt.*

7. Cum multa exempla adferuntur. Sic *Cicero* pro *Milone. Vteretur eadem confeſſione Milo, qua Hala, qua Naſica, qua Opimius, qua* Ma-

Marius,qua noſmetipſi,&c.

A Comparatione fit pulchra amplificatio, ut, ſit Propoſitio. *Fruſtra diſputatur utrum litterarum ſtudia an armorum potiora ſint, cum utrinque maxima dignitas emicet*; Amplificaretur ſic: *O ſupervacaneos eorum labores, qui literas armis oppugnant, aut literis contra armorum dignitatem abutuntur: deſiſtite ab infeſtis contentionibus, utrinque magnum decus, magna commoda, magna gloria emicat. Arma Deorum inventum ſunt & à Vulcano fabricantur: literæ Deorum ſunt proles & Iovis cerebro prodierunt. Arma Bellonam colunt, Literæ Palladem. Arma ad fortitudinem & audaciam animum exercent, Literæ mentē honeſtate & virtutis amore excolunt. Armatus ab hoſte non facile vincitur, ſapiens à fortuna, Armatus gladios & vulnera non timet*; Sapiens mortē *contemnit; Armatus res in manibus gerit: Sapiens in conſilio. Armis dura franguntur; Sapientia emoliuntur. Arma in corpus poteſtatem gerunt; Sapientia in animum; Armis Rempubl. defendimus, Doctrina obſervamus. Armis libertatem propugnamus. Doctrina diſcernimus. Armis imperia diſtēdimus; Doctrina & jure ſub pace retinemus. Ab Armis robur & vires Reipublicæ accedūt; à lit-* 8.

Collatio ſtudiorum cum armis,

à litteris induſtria , doctrina, ars donatur, &c.

Pro pleniori Doctrina nota I. Quod omnes figuræ vehementiores ad Amplificationem valeant, præcipue autem, *Interrogatio, Repetitio, Subjectio, Converſio, Complexio, Apoſtrophe, Exclamatio, Hypotypoſis, Suſtentatio, Etopœja, Proſopopæja, Communicatio*, &c.

Nota II. Quod neceſſe ſit, ut cum amplificare velis Orationem, ſemper ille verſiculus ante oculos ſit, *Quis, quid, ubi, &c.* Quæ amplificandi Ratio tam ſingulis periodis quàm rebus poteſt ſervire, & videtur melior pro Tyronibus quam per locos communes. Nec tamen requiritur omnes hę circumſtantiæ ut exaggerentur aut ut certo ordine, ſed ſatis eſt interdum aliquam vel aliquot adhibere, eo ordine quo placuerit.

QUAESTIO XI.

Quid ſit Confutatio, & quomodo ponenda.

Confutatio. Confutatio eſt pars vel ſpecies Confirmationis, in qua objecta vel objicienda rejicimus, ponitur vel ante Confirmationem vel poſt illam, vel etiam ſparg tur per par-

partes in tota Oratione. Refutantur autem objecta vel omnia ſimul, vel ea prius quæ prius objecta ſunt, & deinde ea, quæ poſterius: Vel firmiora prius, ut iis fractis leviora ſponte ſua corruant: Vel leviora prius ut illis eluſis fortiora infirmentur & extenuentur.

Modus vero Confutandi, eſt oſtendere id, quod ab adverſario dictum eſt, eſſe falſum, repugnans, impoſſibile, incertum, incommodum, non cohærens. Et quia Orationis pars eſt, plena caloris & ſæpe furoris, ideo admittit Dialogiſmos, ſeu collocutiones, *Ironias, Illuſiones, Subjectiones, Interrogationes, Execrationes*, & alios adfectus atque vehementiores figuras. Sæpe autem rejicitur adverſarius contemptu, ſæpe non ita rationibus quam voce & geſtu eluditur: Sæpe increpatione vexatur, premitur interrogationibus, ſæpe ſimilibus objectionibus impetitur: ſæpe id quod ex nobis quæſiuit ſine reſponſo omittitur: Sæpe reſponſum non ſtatim redditur, ſed diu prius ſuſpenditur.

Confutandi modus.

QVAE-

QVAESTIO XII.

Quid ſit peroratio & quas habeat partes.

Peroratio, Peroratio, aliter Epilogus, eſt ultima Orationis pars, in quo debet accuratè deſudare Orator, ut aculeum in animis Audientium relinquat, eoſque in ſuas partes pertrahat: Ideo figuræ vehementiores hìc eſſe debent & adfectus motuſque incitatiores. Duas partes habet potiſſimum, *Enumerationem* & *Amplificationem*: *Enumeratio* requirit ut Argumenta Orationis in contextu fuſius dicta, breviter, clare, & nova Verborum varietate repetantur, non iiſdem verbis, ne cramben recoquas ad nauſeam. *Amplificatio* deſiderat ut gravibus verbis, ſententiis, figuris hæc repetitio fiat. Vult adhuc Cicero requirere *adhortationem*, *& adfectum pro peroratione*, ſed Amplificatione hæc includuntur. *Exemplum* Perorationis Lege celeberrimum *in Ciceronis Oratione pro Milone*.

Hæc Orationis pars vel ideò diligentius facienda eſt quod communiter Orator tanti fiat quanti æſtimatur Peroratio. Eam enim tenaci memoria excipit Au-

Auditor, & ex ea de Nobis fert judicium.

Caput III.

DE ELOCVTIONE.

INter quinque Rhetoricæ partes meo quidem calculo principé obtinet locum *Elocutio*, quippe parum eſt acute inveniſſe, parum bene diſpoſuiſſe Argumenta, niſi eadem aptis & idoneis verbis, figuris & ſententijs ad audientium aures devehas. *Ab Elocutione Eloquentia & Eloquentes dicimur.* Ab ea quantum quiſque Orator poſſit judicium fertur. Eſt autem Elocutio idoneus verborum, figurarum & ſententiarum apparatus; quia Eloqui eſt, omnia ea quæ mente concepiſti ornatè promere. Jam Elocutio ut artificioſa ſit, oportet *Primo* ut ſit *Latina*; *Secundo* ut *Plana*; *Tertio* ut *Ornata & apta* ad id de quo agitur, de ſingulis enucleatius. Elocutio.

Quaestio I.

In quo conſiſtat Elocutio Latina.

Cum de Latina Elocutione agimus, cave putaveris Latinis dutaxat verbis Orationes efferri, Latina.

ſiquidem vernacula & quavis lingua poſſunt combinari: Sed nobis qui Latinitati nomen dedimus, inquirendum eſt de Latino ſermone, ne barbare & inſulſe loquamur. Hoc univerſim diſce, ut, quacunque uſus fueris lingua, ejus morem patrium ſequare: *Eſt enim cuivis linguæ ſuus genius, ſuus lepos.* Jam vero ille Latinam Elocutionem artificioſe ſervabit. *Primo*, qui verbis pure Latinis & apud probatos Authores receptis utetur, non peregrinis aut alterius linguæ, niſi forte conſuetudine longa pro Latinis ſuſcipiantur, ut ſunt nonnulla Vocabula Scientiarum & Artium V.G. *Philoſophia*, *Theologia* & quæ cum artibus ſimul à Græcis ad Latinos tranſiverunt. *Secundo*, Is recte loquetur Latine, qui Latina utetur conſtructione; quamquam publice conſtat non à Poetis ſolum, ſed etiam ab Oratoribus maxime panegyricorum ſcriptoribus item Hiſtoricis Grçcam paſſim cōſtructionem & Syntaxin uſurpari, eſt quippe vere elegans & eximie ornat, ut videre licet apud *Paterculum*, *Salluſtium* & alios; Ut ergo ejuſmodi conſtructiones in legendis Authoribus & noveris & judicioſe imiteris, oſtendam hic quomodo *Helleniſmus* ſeu quod idem eſt

Græ-

Græcanica conſtructio in Latinis Verbis fabricari poſſit: Et quod docebo ex Latinis probatis Authoribus confirmabo.

Primus Helleniſmus.

Nominativus eleganter apud Græcos *adverbij loco* ponitur; hoc imitantur Latini dupliciter; *Primo* ponunt *Neutrum* pro *Adverbio*, *Neutrum* tamen illud tranſit in *Adverbium* & *Accentu* notatur V. G. *Acutùm clamat*, *Acutum ludit* pro *Acutè*. Et alibi: *Crudelè micat, dulcè loquitur, dirùm minari, dirùm inſonuit*. Et alibi: *grandè ingemuit, immanè fremit*, id eſt, *valde*. *Secundo Rectum* ponunt pro *Adverbio*, non *Neutrum* ſed cujuſvis generis, ut *atrox inſtat*, id eſt, *atrociter*; *matutinus veni*, id eſt, *mane*. *Veſpertinus fecit*, id eſt, *veſpere*; *nullus dixeris*, id eſt, *ne dixeris*. Et hæc fiunt per *Enallagen* figuram ubi pars Orationis una pro altera ponitur.

Helleniſmus. Horat. Silius. Statius. Cicero.

Secundus.

Apud Græcos eleganter ponitur *Verbum* inter *Nominativum* unum & *Genitivum* alterum: ita ut apud Latinos inter duos *Nominativos* ſolet poni. v. g. *Fies Nobilium*

Horat.

lium tu quoque fontium, id eſt, Tu quoque fies fons nobilis.

Tertius.

Adjectivum Neutrum vènuſte jungitur *Subſtantivo maſculino* aut *fœminino*. Vt, *Varium & mutabile ſemper fœmina*; Et alibi *Tutiſſimum pœnitentia confeſſio*: Et alibi, *Triſte lupus ſtabulis*.

Quinctilianus.

Quartus.

Adjectivum apud Græcos *Subſtantive* ponitur & more *Subſtantivorum* conſtruitur: Latini eos pulchre imitantur dupliciter. *Primo* ponunt *Adjectivum* loco *Subſtantivi* ut *æquum* pro *æquitate*: v. g. Sic Poeta: *Servantiſſimus æqui*, id eſt, *juſtus*: *honeſtum* pro *honeſtate*; *pium* pro *pietate*; *ſerenum* pro *ſerenitate*; *verum* pro *veritate*; *ſiniſtrum* pro *infelicitate*. *Secundo Adjectivum* ponunt in *Neutro pluralis numeri* & *Subſtantivum in Genitiuo*. V. G. *amara curarum*, id *eſt*, *amara cura*. Sic, *ardua rerum*; *incerta viarum*; *opaca ſyluarum*; *plana camporum*.

Virgil.

Horat.

Quin-

Quintus.

Eleganter apponitur *Adjectivo Idem* *Caſus genitivus*; ut *Abſtinens pecuniæ. Abundans corporis*; *Cœcus futurorum*; *Candidus Eloquij*, *doctus Choreæ, Literarum*; *Nimius animi*, id eſt, *iracundus*; *nimius imperij*, id eſt, *Severus*; *nimius ſermonis*, id eſt, *Loquax*; *plenus fori*, id eſt, *inter lites verſatur*, *plenus litium*, *animi*, *crapulæ*, *iræ*, *negotij*, *ſomni*, *timoris* &c. *parcus irarum*; *parcus oris*; *reus voti*, id eſt, *debet ſolvere votum*. *Idem Claudianus.*

Sextus.

Verba admirandi, *appetendi*, *amandi*, *privandi*, *conſequendi*, *participandi*, *aberrandi*, *incipiendi*, *dominandi*, *abſtinendi*, junguntur apud Græcos cum *Genitivo*; quod præclare, Latini imitantur. v.g. *Abſtine irarum*, *calidæque rixæ*; *Virgil.* *deſine triſtium querelarum*: *Fallor animi*. *Plaut.*

Septimus.

Adjectivis Græci adjungunt *Infinitivum*; hoc imitantur Latini. Sed fere tantum Poetæ; & *Primo* apponunt *Infinitivum Acti-*

vum, ſeu *Neutrum Adjectivo*, ut *Amicus ferre jugum; cèreus diffluere; doctus ludere, durus componere verſus; Facilis dare; piger ire.* *Secundo Infinitivum verbi* apponunt *Paſſivi* vel *Deponentis*, *Adjectivo*; *ut audax perpeti; blandus loqui; celeres vehi hora, cereus in vitium flecti; mitior adſpici frons; fluvius ſedulus labi.* *Horat.* *Idem.*

Octavus.

Pulchre Latini imitantur Græcos illa conſtructione, in qua verbum aliquod apponitur *Infinitivo*, quod fit dupliciter. *Primo* apponitur *verba Infinitivus Activus* aut *Neutrius verbi*: ut *Amo vivere tecum; deſcende promere vina. Secundo* apponitur *verbo Infinitivus Paſſivus*, aut *Deponentis*, ut *Amat dici; gaudet aſpici; annuit capi*, &c. *Idem.*

Nonus.

Multa *Adjectiva* laudem, vituperationem, patriam, gentem, nomen, vel partem ſignificantia *Accuſativum* regunt apud Græcos, item *Participia & verba.* Latini imitantur hoc frequentiſſime intelligendo ante *accuſativum particulam Secundum*, aut *aliquid aliud*:

aliud : ut auctus opes, id eſt, ſecundum opes; cuncta pares fratres, id eſt, Secundum cuncta; tecta caput nube, &c.

Hæc ſufficiant de conſtructione. plura colliges ipſe legendo; pro fine tamen moneo; ut Orator ſe exerceat unam eandemque rem pluribus modis efferre. Deinde ex iſtis aptiorem ſeligat, ſic copiam acquiret & ad Latinæ linguæ gratiam perveniet.

QUAESTIO II.

In quo conſiſtat plana Elocutio.

Plana Elocutio eſt quando verba & modi loquendi, ita clari ſunt, ut ab Auditoribus facile intelligantur; plane enim dicere, eſt clare dicere. Hinc illi ſub reprehenſionem veniunt, qui, ut ſubtiles & acuti videantur, orationes ſuas aut phraſibus & inſinuatis verbis aut ſenſibus obſcuris, ita infarciunt, ut ad intelligendum candela indigeas; certè extremæ dementiæ eſt, loqui ad aliquem & ab eo nolle intelligi: Suadetur tamen à doctis viris ut juvenes quoad fieri poteſt, tumide ſcribere & cum ingenii oſtentatione adfectent, omnemque ſuam gloriam in ea ſitam arbitrentur, quod magni-

Plana Elocuti

Reprehendēdi qui?

gnifice & phraſtice ſcribere poſſint, modo phraſes quærendo, ſenſum & rem non perdant, facile enim ubi judicium maturuerit, detumeſcent & medium invenient.

Ut ergo plane loquaris, hæc quatuor obſerva: *Primo* Longas parentheſes & frequentes non uſurpa. *Secundo* Abſtruſas phraſes & modos loquendi non uſitatos rejice. *Tertio* Acumina crebra & inepta evita. *Quarto* Membra & periodos ultra juſtam menſuram non extende.

QVAESTIO III.

In quo conſiſtat ornatio Elocutio?

Ornata Elocutio. Ornatus Elocutionis in multis ſpectari poteſt, *Primo* in verbis ſingulis. *Secundo* in verborum conjunctione. *Tertio* in numero Oratorio. *Quarto* circa incipientes Syllabas & finientes periodum. *Quinto* circa figuras. *Sexto* circa affectus. Diſtinctionis gratia de ſingulis quam breviſſime ſigillatim.

Quo-

Quomodo ornatus in verbis ſingulis ſpectandus.

Verba, quibus Oratio conficitur vel ſimplicia ſunt ſive propria; vel translata ſive impropria. Simplicia & propria ut ornata dicantur, has tres virtutes habeant; ſint uſitata, ſonent optime, rem maximè exprimant. Uſitata ſunt illa quæ à bonis Authoribus uſurpantur. Optime ſonant *primo Superlativa*, ut, *conſpectus veſter, multo jucundiſſimus. Secundo Verbalia*; ut *dominatrix animi cupiditas*, pro *Domina*. *Tertio Compoſita*, ut *conſceleratus, conſtuprare*, &c. *Quarto. Quæ habent plures Syllabas*, ut *tempeſtas* pro *tempore*; *moderatio animi* pro *modeſtia*. *Quinto. Quæ longiores habent Syllabas*; ut *princeps* pro *primus*, *quamquam* pro *licet*. Vno verbo; illa verba ſunt ſonora in quibus vocales ſunt A O V; Molliora & delicatiora illa in quibus I E frequentius; quæ vero verba maxime exprimant rem, judicio uniuſcuiuſque relinquitur: Ita *Clementia* melius exprimit quam *lenitas*; *perditus & profligatus*, quam *malus*; *exterminare* melius quam In verbis ſingulis.

jicere; *trucidare* quam *occidere*; *excruciare* quam *torquere* &c. De Alienis ſeu translatis nil attinet dicere, ſatis de iis paſſim Rhetores.

Quomodo ornatus in Conjunctione Verborum ſpectandus.

In verborum conjunctione. In conjunctione verborum erit ornatus *Primo*, Si apta *Vocalium* & *Conſonantium* ſtructura ſervetur. Quod ad vocales attinet; *primo Vocalium* concurſus eſt fugiendus frequens: *Secundo*, ne eadem *Vocalis* & præcedens verbum finiat, & ſequens inchoet, exaſperat enim Orationem v.g. *ampliſſima actio oritur*: Maxime tamen hoc vitandum eſt in A & E. ut autem hoc fiat natura *vocalium* eſt cognoſcenda: Ergo concurſus A & A faciunt orationem hiulcam v.g. *ad ea arma accingimur*. A & I obtuſam, ut, *diligentia inimicum vicit*; A & V inſuavem, ut, *Sylva uritur*; E & A minus diſſonant, ut, *tua voluntate ad bellum ivi*. I & A ſuavius audiuntur ut, *proſtrati ad pedes jacent*. O & A inſuavia ſunt. ut, *aquo animo tuli*. O & E mollius concurrunt, ut, *reprehenſio exigua non nocet*; O & I abſona ſunt;

ſunt,ut, *ſine modo injuria.* V & A pulchrius ſonant, ut. *urbs adſcenſu ardua. Tertio, Vocalium* brevium & tenuium vitanda eſt multitudo,ut, *ſpeciei progeniei.* Sed in his nec negligentes nec diligentes nimium eſſe oportet,alias ſingulorum verborum ſingulas Syllabas anxie inſpicere,quæ tandem Oratori libero & quam intolerabilis eſſet ſervitus!

Quod *conſonantes* concernit bene monet Rhetor aſperum eſſe concurſum,ſi S præcedens verbum finiat & X ſequens incipiat; ut, *Exercitus Xerxis*: Item ſi S incipiat & S ſi finiat, aut ſi X finiat & X incipiat; ut *Ars ſtudiorum, Rex Xerxes.* II. erit ornatus in conjunctione verborum, ſi monoſyllaba multa non ponantur ſimul. III. Si nomina aut verba brevia multa non continentur,ſic enim compoſitio fit minuta & conciſa. IV. Si nec longa verba multa in unum conglobentur, adferunt enim tarditatem, plura lege apud *Soaret.* lib.35.Cap.33.

Venuſtam etiam facit Orationem quando voces certæ, vel antepununtur vel poſt ponuntur, quod in Oratoribus paſſim obſervare potes.

Quomodo ornatus ſit in numero Oratorio ſpectandus.

In numero Oratorio. Numerus Oratorius eſt quædam menſura ; & vocum coordinatio ; ut hæ longis brevibuſque Syllabis conſtent, quæ voces vel partem ſenſus faciunt, vel aliquem ſenſum, ſed pendentem, vel perfectum & integrum. Si voces aliquæ partem ſenſus faciunt, vocatur *Comma* ſeu *inciſum* ; ſi aliquem ſenſum, ſed pendentem, vocatur *membrum* ſeu *colon* vulgò *duo puncta* ; ſi perfectum & integrum *periodus* vocatur. Comma quid? *Comma* eſt pars ſententiæ ſeu elocutionis ex duobus vel pluribus verbis conſtans nihil adhuc perfecti & abſoluti ſignificans v. g. *Etſi vereor Iudices*, Quotuplex. *Duplex eſt comma* ; aliud eſt *membri actualis pars*, aliud *pars membri potentialis* : notatur *comma* virgula per modum mediæ lunulæ inverſæ (,) ut quotidianus docet uſus. Longitudo ejus proprie ſumpti, ad ſeptem Syllabas longas extenditur aut ad breves quatuordecim, quia cum longa quævis Syllaba duo faciat tempora, poſ-

poſſunt pro una longa breves duæ ſubſtitui. Sed in Syllabis numerandis terendum tempus non eſt, aures enim terſæ & politæ de omni ſuperfluo & defectu facile ferunt judicium: Et hac in re optimus magiſter ſit uſus.

CAPUT IV.

DE MEMORIA.

Memoria eſt facultas animæ retinens ea & conſervans quæ cognovimus & impreſſimus: pulchre à Cicerone *Theſaurus & ſinus animi dicitur*: à Cauſino, *horreum mentis*; ab aliis, *Ærarium ingenii; quia in illa quæ volumus deponimus, ut pro tempore recipiamus*. De hac multum loqui conſilii mei non eſt, ſiquidem ea contenti eſſe debemus, quam à Deo accepimus; nec ullus ſibi per præcepta ſi caret, formabit. Solent tamen Rhetores multa ſuggerere auxilia, ut quam natura nobis conceſ- Memoria.

Localis. ſit Memoriam excolamus , amplificemuſque ; Suadent omnes & docent loca ſibi quædam fingere atque imagines, ſive nota ædificia , ſive caſtella , ſive alia ſpatia quæcunque concipere animo , atque in eorum partibus certas rei dicendæ partes collocare , vt ſic viſa aut revocata loci parte , ſtatim occurrat pars rei , de qua dicendum eſt , & hanc illi *Memoriam localem* ſive *artificialem* appellant , eamque Rhetoricæ partem eſſe volunt : Utatur hac ove qui volet ; mihi præſentiora videntur auxilia , quæ ſequuntur .

Primo : Ut Orationem commendaturus memoriæ , poſt invocatam Dei opem , ſemel totam prius legat , ut quaſi confuſam ejus habeat notitiam ; deinde per partes ediſcat , nec facile ſaltet ab una parte nondum plene poſſeſſa , in aliam . *Secundo*, Quia tempus matutinum longe commodius eſt ad ediſcendum quam meridianum & Veſpertinum , ideo illud curæ ſit : tamen perquam utile eſt pridie veſperi priuſquam dormitum concedas , ſemel & iterum percurrere , quæ po-

ſtri-

ſtridie ſunt ediſcenda.

Tertio, dicerem ut curet intelligere, quia intellecta facilius hærent & fortius, ſed Rhetori loquor qui ſine dubio nihil declamabit quod non intelliget.

Quarto, proderit multum ex iiſdem chartis, in quibus compoſuimus, ediſcere; quia ad paginæ loca & partes iam aſſuevit memoria, hinc ſcimus, quo in chartæ angulo aliquid ſcriptum ſit, atque adeò ſedem verbi cujuſque quaſi oculis tenemus. Turbatio verò & confuſio, ſi in alia charta ſcribas & ex alia diſcas: inter dicendum enim utriuſque chartæ imago occurrens, diſtrahit & confundit animum perorantis.

Quinto, Utile eſt, ut ſi quidpiam difficilius addiſcitur, illi loco aliquod ſignum vel notam aliquam apponas, cujus admonitu citus occurrat, & infigatur.

Sexto, Puto utilius eſſe ſi non tumultuarie ſed declamando ſtatim & cum geſtu diſcat, eumque ſenſum quem jam infixit aliquoties ſecum revolvat, tum demum ulterius pergat.

Breviter ; Maxima fabricandæ & ſeruandæ ſibi Memoriæ ars eſt, indies illam exercere, aut ſaltem ſæpiſſime : quia otioſa diu & ſine uſu hebeſcit, & infidelis efficitur.

ORA-

ORATORIS EXTEMPORANEI

Seu

ARTIS ORATORIÆ BREVIARII

PARS ALTERA:

Quæ circa Praxin in ſpecie occupatur potiſſimum.

Digitized by Google

BREVIARII

ARTIS ORATORIÆ

PARS POSTERIOR.

De genere Demonſtrativo, & Deliberativo.

TAmetſi generalia Oratoriæ facultatis præcepta, pro omni Oratione componenda, abunde ſufficere poſſint: Vberioris tamen Doctrinæ & claritatis Cauſſa, ad particularia deſcendere volumus; & poſt oſtenſos fontes, rivos etiam demonſtrare: Vt ſi forte aliqui minus felici ſtudio artem in genere ſcriptam non penetraverint, ſaltem hinc laboris fructum colligant: quod utique gratum eſſe nemini nbn poterit, cum illud jam vivimus ſeculum, in quo cum Orationibus nihil non inchoatur, nihil non perficitur. Nam & naſcentes nos Orationes excipiunt & mortuos deducunt, & menſæ, hoſpitia, fora, congreſſus ac ſinguli ferè motus Orationibus perſonant: ut noſtrum fere loqui, ſit eloqui, atque adeo nullibi non ſedem ſibi Eloquentia cum liber- Acceſſus ad rem.

libertate & theatrum elegiſſe hac ætate videatur.

Inſtituti ratio. Hæc autem inſtituti noſtri ratio erit; *Præcepta* prius dicam, juxta quæ Orationes *Demonſtrativi* ac *Deliberativi generis* componi debeant. Deinde *Praxes* ſubjungam & præcipue in *genere Demonſtrativo*, quia genus hoc crebrius eſt; poſtremo ſupellectilem dabo ex *Sententijs, Hiſtorijs* & *alijs eruditionibus*, quibus in ejuſmodi Oratiunculis conficiendis maxime indigemus. Sed prius in communi docebo, ex quibus præcipue locis Argumenta invenienda ſint pro vtroque genere; & quibus modis Oratiunculæ facile poſſint componi ac diſponi.

CAPVT I.

EX quibus locis præcipue Argumenta invenienda ſint in utroque genere.

QUAESTIO I.

Ex quibus locis præcipue inveniantur in genere Demonſtrativo.

Demonſtratiuũ enus quid? *Genus Demonſtrativum in quo laudamus vel vituperamus. Laudamus bonum, utile, jucundum: Vitupe-*

tuperamus malum. Porro, laudare vel vituperare poſſumus, aut *perſonas aut res*, De utriſque aliquid diſtincte.

Perſonas laudaturus maxime argumenta ſumes ex *Cauſſis, effectis, Adjunctis, Comparatione & Similitudine.* Sunt verò *Adjuncta perſona Patria, Maiores, Parentes, Bona animi, Corporis, Fortuna.* *In Patria* conſiderandum eſt, qualis ſit, clarane & magnorum Heroum genitrix; an obſcura, quam ferax, quam ſplendida, abundans, ubi & quomodo ſita. *In Maioribus* nobilitas & res præclare geſtæ. Deinde in ipſo qui laudatur, natalis dies, & ſi quæ laudabilia aut prodigioſa nativitatem præceſſerunt. *In Pueritia.* Ingenium, indoles, docilitas, inſtitutio, proclivitas ad virtutes, ad alta, &c. *In Adoleſcentia* mores & ſtudium ſeu virtutis & ſapientiæ ſeu vitij & ignaviæ, quomodo vitam egit, apud quos, ſub quibus Præceptoribus, cum quibus æqualibus, quibus artibus & ſtudiis vacabat *In Iuventute*, genus vitæ, fortunæ, bona, ut honores, dignitates, facta præclare geſta, virtutes. *In Senectute* conſilia, pietas, morbi, patientia, conſtantia in bene cœptis, &c.

Laudamus Perſonas ab Adjunctis Perſonæ.

Sed Adverte *in factis vel operibus laudandis vel vituperandis* bene ponderandum eſſe quale opus ſit, *honeſtumne an turpe*, *utilene Religioni*, *Patriæ aut alteri*, *an vero noxium*: *Facilene an difficile*, *jucundum an moleſtum*.

Quid vero ſit *honeſtum* eſſe, *utile*, *jucundum* infra dicam. In *Rebus* hoc univerſim ſpectetur, ut rei laudandæ vel vituperandæ partes diligentiſſime inquirantur: Rurſus examinentur *Genera*, *Species*, *Cauſſæ*, *Effecta*, *Contraria*, *Adjuncta*. Porrò *res Naturales*, item *artes*, *linguæ*, *virtutes*, *ſcientiæ*, laudari vel vituperari ſolent *ab honeſtate aut turpitudine*, *à Cauſſa efficiente*, *à neceſſitate*; aut contra *ab utilitate* vel *à damnis*, *à facili vel difficili*, *à circumſtantijs alijs*, &c.

Sic *Vrbes*, *Caſtella*, *Arces* commendantur *ab antiquitate*, *à conditoribus*, *à forma*, *à ſitu*, *partibus*, *ædificiorum ſtructura*, *aeris clementia*, *fertilitate ſoli*, *abundantia rerum*, *à Fluminibus*, *quibus irrigantur*, *à Civium moribus*, *à Studijs*, *Operibus*, *à Politia*, *Senatu*, *rebus geſtis*. Vituperantur *à contrarijs*.

Inſulas, Regiones, &c. *Inſulæ*, *Regiones*, loca alia laudantur *à ſitu*, *figura*, *amplitudine*, *antiquitate incolarum*, *à Regibus*, *Du-*

Ducibus, à cultu Religionis, à fertilitate, fontibus, aquis, ſtagnis, urbium frequentia & celebritate, ab inſtitutis & legibus, à rebus geſtis, &c.

Arbores, Plantæ, Herbæ laudantur *à nomine ſeu Notatione; à forma, à loco ſubjecto, ab adjuncto tempore, à virtute, ab Effectu.* Arbores. Plantas. Herbas.

Flumina & Fontes ab ortu ſeu ſcaturigine, ab amplitudine, colore, natura aquæ, à velocitate curſus, à locis nobilioribus per quæ fluunt, à piſcium generibus, copia, ſalubritate, ab effectibus. Flumina Fontes.

Montes laudantur *à ſitu, ab iis quæ in illis naſcuntur ut herbis, arboribus: vel quæ effodiuntur, ut metallis, à feris, quæ in illis degunt, ab Arcibus & Turribus*, quæ in ipſis ſunt, *à fontibus inde ſcaturientibus, à rebus memorabilibus aut prodigioſis ibi factis.* Montes.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVAESTIO II.

Ex quibus locis præcipue Argumenta ſunt ſumenda in genere Deliberativo.

Deliberativum genus eſt, in quo de rebus futuris, quæ in poteſtate noſtra ſunt, quæque evenire poſſunt & non evenire, deliberamus, Nobile & Civile genus dicendi, Deliberativum genus quid?

duæ-

duabus partibus conſtat: Suaſione & Diſſuaſione. Suademus bonum, diſſuademus malum.

Argumenta potiſſimum in hoc genere quærenda ſunt in *Cauſſis, Effectis, Conſequentibus, Contrarijs, Adjunctis, Comparatione*. Seu ut clarius loquar, capita univerſalia pro Argumentis *in Deliberativo genere* ad ſuadendum ſunt hæc :

Suademus, *A neceſſario, ab honeſto, ab utili, à jucundo, à glorioſo, à juſto, à poſſibili, à facili.*

Diſſuademus, Ad diſſuadendum vero hæc: *A non neceſſario, à turpi, ab inutili, ab injucundo, à perículoſo, ab impoſſibili, à difficili, à probroſo, à moleſto & damnoſo.*

Honeſtum, Porrò *Honeſtum* illud dicitur quod à Deo ac Religione vera commendatur, quod rectæ rationi, quod ſanis legibus, quod ſapientum dictis ac monitis conſonat. Inhoneſtum, E contra vero *Inhoneſtum ſeu turpe*, quod Deus, quod pietas reprobat, quod ſanæ rationi repugnat, quod ſanis legibus, quod ſapientum dictis ac monitis non congruit. Vtile, *Vtile* illud dicitur quod bona animi vel corporis vel fortunæ aut acquirit, aut auget, aut conſervat: Inutile; *Inutile* quod ad nihil horum conducit. Iucundum. *Iucundum* eſt quod animum voluptate perfundit; Injucũdum, *Injucundum*, quod nihil volu-

lu-

luptatis habet. *Neceſſarium* illud dicitur ſine quo vel ſalus vel libertas vel Religio vel aliquid aliud eſſe non poteſt, vel quod neceſſe eſt ut fiat, alias multum nocetur. *Poſſibile* eſt, quod habet Cauſſas à quibus fieri poteſt. *Facile*, quod ſine labore magno; *Difficile*, cura & pretio. Neceſſarium. Poſſibile. Facile. Difficile.

Probroſum, ex quo infamia ſequitur. *Moleſtum*, quod aufert voluptatem ſenſuum vel animi, quod tædium vel faſtidium generat. Probroſum. Moleſtum.

Aduerte verò diligenter Oratori conſiderandum eſſe *in Suaſione vel Diſſuaſione*, quinam & quales Auditores ſint: Nam ſi Generoſi & Nobiles, tunc maxime argumenta ſumenda erunt *ab honeſto*: Si vero plebeji animi & mechanici maxime *ab utili*: *utili* enim hoc genus hominum maxime trahitur.

CAPUT II.

De Diſpoſitione Orationum generis Demonſtrativi & Deliberativi.

PRæter ea quæ ſupra de *Diſpoſitione* diximus, nihil ſpeciale hic occurrit; de *genere Demonſtrativo* hoc ſolum addendum eſt, quod cum ſit perpetua *Narratio*

cum Amplificatione, laudando aliquem ſolemus incipere *à Patria*, deinde laudare *à Majoribus*, à *Parentibus, conſanguineis, & Familiâ* utriuſque lineæ. Poſtea *nativitatem* deſcribimus, tum *Pueritiam*, *Adoleſcentiam*, *Iuventutem*, *Virilem ætatem*, *Senectutem*, denique *mortem*, atque ita quem ordinem vita habuit, eundem oratione ſequimur. Aliquando verò accipimus unam tantum, vel aliquot virtutes laudandi tota oratione tractandas, atque ad eam vel ad eas alia honeſte geſta deducimus quæ poſſimus, prætereundo *Patriæ* laudes, *Generis & Familiæ* &c. Sed *Decem modos diſponendi vel conficiendi Oratiunculas à Neotericis collectos proponere lubet*, in quibus ſi ſedulus te exercere volueris facile in Oratorem etiam extemporaneum evadere poteris.

Decem Modi diſponendi.

Modus Primus eſt.

1. Cum voles *Gratulari*, *Salutare*, *Valedicere*, *Propinare* & alia ejuſmodi præſtare, *Primo* rationem ſeu Cauſſam invenias propter quam id facere velis: *Deinde* rationem cum propoſitione *in Syllogiſmum* diſpone faciendo *Majorem*, *Minorem*, *Concluſionem*, ut

ut ſupra diximus, & facillime paraveris Orationem.

EXEMPLUM.

Velle v.g. Amico gratulari *Natalitia feſta*; quæreres ergo prius *Rationem* propter quam facere velles & occurreret hæc; *quia Amor impellit*: Ex hac igitur *ratione & propoſitione* conficeres hunc *Syllogiſmum*: E. G. *Amor urget amicum ut Amico debeat gratulari. Sed ego habeo tui Amorem. Ergo* &c. Gratulatoria.

Oratorie hoc ſic facile efferres.

ELABORATIO.

Habet ſuas faces, habet ſtimulos Fœcundus votorum AMOR, & eo perurit, eo laceſſit uſque Amici pectus, donec in Amici præſentia totum in vota, totum in deſideria exundet. Quid vero pectus meum, nonne Amoris in Te ſingularis palatium? quem humanitate hactenus non vulgari, & ornaviſſe parum fuit; etiam plurimis & maximis beneficiis nutriviſti, foviſti. Certe urſit & juſſit ille in amiciſſimum conſpectum Tuum prodire, & hoc tuæ benevolentiæ Domicilium, ſiquidem re non poteſt, verbis aperire com-

Major. Minor. Concluſio.

mendavit ; Obſecundo, aperio, & cum has Natales Chriſti Ferias tibi eveniſſe felices gratulor; tum à Deo rerum & fortunæ Arbitro omnia fauſta apprecatus annos etiam meos in felicis vitæ tuæ prorogationem depono. Dixi.

RESPONSORIA.

Qui vellet gratulanti reſpondere, hunc *Syllogiſmum* inſtitueret. v. g. *Gratulatio Amici gratiſſima eſt*, *Tu Amicus gratularis*, *Ergo*: Oratorie ſi tractabis:

ELABORATIO.

Reſponſoria. Nullius quidem vota & ſalutis apprecatio grata eſſe non poteſt, amico tamen quæ venit pectore ſolet eſſe ſemper gratiſſima.

Major. Ut enim pretioſis nobilius pretium adjicimus, quando aurum

Ratio Maioris. adjicimus; Ita quæ amore condiuntur, ſi bona ſunt fiunt opti-

Minor. ma. Iam vero à Te quid non amore plenum prodire potuit, qui totus amor es, & amoris mei ſingulare Elogium. Aperuiſti hodie pectoris dulce Sacrarium, & me novo fauoris radio rurſus perfuſum beaviſti: Feciſti quod prior facere debui & in amicitiæ

cer-

certamine me longe ſuperior triumphare potes: Quid ad gratiſſimas amoris tui voces adjiciam? quia maiora non poſſum paria repono, vive & vale ſemper felix, ſemper meus, & quem tempus inter nos inchoavit amorem, æternitas conſignet. Concluſio.

Adverte hic: *Primo*, quod ſi fuſius loqui voles propoſitionibus tuis hoc eſt, *Majori* & *Minori*, *&c.* plures *rationes*, *confirmationes*, *exornationes* ſubjunge. Nota.

Adverte *Secundo* Quod ii qui eruditiores videri volunt, communiter *ratione Majoris* aut *Minoris* per *Sententias & aliorum dicteria* efferunt. Quanto autem cultiores erunt *rationes*, tanto etiam ipſa Oratio plus habebit gratiæ.

Adverte *Tertio* Communiter in officioſis Oratiunculis loco *Concluſionis* ipſam adfectus teſtificationem poni, ſervientem ei rei, quam aſſumpſiſti, ut ſi gratulatis, gratulationem ſi ſalutas, ſalutationem ponis in *Concluſione*.

Secundus Modus.

Quando immutantur partes *Syllogiſmi*, & *primo loco particularis*

propoſitio ponitur, ſeu quod idem eſt *Minor*: *Deinde univerſalis propoſitio* ſeu *Major*: vel ante vel poſt *Concluſionem*, ita tamen, ut ſi *Concluſio* ante *Majorem* poſita fuerit, rurſus repetatur aliis Verbis in fine.

EXEMPLUM.

Si velles v. g. Capitaneum primo ingredientem Capitaneatum nomine aliorum excipere, hanc pro fundamento ſimplicem *rationem* acciperes: *Lætamur quod ſalvus ingrediaris, quia hoc aſſequimur quod optamus*. *Syllogiſmum* formares ſic:

Qui aſſequitur quod optavit, jure lætatur;

Sed nos, cum incolumem Te accipimus, aſſequimur quod optavimus:

Ergo. Oratorie ſic:

ELABORATIO.

Saluta-toria. Oculos noſtros hodie primum auſpicatus ingrederis [illegible] mis omnium & votis pridem habitas. N.N Idem ipſe Dies qui Te feliciter Capitaneum noſtrum denunciavit, deſiderijs noſtris impreſſit, ut de Te vnice ſolliciti, hoc in votorum ſumma portaremus Te incolumem accipere: Sæpe

pe lentum accuſavimus Solem, quod eum moraretur diem quo magis apprecationibus hominum & plauſu, quam curru hanc Urbem & ſedem invectus, nominis tui magnitudine exornare inciperes; quam ut à Maioribus liberaliſſimè derivare poſſis; in hoc tamen maximus es quod menſuram magnitudinis tuæ totus in te habeas & fortunam quantamcunque animo & meritis exceſſeris. Ecce verò deſideria hodie felix coronat eventus, quando Te Salvum nobis, quando fauſtum explicat. Et quis votis ſuis ſubſcripſiſſe Numen non triumphet? quis voluntati diuturnæ? qui ſollicitis animorum curis ſatisfactum eſſe non vehementer gaudeat? Gaudemus certe, triumphamus, & quem hodie ingredientem ſalvum felicem ſalutamus, eundem progredientem diu fauſtum diu incolumem ut amare & venerari eveniat ſolliciti unanimes Cœlum imploramus.

Major.

Concluſio.

Tertius Modus.

Quando *Concluſionem primo loco* ponis & ei *Majorem* & *Minorem ſubnectis* eo ordine quo melius videbitur. *Denique* repetis *Concluſionem* & facis teſtificationem

adfectus, convenientem rei aſſumptæ.

PRO EXEMPLO.

Sit oratiuncula, qua *Cancellarius Regni Poloniæ Georgius Oſſolinsky* à nobis ſalutatus eſt. Pro cujus fundamento hæc ſimplex *ratio* fuit. *Salutamus Te, quia magnus Hoſpes es & ad noſtram tenuem Salutationem audiendam Te demittis: Syllogiſmus* talis eſt:

Salutatoria. *Lætitiæ & amoris opus eſt, quando magni Viri ſe demittunt ad tenues:*

Tu magnus ad exitandam tenuitatem noſtram Te dimittis. Ergo: Oratorie ſic.

ELABORATIO.

Concluſio. Erubeſcere debet coram Te Eloquentia noſtra Princeps Illuſtriſſime, & pudore quam verbis ornatior Te hoſpitem orbis judicio magnum venerari: Felicitatem noſtram Tua humanitate metimur, quod magnis aſſuetas aures ad noſtram dicendi infantiam inclines: Et explicatam Principibus præſentiam noſtrorum intra occultorum compendia contrahas. Major. Ut natura in magnis miranda ſit, in parvis ſemper amabilior

bilior eſt, ita magni Principes quando Majeſtatem in anguſtias colligitis, forte magnitudinem ſtringitis, ſed amorem amplificatis; fit molis jactura, ſed pretium creſcit æſtimationis. Anguſtum pridem nominis tui ſplendori *Poloniæ Cœlum* fuit, Mundus aperire debuit, ut illuſtraretur: Imo ipſe Mundi oculus *Roma* ad Polonæ indolis radios connivere, & cui omnem prope admirationem Heroum frequentia ſuſtulit, cum Te vidit & loquentem audivit, etiam admirari. Quod *Ferdinandus Imperator* & in eo Orbis Chriſtianus de Te ferret judicium, ſatis aperuit, cum Virtutes tuas *Ducis* titulo æſtimavit. Quo in Amore collocaret *Patria*, luculenter annulo publicæ fidei, quam tradidit, teſtatum fecit; Quo loco Rex *Vladislaus* poneret, quando toties nomen & perſonam in Te ſuam transfudit, ad terrarum regna & Duces circumferendam; eccui tandem obſcurum reliquit? Quid mirum igitur ſi cum humili Salutis apprecatione ad Majeſtatem Principis audacter vicini, à tui nominis radiis tenebras etiam noſtras illuſtratum iri nequaquam dubitemus.

Minor.

Concluſio repetita.

Quartus Modus.

Quando facto *Syllogiſmo* omittis *Majorem* & incipis à *Majoris Ratione* : eamque ſi placuerit exornas vel confirmas. *Deinde Minorem* ponis, cum ſuis itidem ſi placuerit *rationibus* & *exornationibus* : Tandem *Concluſionem*: Vel ſi placebit pone *primo Rationem Majoris, deinde* ſubijce ſtatim *Concluſionem* : Tandem pone *Minorem* , & rurſus in fine repete *Concluſionem* .

EXEMPLVM.

Si velles v. g. Suadere non eſſe flendum ob Juvenis obitum, hanc *rationem* invenires ; *quia maturus Cœlo propter virtutes mortuus eſt* : *Syllogiſmum* hunc faceres :

Qui maturus Cœlo licet juvenis moritur flendus non eſt, Sed hic &c. Ergo ; &c. *Ratio Majoris* eſt , *quia Cœlum non à diebus ætatis , ſed à moribus annos computat.* Oratorie Sic.

ELABORATIO.

ualo- ria, Si more noſtro Cœlum , vitæ dies in Annos computare arbitramur, vehementiſſime nos ipſi fallimur & Cœli ingenium ignorare

vi-

videmur. A moribus ætatem æſtimat & de immatura adoleſcentia maturos virtutum fructus frequentiſſime decerpit. Hæc miſerorum mortalium cæcitas eſt, ſua non noſſe gaudia, & in lætitia ſæpiſſime mœrorem, in mœrore lætitiam comminiſci: Ecce in mortali vita currimus omnes per plana & aſpera, trudimur per ſumma per ima, mera fortunæ & tempeſtatum ludibria ſine pace, ſine ſolatio, ſemper miſeri, ſemper indigi; donec manumiſſo ſemel quod gerimus corpore, quaſi procellarum ſolenni theatro, innocenti vita & morte, immortalitatis metam attingimus. Cur igitur ubi pleroſque feliciter attigiſſe intelligimus, temere in lacrymas ſolvimur? Cur locum qui maturæ virtuti debetur invidemus? Nautam certe ſuperata hyeme in portum feliciter evaſiſſe nemo niſi hoſtis fleverit: & militem potitum victoria, quis niſi inimicus doleat? Doleat tuum occaſum N. N. qui virtutis tuæ & felicitatis conſcius non eſt: qui mecum ſanioris conſilii rationes inire voluerit, gratulationes parabit & panegyres. Cecidiſti in primo ætatis flore, ſed bonus Salvatori Tuo odor; Ad urbis & parentum ſpem adhuc immaturus, ſed jam maturus

Ratio Majoris.

Exornatio.

Concluſio.

Minor.

rus, ſed jam maturus Cœlo: Annis non attigiſti Senectutem, attigiſti virtute, & quo cum mora temporis, vix pervenire ſolent alii, eo celeri innocentiæ curſu feſtiuus perveniſti, quid multis? Parentem Deo, vitam æternitate, immortalitate mortem, mundum Cœlo permutaſti. Hoc morum de Te innocens ſuavitas: hoc facilis animi in honeſti ſtudium propenſio, hoc in Cœlum & Parentes pietas, hoc in ſocios & pares amor ſuadent exiſtimare. Et ut vitæ inter nos ad probitatis regulam tranſactæ mentionem non injiciam, cujus cum ſocii fuimus, teſtes ſemper erimus; Qua mentis magnitudine morbum ingreſſus fueris, quis enarrando ſatis explicabit? Oſtendiſti in juvenili pectore virilem habitare animum, quando graſſantes per membra cruciatus & ante ambulones mortis dolores invicta fortitudine ſuſtinuiſti: Atque in maximo febrium æſtu, nonniſi in Chriſti Saluatoris nomine ſolatium poſuiſti. Verè Chriſtianus Athleta, qui & agere honeſta didicit & fortia pati non ignoravit; qui defixis continuo in Fixum cruci oculis cordis tanquã in patientiæ Magiſtrum cedro dignas & auro voces

emit-

emittebat : En, inquit. Chriſte J ESV à tuo pendeo nutu, ſi mori jubes, lubentiſſime morior; ſi vivere placet, tibi vivere non renuo: Cæterum in omnibus ſanctiſſimæ voluntati tuæ ſubſcribo, & me ex aſſe dedico. Sic Herois ille vixit vitam; Sic Heros mortuus eſt, & juvenem adhuc occubuiſſe lacrymabimur. Abſint à vultu, abſint neniæ triſtes & querimoniæ: Juvenis vixit filius, vir mortuus eſt; matura virtus excedere terris debet: Depoſitum tibi Natura & Deus credidit: quod ſuum eſt, repetiit uterque: E tuis brachiis in beatitudinis ſinum migravit, an meliorem Pater filio optaveris locum. Nos verò adoleſcentes, quando ultimum N. N. parentamus obſequium, cum J ESU vivere diſcamus, ut cum J ESU moriamur. Concluſio repetita.

Quintus Modus.

Cum partes *Syllogiſmi* imminuo & ex ratione inventa *duas* tantùm *propoſitiones* conficio, quarum *prima* ſit inferens *alteram*, & *una* vocatur *Antecedens*, altera *Conſequens*. Vocatur hic modus diſponendi vulgo *Enthymema*: Fit vero dupliciter: *Primo* cum *una* 5.

præ-

propoſitio nudè ponitur,& *altera* ei per *modum rationis* ſubijcitur, exornaturque & confirmatur prolixius. *Secundo* Quando & *Antecedens* & *Conſequens* ſuis *rationibus* pluribus vel paucioribus roboratur, prout res videbitur exigere.

EXEMPLVM.

Vide ſupra Parte primâ Cap. 11. Quæſt. 3. Modo Sexto, pag. 75.

Sextus Modus.

6. Quando *prius* præmittitur per *diſcurſum aliquem generalem Expoſitio* ſeu *Explicatio rei illius* de qua dicturi ſumus: *Deinde* verò res ipſa ſubnectitur, ſive illa *gratulatio* fuerit ſive *ſalutatio*, ſive quid aliud. Modus eſt & facilis & frequens, & cultus pro iis maximè, qui eruditionis famam volunt promoueri. Conſtat his partibus: *Primo* ponitur *Propoſitio* ſive ſermo explicans rem, de qua dicturus ſum. *Secundo* ponitur *Ratio* una vel plures. *Tertio Confirmatio* ſeu *Exornatio* quæ communiter accipitur ab *Exemplis*, *Sententijs*, *Symbolis*, *Similitudine* &c. *Quarto*; ponitur *Concluſio*, ſeu illa ipſa res tua, quam voles dicere.

EXEM-

EXEMPLUM.

Si quiſpiam v.g. vellet conjugium Sponſo gratulari, Orationem poſſet optime hoc modo conſtruere: *Primo* aſſumeret hanc *Propoſitionem, Felix eſt & eximium, invenire ſibi fidelem amicum; Secundo*, Daret *Rationem, quia cum eo poteſt proſpera & adverſa omnia communicare. Tertio*, Confirmaret hoc *ex dictis Sapientum; quia Amicus dimidium animæ eſt & ſine eo omnia etiam dulcia amareſcunt. Quarto, Gratulatio* quod ſponſus fidelem hactenus amicum diu quæſitum tandem invenerit, & ut in hac interna amicitia felices vivant optabis Oratorie ſic; Gratulatoria Conjugii.

ELABORATIO.

Theſaurum invenit qui amicum invenit, & votorum ſuorum culmen videtur attigiſſe. Propoſitio. Enim vero ſi viſceratio *Lupi* & *Leonis* vita eſt, Ratio. quæ ſola eſt, ut *Romanus rectè Sapiens exiſtimat*; an non ſupremæ felicitatis teſſera erit, eum ſibi adſciviſſe, in cujus ſinum arcanas pectoris cogitationes confidentius poſſis effundere? cum quo velut tecum loqui, cujus Spiritu vivere, in cujus animo ſecurus

rus habitare, ſuaviter quieſcere; aſſiduus lætari liceat. Certè non deſipuit ille, & à veritate laurum promeruit, qui *Amicum partem animæ ſuæ alteram aut dimidium ſui nuncupavit:* perinde enim quaſi non integer homo, qui ſine amico eſt; & dumtaxat in vita moratur, non vivit, magna ſui parte verſatile cadaver. Et verò habe fortunas omnes cum *Crœſo*; numera candidos cum *Polycrate felice* dies; fluant ultro dormienti in gremium victoriæ cum *Timotheo*; fiat aurum quidquid tetigeris cum *Myda*; fiat roſa quidquid calcaveris cum *Perſeo*: niſi amicum tamen habeas, quo cum adfectus & animnm commiſceas, inter fortunas & ſolatia *Tantalum* te & *Irum* invenies. In Comitiis ſapientum definita veritas eſt, & experientiæ calculis probata perſeverat; *Nullius boni ſine ſocio jucundam poſſeſſionem eſſe*, & *abſque amico etiam dulcia amareſcere*. Hunc igitur amicum diu quæſitum tandem te N. N. inveniſſe, & vaga hactenus deſideria in domo N. N. conſtitiſſe gratulamur, & applaudimus in hodiernis mutui amoris feriis: Atque ut hæc animorum, & cordium conjunctio, quam bene precantibus ſuperis æternam eſſe juſſiſtis,

Exornatio. Gratulatio.

ſtis; Eccleſiæ, Patriæ, Familiis utrinque nobiliſſimis ornamento ſit & gloriæ, multis vocibus ſed uno corde apprecamur: Facit ſpē non exiguam ſimilis ſplendor utriuſq; Domus & ſtirpium clariſſimarum æqualitas, quæ cum concordiæ mater ſit & amicitiæ parens, quidni hoc liberum, quod veſtris cordibus injeciſtis vinculum plus quam *Gordio Nodo* confirmabit: Vocabunt vos in amplexum Majores veſtri, qui cum recte geſtis & nomine famā impleverunt, nō difficulter cuivis allucere poterunt & facē præferre. Sed eximiæ imprimis virtutes, quæ in vultu utriuſque veſtrum, velut in ſolenni animorū theatro, ſe late explicāt, illa, inquā humanitas, ille pudor, illa comitas, illa modeſtia, illę ceterę mentiū generoſarum dotes ac pediſſequæ an non æternas mutui amoris nutrices ſe fore polliceantur. [illegible] Poeta, *dulcis alendus amor*; Ego latius dixerim perennem Amoris ignem ibi conſtrui & foveri, ubi honeſti fomitem ſuppoſueris.

Hic modus diſponendi Orationem adhuc gratior eſt, ſi *diſcurſum generalem* incipias *ab inopinato* ſeu ab aliquo adfectu & figura vivaciore maxime in materia pathetica. Tunc enim & arriguntur ani-

animi auditorum & ſtatim inito capiuntur.

EXEMPLVM.

Si velles dolere ſupra mortem Adoleſcentis poſſes diſcurſum communem *de imbecillitate vitæ humanæ ſic affectuoſe exordiri.*

ELABORATIO.

Oratiũcula ſupra mortem Adoleſcentis.

Adhuc ne ſpes noſtras in ſecula explicabimus? & cum unius puncti poſſeſſores eſſe non liceat, longas æternitatis ambages, in hac morientium Republica ſomniabimus? O ploranda mortalitatis felicitas! vix è portu pleriſque in altum ſolvere contingit, & inſperatis acti tempeſtatibus nunquam reparabile vitæ naufragium facimus; vix in Adoleſcente ætatis Vere, Autumnum promittimus & contra N[illegible] ſtiſſimam hyemem experimur. Nimirum inter mortales nihil non mortale eſt, & anni etiam teneriores diem cum morte partiuntur. Clarum heu nimis clarum ante oculos noſtros decumbit ſpeculum N. N. & de ſilenti tumba nimis ad mœrorem publicum vocalis, humanæ imbecillitatis exemplar peroras. Certe ſi viri-

dem

dem ætatis tuę ſtatum adſpicimus; floruiſti Juvenis! Si tui Parentis Spem de te conceptam conſideramus; floruiſti! Si omnium expectationem de tua juventute revocamus; floruiſti! Si erectam tui ipſius ad omne honeſtum indolem memoramus; floruiſti! Parenti Spes & Corona, Scholæ decus & gloria, ſtudioſæ juventuti ſidus & exemplar. Et quem illimis morum candor, ſimplex animi tralucentis ſuavitas, innocentiæ & Religionis, pietatis, & ſtudii imago nō recreabat aſpicientem? At ecce tecum ceciderunt omnia, ac præterquam tui deſiderium & mœrorem reliquerunt nihil! Exaruiſti, proh dolor! pulcherrime plantarii floſcule; cecidiſti formoſum Juventutis lilium! abiiſti ſpes parentum & lætitia. O duram neceſſitatis legem! O acerbam mortis tyrannidem! O fati inclementiam immanem! Sed fruſtra lamentis agimus. Auditores; Juvenis fuit N.N. Sed & homo; humanæ naturæ tributum eſt mori, & quicquid *ortum* habet, *occaſum* exſpectat: Nulli non eadem terenda ſemita eſt. Hac lege naſcimur ut moriamur. Præceſſit N.N. Serius aut citius omnibus & ſingulis ſequendum eſt.

Septimus Modus.

7. Per *Protaſin* & *Apodoſin* hoc eſt, quando Orationem incipimus ab antiquitate aliqua; ſine id ſit *ab exemplo*; ſive *à conſuetudine gentis*, ſive *ab Adagio* quodam, ſive *à Sententia* vel *dicto Sapientis* alicujus; ſive *Hieroglyphico*, ſive etiam à ſimilitudine pulchra, aut aliquo alio: deinde rem noſtram ei applicamus, eamque rationibus & confirmamus & exornamus. Solet hoc fieri dupliciter. *Primo* quando rem de qua dicimus ſimpliciter ſubjungimus, & ſubjunctam confirmamus. *Secundo* quando partes *Protaſis* cum partibus *Apodoſis* & membra cum membris conferimus. Modus ſic diſponendi Orationem venuſtus eſt & valde uſitatus eruditis, præſertim ſi ex occaſione antiquitatis incipias diſcurſum generatim & pertinentem ad rem de qua dicturus es.

EXEMPLUM.

Sit in hac Oratione gratiarum Actoria, qua captivus aliquis hoſtis ab Imperatore & vita & beneficiis donatus poſſet gratias agere: Si ſumeret, pro fundamento Ora-

Orationis, *conſuetudinem Venetorum, quaſolent ſingulis annis ſolenni plauſu in Mare annulum conjicere, illudque quaſi ſibi deſpondere ac amicum facere.* Oratorie ſic. Mos Venetorum.

E L A B O R A T I O.

Cor hominis mare eſſe, tempeſtatibus varium, Sapientiſſimi judicarunt olim, & nos quotidie diſcimus N. N. Tamen ſicut in commendationem cadunt nationes illæ, quæ quotannis conſuetudinem ſuſceperunt, injecto annulo Oceanum ſibi deſpondere, & quaſi temerario hoc munere ejus fidem devincire: Non ſecus merito in laudem veniunt illi, qui hominis Cor diverſis adfectibus quaſi ventis tempeſtuoſum beneficiis demerentur. Non tuæ Majeſtati peregrinæ opis haud indigæ, ſed noſtræ conſuluiſti varietati, his tantis ac tot muneribus uno pene temporis momento in hoſtes nos tuos, digna vere Imperatoris throno liberalitate effuſis: Ita Cor noſtrum Tibi obligaſti, ut excluſo cogitationum æſtu in Te dies noctesque ſua non poterit deſideria non conuertere; quaſi compedes injeciſti, ut obæratum undequaque, ad tuum debeat nutum ſponte ambulare.

Gratiarum Actoria. Protaſis. Apodoſis.

Orbis

Orbis prædicet hanc animi tuì celſitudinem, erga inimicos etiam benignam: Sciat æternitas hoc Tibi Cor eſſe Regium, quo & tuos poſſis Cives & Hoſtes una complecti. Nos cum hanc throni tui aſſiſtricem Clementiam adoramus, tum hanc, quam à Te accepimus vitam, beneficii impares refundimus: Hac uti, tui erit arbitrii; res adeò difficilis erit nulla, quam ſubire recuſabimus, rati pulchrum pro te mori: Quod dum fecerimus, ingrati adhuc manere nobis videbimur.

Octavus Modus.

Per *rejectionem*, quando ſcilicet incipimus ab eo quod nobis contrarium eſt, illudque refutamus; deinde noſtram opinionem ſubjungimus, atque ad rem de qua dicere volumus, tranſimus. Et hic modus venuſtus pariter ac frequens eſt eruditioribus.

EXEMPLUM.

Si quis profeſſor v.g. vellet ſuis Diſcipulis gratulantibus ſibi valetudinem reſpondere: Poſſet *prius* aſſumere fabulam *Momi* deſiderantis feneſtram ad Cor humanum: eamque rejiceret & oſten-

oſtenderet, quod per Verba benevola & candide dicta, ſufficienter animus videatur: *Deinde* gratias ageret pro hac oſtenſione & animorum dedicatione. Oratorie ſic.

ELABORATIO.

Pereat veritatis latro & emiſſarius invidiæ ſatelles *Momus* qui benevolum non aliter animum, in cognitionem amici devenire exiſtimavit, niſi tralucens in pectore vitrum ad altiſſimos Cordis labyrinthos conſpectum admitteret: Quaſi vero mendax color non æque luderet oculos; & quod nunc latebris tunc apertiori dolo non poſſet abſcondere. Verba ſpeculum cordis eſſe, voces animorum imagines ſcire debuit; & ſicut radii Solem in notitiam deducunt, ita Orationes animum. *Clavis pectorum Lingua eſt,* aperit mentem qui loquitur: Et quemadmodum qui viam ad mare neſcit, amnem ſibi ducem eligit; Ita qui ignorat mentem, qui Cor indagat, per verba intelligit. Plus quam luculenti teſtes ſumus, quando Scholam hodie noſtram in amoris mutui campum & gratiarum amphitheatrum explicuimus. Produxiſtis imagines N.N. Reſponſoria ad Gratulatoriam.

cor-

cordis & animorum, & me tot ornaſtis adfectibus, quot verbis; Toti ſinceri; toti lympidi, toti mei. Alter altero ſuperior eſſe voluit, & dulci conflictu nemo vestrum victus eſt, ſinguli amorem eviciſtis. Sileant jam Athenienſes annuas amoris ferias, in quibus Amicos amicis ſimulachra amoris mittere ſolenne fuiſſe legimus: Coloribus illi divites animorum typos donare potuerunt; Vos ipſos animos obtuliſtis. Accipio gratiſſime nobiliſſima munera & quod *Æſchini Socrates* hoc vobis polliceor, vobis vos meliores reſtituam.

Nonus Modus.

9. Quando orationem incipimus aut per *extenuationem* noſtræ facultatis & ingenii, aut *à magnitudine rei*, de qua dicendum eſt, aut *ab excellentia Perſonæ* coram qua aut de qua dicendum; ſive id fiat ſeparatim ab his ſingulis, ſive ab omnibus ſimul: Et ex occaſione *generalem diſcurſum* aut *de tenuitate dicentis* aut *de beneficii magnitudine* aut *de excellentis Perſonæ* laude facimus. Poſſum etiam ab optatione & voto Orationem dicere; optando mihi aut felicitatem alicujus, aut copiam & ſuavitatem omnium ſimul Oratorum

ad

ad explicandum animum meum, & poſtea ſubjicere rem meam de qua dicere inſtitui.

E X E M P L V M.

Si quis deberet nomine Reipubl. Regi gratias agere & gratulari pro debellato hoſte, poſſet ab extenuatione ſui & à magnitudine beneficij præſtiti Reipubl. ex perſonæ conferentis excellentia ſic diſcurrere.

E L A B O R A T I O.

Publicæ interpres lætitiæ & quaſi omnium lingua ad tuam Majeſtatem miſſus venio; ut ſingulorum animos ad Majeſtatis tuæ pedes explicem & deponam. Felicitas fateor eſt tot cordium, Atlantem fieri, ſed metus & ſollicitudo me revocat, ne aut ob magnitudinem oneris, obſequium tenuitate corrumpam: aut ad hoc officii minus idoneus anxia hærēteq; devotione gravius in præſentem delinquam Majeſtatem. Quod enim jam ex orbis Comitio dari poteſt ingenium, quod Eloquentia ſua ad nominis tui altitudinem aſſurgat; aut cum id non poſſit, ſaltim ad parem meritis venerationē & gratias ſe demittat. Evici-

Gratiarum Actoria.

ſti obſequiorum noſtrorum abundantiam, & immortales alias gratiarum hortis in tuis beneficiis nobis deficiunt: Nec de divite inopum penu uſitatum illud (agimus gratias) niſi per violatam beneficii dignitatem poſſumus expromere: ita omnis facultatis poteſtatem debiti abſtulit magnitudo. Volumus collatum Reip. à Tua Majeſtate beneficium in noſtri adfectus pignus præſentare, & è benefactoris (ut fieri amat) ærario noſtra redimere debita; ſed nouo rurſus miraculo experimur plus pictorum tabulas, quam mentem poſſe humanam; quod illæ orbem referant, nulla veri injuria, aliqua molis: Hæc tuæ Majeſtatis in Rempublicam meritorum magnitudinem ita in ſummam cogere non poſſit, niſi & amplitudinem attenuet & veritatem minuat. In his tamen gratitudinis noſtræ anguſtiis illud ſolari debet, quod hanc vobis magni Principes à natura impoſitam neceſſitatem videamus, ut eſſe non poſſitis, niſi proſitis: & ſicut ſidera lucem habent ut effundant, ita vos dotes & animos benevolentia plenos ut communicetis. Cum vero plurimis meritis hominum obligaſtis voluntates, hoc rurſus vicinum vobis cum Deo eſt; par

reci-

recipere non poſſe, & in gloriæ ſtipendium ex beneficiis dumtaxat ſumitis, dediſſe. Vix dum in Regem noſtrum ac Dominum ex orbis judicio liberis ſuffragiis electus fuiſti, nondum Majeſtatis aurum capite indueras, & jam Te ſalutis publicæ ac felicitatis Parentem ſenſimus; agnovimuſque luculentiſſime in tuo nomine tantum à virtute muneris, ut regni famam gubernaret, animos in ſpem erigeret, cives ſecuritate, hoſtes terrore percelleret. Et quis non cohorruit Sereniſs. Rex ad primas perduellis Moſchi irruptiones: poſtquam tot annorum pacem in bello nobis fabricando poſuiſſe audivimus, tot valentes undique ex orbis regionibus populos, immenſis ſtipendiis collegiſſe, belli molem jam extra ſuarum fines provinciarum exportaviſſe in Regni partem & ferro ſævire & igne, foſſas novo gentis artificio indies duci, delineari valla, erigi propugnacula, montes tot caſtris jam inſtructos, vias paſſim denſis cratibus ſeptiſque impeditas? Ferale diluvium Patriæ incumbere ominabamur, & de coactis tanto turbine nubibus, ingentem ſanguinis pluviam, aut aliquam provinciæ ruinam timebamus. Cum ecce Tu ſerenum ſi-

dus oriri cœpiſti & ſimul diem facere; vix ſolium aſcendere & tuos conſervare : Ut curantibus Tuam fatis gloriam occulte, hoſtem quoque tuæ laudis operariū fuiſſe viderimus. Quando enim tot ex orbis provincijs manus comparaſſe recordamur, vel hoc nomine factum concludimus, ut per Te in illo Orbis vinceretur. Ivisti in perſona ad eam partem Regni, ubi dolor erat, & ſi quidem jam Cor & anima Reipublicæ palpitabat anxie, ibi ſanguinem & auxilium contra metum & ſtuporem ſuggeſſiſti. Erigebantur ad adventus tui famam, quæ prope in proclivi erant, & terra illa vires ſibi ſenſit cum ſacro tuo veſtigio imprimi. Tum meliorem Te Reipublicæ *Mercurium* diximus, cum quocunque gladium ferres, animi populorum redirent : meliorem *Perſeum*, cum quidquid calcares in laurum cederet. Quis inſomnes curas tuas Rex Potentiſſ. ſatis celebret? Quis exantlatas *Cœli* injurias? quis in cæteris patientiam pro dignitate exaggeret? Hoc univerſum fatemur; tuis curis noſtram quietem; tuis vigiliis noſtrum ſomnum; tua inquietudine noſtram pacem procuratam ac fundatam eſſe. E tuo ſudore effloruit hæc palma & gloriæ Patriæ lau-

laurus, qua pleriſque nationibus umbram facimus: Ex tua manu, ſecundùm DEUM, deſiderata manavit Pax, qua ſoli fere in Europa felices hac bellorum tempeſtate fruimur; Tua Virtus, Tua fortitudo, petulanti hoſtium fortunæ frænos injecit, ut ſervire diſceret, & cum noſtram minuere ſomniaret, ſui imperii portionem haud exiguam proſtitueret, ac in redemptionis tributum Regno noſtro adnumeraret. Quis igitur noſtrum Cor tibi non ſubiiciat? quis magnitudine beneficii & gaudii obrutus eloquentiam deliquium pati non ſentiat? Deſideriis & votis amor & gratiæ perorant ubi vincuntur, & per me Reſpublica tuis meritis minor, æternæ tuæ Majeſtati debito devincta, ſuperos precatur, ut diutiſſime Te in Regno adorare liceat, &c.

Decimus Modus eſt.

Quando rem ſub *Allegoria* tractamus: hoc eſt quando accipimus alicujus *Allegoriæ* partes & adjuncta: & ſingula alicujus rei laudibus vel vituperio applicamus. Huiuſmodi *Allegoriarum* occaſio, maximè in ſtemmatibus nobis offertur. Ut v. g. Velles devictũ Turcam ab Imperatore Roma- 10.

no deſcribere, poſſes ex ſtemmate gentis utriuſque *Allegoriam* formare & dicere, quod *Turcica Luna cornua*, ſuis decuſſerit expanſis Alis *Aquila Romana*, & in tenebras & noctem ſuam ſidus hoc barbarum compulerit. Curanda autem ſunt hic diligenter duo; *Primo*, Ut *Allegoriæ* accipiantur ex rebus non humilibus ſed magnificis; quales ſunt *res Cæleſtes*; *res naturales*, quæ magni æſtimantur; *res artificiales*; quæ rariores & celebriores ſunt. *Secundo*, Curandum, ut obſcura non fiat Oratio: & ideò apertis verbis ac ſimplicibus permiſcenda erit.

EXEMPLUM.

Exemplum I. Sit in oratiuncula in qua *Chriſtus patiens* ſub *Allegoria* apiculæ mellificantis proponitur ſic.

ELABORATIO.

Chriſtus patiens ſub Allegoria apis mellif. Salue magna Cœli Apis dulciſſime Servator. Satis ſuperque nobis Te ſuaviſſimam eſſe Apem hi aculei tui probant, quos fronti tuæ defixiſti; ut tibi aculeos, nobis mella relinqueres: deque tuo capite favum ſalutis faceres, in quo tot dulciſſimi nectaris cellulæ, quot perforatæ ſpinarum aculeis

rimæ

rimæ eſſent. Horruimus hactenus cognominis illius vilitatem, quando Te vermem & non hominem vocaſti: quaſi magnus ſuperbuſque titulus eſſet Deo homini, hominem vocari; Nunc autem, cum non quemque inutilem abjectumque vermem, ſed apem Te eſſe circa Caput denſiſſimis aculeis edocemur: amamus in tam vili nomine ſuavitatem, ſatiſque jam mellis ad animæ pabulum à Te nobis paratum arbitramur, cum ſic Te vocaſti. Sed Tibi magnæ Api parum hoc fuit, niſi nobis plus, de tuis doloribus mellis faceres, ut non tam vocula quam fructu Te nobis Apem probares. Ergo in hortum *Gethſemani* primum volaſti ut eo loco redemptionis mella colligere inciperes, nec alibi dignius quam in horto apis caperere; inde Te parricidarum crudeles manus, tamquam ventorum tempeſtates, ad iniqua judicum ſubſellia, cæteraque ſupplicia aſportarunt; & tamen quaſi prata quædam nactus eſſes, ita ibi mel ſalutis feciſti, ubi felle acerbiſſimo paſcebare: Nec vero hæc deformia in vultu tuo ſputa contemno; quia ſuaviſſimi oris tui contactu, inſuaviſſimum nectar ſunt converſa: niſi aliquis forte credat Apis Paradiſi, in ore tuo a-

Pſal. 21. v. 7.

aliquid quod mel non eſſet, eſſe poſſe. Vulnera quoque tua non aliter aſpicio quam in tanto alveari. id eſt, corpore tuo magna foramina, è quibus hyblæo nectare quovis gratior ſanguis promanavit. Ita enim ſuaviſſima Apis etiam ſanguinem tuum mel facis, memorque te eſſe florem, de Te ipſo mel legis. Merito dulciſſimus vocaris Salvator; quandoquidem Te undique ſanguine quaſi ſuaviſſimo nectare perfudiſti: & quod de *Terra promiſſionis* narratur, melle atque lacte affatim de tuis vulneribus manante, totus immaduiſti. Caput tuum plenum rore, ſic in pectus demiſſum index eſt, multum divini mellis in tuo pectore eſſe, indeque ſuave animæ libum peti oportere. Curemus ergo ò inutiles tui placida Apis fuci. ut laboris ignari, parato à Te melle de tuo pectore perfruamur. Alius nobis uberior favus non erit, quam is quem in corde tuo haſta perforato, tuus ille amor magnus mellis artifex aperuit. Aculei hi tui nihil terrebunt, quos tu ſanguine capitis tui imbuiſti, ut nulli terribiles eſſent. Denique juvat ad tuum mel, ò ſuaviſſima Apis, etiam per aculeos pervenire.

EXEM-

EXEMPLUM ALIUD.

Sit in illa Oratiuncula in qua Chriſtus patiens ſub *Allegoria* horti vepribus conſiti proponitur. Sic: Exemplum 2.

ORATORIE.

Ave delicate animarum Hortule, ac veprium corona, tanquam armato quopiam firmatoq; ſepto admodum munite. Fideliter hactenus claudebaris, nec ulli omnino interior opum florumque tuorum copia & pulchritudo undecunque aperta fuit: Nunc primum ad Te tot januæ quot vulnera patuerunt: per quæ tota florum tuorum pulcherrima forma, clariſſima à quolibet poteſt videri. Mali agricolæ Judæi, omnia tua membra in pulchro corpore ararunt: ut virtutum lilia, reliquaque animi decora, in Te non tam plantarent, quam plantata aperirent. Vultum quoque tuum omni prato amœniorem, turpi labiorũ pectorumque fimo commacularunt; ut inde fœcundi aureæ gloriæ manipuli, hilari olim ubertate meterentur. In manu vero tua, in illo nempe tam amplo divinarum virtutum perenniumque Chriſtus ſub Allegoria horti.

Nardorum arvo, levem plantarunt arundinem, quæ, ut ut nihil præclari habeat, contemtu tamen tuo nimium floret & damnato ad vtilitatem vanitatemque homini imperia & regna parit. Pulcher in ore tuo livor violarum colorem præfert; factæ toto in corpore maculæ, majorem quolibet Amaraco inhalant odorem; & quot rubicunda vulnera, tot veluti pulcherrima in nouo Horto poma virent vernantque. Hæ quoque ah nimium duræ immaneſque virgæ, quæ te auream Vitæ Arborem cæciderunt, cruore tuo tanquam fœcundo rigatæ imbre, in nova germina pullulavere, fructumque grandem animarum affatim protulere: ut non jam rudium immaniumque virgarum ſed nobilium palmarum; ſed pulcherrimarum laurearum habeant Majeſtatem. Botri loco COR tuum pono, è quo duo optima animæ vina, ſanguis nimirum & aqua tam largo flumine manarunt. O Hortum tanta fructuum florumque varietate fœcundum! O vineam hac aurea ubertate ornatam! Parco nunc tuæ crudelitati barbara carnificum furia parco! pulcherrimoque huic Horto meo veprium a te ſuper injectam molem, non adeò graviter fero; ſiqui-

quidem inde armatum tutumque vallum ac munimentum Horto meo paratum animadverto. Flore beate! Hortule flore! & ne quid à me quoque Operarum requiratur, hanc meam tanquam exiguæ aviculæ cantilenam in Te audiri admitte.

Exemplum Aliud.

Sit in illa Oratione gratulatoria Novi Anni, in qua Annus ſub *Allegoria* maris proponitur: ſic v. g. Exemplum 3.

Oratorie.

Anno velut Mari committimur, per tot undas vehendi, quot dies; per tot fluctus & procellas, quot horas & momenta. Ecce ad portum adhuc & prope littus conſiſtimus; quidni, quod prudentiores Nautæ in conſiliis habent, votis vela inſtruimus, ducem itineris cœleſte ſidus intuemur? Magnetem curſus magiſtrum expedimus. O Auguſte temporis & fortunæ Imperator; qui educis de theſauris ventos, lenem favoris zephyrum adſpira! aut ſi mavis nobilem gratiæ tuæ Favonium, ut ſiccis oculis monſtra natantia, decertantem Aquilonibus Africum, naufragos fluctus Gratulatoria Novi anni ſub Allegoria Maris.

ſonoras tempeſtates, & ſi quos alios occaſio objecerit ſcopulos, felici progreſſu tranſeamus. Sed quid undas: quid procellas perhorreſcimus? Cœleſtem hodie Cynoſuram, nomen JESU accepimus; non mergendi certò ſi pietatem pectoris in Magnetem adhibeamus: mugiat procella & madidam minitetur mortem! JESUM voca; vita eſt, ſedabit. Miſceant Cœlum Terramq; Venti! JESUM aſpice & obmuteſcent. Diem eripiat Tempeſtas & *Ponto Nox incubet atra*! JESUM intuere, Lux eſt, fugabit. Irruant Balenæ, & Cete grandia, aut ſi quod monſtrum Mare parturit crudelius! Ad JESUM curre, Aſylum eſt, tuebitur. Melius cum JESU quam ſua fortuna CAESAR navigabis, & quaſi ferres Halcyona, quocunque ratem direxeris, malaciam facies. Quis enim ſaluti nocere præſumat, ubi ſalutis tuæ cuſtodem ipſam ſalutem viderit? Ite felices temporis Nautæ, & jam deciſis rudentibus, mergite remos, tranſcendite fluctus, ſubigite procellas; curſus ego veſtri me ſocium porrigo & votis meis ac deſideriis JESUM itineris annui Rectorem ac portum non magis exopto quam exoro.

CA-

Caput III.

De Orationibus Sponſalitijs.

Tanta eſt Orationum prodigalitas, quibus Nuptias exornant hocce ſeculo, ut in Catalogum redigere fere operoſum ſit. *De quadruplicibus* hic agere tantum eſt animus; nempe de Sponsalitiis; de Nuptialibus; & Epithalamicis deque Munerum Oblatoriis: Nam vel hæ celebriores ſunt, vel ad eas cæteræ revocantur. Iam vero *Sponſalitia Orationes* illæ dicuntur, in quibus Sponſa à Parentibus impetratur, vel per amicos Sponſi, vel aliquando per ipſum Sponſum: & Parentes vel patroni Sponſæ reſpondent; vel promittendo; vel negando, vel differendo. Sit itaque

Orationes Sponſalitiç quę dicãtur.

Quaestio I.

Quomodo conficiatur Oratio in qua petitur à Parentibus vel Patronis Sponſa per amicos Sponſi.

Qui petiturus eſt Sponſam à Parentibus vel Adfinibus vel Patronis debet *Primo* invenire *Rationẽ* vnam.

Petiturus Spõſam notat. 1.

unam vel plures, quibus dicat Sponſum eſſe inductum ut hanc conjunctionem deſideraret; *Secun-*
2. *do* Inventas *Rationes* debet aliquo modo ex ſupra dictis decem diſponere: Hæc tamen puncta obſervet præcipue, *Primo Rationes* tales inveniat; quibus facile animum Parentis vel Adfinium Sponſæ conciliare poſſit & ad Co nubium permovere. *Secundo* Pone laudem Sponſæ & Parentum ejus à familia, à virtutibus, &c. *Tertio* Exponat quis ſit ſponſus, quo genere, quibus dotibus, virtutibus, meritis ornatus: breviter quidem ſi notus eſt, latius autem ſi ignotus. *Quarto* Explicet quo adfectu & deſiderio ad hoc Conjugium feratur, quam magno, quam juſto, quam perpetuo. *Quinto* Si differri non placet, petat promptum ac determinatum reſponſum: Si vero placet differri, dicat quod Sponſus velit dare ſuorum morum & animi experimentum. Solet etiam fieri indolis & poſſeſſionum Sponſi mentio, ſed communiter hoc punctum privatim tractatur.

Obſer. vet ad hæc. 1. 2. 3.

Obſerva quod ſi aliqua alia puncta occurrant, quæ in argumentatione commode exprimi non poſſunt, debeant concluſioni ſubiici.

Ejuſmodi Oratiunculas facile

conficies, ſi ad jam dictos modos decem fueris attentus. Ego ut Te vel leviter manu ducam, aliquot Praxes hic dialectice diſpoſitas ſubjicio, quas Oratorie vertendas tibi relinquo.

PRAXIS PRIMA.

Virtus ſpeculum interioris hominis eſt: & Magnes non oculos tantum, ſed pectora & voluntates aliorum ad ſe inclinans. Aſt in Tua N. N. domo eſt virtus. *Ergo* inclinant & oculos & voluntatem Domini N. N. *Majorem* exorna *Ratione* aliqua vel Similitudine. *Minorem* proba ex laude familiæ ejus, quem petis. In *Concluſione* pete ut annuat voluntati inclinatæ: & ſi qui adfectus & officia occurrent, ibidem pone. Praxes aliquot. 1.

PRAXIS ALTERA.

Vulneri ſuo quiſque medelam quærit; Cervus telo ſaucius ad herbam *Dictamum* natura docente feſtinat: Hirundo *Chelidoniam* inquirit, ut oculos recuperet. Vulneratus quoque eſt ab amore domus tuæ Clariſſimus Dn. N. N. & maxime à filiæ tuæ dotibus; quam Oculum & pupillam oculi ſui nominat. Igitur remedium petit vulneri 2. Cervus Dictamum, ſaucius quærit. Hirundo Chelidoniam.

neri cordis. Et quia in Amore idem qui facit vulnus, ſanat ; In domo tua à Te Nobiliſſime Domine ſuppetias rogat, ſuccrres ei pro tua gratia.

Praxis Tertia.

3. Ignis & Amor in hoc conveniunt, quod aliquandiu latere poſſint, ſed tandem debeant erumpere. Fuit Amor pridem in Corde N. erga te & domum tuam N. accendit eum claritas Majorum tuorum & familiæ nobilitas & virtus tua & virtus filiæ tuæ. Latuit hactenus, ſed jam per nos ecce manifeſtatur: atque ut fomentum in domo tua per gratiam tuam inveniat, orat.

Praxis Quarta.

4. A veritate non aberrarunt illi, qui Amori Citharam dederunt, & alterum *Orpheum* nominarunt: Non quod Sylvas & Saxa in Urbes & communitatem convocet, ut ille, ſed quod ſuavi melodia & concentu animos & corda in pulchram amicitiam connectat. Luſit hic Amor Nob. Domino N. & quidem ſuavi concentu virtutum tuarum N. N. Maiorumque tuorum, præcipue Avi M. Proavi,

fratris, &c. Igitur hoc concentu victus,merita domus ſuæ cum meritis domus tuæ, Virtutes ſuorum Majorum. cum virtutibus tuorum Majorum conjungere deſiderat; atque adeo Cor ſuum cordi tuo ſubijcere per nos petit ut ſibi liceat.

PRAXIS QUINTA.

In hominum notitia habitare & fama ita pulchrum eſt,ut generoſæ mentis poſſeſſores univerſas inter curas hanc principem numerent & in votorum culmine portent.Hinc & Romanus ille cryſtallinam domum,vitreos parietes & perſpicuos habere optabat, ut velut in Theatro & cognitione omnium viveret.Sed quid opus eſt cryſtallo? res cum virtute geſtæ pro Eccleſia & Patria clariſſima ſpecula ſunt, quæ nobilem familiam tuam N. in omnium pridem cognitionem deduxerunt;deduxit N. hoc cum conſideraret Nob. Dominus N. maturo ſecum conſilio concluſit, meritorum horum particeps fieri, atque ideo ut hæc illi fortuna contingat per nos enixe poſtulat.

Praxis Sexta.

Amicum ſibi ſincerum & ſocium reperire inter labores & curas graviſſimus eſt. Nam & quæri ſapienter debet & inveniri vix aliquando inter mille ſolet. Ideo & prudentes antiqui, quærenti Amicum tabulam proponebant, in qua Cor inter oculos, lampades, & ſtellas depictum eſſet, cum hac inſcriptione; *Vide Cui*: quaſi monebant, Amicum quærere, eſſe, Cor velle tradere. Sed hic *centoculum Argum* eſſe oportere, nec unam *Diogenis* lucernam, ſed mille accendendas, imo cœlitùs lucem petendam, ut ſatis cautus & felix inveniaris. Non temere, ſed matura deliberatione rem exegit Dominus N. antequam nos ad Te Domine N. mitteret; ut hoc grande munus, Cor ſuum in domo tua poſſet deponere, atque nobilem theſaurum, amicum perennem invenire. Perſuaſit hoc illi virtus familiæ tuæ, virtus tua &c. Ut ergo deſiderio illius annuas; & nos petimus.

Qvae

QUAESTIO II.

Quomodo Oratio facienda ſit in qua Sponſus ipſe Sponſam petit.

Hæc Oratio eodem modo diſponi debet,quo & aliæ: hæc enim puncta in ea obſervanda ſunt. *Primo*, ut reddas Cauſſam, cur eam conjunctionem deſideres. Cauſſæ autem plerumque ſumuntur ex laude familiæ Sponſæ & parentum ejus. *Secundo*, ut magnitudinem adfectus declares, quo ad eam conjunctionem traheris. *Tertio*, ſi ignotus es,qui Sponſam petis; manifeſta conditionem tuam & poſſeſſionem,modeſte tamen: ſi notus es, fac idem ſed breviſſime. *Quarto* ſi placet differri reſponſum,dicas te ex dilatione non offendendum; ſi verò non placet, per reſponſum quantocitiùs. *Quinto* Omnem gratitudinem & ad omnia obſequia animum paratum offer: Et ut Verbo me abſolvam: In Oratione ejuſmodi dicendum eſt, quid petas,quare,quis vel à quo miſſus & quanto adfectu. Sponſus ipſe petiturus Sponſam.

Praxes vel ſimiles, vel eædem, quæ jam datæ ſunt, hanc Doctrinam illuſtrant: tantum ibi alieno fit Oratio nomine,hic proprio.

QUAE-

QVAESTIO III.

Quomodo facienda ſit Oratio in qua reſpondetur Sponſo vel Amicis ejus petentibus.

Reſponſoriæ ad petitoriam Sponſi. Qui reſpondere volet, ſiue *conceſſurus*, ſive *dilaturus*, ſive *negaturus*; hæc debebit puncta exprimere. *Primo* dicet, ſibi ſumme gratum eſſe adfectum petentis & ſe merito jure ad compenſationem teneri. *Secundo* Laudes ſuas & merita modice & modeſte extenuabit. *Tertio* Si Sponſus notus eſt; dicat merita ejus & ſibi & omnibus aliis perſpecta eſſe: Si vero ignotus fuerit, dicat, ſe minime dubitare de ejus dignitate & excellentia: atque plurimum ſe ei debere, quod è longinquo venerit, ut ſtudia ſua & officia offerret. *Quarto* Offerat gratum animum etiam Amicis ipſis, qui à Sponſo miſſi fuerunt, & eorum gratiæ ſe quoque commendet. Præter hæc Conceſſurus notet. puncta, ſi *Concedere* voles quod petitur, *Quinto* dices Te concedere & in parte felicitatis futurum tibi adventum Sponſi; quem proinde invitabis, ut domi Tuæ impoſterũ ſiquidem elegit, tamquam Amicus Dilaturus. & domeſticus agere velit. Quod ſi vero *Differre* volueris; dices Te pa-

paratum quidem eſſe ad omne obſequium, rogare tamen ut abſque offenſa rem differre liceat & maturiore conſilio digerere; ſiquidem hoc certiſſimum futurum eſt quod fata ordinaverunt. Quod ſi *Negare* voles, præter ſupra dicta puncta, hæc *tria* maxime obſerva: *Primo* liberalius Sponſum à virtutibus & meritis lauda. *Secundo* Cauſſas da quare neges, tales tamen quæ ſponſum non offendant: Sumuntur vero hæ paſſim vel ex alia intentione Sponſæ vel ex ordinatione diuina. *Tertio*, Roga ut hoc fiat ſine læſione amicitiæ, & offer obſequia tua Sponſo, Procis, atque Amicis pro omni alia occaſione. Negatu-rus.

Pono *Praxes* Dialectice diſpoſitas, quas ubi placuerit Oratoriè vertes.

Praxis Concedendi

Praxis Concedendi.

Prima.

Iure hoſpitalitatis apud eos qui humanitatem colunt, debet gratus eſſe, facer & acceptus omnis quidem hoſpes; Ille tamen qui cum nova amicitia, novo domus ornamento venit, & cum gemma ſingulis optanda non poteſt non eſſe gratiſſimus, etiam ei apud quem cru- Prima. Major.

crudeliores mores humanitatem nonnihil libaverunt. *Ratio eſt*; Quia, *qui Amicitiam offert, adfert ſolatium & ſenectuti parentum & amicorum deſideriis & filiorum votis ingens* &c.

Minor. Sed vos Nob. Domini cum nova Amicitia N. in domum meam veniſtis, & in benevolentia, erga me ſervum veſtrum, plane prodigi, adfirmatis, & Vos & Eum maxime, cujus nomine veniſtis, meis meritis & virtutibus provocatos eſſe. Utinam eſſet aliquid in me, & domo mea, quod tantorum virorum oculos & corda poſſet advertere.

Conclusio. Lætor tamen Nobiliſſimo Domino N. aliquid in me placuiſſe, & hunc adfectum quem mihi domuique meæ offert, libenter accipio, ejuſque voluntati reſpondere paratiſſimus ſum: ratus domum meam tanti viri dotibus & virtutibus conſecratum iri. Cæterùm oro enixe, ut Dominus N. ſiquidem ita ſatis placuit, ad me & domum meam, jam non ut nobilis Hoſpes, ſed ut ſingularis Amicus, aut filius potius impoſterum divertat.

Secunda.

Et laudare adfectum Domini N. & me domumque meam felicem hodie prædicare debeo. Orbi enim notum eſt, quantæ familiæ & quantorum Parentum homo ſuas virtutes & monilia in domum meam inferre deſiderat, prout ex veſtris verbis N. N. intellexi: Cæcus ſim, ſi ornamentum non videam, quod ex utriuſque domus conjunctione conſurget; Barbarus, ſi tantum Domini N. adfectum non admitto: Invidus mihi ipſi & domui meæ, ſi huic fortunæ fores & oſtium non aperio. Veniat Dominus N. vt Amicus & filius noſter, ſiquidem Deo, ſiquidem illi placuit, & noſtram domum ſuis meritis & dotibus exornare pergat. Vnicum noſtræ ſenectutis fulcrum erit, & ſolatium ingens. Vos vero N. N qui tantæ felicitatis authores eſſe cœpiſtis, gratia veſtra & adfectu ſingulari adeſtote. Vobis ego, & domus mea, æterno gratiarum vinculo obligabimur. Secunda.

PRA-

s NEGANDI.

rtalitatis infortuniũ
tunæ frequenter oc-
ò Dominos, fieri non
muſque inviti inter-
em è gremio ejicere.
pra nos Poteſtas, quæ
& voluntates noſtras
oſtrum ſæpe numero
onere ſit, Illius pro-
ere. Nonne feliciſſi-
e ſum, ad quem Do-
i ex parte, ſive Ma-
ſive ipſiuſmet ſtudia
obiliſſimus divertit,
dere domum meam
tutum hæredem fa-
e jam aliter cecidit
Deus, qui diſponit
it. Quare ſi Domini
hac in re reſpondere
pro alia omni occa-
a mea & ſtudia do-
hoc fauore & hono-
ixe ſimul precor, ut
ia me excidere non
tiam N.N. pro obſe-
is veſtris æterno me
debito obligatum

Praxis Negandi.

I QVÆ-

neri cordis. Et quia in Amore idem qui facit vulnus, ſanat ; In domo tua à Te Nobiliſſime Domine ſuppetias rogat, ſuccrres ei pro tua gratia.

Praxis Tertia.

3\. Ignis & Amor in hoc conveniunt, quod aliquandiu latere poſſint, ſed tandem debeant erumpere. Fuit Amor pridem in Corde N. erga te & domum tuam N. accendit eum claritas Majorum tuorum & familiæ nobilitas & virtus tua & virtus filiæ tuæ. Latuit hactenus, ſed jam per nos ecce manifeſtatur: atque ut fomentum in domo tua per gratiam tuam inveniat, orat.

Praxis Quarta.

4\. A veritate non aberrarunt illi, qui Amori Citharam dederunt, & alterum *Orpheum* nominarunt: Non quod Sylvas & Saxa in Urbes & communitatem convocet, ut ille, ſed quod ſuavi melodia & concentu animos & corda in pulchram amicitiam connectat. Luſit hic Amor Nob. Domino N. & quidem ſuavi concentu virtutum tuarum N. N. Maiorumque tuorum, præcipue Avi M. Proavi,

fra-

fratris, &c. Igitur hoc concentu victus, merita domus ſuæ cum meritis domus tuæ, Virtutes ſuorum Majorum. cum virtutibus tuorum Majorum conjungere deſiderat; atque adeo Cor ſuum cordi tuo ſubijcere per nos petit ut ſibi liceat.

PRAXIS QUINTA.

In hominum notitia habitare & fama ita pulchrum eſt, ut generoſæ mentis poſſeſſores univerſas inter curas hanc principem numerent & in votorum culmine portent. Hinc & Romanus ille cryſtallinam domum, vitreos parietes & perſpicuos habere optabat, ut velut in Theatro & cognitione omnium viveret. Sed quid opus eſt cryſtallo? res cum virtute geſtæ pro Eccleſia & Patria clariſſima ſpecula ſunt, quæ nobilem familiam tuam N. in omnium pridem cognitionem deduxerunt; deduxit N. hoc cum conſideraret Nob. Dominus N. maturo ſecum conſilio concluſit, meritorum horum particeps fieri, atque ideo ut hæc illi fortuna contingat per nos enixe poſtulat.

PRA-

Praxis Sexta.

Amicum ſibi ſincerum & ſocium reperire inter labores & curas graviſſimus eſt. Nam & quæri ſapienter debet & inveniri vix aliquando inter mille ſolet. Ideo & prudentes antiqui, quærenti Amicum tabulam proponebant, in qua Cor inter oculos, lampades, & ſtellas depictum eſſet, cum hac inſcriptione; *Vide Cui*: quaſi monebant, Amicum quærere, eſſe, Cor velle tradere. Sed hic *centoculum Argum* eſſe oportere, nec unam *Diogenis* lucernam, ſed mille accendendas, imo cœlitùs lucem petendam, ut ſatis cautus & felix inveniaris. Non temere, ſed matura deliberatione rem exegit Dominus N. antequam nos ad Te Domine N. mitteret; ut hoc grande munus, Cor ſuum in domo tua poſſet deponere, atque nobilem theſaurum, amicum perennem invenire. Perſuaſit hoc illi virtus familiæ tuæ, virtus tua &c. Ut ergo deſiderio illius annuas; & nos petimus.

Quae.

QUAESTIO II.

Quomodo Oratio facienda ſit in qua Sponſus ipſe Sponſam petit.

Hæc Oratio eodem modo diſponi debet, quo & aliæ; hæc enim puncta in ea obſervanda ſunt. *Primo*, ut reddas Cauſſam, cur eam conjunctionem deſideres. Cauſſæ autem plerumque ſumuntur ex laude familiæ Sponſæ & parentum ejus. *Secundo*, ut magnitudinem adfectus declares, quo ad eam conjunctionem traheris. *Tertio*, ſi ignotus es, qui Sponſam petis; manifeſta conditionem tuam & poſſeſſionem, modeſte tamen: ſi notus es, fac idem ſed breviſſime. *Quarto* ſi placet differri reſponſum, dicas te ex dilatione non offendendum; ſi verò non placet, per reſponſum quantocitiùs. *Quinto* Omnem gratitudinem & ad omnia obſequia animum paratum offer: Et ut Verbo me abſolvam: In Oratione ejuſmodi dicendum eſt, quid petas, quare, quis vel à quo miſſus & quanto adfectu.

Sponſus ipſe petiturus Sponſam.

Praxes vel ſimiles, vel eædem, quæ jam datæ ſunt, hanc Doctrinam illuſtrant: tantum ibi alieno fit Oratio nomine, hic proprio.

QUAE-

QVÆSTIO III.

Quomodo facienda ſit Oratio in qua reſpondetur Sponſo vel Amicis ejus petentibus.

Reſponſoriæ ad petitoriam Sponſi. Qui reſpondere volet, ſiue *conceſſurus*, ſive *dilaturus*, ſive *negaturus*; hæc debebit puncta exprimere. *Primo* dicet, ſibi ſumme gratum eſſe adfectum petentis & ſe merito jure ad compenſationem teneri. *Secundo* Laudes ſuas & merita modice & modeſte extenuabit. *Tertio* Si Sponſus notus eſt; dicat merita ejus & ſibi & omnibus aliis perſpecta eſſe: Si vero ignotus fuerit, dicat, ſe minime dubitare de ejus dignitate & excellentia: atque plurimum ſe ei debere, quod è longinquo venerit, ut ſtudia ſua & officia offerret. *Quarto* Offerat gratum animum etiam Amicis ipſis, qui à Sponſo miſſi fuerunt, & eorum gratiæ ſe quoque commendet. Præter hæc puncta, ſi *Concedere* voles quod petitur, *Quinto* dices Te concedere & in parte felicitatis futurum tibi adventum Sponſi; quem proinde invitabis, ut domi Tuæ impoſterũ ſiquidem elegit, tamquam Amicus & domeſticus agere velit. Quod ſi vero *Differre* volueris; dices Te pa-

Conceſſurus notet.

Dilaturus.

paratum quidem eſſe ad omne obſequium, rogare tamen ut abſque offenſa rem differre liceat & maturiore conſilio digerere; ſiquidem hoc certiſſimum futurum eſt quod fata ordinaverunt.Quod ſi *Negare* voles,præter ſupra dicta puncta,hæc *tria* maxime obſerva: *Primo* liberalius Sponſum à virtutibus & meritis lauda. *Secundo* Cauſſas da quare neges, tales tamen quæ ſponſum non offendant: Sumuntur vero hæ paſſim vel ex alia intentione Sponſæ vel ex ordinatione diuina. *Tertio*, Roga ut hoc fiat ſine læſione amicitiæ, & offer obſequia tua Sponſo,Procis, atque Amicis pro omni alia occaſione. Negaturus.

Pono *Praxes* Dialectice diſpoſitas, quas ubi placuerit Oratoriè vertes.

Praxis Concedendi

Praxis Concedendi.

Prima.

Iure hoſpitalitatis apud eos qui humanitatem colunt,debet gratus eſſe, facer & acceptus omnis quidem hoſpes; Ille tamen qui cum nova amicitia, novo domus ornamento venit, & cum gemma ſingulis optanda non poteſt non eſſe gratiſſimus, etiam ei apud quem cru- Prima. Major.

crudeliores mores humanitatem nonnihil libaverunt. *Ratio eſt*; Quia, *qui Amicitiam offert, adfert ſolatium & ſenectuti parentum & amicorum deſideriis & filiorum votis ingens* &c.

Minor. Sed vos Nob. Domini cum nova Amicitia N. in domum meam veniſtis, & in benevolentia, erga me ſervum veſtrum, plane prodigi, adfirmatis, & Vos & Eum maxime, cujus nomine veniſtis, meis meritis & virtutibus provocatos eſſe. Utinam eſſet aliquid in me & domo mea, quod tantorum virorum oculos & corda poſſet advertere.

Coucluſio. Lætor tamen Nobiliſſimo Domino N. aliquid in me placuiſſe, & hunc adfectum quem mihi domuique meæ offert, libenter accipio, ejuſque voluntati reſpondere paratiſſimus ſum: ratus domum meam tanti viri dotibus & virtutibus conſecratum iri. Cæterùm oro enixe, ut Dominus N. ſiquidem ita fatis placuit, ad me & domum meam, jam non ut nobilis Hoſpes, ſed ut ſingularis Amicus, aut filius potius impoſterum divertat.

Se-

Secunda.

Et laudare adfectum Domini N. & me domumque meam felicem hodie prædicare debeo. Orbi enim notum eſt, quantæ familiæ & quantorum Parentum homo ſuas virtutes & monilia in domum meam inferre deſiderat, prout ex veſtris verbis N. N. intellexi: Cæcus ſim, ſi ornamentum non videam, quod ex utriuſque domus conjunctione conſurget; Barbarus, ſi tantum Domini N. adfectum non admitto: Invidus mihi ipſi & domui meæ, ſi huic fortunæ fores & oſtium non aperio. Veniat Dominus N. vt Amicus & filius noſter; ſiquidem Deo, ſiquidem illi placuit, & noſtram domum ſuis meritis & dotibus exornare pergat. Vnicum noſtræ ſenectutis fulcrum erit, & ſolatium ingens. Vos vero N. N qui tantæ felicitatis authores eſſe cœpiſtis, gratia veſtra & adfectu ſingulari adeſtote. Vobis ego, & domus mea æterno gratiarum vinculo obligabimur. Secunda.

PRAXIS DIFFERENDI.

Praxis Differendi. Non ſoli vos limen domus meæ intraſtis N.N. vobiſcum venit lætitia omnis & ipſa fortuna, nobile & aureum vinculum manu offerens, quo corda & domus noſtræ in perennem concordiam colligentur: Et non gaudeam, quando Dominus N. tot Majorum ſuorum, tot ſua merita hic deponere, & apud me deſideria ſua coronare deſiderat. Utinam aliquid in me aut domo mea eſſet, quod hunc animi impetum Domino N. ſuccendere potuiſſet! Sed cum nihil dignum videam, adfectum tamen & voluntatem meam petitioni Domini N. inclino: Deum ter O. M. precor, ut felix principium felici exitu definiat. Vobis N.N. immortales gratias refero, pro favore, adfectu, lætitia, cujus Authores veniſtis, oroque enixè, ut mille ſalutes Domino N. à me dicere dignemini; poſtulantes, ut deliberationi aliquod tempus concedere non gravetur: Magna quippe, magnis ſunt incipienda conſiliis. Erit utique hoc certiſſimum; quod adamantinis libris Fata futurum inſcripſerunt: nec voluntati divinæ ulla mora temporis reſiſtet.

PRA-

PRAXIS NEGANDI.

Et hoc mortalitatis infortuniũ eſt, quod fortunæ frequenter occurrentis, ultrò Dominos, fieri non liceat: debeamuſque inviti interdum felicitatem è gremio ejicere. Eſt Altior ſupra nos Poteſtas, quæ cogitationes & voluntates noſtras ordinat, ut noſtrum ſæpe numero tantum proponere ſit, Illius propoſita diſponere. Nonne feliciſſimus ego hodie ſum, ad quem Dominus N. omni ex parte, ſive Majores ſpectes, ſive ipſiuſmet ſtudia & merita, Nobiliſſimus divertit, ut æterno fœdere domum meam tantarum virtutum hæredem faciat. Sed ecce jam aliter cecidit alea; aliter Deus, qui diſponit omnia, diſpoſuit. Quare ſi Domini N. voluntati hac in re reſpondere non poſſum, pro alia omni occaſione obſequia mea & ſtudia domus meæ, pro hoc fauore & honore offero: enixe ſimul precor, ut priſtina gratia me excidere non ſinat. Vobis etiam N.N. pro obſequiis & ſtudiis veſtris æterno me compenſandi debito obligatum profiteor.

Praxis Negandi.

QVÆSTIO IV.

Quomodo aliquæ aliæ Orationes parantur ſpectantes etiam ad Sponſalia.

Aliquæ Aliæ Orationes quomodo perficiātur.

Multæ ſunt aliæ Orationes quę haberi ſolent à modernis Politicis ante & poſt Sponſalia: Sed de omnibus dicere non eſt neceſſarium; eo quod vel ſimiles ſint prædictis, vel ad eas pertineant, de quibus jam ſumus dicturi. Nam *Gratiarum Actio* pro promiſſione; utique ad *Gratiarum Actorias* pertinet. *Significatio de adventu Sponſi*, utique ſpectat partim ad *Salutatoriam*, partim ad *Petitoriam*: quia in illa, nihil aliud agitur, niſi ſalus dicitur à Sponſo, & oſtenditur fervor durantis deſiderij: deinde facta mentione temporis, petitur nomine Sponſi, ut actus ille utrique domui honorificus terminetur.

DE DESPONSATORIIS

Orationibus hoc habe.

Deſponſatoriæ.

Deſponſatio eſt, cum jam mutua promiſſio fit futuri Matrimonij; præſentibus Amicis utrinque & teſtibus: Certaque pacta & leges

ges ex utraque parte intercedunt. In Oratione ergo deſponſatoria hæc, puncta exprimimus *Primo* Explicamus Dei nutum & lętitiam Amicorum Sponſi, qua hanc futuram conjunctionem proſequuntur. *Secundo*. Exponimus adfectum quo omnes eam optant, & gratias agunt Parentibus & Amicis Sponſæ, pro hac in ſe propenſione. *Tertio*, Ominamur quod dedecus, quod ſolatium inde in utramque familiam ſit venturum. *Quarto* petes ut gratiæ promiſſæ Confirmatio in conventu tot illuſtrium virorum & Amicorum peragatur. Ejuſmodi Orationes vix differunt ab iis, inquibus Sponſa petitur: niſi quod ibi coram Parentibus aut Adfinibus Sponſæ fiat, hic vero coram Amicis utriuſque partis, & quod hic petatur promiſſæ gratiæ confirmatio ultima: Quare Praxes ſuperius dictæ facile hic accommodari poſſunt.

Eſt alia oratio in qua ſolet petere facultatem Sponſus devovendi ſe in famulum Sponſæ; aut ſe ultro devovet, in obſequia illius. Hanc conſtruendo hæc exprime puncta. *Primo*, Expones adfectum gratitudinis ob factam promiſſionem: & quam Te lætum, quam felicem hæc promiſſio fecerit, explicabis. *Secundo* Ages gratias *Nota.*

I 2 quod

quod Te dignum famulatu ſuo habuerit, & rogabis, ut imperare Tibi quam plurima velit, ut animum tuum ei obſequiis tuis poſſis aperire.

PRAXIS

Oratio qua ſe devovet Sponſus, Sponſæ. Et me copia gaudij verborum facit inopem; nec poſſum eloqui, quę lætitiæ pectus meum inundaverunt, ubi precibus meis locum apud Te conceſſum video, & me nobili promiſſionis debito obligatum. Illud gaudio identidem ſufficit, quod ſervus tuus eſſe cœperim: Hoc dulce nomen ante omnes titulos cordi meo vicinius eſt: hoc euntem, hoc ſedentem oblectat. Cujus dignitatem ut jure portem, & jure portare merear, unum oro, ut audacter imperes, & certiſſimo imperia ante vitam mihi eſſe experieris.

SENTENTIAE VARIAE.

His materiis ſeruientes.

Oratoria Supellex. *Qui invenit Amicum, Theſaurum invenit.* Eccl. c. 6. Applica, inveniſſe ſibi videtur Dominus N. in domo Tua Theſaurum, morum, virtutum, ſtemmatum, ſplendorum, charitatis.

Sine

Caſsiodorus in Epiſt. *Sine Amico omnis cognatio eſt tædium, omnis operatio labor, omnis terra peregrinatio, omnis vita tormentum; ſine ejus ſolatio vivere eſt mori.* *Caſsiodorus in Epiſt.*

Ovidius. *Quidquid Amor juſſit, non eſt contemnere tutum.*

Stobæus. *Gubernatores accommodant ſe ventorum mutationibus, & viri ſapientes adfectibus.*

Petrarcha. *Amor eſt latens ignis, gratum vulnus, ſapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, jucundum ſupplicium, blanda mors.*

Philippus Beroald. *Quod eſt in Navigio Gubernator; quod in Ciuitate Magiſtratus; quod in Mundo Sol; hoc inter mortales eſt Amor. Navigium ſine Gubernatore labaſcit; Civitas ſine Magiſtratu periclitatur; Mundus ſine Sole obtenebratur; & mortalium vita, ſine Amore vitalis non eſt. Tolle ex hominibus Amorem; Solem è Mundo ſuſtuliſti.*

Auguſtinus. *Vt vincula ex commiſſura vires accipiunt, ſic ex conſenſu Viri & Mulieris familiæ ſtatus.*

Petrus Bleſen. *Amicitia eſt divitibus pro gratia; pauperibus pro cenſu; Exulibus pro Patria; imbecillis pro virtute; pro medicina ægrotis; mortuis pro vita.*

Horat. *Amicus eſt animæ dimidium.*

Canic. Græcus. *Nulla eſt amico jucundior poſſeſſio.*

Quærendus ægro Medicus eſt corpori, & ægritudini mentis amicus. Idem.

Fama præſens, abſentes parit amicos. Petrarc.

Si amicum inveniſti, magnas te divitias inveniſſe ſcias. Idem.

Magnus theſaurus, eſt amicus. Idem.

Cui Amicus abeſt, manus ei dextera & oculus abeſt. Idem.

Amicus magis neceſſarius eſt quam ignis & aqua. Plutarc.

Amicitia, quadis junctaſunt, propinqua efficit. Nazianzen.

Amicus animæ cuſtos. S.Greg.

Amicus in pectore quæritur non in atrio. Borea.

Amicus eſt alter Ego: igitur qui amicum non habet, ſe non habet. Hieron.

Anima ibi plus eſt ubi amat, quam ubi animat. Cato.

Arma potentiſſima ſunt hominibus Virtus. Ariſt.

Quatuor abſcondi non poſſunt; Amor, Tuſſis, Ignis, Dolor. Tympius

Vnus Homo, nullus Homo. Adagiū.

Amicus eſt anima in duobus corporibus una. Ariſt. apud Dion. Laert.

Non eſt Amicus qui ſempiterne non amat. Ariſt. l. Rh. c. 20.

Non eſt Amicus quiſquis amare deſijt. Eurip. in Troa.

Amicitiæ immortales, mortales vero inimicitiæ eſſe debent. Livius.

Amore conciliatur Amor: Magnes amoris Amor. Auguſt.

Dogma

Nazian-zen. *Dogma natura eſt ut amatus ames.*

Seneca. *Oſtendam Tibi potiſſimum remedium Amoris, ut ameris ama.*

EXEMPLA

Et Alia Supellex.

Pierius. *Catena, pedica, manicaque ſunt Symbolum vitæ conjugalis.* Applica; Dominus N. non refugit hæc vincula dulcia, ſed appetit.

Senec. in Dial. *Vxores ſunt aureæ compedes rationis & affectus,*

Petrarcha. *Parthenica Sodalitas in collegio Romano habuit in Symbolo ſuo* CATENAM *ex annulis non nexis ſibi invicem, ſed ſecreto complexu à ſuperſtante magnete compoſitis, ſuam Magnes primo attrahit annulum ad ſe, annulus vi attractiva imbutus, trahit ſecundum, ſecundus tertium; & ſic fit catena ſine nexu connexa: Lemma fuit:* ARCANIS NODIS. Applica; potentem Magnetem Amorem eſſe: qui corda hominum arcanis nodis connectit, & ad ſe pertrahit. Parthen. Sodal. Symbol. Catena ſine nexu connexa.

Idem. *Sodalitas Mariana aliud Symbolum habuit; Columbam odore perfuſam, quam gregatim aliæ inſequebantur:* cum Lemmate: IN ODOREM. Emiſſa enim una odori- Sodal. Mari. Symbol. Columba.

fera columba, plurimas adducit. Applica, Te odore famæ, virtutis, Domini N adductum eſſe.

Duæ faces vinculo colligatæ, ſunt *Itidem.* *Amoris mutui indicium. Significatur etiam per Lyram Amor, quia debet eſſe concors.* Lyrę autem ea vis eſt, ut non ſolum *Alexander* ludente *Timotheo;* ſed & ſaxa paruiſſe, ludente *Amphione*, dicantur.

Amorem magnum Deum eſſe, *Plato.* dixit, & *omnipotentem: quippe cui nec Hercules reſiſtere potuit; & cujus famulum ſe eſſe Socrates ex Delphico oraculo Sapientiſſimus publicè profeſſus eſt. Et quid non vincit Amor?* Applica, & Te ab Amore devictum in Domum D. N. opima Spolia Te & tuos Majores deferre.

Templũ Amori ac Palladi commune. *Apud Athenienſes Amori in eodem Templo cum Pallade Sacra fie-* *Raviſius lib. 7.* *bant:* Nimirum ut Sapienter ames non temere; amare enim & ſapere vix Deo conceditur.

Fidei Imago. *Roma Imago Fidei ſic fuit ex-* *Guliel. Choulius de Imag. Deo, & nat. Gal.* *preſſa:* Ab una parte ſtabat *forma Viri*, cui nomen erat adſcriptum HONOR. Ab alia parte *forma Virginis*, cui adſcriptum erat nomen VERITAS. Hæc autem Honori manum porrigebat: Inter has duas ſtatuas, media ſtabat alia, cui nomen adſcri-

ſcriptum erat AMOR. *Applica:* Hæc duo eſſe quibus Amor ſupervenit, nempe *honorem natalium*, & *Veritatem adfectus*: quæ duo cum Dominus N. habeat, & in Domo D. N. eſſe agnoſcat, *tertium*, *Amorem* videlicet ſupervenire deſiderat.

Tympius Mater dedit filio *tria poma*, ut hunc inſtrueret quem eligere amicum deberet. *Hunc nimirum qui traditum ſibi pomum æqualiſſime divideret*: Nam qui ſibi majorem ſumeret partem, hunc utilitatis ſuæ ſtudioſum fore putabat: Qui ſibi minorem accepiſſet partem & filio reddidiſſet majorem, hunc Adulatorem: qui æqualem ſibi & filio ſumpſiſſet, hunc verum amicum & ſincerum. Applica. *per Rejectionem* arguendo temeritatis, quod Amorem pomo lucrari vellet: Non ſic Dominus N. COR, *Se*, *Sua offert*. Amicitia pomo lucrata.

Plutar. *Lucius Sylla* cognomine *Felix* hoc primum inter fortunas ſibi eſſe dixit; *quod P. Metellum haberet Amicum*. Applica: Dominus Feliciorem ſe habebit, ſi apud Te Amicitiam poterit inire. Sylla Felix.

Plutar. in Apophtheg. *Lacænarum Virgo quædam*, *roganti cuidam quam dotem eſſet allatura*, reſpondit: *Pudicitiam, virtutem mihi à Majoribus traditam*. Virgo.

[Amor.] *Amor alas habere pingitur, ſagittas item & arcum. Pingitur etiã Amor in una manu pomum habere, in altera papaver*; ſignificat jucunditatem fructuoſam, ſecuritatem & fœcunditatem. [*P yerius lib. 46. Idem. lib. 54.*]

Narratur, olim Amicos duos ad *Vulcanum* iviſſe, poſtulantes, *ut ſe in unum hominem transformaret & tranſcuderet.*

[Mos Antiq.] Mos antiquus fuit multorum, *ut nuptias præſtantium Mulierum virtute comparandas proponerent.* Sic *Antæus Rex Lydiæ* filiam ſuam *Atceim* victori curſus propoſuit: Sic Danaus filias, *Piſander Camirenſis* Sorores, &c. [*Nat. Comes Myth. l. 7. c. 8.*]

[Atalanta.] *Atalanta Iaſii Regis filia corporis viribus & elegantia atque pedum velocitate excellens, nulli volebat nubere niſi à quo in curſu eſſet victa. Multi attentarunt hæc ſponſalia, ſed victi ab illa, ſicut conventum fuit, in pœnam occiſi ſunt*: Tandem *Hippomenes* tria poma aurea ſumens ex *Heſperidum hortis*, cum illa certamen ingreditur, & quoties antecedit *Atalãta*, toties *Hippomenes* ad partem pomum aureum projecit, cujus pulchritudine & pretio capta morabatur, & pomum ſuſtulit. *Sic tandem fecit, victor evaſit & ſponſam accepit.* Applica; Ludicra eſſe hæc media quærendi Sponſam. [*Nat. Comes in Myth. Et Ovidius in Metam.*]

Eraſm. in Apo. phtheg. *Pythagoras docebat eos qui Amicitiam colere vellēt, omnia ad commune conferre debere.* Applica; hoc vult facere Dominus N. omnia quæ à Parentibus decora & à virtute ſua habet, ad uſum Amicitiæ ecce confert. Pythagoras.

Alex. ab Alex. lib. 2. *Apud Græcos & Macedones dum inibant ſponſalia, Sponſus & Sponſa debebat panem gladio diviſum guſtare.* Mos Græcorum. *Carolus Fridericus Dux Iuliacenſis pro Symbolo habuit parmam, ſicut ſcutum cordibus humanis plenum, cum inſcriptione;* Hic Murus Aheneus Esto. Symbolum Friderici Duc. Iulia. Applica; omnes nos defendere nitimur ab hoſtili tempore & oblivione ſubruente omnia: nullus autem murus fortior eſt, quam cōcordia familiarum & conjugium, in quo tot corda connectuntur, quot in amicitiam admittuntur.

Lib. 16. natur. hiſtor. Cœlius Rodig. lib 5. antiq. lect. *Plinius* ait *reperiri Arborem quandam nomine* Larix *quæ igne non comburitur, quin potius ſi in ignem conjiciatur ac ſi eſſet lapis, ejus flammis reſiſtit*; quod experimento probavit *Cæſar*, circa civitatem *Gezgobiam*, ibi namque erat Turris ex hoc ligno confecta, cui ignem apponi juſſit & cum flammis undequaque circumdaretur, nullum detrimentum paſſa eſt. LARIX. Turris.

Alex. ab Alex. l. 4. c. 7. *Lacedomonii* priuſquam ad bellum moverent victimas *Amori*

Amori immolabant: Cur non potius
victima. *Marti* bellorum Duci? *credebant victoriam in bello ſubditorum potius adfectu quam ab Armorum robore dependere.*

Vlyſſes. Diomedes. *Alciatus pinxit Vlyſſem conſilio prudentiſſimum, & Græcorum Diomedem fortiſſimum cum inſcriptione* UNUS NIHIL, DUO PLURIMUM POSSUNT. *In Embl.*

CAPUT IV.

De Orationibus Nuptialibus.

POſt firmata *Sponſalia*, ubi dies Nuptiarum advenit, iterum Orationibus certatur: ſed pleræque *Salutatoria* ſunt; *Gratulatoria*; *Gratiarum Actoria*; quæ propriè ad Nuptias ſpectant hæ ſunt: *Primo*, Eſt Oratio, qua nomine Sponſi petitur Sponſa ante vinculum maritale à Parentibus vel Adfinibus Sponſæ. *Secundo*, Eſt Oratio qua reſpondetur nomine Sponſæ à ſponſo. *Tertio*, Eſt Oratio qua traditur poſt Copulationem; à Parentibus vel Adfinibus Sponſa Sponſo, & omne jus Parentum vel Adfinium in Sponſum transfunditur. *Quarto*, Eſt Oratio qua gratiæ aguntur pro Sponſa nomine Sponſi. *Quinto*, Sunt Orationes quibus gra-

Orationes ad Nuptialia ſpectantes.

gratulantur Amici & Hoſpites præſentes. De Singulis diſtinctè quomodo conſtruendæ ſint, quæramus.

QVAESTIO I.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua nomine Sponſi petitur Sponſa ante Copulationem.

Hæc puncta ſervari ſolent: *Primo*; Diſcurſus aliquis ponitur, ſive de voluntate Dei diſponentis omnia, cui ne in minimis reſiſtendum eſt: Sive de lætitia qua perfunditur is, qui expectatum tempus deſiderii explendi tandem adveniſſe videt: Sive de Conſtantia adfectus ac Amoris qui temporis mora, ſi verus eſt, intepeſcere non ſolet, ſed incrementum ſumere. Petiturus Sponſam ante Copulationem obſervet.

Secunda; Et applicatio ad Sponſum qui vel voluntati diuinæ, à qua ductus fuit in Domum Sponſæ, repugnare non vult; vel lætatur tempus veniſſe quo promiſſio expleatur: vel adfectum habere dicitur æque ſtabilem ut ante, erga Domum Sponſæ & ipſam Sponſam. *Tertia*: rogatur Parens vel adfinis Sponſæ, ut promiſſam Sponſam, nunc, quia tempus venit, ei extradere velint, &

hoc

hoc æternum amicitiæ vinculum inter utraſque nobiles familias inchoare. *Quarto*: Offeruntur obſequia & gratiæ. *Breviter*, optime hæc Oratio conſtruitur, ſi in illa revocetur promiſſio facta Matrimonii; Si proteſtatio fiat durantis animi & amoris; Si rogetur extraditio Sponſæ; ſi gratus animus offeratur.

PRAXIS.

Græcis dicitur Aſbeſton Lapis. I. Praxis.

Fruſtra Secretarius Naturæ *Plinius* tantis verborum phaleris *Aſbeſti* lapidis conſtantiam famæ & admirationi proponit; quod ſucenſus igne ſemel, impoſterum nullo poſſit extingui Oceano. Si pectus ille ſincero candens Amore vidiſſet, magis Amoris ingenium admiratus, majorem feciſſet commendationem.

Profecto *Adamante ſcribit*, *qui vere amat*; nulliſque evertendum machinis gerit propoſitum, amato potiri: Hoc donec fiat omnis illi feſtinatio mora eſt; omnis exſpectatio, violentia: Imo pone gladios; funde maria; explica ignes, & mille diſcrimina rerum; per omnia perget audax Amor, in amplexum dilecti, citiuſque volet emori, quam non pervenire. Recens & Domeſticum ante ocu-

los

los exemplum videre licet in D. N.Domum, ille Tuam N. amare cepit, cum tua ſtirpe nobili amicitiam inire petiit: & quid ardentius voluit hactenus quam conjungi? quid ſolicitius expectavit, quam eum diem qui ſummam rerum ferret, coronaret fortunam & deſideria felici fine abſolveret? Hic igitur cum fauſtus advenerit & jucunda hoſpitum comitia id exigere in partem lætitiæ videantur, Dominus N. promiſſam ſibi dilectam, velut eximium & dulce debitum à Te Domine N. repetit. In te ſolatia & gaudium, à Te tot Amicorum vota pendent & deſideria; annue verbo & diem lætitia impleviſti: Cæterum Dominum N. æternis tibi meritis perpetuo obæratum experieris.

PRAXIS ALIA.

Supra vocem & Eloquentiam eſt lætitia, qua hodie Dominus N. perfunditur, cum ex hodiernæ diei diu expectata præſentia, tum ex tot Magnificor. Dominorum Illuſtri hoſpitum Corona: qui ferias amicitiæ hodiernas & negotium Domini N. inter omnia maximum. præſentes exornare non recuſarunt: Amico amplexu excipit omnes & æternum ſibi futura cordi

hæc

hæc tanti momenti beneficia ſanctiſſime pollicetur. Sed ut cumuletur lætitia & culmen accipiat ; Tu Author eſſe debes Domine N. A Te Dominus N. à Te Domini N.N. Amici enixe orant, ut quam ſibi dilectam & præ omnibus unicam fata deſtinaverunt, virtutis & familiæ tuæ ſplendor ſuaſit, nobile verbum & gratia tua promiſit, ei nunc in ęternam fidem & amorem porrigas: ut hic perennis Amicitię auſpex dies inſurgat auctior. Hoc unanimi conſenſu volunt omnes, hoc perpetuum tibi devota Domini N. iterum iterumque petunt deſideria.

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua reſpondetur Sponſo à Parentibus Sponſæ vel Adfinibus.

Reſponſoriæ quomodo conſtruendæ ad præced.

Primo fieri ſolet vel diſcurſus brevis de voluntate Dei diſponentis omnia ; vel de conſtantia amoris veri ; vel de lætitia, quæ percipitur ex adventu Sponſi, Amicorumq; ejus, & ex præſentia diei nuptialis ; quo Nobile Amicitię Vinculum utriq; Familię debet imponi ; vel ab æſtimatione adfectus Sponſi, qui nō ſatis habuit rogare ſemel ſed iterum iterum-

que

que precatur. *Secundo* Annuitur petitioni & ſiquidem ita volentibus animis Deoque diſponente fit, omen ſumitur futuræ ſanctitatis.

P R A X I S.

Etiam nunc noſter in Te calet adfectus & magis ſuccenditur ex tot Illuſtrium Hoſpitum Amicorumque præſentia & iteratis precibus tuis Domine N. Non ſic levi momento fundatam habeo fidem, ut facilis inconſtantia everterit; non ſic hoc Nobile Amicitiæ Vinculum, quod ſubire paramus ſemel placuit, ut diſplicere poſſit. Quod maturis utrimque conſiliis ponderatum eſt, quod nobili verbo & promiſſis decretum, adhuc inviolabile poſſidetur. Ne verò tempus amplius gaudia differat, fiat feliciter! fiat bene precantibus Superis quod ſic amat fieri nobis volentibus! *Vox Populi, vox Dei eſt*: quod autem vocante Deo fit; anne proſpero ſucceſſu deſtitui poteſt? Hilares præterea veſtri Hoſpites & effuſi in vultus animi, ad omnem fauſtitatis ſpem, non inutile mihi augurium porrigunt. Praxis.

QUAESTIO III.

Quomodo conſtruitur Oratio, in qua poſt Vinculum Maritale traditur Sponſa Sponſo à Parentibus vel Adfinibus?

Traditoriæ quomodo fabricãdæ Poſt Copul.

Primo, Præmitti ſolet vel laus Conjugii: vel lætitiæ manifeſtatio de vinculo injecto: vel diſcurſus aliquis de Amicitia; vel quid ſimile. *Secundo*, Laudatur Sponſa à Majoribus, Parentibus, Nobilitate, Adfinitate & ab iis virtutibus, quæ illi propriæ ſunt; ut eſt Pietas, Verecundia, Honeſtas &c. *Tertio*, Explicatur adfectus Parentum; quo in Sponſam feruntur, & quo eam tradunt. *Quarto*, Exponitur adfinium lætitia, & votum pro felicitate, virtute, imitatione parentum. *Quinto*, Commendatur Sponſa Sponſo ut ejus curam habeat, amorem & venerationem.

Nota. Adverte vero non ſemper neceſſe eſſe omnia hæc prędicta puncta in Oratione exprimere, ſed quæ pro tempore & loco videbuntur, dices; quæ itidem videbuntur, omittes.

PRA-

P R A X I S.

Breviſſima quidem eſt illa *Epiſcopi VVilnenſis Euſtachii VVollo-nicz* ſed nervoſa & plurima continens; qui ex tempore juſſus *à Sigiſmundo* III. *glorioſiſſima Memoria*, tradere Sponſam ex Reginæ Gynæceo nomine *Leonoram*, cuidam Magnati, ſic dixit: Illuſtriſſime D. *Hac eſt Leonora*, Tu illam in Conjugem accipe, ama & honora. Dixi. 1. Praxis.

P R A X I S S E C V N D A.

Adhuc felicitatis plenitudinem, quam dies hodiernus in ſinum veſtrum & animum infudit, non ſatis explicuero, ſi nobilem Conjugii Copulationem inter omnia Societatis vincula & arctiſſimam & jucundiſſimam eſſe dixero, & quoddam humanæ felicitatis Corollarium. Altius eſt beneficium quam ingeniis attingi poſſit. Latius & amplius quam verbis ſuis Eloquentia circumſcribere. Nec late fluens ſolum *Ciceronis* copia hic deficiat, nec flagrans *Iſocratis* ſuavitas; ſed centum ora & centum Linguæ, ſolemne Poetarum in cauſſis gravioribus votum ad enarrandum non 2. Praxis.

ſuffe-

ſuffecerint. In cæteris enim inve-
niendis aut mortalis neceſſitas aut
induſtria ſubtilior humana exco-
gitando laboravit: Connubium,
ipſius Potentis omnia, naturæ Au-
thoris inventum eſt, adhuc ab ip-
ſis Mundi incunabulis, in illo vo-
luptatis Viridario; Cui magnam
beatitudinis partem deeſſe credi-
diſſet, niſi primos inter homines
hoc decumanum munus inſeruiſ-
ſet; quod cum tempore deinde
ad nos hereditaria felicitate tran-
ſiret. Parentis & Filii amorem, ſu-
premum naturæ vinculum & jus
credimus? Ecce ſtrictius Sponſi
charitatem & fœdera, quæ &
Parentem à Filio deſeri, & Filium
à Parente manumitti poſſunt,
perſuaderem: Phytiam Damoni
acceſſiſſe, Oreſtem Pyladi uber-
rimam gaudii materiem reputa-
vimus, virtutiſque & fortunæ ſin-
gulare privilegium: Conjugio
tot Amicos paraveris, quot utriuſ-
que familiæ homines in unam
ſanguinis lineam facis convenire.
Parum eſt thori Sociam, curæ vi-
tæque Conſortem accipere; dul-
ciſſima humanæ converſationis &
grauiſſima nomina, *Imperium &*
Servitus, ea hic temperantia man-
ſueſcunt, ut & dulcedo gravita-
tem minuat, & gravitas augeat
dul-

dulcedinem: Sic alter in alterius-jus concedit, ut ſuo non abeat; ſic ſuus manet, ut totus ſit alterius; uterque ſeruit: & quæ duo erant ac diverſa, Sacra Metamorphoſi eadem ſunt & unum. Quid quod aliquam æternitatis imaginem æmuletur & perenni nepotum ſucceſſu, familiam ab oblivionis ruina ſuſtineat? aureæ non inconveniens Arbori, in qua

Ramo avulſo uno, non deficit alter,
Aureus, & ſimili frondeſcit
virga metallo.

Hinc felicitatis acervum nobis hodie cœlitus obveniſſe Nobil. N. cum cæterorum plauſu Amicorum gratulor. Tibi vero in primis Domine N. qui hanc N. Virginem in perenne vitæ conſortium & eligere voluiſti & copulare; cujus ego vitam cum inſpicio, ita omnium honeſtarum actionum ſocietate contextam invenio, ut ſub nobilibus figuris Natalitia Claritas velut aurea tela lateat, emineatque decentius. ſi Paternum Maternumque Genus; tot utriuſque ordinis Heroes, uno impetu obtutum incurrunt, ut me quos proferam, quoſve ſileam, in ambiguo ſiſtant. Sed quis in Sole niſi noctua cæcutiat? quis

no-

nobiliſſimam ſtirpem niſi hoſpes in Patria ignoret ? Adhuc fama non conſenuit , nec ſeneſcet unquam, Sed immortalis gloriæ *Phœnicem* in memoria poſteritatis faciet æternum juveneſcere . Quis Nob. *Avum* &c N. quis *Parentem* Virginis , quis *Fratres* neſcit? &c. Adhuc Subſellia Senatorum ornant &c. ut me tempus citius deficiat , quam ſingula virtutum magis quam virorum nomina poſſim enumerare. Ipſa Virgo Nob. quos hactenus vitæ annos exegit , cum probitate egit , ut in ſummam de ſe ſemper Parentum Amicorumque animos ſpem erexerit , & mitiorem honeſti familiam , qua ſe hic ſexus ſolet exornare abunde collegerit. Hanc itaque tantorum Heroum Heredem , tanti ſanguinis Neptem , & tantarum virtutum Sponſam cum hodie ad intimam cordis familiaritatem admiſeris, Parentum & Amicorum nomine atque adeò animis omnium Illuſtriſſimor. hoſpitum iterum & rurſus gratulari debeo . Nam ut foueas perenni amore, ut honores Sociam nec monere me ſinit tua Nobilitas, nec orare pietas. Ultra ſpem & preces dignaberis illam , quam tanto deſiderii molimine , tanti adfectus promulgatione , quæſiviſti, elegiſti. Adſint modo

Su-

Superi & quam inchoavimus Amicitiam in felicem faciant ſoboleſcere poſteritatem.

QVAESTIO IV.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua reſpondetur nomine Sponſi ad traditoriam Sponſæ.

Primo, præmitti ſolet vel laus Conjugii vel Amicitiæ; vel ſolet explicari lætitia ex inito Conjugio orta; vel aliquis alius diſcurſus fieri *ex conſuetudine Gentium* vel ab aliqua *Antiquitate*. *Secundo* Laudatur Sponſus à familia & Virtutibus. *Tertio* Explicatur animus Sponſi de tali Socia, aguntur que gratiæ pro illa ſibi tradita. *Quarto* promittitur adfectus, debituſque cum amore honos Sponſæ. *Quinto* Vota fiunt & apprecationes. Reſponſor. ad præced.

PRAXIS.

Amico diu quæſito, diu deſiderato potiri, hæc demum lætitia eſt, quæ nullis Eloquentiæ cancellis poſſit definiri. N. Clamat hilaris *Celeuſma ſuum Nauta*; ubi procellis ſuperior tempeſtates tranſiit, & incolumis portum ingreditur: canit *Pæana miles*, quando hoſte Praxis.

ſte ſubacto victoriam adipiſcitur: *Curſor in Olympiis* ubi conſecutus Coronam eſt, *plauſus hominum & Triumphos præſtolatur:* Sed potiori jure Amicus, poſtquam Amico frui conceditur; nec *Celeuſmate*, nec *Pæane*, nec *Triumpho*, aut ſi quid Orbis amplius excogitat, lætitiam ſuam poteſt evolvere. Quippe Amici pectoris & portus, & victoria, & triumphus & corona alter Amicus eſt. Blandiatur ſibi, vt moris habet, de ſui ævi gloria Antiquitas; fingat, ſcribat, dicat duos ſibi ejuſmodi prærogativæ Amicos fuiſſe, *quorum uterque à ſe abire & alter in alterum Vulcano artifice recudi voluerit, atque unus homo fieri: Ferias etiam Amoris Solemnes inſtituat; quibus Amicis convenire Sanctum fuerit atque in reciprocum æterni adfectus debitum conjurare.* Habuiſſe hoc, ſicut alia pleraque comminiſci antiqui poterant & imaginaria felicitate lætari: Nos ſacro Conjugij fœdere & videre fieri poſſumus & poſſidere gratulamur. Nonne enim hęc pulchra Metamorphoſis & unio? quando non Sponſi dumtaxat Cor & animum, in Cor & Animum Sponſæ tranſire intuemur, ſed nobiliſſ. præterea ſtirpes venuſta confuſione commiſceri; ut amplius Reip. lumen creſcat & ornamen-

mentum. Hæc ego cum dico Te non poſſum non laudare N. cujus arbitrio & gratia hoc nobiliſſimum par conjugum convenire potuit: qui omni ornatam Choragio virtutum filiam tuam Domino N. pleno jure in æternam amicitiam conceſſiſti. Non erraſti certe in amico deligendo: Nam ſive ſtirpem Domini N. ſpectare velis, eam utique eſſe noſti, quam merito jure *Equo Trojano* conferre poſſis *ex quo tot Heroes quot homines prodierunt*, in Orbis & Patriæ defenſionem. Fuerunt in hac Illuſtri Domo qui victrices Aquilas in hoſtium caſtris plantaverunt; fuerunt, qui Conſiliis, fuerunt qui Manu fulſerunt Rempubl. fuerunt qui ſanguinem & vitam, ubi occaſio volebat & neceſſitas, in Patriæ ſalutem profuderunt; longe ab eorum conſuetudine diverſi *qui immenſis poculorum certaminibus & quaſi bello nihil præter vinum pro Reip. ſalute effundũt.* (*Hic laudetur fuſius familia*) Majorum ſuorum veſtigiis inſigniter inhæſit Dominus N. & cum teneriores annos in Scholis ad virtutem & probitatem exeg t, tum reliquos in cæteris exercitiis, in exteris Nationibus, in Caſtris, in Militia, in Aula Seren. probavit: & poſt hec cũ laboribus ſuis por-

tum quæreret & familiæ ſuæ ſolatium, hoc non alibi quam in domo tua N. inveniſſe lætatur. Gratias habet immortales pro adfectu, & hanc nobilem filiam quam in conſortem ei dediſti, non cordi ſibi futuram, ſed Cor & Animum ſuum, ſanctiſſime pollicetur. Tibi interim obſequia ſua æternum devovet, hoc uno ſollicitus ne ingratus moriatur.

QVÆSTIO V.

Quomodo conſtruuntur Orationes in quibus hoſpites & Amici præſentes gratulantur Sponſis.

Gratulatoriæ. *Primo*; poni ſolet vel ſignificatio lætitiæ exundantis in omnes, vel diſcurritur breviter de felicitate ejus, qui æternum & fidelem Amicum invenit; vel laus connubii ponitur. *Secundo*; fit Gratulatio Sponſis ſuper præſenti felicitate. *Tertio*; Omen ſumitur de futura fauſtitate. *Quarto*, Laudantur Conjuges, à Familia & virtutibus. *Quinto*; Vota fiunt & apprecationes. *Exemplum* habes hujuſmodi Orationis, ſupra Capite 2. ſub ſexto Modo. Exemplo 1.

CAPUT V.

De Orationibus Epithalamicis.

Epithalamicæ Orationes illæ dicuntur, quæ haberi ſolent ad thalamum, quando Sponſa Sponſo iterum traditur. Vix in aliquo differunt hæ Orationes à ſuperioribus Nuptialibus, niſi tantum tempore. Claritatis tamen gratia etiam de illis diſtinčte dicamus.

Duæ præcipuæ ſunt; Una nomine Parentum & conſanguineorum in qua traditur Sponſa Sponſo & plenum jus transfunditur in Sponſum. *Altera* eſt nomine Sponſi, in qua gratiæ aguntur pro ſponſa.

QUAESTIO V.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua nomine Parentum vel Conſanguineorum traditur ad Thalamum Sponſa Sponſo pleno jure?

Fere eadem puncta ſervari debent, quæ ſervari dixi in Oratione Nuptiali traditoria Sponſæ: nam *Primo*, poni ſolet vel laus Nuptiarum: vel diſcurſus aliquis de Amore aut Amicitia; aut de fortuna ejus qui fidelem & inſignem invenit Amicum: vel explicatur Epithalamicæ.

lætitia communis de inito Matrimonio inter hos conjuges. *Secundo*, Laudatur Sponſa à Familia & dotibus. *Tertio*, commendatur Sponſa Sponſo & traditur ei in illam plenum jus. *Quarto*, fit cohortatio ad mutuum Amorem & concordiam. *Quinto*, Apprecatio felicitatis & benedictio impertitur.

P R A X I S.

Praxis. Ea eſt creatarum rerum ambitio, ut nulla non Societatem deſideret: N. Domine. Forum Univerſi Aerem ſi adipiſcimus, concolores AUES pariter volare videbimus: ſi in Sylvas & Nemora deſcendat cogitatio, CERUOS gregatim currere & quodcunque Animal cum humanitate communicat; ſimilium contubernia veſtigare & ſequi animadvertemus: Et viventia quidem convivere non utcunque admirationem ſuperat: illud ſtupore magis quam verbis dignum, quod *Ioannes Buſtamantius* inter *Adamantes duos* ſe vidiſſe hiſtorica fide confitetur:

Adamã. ecs duo. *Duos*, inquit, *Adamantes hæreditarium unius familiæ pretium vidimus, naturali connubio ita ſociatos, ut marē alter, alter fœminã retulerit; hos ſi loco componeres uno,* vi-

videbas perenni amplexu & oſculo ſecum hærere: ſi ſeparares ſpatiis & ſitu, radiis tamen & quodam promicante fulgore ſe mutuo intuitu irrorabant, donec fœcunditate mirabili tertius è duobus Adamas, ſingulos in annos naſceretur. Quod ſi muta mutuus tangit Amor, quidni homo animal ad ſocietatem natum?ut ſollicitus inveniat,cui cor amicitiæ obliget vinculo, deſideriis orbem inambulet? Utcunque enim bonis animum vitamque impleverit; ſi amico tamen careat, nullius boni jucundam poſſeſſionem habebit. Non quieſcit *Magnes* niſi *Cynoſuram* habeat; nec Homo ſi non Amicum. *Abſque igne & aqua vivere homini non eſt poſſibile*; potiorem tamen igne & aqua magiſque neceſſarium Amicum eſſe cenſuit cum cæteris *Plutarchus*: Vnde venuſte Latini *Amicitiam à neceſſitate Neceſſitudinem* voluerunt nominare. Sed quid multa? Tu N. impetu naturæ & imperio perſuaſus, amicum Tibi & ſocium prudenti diligentia quæſiviſti, quæſitum inveniſti, inventum ecce è paterna manu accipis. Accipe & poſſide, quam per me ſervum & Amicum tuum Tibi tradit N. Dominus filiam: accipe Nobilem Nobilium Heroum ſanguinem,

Magnes.

Familię Gemmam, Parentis Spem. Matris ſolatium, & *Animæ dimidium*. Accipe ſimul cum ea verecundiam virgineam, & fere dixerim Angelicam: Accipe humilis animi pietatem, devotionem ad tuos nutus & obſequia promptitudinem, & cæterarum virtutum gynæceum, accipe jus & poteſtatem, quam pater cum amore pariter omnem tibi cedit in filiam ſuam. Quod ſi & ſtirpis claritatem deſideras, eum Te ſanguinem accipere cogita, qui liberaliſſime in amorem Patriæ fuſus, eos nutrivit Heroes, qui & Sago & Toga celebres, apud famam vivunt, viventque in memoria poſterorum, donec Orbis recte geſta ſciverit revereri. Veniat in mentem Dominus N. Patruus; veniat Avus &c. Hunc igitur amicum perennem, hoc ornamentum Dommus Illuſtriſſimæ, ut amico pectore & ſuſcipias & foueas, & Parentes Magnif. per me orant, & precamur Amici. Nec tua ſponte inclinata voluntas multis eget precibus inflecti: Nulla *Erynnis* infelix concordiam veſtram temeret: aut *Alecto* tumultum obſtetrix domi veſtræ reſideat; ſed Amor, ſed faciles *Gratiæ*, ſed honor, ſed fortuna & omnis felicitas comitentur, aſſideant; nec hoſpitentur, ſed ha-

habitent. Hoc bene precati vovent N. Parentes: hoc nos Amici & Adfines unanimi deſiderio precamur.

Eſte pares & ob hoc concordes vivite, nam vos
Et decor & Virtus & Amor ſociavit & ætas.

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua gratia aguntur ad thalamum, pro Sponſa ſibi tradita, ab Amicis Sponſi.

Primo; Solet præmitti vel Matrimonii laus vel diſcurſus de beneficii obligatione; vel de Amicitia aut Amore vel etiam lætitia explicatur, quæ omnibus ineſt ex felici nuptialis diei ſucceſſu. *Secundo*, Breviter laudatur Sponſus à Majoribus & virtutibus. *Tertio*, Acceptatur Sponſa & pro ea gratiæ aguntur. *Quarto*, Promittitur omnis Amor & honor Sponſæ. *Quinto*, Vota fiunt & apprecationes & ad omne obſequium oblationes. Solent interdum aliqui hic ſubjicere Gratiarum Actionem ad Parentes Sponſæ, pro bona educatione Sponſæ Sponſo enutritæ: & mentionem ſimul facere hoſpitum maxime præcipuorum,

Reſponſoriæ ad præced.

quibus gratiæ dantur, quod adfuerint.

P R A X I S.

Praxis. Odium perenne apud veritatem meruerunt, tamquam ſacrilegio infames, *quicunque* AMOREM *& puerum eſſe & cæcum auſi ſunt cōminiſci*. An enim Amor immaturus ſemper & ſemper fragilis eſt? cujus fortitudini nullum robur par poteſt Orbis invenire. An ſemper ſtupidus & incogitans conſilii? ut quem hodie in animum & pectus admiſit, eum cras mutato ſuffragio non de memoria ſolum, ſed oculis etiam exturbet. Leviorem iſti pluma gratiam putaverunt, & in omni pectoris deſiderio, neſcio quid puerile decreverunt inveniri; ipſi pueris magis pueriles, quibus maturo mentis obtutu nondum licuit adultum agnoſcere Amorem. Vel cum nomen improbitati dederunt, quod ipſi non ſunt, alios non eſſe arbitrantur. Suis moribus metiuntur cæteros, & aſpicere ſolent nullum, niſi ſuæ de ſe opinionis vitro oculos inumbrent. *Argum* ego potius Amorem dixero & ſupra Heroes inviſtiſſimum, qui plena timoris ſollicitudine inſpicit omnia, attendit omnia, vitamque prius

Amor Cæcus & puer.

prius deſtituere, quam amatum obſtinato conatu laborat. Et verò prophanus Amor, ſi forte levi receptus fomite, ubi aliquantum arſit illuſtrior, non difficulter extinguitur. Hic certe connubii, quē natura & naturæ Author conſecraverunt, flammæ cœleſtis æmulus eſt: lucet & ardet ſemper, ſi in fidelia cecidit pectora, tenebraſq; & fumum ignorat: Hoc prudenti Amore ſuccenſus animus N. nobilis proſapię & Majorum imaginibus clariſſimus, ſocium vitæ & cōſortem quæſivit: hoc invenit; hoc è benigna & paterna manu tua Domine N. hodie accipit; hoc habebit; hoc poſſidebit, donec vita ſuperaverit. Lætari quidem ille poteſt, de Majorum ſuorum non vulgari luce; atque ut lucernam in ſole non præferam, quot ſuæ familiæ viri, tot Patriæ ornamenta, ſunt, à quorum gloria & dotibus ne latū unguem abivit: ſed nobiliſſimam hanc domus ſuæ lucem, cum nobiliſſ. ſtirpis tuæ radiis cōmiſceri, tot Heroes Majorum ſuorum tecum & cum Heroibus Majorum tuorum in recte geſtorum communionem concedere, hoc gaudiorum ingens diluvium eſt, cui omnium noſtrum animi atque pectora non innatare debent ſed mergi. Aderunt Boni ſuperi

ſine dubio , & quod hodie felici initio incipimus, hoc felix ſucceſſus, non ſine fama & poſteritatis commendatione perficiet. Magnif. vero Dominus hanc nobilem filiam tuam, Domine N. non in cordis dumtaxat & animi ſociam, ſed, ſi dulce Mariti nomen patitur, in Dominam ſervus ad honorem & cultum paratiſſimus admittit: Et hanc à Te ſibi hactenus enutritam, optimiſque & ſanctiſſimis moribus imbutam fuiſſe, & gratulari debet & gratias reponit immortales. Tunc ad voti culmen ſe veniſſe arbitrabitur, ſi grande quod ſubit debitum, ſua obſequiorum gratitudine, non dico adæquare laborabit, ſed æſtimare æternum oſtenderit. Vobis etiam Perilluſtres &c. Domini hoſpites, qui veſtra nobili præſentia, hoc perennis amicitiæ ſacramentum condecorare voluiſtis, ſiquidem verba non ſuppetunt, quibus gratiæ poſſint referri, animum ſuum Dominus N. cum utriuſque familiæ obſequiis, voluntati Illuſtrium Dominorum. N.N. & nutui devotum æterna dedicat ſubjectione. Dixi.

Ar-

APPENDIX.

Obſerva Primo, poſſe interdum fieri, ut ſolitaria Oratio dicatur nomine Sponſæ, in qua gratiæ aguntur parentibus pro honeſta educatione: Quæ Oratio quomodo conſtruenda ſit, & facile patet cuivis, & ſi quidem Gratiarum Actoria eſt, inferius docebimus.

Obſerva Secundo, Interdum contingere ut alter conjugium conditione inferior ſit altero, nec adeò clarus, ut cum dignitate ex familia & majoribus laudari poſſit: tunc ergo prudens Orator, vel communem locum de nobilitate tractet; vel in utraque Oratione tam traditoria quam reſponſoria nobiliorem Conjugem laudet, non inſtituendo comparationem familiarum, ſed potius dicat, æſtimandum beneficium eſſe quod talis ac tantus eam perſonam ambiverit. Laudet ergo prolixius ejus virtutes & dotes, cujus Natalem fortunam laudare non poterit.

SENTENTIAE

his Materijs Servientes.

Oratoria ſupellex. *Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem prudens Vxor.*

Mulier digna, corona eſt viro ſuo. Prov.

Mulieris bonæ beatus vir, nam numerus duplicatur dierum ipſius. Eccl.9.

Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudica. Eccl.16.

Conjugio ornatus ſpecioſa vinctus catena, unde Te ſola mors liberet. Petrar.

Ne maneas ſine Nuptiis, ne ſine nomine pereas. Phocyl.

Amor conjugalis naturam noſtram peſſum euntem generando reſuſcitat. Plutarchi.

Amicus Animæ cuſtos eſt. Gregor.

Amicitia eſt una anima, duo corpora ferens. Idem.

Inimicitiæ terminos cognoſce, Amicitiæ nullos. Idem.

Quot Amicos paraveris, tot oculos habebis, quibus quæ velis videas: tot aures, quibus quæ decet, audias; tot conſilia, quibus de iis quæ conducunt conſultare poſſis. Chryſoſtom.

Nihil æque ægrum reficit; ſicut Amicorum adfectus; non judico me mori, cum illos ſuperſtites relinquo; puto Seneca.

puto me victurum non cum illis, ſed per illos.

Salluſt. Non exercitus neque theſauri præſidia regni ſunt, ſed Amici.

Seneca. Nulla eſt pretioſior poſſeſſio bono vereque amico, nec aliunde plus fructus ac voluptatis capitur.

Solon. Amici non debent eſſe, ut ſupputatorii calculi, qui interdum valent multa millia, interdum nummum, interdum nihil.

Ovid. Tota domus duo ſunt, iidem parentque jubentque.

Anonym. Triſtia omnia vince, aut Animo aut Amico.

Eurip. Satis magnum Regnum eſt Marito Vxor & Liberi.

Menander. Optima ſunt divitiæ generoſam inveniſſe Conjugem.

Alexander. Virtutis penu eſt generoſa mulier.

Athenæus. Genus humanum ſociale eſt, ipſius autem ſocietatis principium eſt Conjugium.

Fulgent. Conjunx aut perenne refugium aut perenne tormentum.

Alexan. Bonum Maritum agere, quam in Reipubl. magnum virum eſſe, plures veteres amplius cenſuerunt.

Plato. Conjugium genus hominum immortale rddit.

Plutar. Inter Conjuges pullulent quotidie timor, gratia, amor mutuus atque fides.

Ariſtot. Vxor exiſtimet mariti mores eſſe le-

legem vitæ ſuæ impoſitam quam ſequatur.

Quod honeſtius levamen quam aſſumere conjugem proſperis dubiiſque ſociam? Tacit.

Tanto Vxor eſt honoratior, quanto amplius virum honorat. Hieron.

Concordia fulciuntur opes.

Conjugum diſſenſio, eſt totius domus perturbatio. Auguſt.

Similes ſunt ſenectus & nuptiæ: utrumque conſequi deſideramus; poſtquam vero nacti fuerimus, triſtamur. Theodat.

Qui poſſidet mulierem bonam, inchoat poſſeſſionem. Eccleſiaſt. 36.

Qui verè amicus eſt, omni tempore amicus eſt. Caſsiod.

Pulchra mulier eſt ſæpe inaurata pillula, formoſa ad videndum, acerba ad ſumendum. Aurelius Imp.

EXEMPLA

Et Alia Supellex.

Themiſto. *Themiſtocles dicere ſolebat eligendum potius eſſe virum ſine pecunia, quam pecuniam ſine viro;* alluſit ad Diogenes. *Diogenis* dictum, qui viſo divite indocto, *en*, inquiebat, *Ovis aurea.* Ovis propter ſtultitiam, Aurea propter divitias! Stobæus.

Democritus. *Democritus dicebat, eum qui bonum generum nactus eſſet, inveniſſe filium.* Idem.

filium autem qui malum; perdidiſſe & filiam.

Eraſ. l. 5. *Olympius dicebat, quidam nec auribus nec oculis, ſed digitis Vxorem ducunt, ſolum ſpectantes dotem.* Olympius.

Anton. part. 2. *Socrates* conſultus à quopiam Adoleſcente, *an Vxor ducenda eſſet?* dixit; *Piſces qui nondum intra naſſam ſunt, volunt intrare: qui autem jam intus ſunt, volunt exire: ſic tu vide ne idem tibi contingat.* Socrat.

Briſſon. *Epaminondas reprehenſus à Pelopida, quod cælebs viveret; non curas tu, inquit, rempublicam Epaminonda, qui nullos poſt Te filios relinquis, quorum manu ſalus Patriæ defendi poſſit.* Epaminond.

Anton. *Socrates dicere ſolebat, normam Conjugis virum eſſe.* Socrat.

Idem. *Phocionis Vxor* interrogata, quare auro & muliebri ſplendore non uteretur: *Satis*, inquit, *Vxoris magnus ornatus eſt, viri ſui virtus.* Vxor Phocionis.

Sabell. Vel ut alibi: dixiſſe fertur, *Meus ornatus non eſt talis, ſed Phocion me ornat, jam vicies Athenienſium Imperator.*

Lucerna ardens apud Onocritas Symbolum Cõjugij fuit. Quia Amore Coniugium ardere, fama lucere, calamitatum tenebras pellere & ſolari mutuo convictu debet. Coniugii Symbolum.

Ar-

Artemiſia. *Artemiſia Caria Regina, Mauſolum virum ſuum defunctum eo honore & amore proſecuta eſt, ut mortuum intra ſe ſepeliverit. Nam cineres defuncti, vino immiſcens paulatim ebibit. Deinde ſepulchrum ei* Mauſoleum *dictum & inter Orbis ſeptem miracula connumeratum conſtruxit; ad funus quoque ex tota Græcia Principes Oratorum convocavit.* *Valerius Maxi. mus. 4.*

Democ. filia. *Democio: Areopagita filia*, mortuo Sponſo negavit ſe alteri nupturam, dicens: *aliis quidem mortuum eſſe, ſibi tamen adhuc vivum vivere.* *Hieronymus ad Iovianum.*

Protheſilai Vxor. *Protheſidao ſub Troja occiſo, Vxor ejus Laodemia in ſolatium mœroris orabat, ut ſaltem umbram mortui viri videre poſſit: Quod cum impetravit, præ gaudio in amplexu umbræ expiravit.* *Propert.*

Philippides. *Philippides dicebat, bini cum uxore ſunt jucundiſſimi dies, unus quo ducitur, alter quo mortua effertur.* *Floril. mag. ſub. tit. Nupt.*

Antiphanes. *Antiphanes ajebat, infortunium extremum Nuptias eſſe.* *Ibidem.*

Diogenes. *Diogenes dicebat Amorem eſſe otioſorum negotium, eo quod plerumque adfectus otio deditos invadat.* *Laertius lib. 6.*

Cato Major. *Cato major ajebat amantis animum in alieno corpore viuere & animam illic potius eſſe ubi amat, quam ubi animat.* *Plutarc. in eius vita.*

Quem.

Philip. Beroaldus. *Quemadmodum radius à Sole, calor ab igne, frigus à glacie, candor à nive nequeunt ſeparari: ita ab Amore divelli non poſſunt benevolentia, ſocietas, neceſſitudo, concordia.* Amoris adjũcta.

Plautus. Apud *Plautum* ſenex *Amorem* appellat *Deum munditiantem*, ſeu *omnis elegantiæ & munditiarum patrem, eumque nitoribus nitidiſſimis antecellere.* Amor Deus munditiæ.

Pierius. l.4. *Qui Amorum agmina depingere ſolent, pingitant eos plerumq; malis colludere & inter arbores poma decerpere, abrodere, jactare &c.* Amor ludibũdus.

Eraſ.l.8 Apoph. *Martia Catonis filia quaſita quare poſt mortem Mariti cum alio copulari nollet, reſpondit: Quia non facile virum invenio qui me magis velit quam mea.* Martia Catonis filia.

Idem. *Portia* cum diutius defunctum virum lugeret, rogata; *quem eſſet diem ultimum habitura luctus*, reſpond: *eum quem & vita.* Portia.

Idem. *Cato dicebat, ſi ſine Vxoribus mundus eſſe poſſet, vita noſtra non eſſet ſine Dijs.* Cato.

Idem dicebat cum uxoribus incommode vivitur, ſed ſine illis non vivitur omnino: Vnde Vxor quid eſt, niſi neceſſarium malum?

Eraſm. *Alphonſus dicere ſolebat tunc matrimonium tranquille & citra querimonias poſſe exigi, ſi Maritus ſurdus fiat, Vxor cæca,* hoc eſt, ſi Alphonſus.

gar-

garrulitatem patiatur Uxoris Maritus, & Uxor non laboret ſuſpicionibus malis de Marito.

Antiſthenes. *Antiſthenes ajebat Uxorem duce re debetur natura & Patria: Nam rem propius intuenti*; (inquit Plutarchus) *non ita magnum diſcrimen eſt inter eum qui civem occidit, & qui civem Reipub. cum dare poſſit, recuſat.* Diog. Laert. l 6 c 1. in Laconic.

Democritus. *Democritus interrogatus cur puſillam Uxorem duxiſſet*, reſpondit: *Ego ex omnibus malis minimum elegi.* Anton. ſerm. de Mulier. for-

Periclitantibus quibuſdam in mari ac jam prope naufragium ſubeuntibus cum nauta dixiſſet, ut ejectis oneribus levarent Navim: alij merces ejiciebant & quæ habebant onera: unus arreptam Uxorem in mare projecit, eam ſibi graviſſimum onus eſſe dicendo. Facetiæ Polon.

Vxor cuidam obus grave.

Ariſtopus. *Ariſtippus mulierem parvam ſed pulchram conſpicatus: Parvum quidem pulchrum*, inquit, *magnum autem malum.* Anton. ſerm. de mulier. fort.

Prothabor. *Prothagoras* quæſitus cur inimico filiam ſuam nuptam dediſſet? *quia*, inquit, *nihil illi dare poteram deterius.* Idem. ſerm. de mul. imper.

Muler mala. Philoſophus quiſpiam interrogatus quid eſſet *mulier mala*? reſpondit, *viri naufragium, domus tempeſtas, quietis impedimentum, vita captivitas, quotidianum damnum*, Maximus ſerm. 9.

-num, voluntaria pugna, ſumptuoſum bellum, bellua conviva, ſollitudo confidens, Leana complectens, exornata Scilla, animal malitioſum, malum neceſſarium.

Cauſſæ nubendi. Antiq. Mos Carmat

CAVSAE NVBENDI

Ex Antiquitate.

Alex. ab Alex. *Apud Carmanos nemo Vxorem ducebat, niſi qui hoſtis caput prius ad Regem detuliſſet.*

Arrianus l. 8. de reb. g. *Apud Indos ille in præmium accipiebat conjugem, qui in pugnis & lucta praævaluiſſet.* Indorũ.

Alex. M. Herodotus l. 4. *Nemo inibat connubium niſi qui hoſtem confeciſſet apud Amazones; idem Stobæus de Sauromatis; Et* Mela lib. 1. *de populis circa Meotim adfirmat.* Amazonum & alior.

Strabo l. 1. *Apud Perſicam gentem mulier equitandi perita jus habebat nubendi, ſic enim,* ait Hiſtoricus; *quæ optime judicatur quadrigas ducere, cuicunque vult, nubit.* Perſarũ.

ORNATUS NUBENTIUM

Nubentium ornatus.

Apud Antiquos.

Apud Romanos induebat Sponſa Rectam Tunicam & togam puram; Erat autem *toga pura*, veſtis, quam nullus purpureus limbus Apud Romanos.

præ-

prætexebat: neque adſcitus alter color candorem ejus ullo modo vitiabat: unde *Candidus Vmbo* vocatur apud *Perſium*. *Tunica* autem *recta* fuit purpurea & picta: Inde forte & moderna conſuetudo apud pleroſque inolevit, ut veſtes albæ ſumantur ab iis, qui Matrimonii fœdus ſunt inituri.

Tanaquil tunicæ rectæ inventrix. *Tanaquil omnium prima* (*teſte Plinio*) *rectam tunicam fecit, quam simul cum toga pura tyrones induebant nouaque nupta*. Erat vero hæc veſtis miri candoris, ſubtilitatis & odoris, & fortunæ conſecrata. Unde & *veſtis fortunæ* dicta fuit. Non cuivis verò concedebatur; ſed ei tantum qui virtutibus & probitate famam meruerat, eaque uti tantum quadrante horæ licitum fuit: *Servio* tamen *Tullio*, *qui natus radios circa caput & flammam habuiſſe ſine damno viſus eſt*, conceſſum fuit integro die ea veſte uti. Addit *Varro* hanc veſtem ad *Sejani* tempora duraviſſe, & ideo dictam fuiſſe, *Veſtem immortalitatis*.

l 5. naturalhistoria cap. 48.

Servius Tull. *Dion. l. 4*

Veſtis Immortalitatis. *Varro.*

Apud Hebræos *Apud Hebræos quamdiu Sponſa ſtatum virginalem profitebantur, tunicis albis utebantur: quibus in introductione ſolemni injiciebant floribus pictam veſtem*: Hinc apud *Philonem* filia cujuſdam à ſpe- *Philo.*

con-

conjugii lapſa inducitur ſic loquens; *& albam quam nevit Mater mea, tinea comedet eam.*

Pſal. 45. Divus *Hieronimus* in illa verba: *In fimbris aureis circumamicta varietatibus*, dicit *veſtem Sponſarum apud Hebræos ſcutulatam fuiſſe, dictamque veſtem clypeatam: eo quod Clypei acu picti in ea fuerint, & in clypeis ſingulis, ſingula Majorum imagines.* Hinc Sponſa Majoribus ſuis induta ad Sponſum ducebatur. Hieronym. de Hebræorum veſte clypeata.

Feſt. Pompei. lib. 3. *Ex verbena & floribus nectebat olim ſponſa corollam, eamq; ſub amiculo ad virum deferebat; & hæ corollæ quando ex variis floribus erant nexæ, appellabantur* Pancarpiæ. Corollæ.

Plut. de cōnubio. *In Bœotia Sponſam Aſparagine coronant:* ut ait Plutarchus. *Fit autem id ad ſignificandam urbanam jucundamque vitæ ſocietatem.* Nam *Aſparagus*, ut dicitur, fundit ſuavem fructum ex ſpina aſperrima. In Bœotia.

Strabo. l. 3. *Apud Luſitanos ex Solis roſis debebant eſſe ſerta ſponſalitia.* Luſitani.

Apud Græcos caput Sponſæ, haſta gladiatoris comebatur, & crines diſcriminabantur: ſed haſta hæc nullum debuit caput mortui tetigiſſe. Ejus rei *Plutarchus* dat triplicem cauſſam: *Prima*, Ut monerentur nuptæ, quod bellicoſis viris jungerentur; ideo ipſas de- Græci haſta caput comeb. Sponſæ. In qu. Rom. num. 87.

debere à luxu & mollitie alienas ſimplici ornatu uti. *Secunda*, Ut innueretur hoc ſolo ferro Conjugium diſcuſſum iri. *Tertia*, quia pleraque ad Nuptias pertinentia ad *Iunonem* referuntur: *Iunoni autem ſacra habetur haſta & plerumque ejus ſtatuæ haſtis nitebantur*. *Quartam* dat *Alexander ab Alexandro*: *Opinari*, inquit: *licet quaſi fortes ea de cauſſa viros genituram ſe ominetur*. *Quinta*, ut hoc ſigno ſubditam ſe ſponſi diſciplinæ fatetur. In Genial. dier.

Flammeum. *Fammeo etiam caput tegebant, dependebat autem ita ut vultum tegeret: Erat autem lutei coloris. Cauſſa à Feſto l. 1. c. 6. datur: Flammeo*, inquit, *amicitur nubens boni ominis cauſſa: quod aſſidue eo utetur Flaminis uxor, cui non licebat divortium facere*. Idem mos fuit apud *Spartanos & alias Nationes*, ut prodeuntes foras puellæ, vel totam faciem vel dimidiam velarent. Ovid. l. 4 Faſtor.

Bamani. *Cingulo cingebatur Romana Sponſa, ex ovis lana contexto, quod Herculano nodo cinctum erat*. Inde *Iunoni* natum nomen ut *Cinctia diceretur*. Feſt. l. 3.

Athenæi *Athenis in uſu erat, ut Sponſi caput Caricis & palmarum fructibus inſpergeretur. Idem fiebat ſervis novitijs, qui primo domum Domino-* Alex. ab Alex. l. 2. c. 5.

rum ingrediebantur.

Monile. *Ornabantur Sponſa monili, & tunc exſecrabantur monile filia Martis, quod fingebatur adeo infauſtum eſſe geſtantibus, ut vel diſtordiam Conjugum, vel aliquem interitum inſolitum portenderet.* — *Natalis Comes.*

Coronabtur Sponſ. *Sponſi & Sponſa ſolebant coronari fere apud omnes Gentes*: Sic enim *Tertullianus*, inquit; *coronant & Nuptia Sponſos*. Hic mos manavit ab *Adam* qui *Evam* gramine viridiſſimo dicitur coronaſſe, quando eam Deus ad ſe adduxit. Coronæ iſtæ erant prius è floribus textæ, poſtea etiam aureæ. Et inde natum ut *Sponſa Regina*, *Sponſi Reges* vocarentur. Et in Sacris literis vox Hebræa, quæ eſt *Vxor*, dicitur etiam *Regina*. Bene ergo dixit *Chryſoſtomus*: *Cuilibet viro Regnum ejus eſt Conjunx.* — *Tert. de coron. mil. c 13 Moyſ. Bercepha Syrus lib. de Parad. cap. 23.* — Adam primus coronavit Euã gramine.

Apud Coos & Spartan. *Apud Coos Sponſus, Sponſalia initurus muliebri veſte induitur. Apud Spartanos verò, Sponſa capite raſo in indumento virili ad Sponſum deducitur.* — *Plutarc. in Lycur.*

Anglorũ mos. *In Anglia Sponſa corona ſpinea redimitur, & manu aliam gerere debet.* — *Pol. Virg. l. 1. c. 4. de rer. Invent.*

Mo-

MODUS NUBENDI.

Nubēdi modus. Apud Roman. *Apud Romanos ignem & Aquam in limine appoſitam ambo tangere iubebantur; qua etiam noua nuptalis aſpergebatur: quaſi eo fœdere æterno nexu eſſent copulati.* Cauſſam dat *Feſtus Pompejus*: *Aqua & igni interdici ſolet*, inquit, *damnatis: contra accipiunt nuptæ, videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maxime continent.* Clarius *Plutarchus*; *Ignis*, inquit, *luſtrat, aqua purgat: debet autem quæ nubit puritatem & caſtimoniam ſervare.* Varro l. 4. de ling. lat. Ignem & Aquā tangebāt novæ nuptæ. lib. 1. in qu. Rom.

Apud Maced. *Alexander Magnus more patrio panem diviſum gladio cum Sponſa libavit.* Hoc enim erat apud Macedones Sanctiſſimi Matrimonii ſignum. Curtius. lib. 8.

Apud Galatas. *Apud Galatas inituri connubium ex eodem poculo bibebant.* Plutar. lib. 8.

Romulus. *Romulus in communicatione panis & aqua dicitur iniviſſe Matrimonium.* Dion Halic. lib. 2.

Latini. *Apud Latinos Sponſus & Sponſa amicti Vitta purpurea, candido colore diſtincta aut veſte verſicolore, jugum ſubibant*: unde

Iuno jugalis. *Iuno Iugalis* dicta eſt: *Virgilius*: *Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curæ.* lib. 4. Æneid.

Perſæ & Medi. *Perſæ & Medi inibant Matrimonium dextris datis.* Arrian. lib. 3.

Apud

Iuſt. l. 4. *Apud Gallos ſignum electi mariti erat aquam manibus dediſſe.* Galli.

Athe-neus. l. 4. cap. 12. *Apud Maſſilienſes cui Sponſa phialam impletam porrexiſſet, ei nubebat.* Maſſil.

Olaus. cap. 14. *Apud Gothos quando Sacerdos benedictum annulum porrigit, adſtantes impingunt colaphos Sponſis.* Gothi.

Pol. Virg. l. 1. c. 4. *Apud Anglos Sponſa à Sacerdote benedicta incipit in templo bibere, Sponſo & reliquis idem facientibus.* Angli.

Binetus. *Megarenſes Sponſum cum Sponſa copulaturi, eoſdem à Templi veſtibulo uſque ad Altare pugnis concutiebant*: Indicantes neminem ad gaudia pervenire, niſi per tolerantiam adverſorum. Megarenſes.

SACRIFICIA NUPTIALIA.

Sacrificia.

Alex. ab Alexan. *Apud Hetruſcos in conjunctione nuptiali porcam immolabant.* Hetruſ.

Plutar. in quæſt. Græca. l. 1. c. 2. *Apud Græcos in Epithalamio Deos præſides nuptiarum invocabant*, videlicet, *Iovem adultum; Iunonem adultam; Dianam ſuadelam.* Græci.

Plutar. in Ariſtide. *Apud Bœotios & Locros nihil erat in Sponſalibus firmum, niſi Sponſus & Sponſa in Ara Eccleſiæ Virgini dicata prius libarent*: Dum nuberent invocabatur *Deus Iugatinus*: Dum Nupta domum duce- Bœotii.

Digitized by Google

retur; *Deus Domiducus*: ut domi eſſet, *Domicitius*: ut cum viro maneret, *Manterna*; cum poſtes ungerentur, *Iuno Vnxia*.

Fortuna muliebris. Erat Romæ *Templum Fortunæ muliebris* in memoriam *Veturiæ* & *Volumniæ* dedicatum, id eſt, Matris & Uxoris *Coriolani*: cum dedicaretur ei Simulacrum, auditæ bis ſunt voces hæ: *Rite me Matronæ vidiſtis, & viri dedicaſtis*. Addit *Diõ: Halicarnaſſeus, quod monitu primæ Sacerdotis ſit inſtitutum, quod hoc mulacrũ ſola noua nupta coronarēt*. Valer. Max. l. 1. c. 8. n. 4. l. 8.

Modus Deducendi Sponſam.

Romani. *Romani non patiuntur nuptam tranſcendere limen, ſed ſublata tranſportatur à pronubis*. Huius rei tres cauſas dat Autor: *Prima, quia in raptu non ultro intraverũt mulieres Domos; Sed illatæ ſunt ut Livius lib. ſecundo. Secunda, quia videri volunt non volentes, ſed vi coacta eo ingredi. Tertia, quia hoc ſignum eſt eas exire etiam domumq; relinquere non debere, niſi vi eiiciantur, ſicut vi introducuntur*. Nam etiam in *Bœotia* in nuptiis axem plauſtri ante fores comburunt: ſignificantes Spõſæ hic iam manendum eſſe. ſubla- Plutarchus in quæſt. Rom. nu. 15.

to avehendi inſtrumento. *Quartam* cauſam ſubjungit *Cicero* de claris Oratoribus, ubi de *Scipionis familia* dicit, *ex duarum familiarum coniunctione, gloriam ſtirpis in vnam domum vel in unam arborem inſeri*: Hoc igitur modo illiminatur Sponſa ſeu in limen infertur alienæ familiæ; ut ibi nomen ſuum deponat novumque Sponſi induat.

Plutar. *Sponſa introiens domum Sponſi debuit dicere ubi tu Cajus ego Caja*: Cujus rei duas dat cauſſas. *Primo, quia Sponſa hac conditione intrat, ut particeps omnium rerum & gubernationis fiat.* Itaque hæc verba hoc ſignificant, ubi tu Dominus eris & paterfamilias, ego Domina ero & materfamilias. *Secundo, quia Caja Tarquinij priſci Regis Vxor optima lanifica fuit: ideo inſtitutum ut nova nupta ante Mariti januam interrogatâ quomodo vocaretur: Cajam ſe eſſe diceret.* Cajus. Caja.

Valer. Max. *Romana Sponſa domo egreſſa ibat præcedente Tibicine, & eo qui canebat Hymenæum, colum ſecum ferens & fuſum cum ſtamine*: Canebatur autem ſic, *Hymen, ò Hymenæe Hymen: Ades ò Hymenææ Hymen.* Fiebat autem in gratiam *Hymenæi Dei nuptiarum*, qui à *Græcis* pariter & *Latinis* colebatur, Romana Sponſa. Hymenæus Deus Nupt.

tur, & pingebatur *coronatus floribus & Amaraco, dextra facem tenens, ſiniſtra flammeum in pedibus croceos ſoccos habens.*

Pueri ductores Sponſæ. *Apud eoſdem ducebant Sponſam duo pueri, qui ex eodem patre & matre ſunt nati; ſeu (ut Feſtus ait) quorum uterque parens in vivis eſſet: tertius autem praibat, & praeferebat facem ex ſpina alba;* Fax vero hæc dicebatur *Pralux*: & rapiebatur ab Amicis, ne forte illam cito vir ferret in ſepulchrum ut ibi combureretur, quod erat ominoſum. *Plutarchus dicit quod quinque praeferebantur faces,* & dat cauſſam; *quia impar numerus diſſindi pariter non poſſit; quinarius vero maxime congruit Nuptijs: Nam ternarius primus eſt de imparibus: binarius primus de paribus: ex his tanquam mare & fœmina naſcitur quinarius.* Feſtus. Faces. Plutarc. in quaſt. Rom.

Græci. *Apud Graecos medio in curru Sponſa locabatur: comitabatur eam Sponſus & adfinis aliquis neceſſarius, qui Parochus dicebatur eo quod pedibus iret.* Rodig. l. 4. c. 15.

Morem fuiſſe apud eoſdem fertur, ut Sponſam in viri domum euntem puer Spina & glande querna obſitus praecederet, & caniſtrum panis praeferens clamaret: Effugi malum, inveni bonum.

Romani. *Apud Romanos Sponſa in domum Sponſi* Tiraquellus.

Sponſi deducta in gyrum vertebatur: cauſſam dat, ne ſcilicet viam ſciret ad paternas ædes.

Modus Disponendae Domus, quam Nupta ingrediebatur.

Plinius l.28. c.9. Ianua cingebatur lana apud Romanos & lauro exornabatur. Sponſa vero ingrediens, poſtes vittis laneis attingebat, & oleo vel adipe ſuillo vel lupino inungi jubebat: ne quid pernicioſæ peſtis irreperet. Et ab hac unctione quam novæ nuptæ faciebant, dicit Servius dictas Vxores quaſi Vnxores. Roman. Vxores quaſi Vnxor.

Alex. ab Alexan. Horat. lib. 1. Sat. 8. Plin. lib. 29. c. 4. Alex. ab Alex. Alij felle nigri canis ſuffitum faciebant: Alij in villarum foribus ponebant roſtrum lupi, ne quid periret aut faſcinaretur. Alij caput Draconis limini ſubjiciebant. Alij Stellam marinam vulpino ſanguine illitam, ne quid periculi aut noxa foret, defigebant. Fel. Roſtr. lupi. Caput. Drac. Stella.

Varro. Focus accendebatur à Sponſa & depoſito in eo nummo, in ſignum cultus Larium, pluribus ornabatur corollis: AEdium vero fores exornabantur floribus & frondibus.

Cibus. CIBUS NUBENTIUM.

Succus papaveris. *Sponſis apponebatur papaveris ſuccus lacte & melle dilutus.* Ovidius lib. 4.

Perſæ malum. *Apud Perſas malum edebatur aut cameli medulla: nec licebat alieno cibo veſci eo die.* Feſtor. Strabo.

Thymiama. *Babylonii & Arabes thymiama guſtabant.* Herod. lib. 1.

Cydonium malum. *Ex Solonis inſtituto malum Cydonium epulis nuptialibus adhibebatur.* Plutarc.

Repotia. *Repotia apud novum maritum poſtridie nuptiarum dabantur; & tunc jam Sponſa Dominam agebat: clavis adhuc ei tunc porrigebatur.* Apoll. lib. 2.

Ritus Nubendi.

Ritus.

Cimbri. *Cimbri in more habebant ut ipſo nuptiarum die, poſtquam inter propinquos de matrimonio convenerat; Sponſus ungues ſibi demeret, Sponſæque præſegmina mitteret & Sponſa viciſſim Sponſo; quæ ſi invicem accepiſſent, mox pro juſtis conjugibus habebantur.* Guevarra in Horol. Princip.

Teutones. *Teutonum ritu Sponſus Sponſæ & Sponſa Sponſi caput radebat, quod ſimul atque uterque conſenſu mutuo feciſſent, nuptias celebrabant.* Idem.

Armenii. *Armeniis Lex fuit ut Sponſus dex-* Idem.

dextram autem Sponſæ, Sponſa vero Sponſi aurem ſiniſtrum rumperet, quo facto & illa ſe illius conjugem, & ille ſe hujus maritum teſtabatur.

Idem. Elamitis ſolenne fuit, ut Sponſa digitum annularem Sponſus pungeret, & ſanguinem inde manantem ſugeret, & Sponſa itidem digitum annularem Sponſi pungeret, & ſimul atque ſanguinem alter alterius è digitis libaſſet, conjuges erant. Elamitæ.

Idem. Numidæ habuerunt in more, ut Sponſus in terram ſpueret, idemque Sponſa faceret, lutoque ex amborum Sputis temperato mox Sponſus Sponſæ & ipſa Sponſi frontem illineret, & ſic lutum alter utrinque illitum, contracti conjugii ſignum erat. Numidæ.

Idem. Daci Nuptias celebraturi, certũ in locum Sponſum Sponſamque devehebant; quò cum conveniſſent; Sponſus novum nomen Sponſæ quod libuerat, itemque Sponſa Sponſo viciſſim imponebant: quæ nominum impoſitio, ſi ab utroque rata habebatur, ſignum erat contracti conjugii. Daci.

Idem. Apud Pannonas Nuptiarum initio Deum familiarem, quem Larem vocabant, id eſt, Deum domeſticum, Sponſus Sponſæ ex argento factum; itemque Sponſa Sponſo Deum Pannonæ.

ſuum argenteum mittebat, & poſtquam alterius Deum alter acceperat, jam conjuges erant.

Thraces. Apud Thraces nova nupta ferramento ſubtiliſſimo candente, quendam caracterem fronti novi mariti inurebat. Sponſus viciſſim in fronte Sponſæ; quibus cauteriis notati conjuges habebantur. Idem.

Sicyonij. Sicyoniorum lex nuptialis fuit, ut Sponſus Sponſæ & Sponſa Sponſo calceum mitteret; quod ſi alter alterius calceum accepiſſet, ſignum erat contracti Matrimonij. Idem.

Tarentini. Tarentini in more habebant ut nupturi menſæ accumberent, & Sponſus Sponſæ & Sponſa viciſſim Sponſi manu ingeſta comederet; quod ſi per incuriam aliquis eorum propriâ manu in os ingereret cibum, nec firmum nec ratum erat conjugium. Idem.

Scythæ. Scythis lex erat, ut quemadmodum noſtro ævo matrimonium inituri manus dant & accipiunt, ita pedibus Sponſus Sponſæ pedes, genua genibus, manibus manus, cubitos cubitis, capite caput tangeret; & tandem poſtquam inter ſe complexi erant, ſatis confirmatum habebatur matrimonium. Idem.

SYN-

SYMBOLA NUPTIALIA.

Cyri laborioſa Conjunx.

Idem. *Cyro Regi ſpectaculo ſe oblectanti in Scenam produxerunt tres fratres ſororem Colum nentem, Equum adaquantem, & Amphorum cum aqua Miranti Regi virginem, & quæ ſit quærenti; fratres reſponderunt ſororem ſuam eſſe. Placuit Regi tam laborioſa Virgo eamque in Vxorem duxit.* Hæc jam Regina facta in ſua corona inſculpi *formicam & apem Symbolum ſui laboris cum lemmate;* HOC EXSTO, QUOD GESTO in tumba vero ſua excidi curauit *Colum, Amphoram, Equum.*

Ejus Symbolum.

Ægyptiorum Torques.

Ægyptij ornabant filias ſuas etiam pauperrimas torquibus: & ab alijs pro torquibus filiæ ſtipem erogabant. In his torquibus figuræ erant ſex: Prima, TURTUR, *cum lemmate*, SIC SOLA. *Secunda*, COLUMBA, *cum lemmate;* SIC CASTA. *Tertia*, AQUILA *cum lemmate;* SIC PROMPTA, *Quarta*, CICONIA, *cum lemmate;* SIC PIA. *Quinta*, NOCTUA *cum lemmate;* SIC VIGIL. *Sexta*, ALAUDA *cum lemmate;* SIC SANCTA AUT DEUOTA.

Porphyrites.

Pauſanias inquit, tracta Virginem ut Fulvia Porphyriten. Por-

ſuum argenteum mittebat, & poſtquam alterius Deum alter acceperat, jam conjuges erant.

Thraces. *Apud Thraces nova nupta ferramento ſubtiliſſimo candente, quendam caracterem fronti novi mariti inurebat. Sponſus viciſſim in fronte Sponſæ; quibus cauteriis notati conjuges habebantur.* **Idem.**

Sicyonij. *Sicyoniorum lex nuptialis fuit, ut Sponſus Sponſæ & Sponſa Sponſo calceum mitteret; quod ſi alter alterius calceum accepiſſet, ſignum erat contracti Matrimonij.* **Idem.**

Tarentini. *Tarentini in more habebant ut nupturi menſa accumberent, & Sponſus Sponſæ & Sponſa viciſſim Sponſi manu ingeſta comederet; quod ſi per incuriam aliquis eorum propriâ manu in os ingereret cibum, nec firmum nec ratum erat conjugium.* **Idem.**

Scythæ. *Scythis lex erat, ut quemadmodum noſtro ævo matrimonium inituri manus dant & accipiunt, ita pedibus Sponſus Sponſæ pedes, genua genibus, manibus manus, cubitos cubitis, capite caput tangeret; & tandem poſtquam inter ſe complexi erant, ſatis confirmatum habebatur matrimonium.* **Idem.**

SYMBOLA NUPTIALIA.

Idem. *Cyro Regi ſpectaculo ſe oblectanti in Scenam produxerunt tres fratres ſororem Colum nentem, Equum adaquantem, & Amphorum cum aqua Miranti Regi virginem, & quæ ſit quærenti; fratres reſponderunt ſororem ſuam eſſe. Placuit Regi tam laborioſa Virgo eamque in Vxorem duxit.* Hæc jam Regina facta in ſua corona inſculpi *formicam & apem Symbolum ſui laboris cum lemmate;* HOC EXSTO, QUOD GESTO in tumba vero ſua excidi curauit *Colum, Amphoram, Equum.* Cyri laborioſa Conjunx; Ejus Symbolum.

Ægyptij ornabant filias ſuas etiam pauperrimas torquibus: & ab alijs pro torquibus filiæ ſtipem erogabant. In his torquibus figuræ erant ſex: Prima, TURTUR, *cum lemmate*, SIC SOLA. *Secunda*, COLUMBA, *cum lemmate;* SIC CASTA. *Tertia*, AQUILA *cum lemmate;* SIC PROMPTA, *Quarta*, CICONIA, *cum lemmate;* SIC PIA. *Quinta*, NOCTUA *cum lemmate;* SIC VIGIL. *Sexta*, ALAUDA *cum lemmate;* SIC SANCTA AUT DEUOTA. Ægyptiorum Torques.

Pauſanias inquit, tracta Virginem ut Fulvia Porphyriten. Por- Porphyrites.

phyrites vero lapis eſt, in quo quidquid vis ſculpere poſſis. *Fulvia* ergo ſculpſit in illo virginem ſuper teſtudine ſtantem: à partibus duos ſerpentes: in dextera manu pomum ſtellatum: læva corniculam pellebat: ex capite creſcebat palma. *Hoc Symbolum Virginis eſt.* *In teſtudine ſtat*, ut ſciat Virgini convenire: graviter & tarde moveri. *Serpentes à lateribus* ſignificant, ut ſit Sapiens & circumſpecta ubique. *Pomum ſtellatum* notat, ut Cœlum habeat in operibus manuum. & virtutibus velut ſtellis vitam ſuam ornet. *Corniculam pellit*, ut non ſit garrula & litigioſa. *Palma creſcit ex capite*, quia virgo vincere debet virtute ſua omnes pravas cogitationes & deſideria.

Virginis Symbol.

Dux Mediola. Sponſæ Annulũ mittit: remittit illa Lances aureas.

Iohannes quidam Dux Mediolanenſis Leonoræ Sponſæ duos annulos miſit, in quorum ſingulis, ſingulæ gemmæ erant pretioſiſſimæ. In gemmarum una ſcriptum erat. AUE, *in Secunda* AGE, id eſt. Saluto te & rogo ut facias hoc quod faciendũ promiſiſti. *Leonora hæc remiſit tale hieroglyphicum: duas lances aureas & in una verbum* EXPENDI, *in altera verbum* APPENDI *poſuit*; id eſt, conſideravi hoc quod petis & ad pectus meum appendi ſeu admiſi. Platina.

Athe-

Athenienſes ſingulis annis feſtum Amoris celebrabant: in quo mutua caritatis Symbola depicta exponebant, & ſpecialiter Amorem invicem aut conciliabant aut redintegrabant. Alii ergo Geminos; alii Caſtorem & Pollucem; alii alia caritatis Symbola promebant. Athenienſes Feſtum Amoris celebr. Tympius

Antiqui ſcite admodum ac perbelle Amici figuram deſcripſere. Pingebant inſignis formæ *Adoleſcentem, capite nudatum, hirſuta veſte indutum, in cujus fimbria ſcriptum erat:* VITA ET MORS. *In fronte* HIEMS ET ÆSTAS; *habebat latus uſque ad Cor apertum, ubi hæc aurea verba legebantur,* PROPE ET LONGE: Hæc autem omnia, inſignia quædam documenta præmonſtrabant. Quid *ætas viridis?* quod vera amicitia vireſcat ſemper, tempore ſeneſcat nullo. Quid *villoſa veſtis* adumbrat? quod fidelis amicus debeat eſſe paratus ad toleranda quælibet ardua pro Amico. *Detectum Caput* indicat, amicum nunquam eſſe negandum. *Latus apertum* quid? innuit Amicum eſſe diligendum, non ore tantum ſed corde & opere. In *fronte Hyems & Æſtas;* quia verus Amicus tam in proſperis quàm in adverſis leges amicitiæ conſervat. Circa *Cor* Petr. Rebuffus lib. de priuilegijs. Amici pictura.

erant hæc duo verba literis aureis exarata: *Prope & Longe*: hinc deducitur quod veri amici etiam abſentes tanquam præſentes ſe mutuo diligunt; diſtantia enim loci non tollit Amicitiam; Corpora quidem ſed non corda animoſque ſeparat. In *fimbria Mors & Vita*: Quid hinc? qui vere diligit, uſque ad mortem amat.

Symbolum aliud. Huc quadrat quoque Symbolum iſtud: *Columbæ duæ utrinque pedibus tenent annulum cum inſcriptione* COMMUNIS UTRIQUE: Supple compes ſeu vinculum; Annulus enim compes cordium eſt. Infra pingitur *Ciconia* Serpentem lacerans: *lemma* NECAT NE NOCEAT: ſignificat à connubio omnem acerbitatem & venenum abeſſe debere.

Marchionis & Vxoris Symbol. *Carrepta VVilhelmi Marchionis uxor in Symbolo Lunam habuit cum lemmate* METUIS ORNARI. *Ipſe vero Marchio Solem habuit cum lemmate*. SIC MUTOR AD ILLAM. Tipatius.

Vxor M. Ant. Col. *Hieronyma Arragonia M. Antonij Columnæ uxor ad ſignificandam perpetuam cum marito concordiam, duas faces vinculo quodam aureo colligatas habuit pro Symbolo; cum lemmate*; UNA FUIT, Faces. & UNA ERIT, id eſt, Idem.

vna

una anima, una vita cum marito.

Idem. *Conſtantia Sfortia Duciſſa, ut ſum ſerenum candorem inter conjugales curas teſtaretur, Cygnum in aquis natantem & deſuper tres veſpertiliones ſuo volatu quaſi tenebras minitantes pro Symbolo habuit: Lemma;* CANDOR ILLAESUS. Cõſtantia. Cygn.

Idem. *Anna Regina Vngariæ & Bohemiæ Ferdinandi I. Imperatoris Vxor, manus connexas cum roſa pro Symbolo amoris habuit: Lemma:* SIC IN PERPETUUM. Ferdinand. I. Vxor.

Iſabella Caroli V. Imperatoris Vxor in Symbolo ſuarum virtutum quibus Sponſo placeret, pingi curavit Tres Gratias, quarum una roſam, altera myrthum, tertia glandem præferret: Lemma; HAS HABET ET SUPERAT. Caroli V. Vxor. Gratiæ.

Renata Vxor Herculis Secundi Ducis Ferrariæ pro Symbolo habuit duas manus quaſi invicem ſe ſalutantes: & duos ramos in modum crucis poſitos, deſuper coronam: Lemma, VNA FUIT. Renata Herculis Vxor.

Margarita Duciſſa Mantuæ Friderici Vxor in Symbolo habuit duas manus ad ſe porrectas & junctas. Lemma: IN AETERNUM. Margarita Friderici Vxor.

Eliſabetha Auſtriaca Ferdinandi Eliſabe-

thra Ferdinandi filia. *di Imperatoris filia, Arborem fructiferam habuit in Symbolo, deſuper verò è nubibus manus fulmen tenebat, ac illo Arborem findebat; Lemma;* SOLA MORS SPOLIAT MUNERA NOSTRA.

Sigiſm. III. *In Nuptijs Sigiſmundi* III. *Regis Poloniæ cum Auſtriaca Archiduce*, tale numiſma cum Symbolo cudebatur. Stabat à dextris *Aquila Nigra biceps Imperij Romani*: à ſiniſtris *Aquila Alba Regni Poloniæ*: vtraque vero Aquila inſiſtebat Stemmati Auſtriacæ domus, quod eſt, *Alba Tænia in ſcuto rubro*: Lemma: POST ANIMOS SOCIASSE JUVABIT.

Idem. Secundum Symbolum ejuſdem Regis erat, *Duæ Palmæ* ſupra adverſas partes ripæ fluminis,ſe invicem, verſum ſe acclinantes cum hac inſcriptione. AMOR DISTANTIA JUNGIT.

Franciſcus II. Valeſius. *Franciſcus* II. *Valeſius*, *Rex Galliæ habuit pro Symbolo aureum nummum coronatum, quem dextra ad lapidem Lydium probabat: Lemma*: SIC SPECTANDA FIDES. Significabat fidem Amicorum & amorem Conjugum, non verbis, ſed re præſtari & cognoſci.

CAPUT VI.

De Orationibus Munerum oblatoriis.

MUnera offerri ſolent variè: Alia inter Sponſalia & Nuptias: alia poſtridie Nuptiarum:& hæc quidem partim à Sponſo Sponſæ, partim ab Hoſpitibus, partim ab Invitatorum Legatis. Sed omnibus idem modus offerendi convenit: itaque de duplici Oratione hic dicere ſufficiat: De Oblatoria ſcilicet munerum, & de Reſponſoria ad eandem.

QVAESTIO I.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua munera offeruntur?

Poſtquam *rationem* aliquam inveneris, propter quam munus iſtud te offerre dicas, diſpone eam juxta aliquem modum ſupra dictum: hæc tamen puncta in ipſa rationis expoſitione include. *Primo*, Expone animum & adfectum offerentis & benevolentiam ejus ſemper conſecratam alteri commenda. *Secundo*, Extenua breviter & ingenioſe munus oblatum. *Tertio*, Roga ut munus benevole re- Oratio Munerũ oblatoria.

recipiatur & conſtantem impoſterum adfectum offer. *Quinto*, ſi munera poſt Nuptias offeruntur, poteſt addi apprecatio felicis & concordis vitæ in Connubio. Meminerit ſupra omnia Orator brevis eſſe in ejuſmodi oblatorijs & & in ea laudem ſciat poſitam eſſe, ſi compendioſe & erudite hoc officium tranſegerit. *Duos autem præcipue modos à modernis obſervare licuit in ejuſmodi Oratiunculis*.

Primus eſt.

Incipiunt ab aliqua Sententia vel Exemplo vel aliquo diſcurſu de teſtificatione Amoris; deinde exponunt benevolentiam ſuam: quam munere oblato teſtantur: tandem extenuant munus, ut ſuſcipiatur orant, offeruntque ſe ad cætera obſequia liberaliſſime.

Secundus eſt.

Ex occaſione muneris quod offertur, omnia hæc ſupra dicta puncta per *Allegoriam* exprimere: ad quod plurimum conferent jam jam ſcribendæ eruditiones.

PRA-

Praxis Prima.

Praxis prima. Oratio Oblatorię mun.

Utcunque verbis Amorem noſtrum & lætitiam explicare conati fuerimus, N. amplius tamen in pectore fervet deſiderium, quod ſatis Lingua exſolvi non poteſt: grandior urit adfectus, qui interpretem ſui vultum, pro dignitate neſcit ad cognitionem incendere. Optime itaque ex Majorum inſtituto, aliam Eloquentiam invenimus, & cum ore non ſufficeret, manu loqui incepimus, cujus dicere, dare eſt, cujus verba munera ſunt. Et licet hic etiam Amoris Orator infirmus ſit & infans, uberius tamen & clarioris pectoris benevolentiam perorat Elocutione. Hac igitur & ego facundia inſtructus, cum N. tibi hoc ſimplex amoris argumentum porrigo, Tu N. in æternam amicitiæ perſuaſionem admittes, ſed una cum animo meo, a quo ſicut humanitatis teſtimonia veniunt, ita pretium accipiunt: Humilis fateor Amoris caracter eſt; ſed cogitabis omnes amare poſſe & lætari, à nemine amorem & lætitiam ſatis explicari.

Praxis II.

Cym-
bium.

Si offerre velles *poculum navis inſtar fabrefactum*, quod vulgo *Cymbium* dicitur & inſuper anchoram adderes; hac vti poſſes Oratione.

Praxis
Altera.

Onerariam plenam non mercium gemmarumque, ſed votorũ tibi veho.N. Gubernacula tua petit hæc Navis: Sincerius nemo *Navigium* regere poteſt, quam is qui ſua gerit regitque commoda. Occupa prudentia tua *Malum*, ut in integro attingas. Enaviga feliciter his remis omnes tempeſtates: *Navim* inconcuſſam turbulentis exime fluctibus. *Favonii* benigni, venti placidi fidique Te propellant, quo te fortuna, quo te quies tua vocat. *Anchoram* etiam eidem *Navigio* addo, quam jacere ad felicitatem tuam, quietemque poteris, tunc potiſſimum cum tempeſtates te exagitarint. Hæc te *Anchora* tutę ac firmæ benevolentiæ ſiſtat inter ipſas turbas ac mota diſcrimina: hæc Portum tibi inter maris procellas ſtatuat. Utere illa feliciter; nullumque naufragium pertimeſce.

PRAXIS III.

Oblatio Torquis.

Amoris compedes & amicæ ſervitutis Catenam, qui Torquem eſſe diceret, an à veritate calculum non mereretur? N. Ad quid enim colla cingimus; niſi ut publico argumento nos amicorum captivos voluntaria deditione profiteamur. Et ſint dulcia licet ſemper vincula, ſint amabiles catenæ, quas AMOR Tyrannus injicit: non eo tamen nomine hunc Torquem N. offero. In ſervum me & amicitiæ mancipium dedico atque vincula ſimul, quibus in omnia obſequia meam obliges voluntatem, porrigo. Non *Gallicus* olim duntaxat *Hercules*, ea gaudebit prærogativa, ut miſſis ab ore catenis, omnes ad ſuos nutus inflexerit: etiam Tu inter amicos felix imperabis. *Imperare enim invicem & ſervire amicorum eſt.* Cæterum cum torquem hunc vile adfectus mei documentum benigne admiſeris, animum meum cum tuo aurea unione colligatum eſſe interpretare. Praxis Tertia.

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua reſpondetur ad Oblatoriam mun.

Reſponſoriæ ad præced. Reſponſurus hæc puncta obſervet. *Primo*, Demonſtret gratum ſibi eſſe adfectum offerentis. *Secundo*, Munus oblatum æſtimet & breviter collaudet. *Tertio*, Mutuum adfectum polliceatur.

Nota. 2. Aduerte autem, quod tota reſpondentis induſtria in eo verti debeat, ut reſpondendi occaſionem ſumat vel ex verbis offerentis, vel ex re oblata. Ad hoc autem multnm juvabit: *ſi rerum earum, quæ pro pro munere offerri ſolent Qualitates & Adjuncta bene conſiderabit*. Pulchros enim & ingenioſos conceptus eruet. v. g. *ſi de Serto dicturus, dicat*: Amorem ſemper floridum eſſe, ſemper coronatum incedere, ſemper amœnitatis tamquam floribus cingi, & nunquam finem ſcire, ut circulus ſerti, &c.

PRAXIS I. RESPONSORIA.

Reſponſ. ad 1. præced.

Ad primam Praxin præced. quaſt.

Non Amorem & lætitiam tantum perſuaſiſti, hac duplici oris manuſque Eloquentia. N. Sed animum & gloriæ commendationem meruiſti non vulgarem. Nefas eſt inter eos Te numerare Oratores qui ut facundiſſimi, *Mel & Roſas* locuti fuerint, non niſi tamen clamores ſuis auditoribus dederunt. Eorum Catalogo inſcribimus, qui ab aurea elocutione aureum nomen acceperunt. Teque novum noſtri ævi (abſit invidia verbo) & potiorem Chryſoſtomum, Chryſologumque placet appellare. Crede mihi non in ſumma aure hæret hoc aureum amoris verbum: altiſſime in pectus à N. demittitur, ut in aureas gratias exſurgat. Cui ſiquidem pro majeſtate impræſentiarum reſponderi non poteſt, animum erga Te ſuum æternis obſequiis N. perorabit.

PRA-

PRAXIS II.

Reſponſ. ad II. præc. *Reſponſoria ad Secundam Praxin præcedentis Quæſtionis.*

Feliciter in portum benevolentiæ gratiſſimus Amoris Nauta Onerariam tuam appuliſti, N. Excipit votorum merces lætiſſimus N. Dominus, & quia in regno Amoris COR & *Animus* monetæ ſunt, quibus emuntur omnia: non alio etiam pretio hæc amicitiæ mercimonia redimit ſolvitque. Utcunque faverint venti & Dominum N. ſuper procellarum capita tempeſtates vehent incolumem, non ſe felicem tamen opinabitur, ſi non magis te quam *ſuam Cæſar fortunam*, comitem ſecundorum habuerit. Hoc cum vovet, cum exoptat, tum æternam lætitiæ *Anchoram* apud animum tuum ſuumque jeciſſe ſe arbitratur.

PRAXIS III.

Reſponſoria ad Tertiam Praxim præcedentis Quæſtionis.

Reſponſ. ad III. præced. Uti ſervitus Amoris grata eſt, ita Symbola amicæ ſervitutis non poſſunt eſſe non gratiſſima N.

Cer-

Certe accipit lætiſſima fronte Torquem hunc quem tradidiſti:& quod *Manlius* olim feciſſe ad famæ commendationem perhibetur, hoc in amoris tui meritum faciet. *Detractum ille in acie è collo Galli torquem, ſua cervici impoſuit, & eam ob rem apud poſteritatem Torquatus audire meruit:* Dominus N. Catenam hanc Amoris, quæ non è collo ſed corde tuo proceſſit, gratiſſimi inſtar muneris, imo dicam opimi inſtar Spolii de tuo animo reportati habebit, meliuſque in Corde quàm collo Torquem hunc portabit, ut & ipſe Amoris tui *Torquatus* poſſit nominari. Manlius unde Torquatus dictus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SENTENTIAE

Huic Materiæ Servientes.

Non Abel ex muneribus ſed muneraex Abel placuerunt. Greg. l. 12. Abel.

In beneficio conferendo plus animus quam ſenſus operatur. Auguſtinus.

Regium eſt & humanum parvula accipere & largiri magna. Plutarc.

Nihil offertur Deo ditius bona voluntate. Gregor.

Ante Dei oculos non eſt vacua manus à munere, ſi arca cordis plena eſt bona voluntate. Auguſtin.

Rejiciendi genus eſt protinus aliud Sen. l. 4. de Benf.

aliud invicem mittere, & munere munus expungere. Sen. l. 4. de Benef.

Benefactorum recordatio jucundiſſima eſt. Ariſtot.

Beneficia eo uſque grata ſunt dum videntur exſolvi poſſe; ubi multum antevenere pro gratia odium redditur. Tac. l. 4.

Liberale officium, ſerere beneficium, ut poſſis metere fructum. Cicero.

Interdum beneficij ſolutio eſt ipſa confeſſio. Senec.

Duo beneficentiæ venena ſeu vulnera ſunt hinc exprobratio largientis, hinc oblivio accipientis: utraque Mater ingratitudinis & beneficij Noverca. Petrar.

Nemo habet eam in beneficijs manum, ut non ſæpe fallatur. Seneca.

Maximum beneficium eſt, unus in fame panis. Seneca.

Animum in beneficijs ſpectemus, nec pretium ijs umquam à ſe faciamus, ſed ab affectu. Lipſius Cen. 1. Epiſt. 4.

In beneficijs non ut in pecunia redditione quærere opus eſt ut ſolvas ſed agnitione & grato animo. Lipſius.

Extra fortunam eſt quidquid donatur Amicis,
Quas dederis ſolas ſemper habebis opes. Mart.

Acceptiſſima ſemper munera ſũt,
Author quæ pretioſa facit. Ovidius.

Multiplicat doni gravitas authoris honorem. Idem.

Et

Et Majeſtatem res data dantis habet.

Cicero. *Ei plurimum tribuamus, à quo diligimur plurimum.*

Epictet. *Quoniam non poteſt fieri id quod vis, id velis quod poſſis.*

Seneca. *Non quanta quæque ſint ſed à quali & quo Domino dentur, perſpiciendum eſt.*

Idem. *Valentior fortuna Voluntas eſt.*

Cato. *Melius eſt benefacere quam benedicere.*

Cicero. *Vultus & frons animi eſt Ianua, quæ abſtruſam animi voluntatem ſignificat.*

ERUDITIONES & Alia Supellex.

Oratoria ſupellex.

De Annulis.

Annulus.

lib. 13. cap. *Plinius peſſimum vitæ ſcelus patraſſe dicit eum, qui annulum digitis primus induit.*

Kirchm. de Annul. *In Fabulis Prometheus habetur author annuli :* Hic exſectum circulum ex catena, qua ad *Caucaſum* ligatus erat, dicitur geſtaſſe cum tubis fragmento ut maneret pœnæ recordatio. Unde factum eſt, *ut in gratiam Promethei Parentis homines deinde annulos geſtarent.* — Prometheus Annuli Author.

Petra. *Servis in libertatem vocatis; circulus* — Servis

dabatur annulus. *culus ex catena cum particula lapidis de quo fuerant empti eidem circulo inſerta dabatur, ut eſſent memores conditionis priſtinæ. Deinde ex luxu ferrum in aurum, lapis in gemmam tranſiit: cœpitque eſſe geſtamen quod antea fuit vinculum, & ornamentum quod fuit tormentum.* ſanta l. 3. de Annulis.

Sponſ. dantur annuli. Annuli dantur Sponſis, quia ſervire invicem conjuges debent, nec retinent ſui in matrimonio libertatem.

Annulus ſervitutis Symbolum. Apud *Pythagoram* etiam *Annulus Symbolum ſervitutis fuit*, ideo proverbio monebat; *arctum annulum ne indue*, id eſt, in duram ſervitutem te non committe.

Sacerdotibus interdictus. *Flamini Diali interdicebatur annuli uſus*: nam Sacerdotes maxime debent eſſe liberi: Noſtri tamen utuntur utcunque, quia Deo & uirtuti ſervire debent.

Statuæ cum annul. *Numæ Pompilij & Servij Tullij ſtatuæ cum annulis erant tempore Plinii in Capitolio; quia Rex bonus eſt ſervus publicus.*

Imperator. annul. ferr. *Poſt exactos Reges annuli ferrei erant Romæ apud Imperatores, & manſerunt tandiu quam manſerunt aurei amores.*

Mos. Rom. *In funere apud Romanos, luctu & acerbis Reipublicæ caſibus aureos annulos deponebant, & ferreos induebant.*

Annuli *Erant annuli æſtivi pro Æſtate,* hy-

Iriberni pro Hyeme, Verni etiam & Autumnales, Candida gemma Hyemem, Ceraſina Ver, flava Aeſtatem, rubea Autumnum repræſentabant. diverſi.

Petraſant. lib. 3. *Erant pro ſingulis Menſibus ſinguli annuli, imo Heliogabalus quotidie toto anno annulos mutavit, & ſingulos ſemel tantum induit.* Heliogabalus.

Annulus Sponſæ dabatur loco pignoris, quem Tertullianus Pronubum *vocat, & Iuvenalis* Pignus digiti. Annulus pronubus.

Seleucus in annulo Anchoram ſculptam habuit; convenientiſſimam Sponſis; quia eſt ſignum fixæ firmæque benevolentiæ, ut poſſit dici illud Poetæ: Seleucus.

Propert. *Anchora jacta mihi eſt:*

Pindari. Et illud: *Iam Anchoram ad felicitatem jeci.* Anchora.

Philoſt. in vita Apoll. Nec novum eſt Anchoram portare in manibus, dicit enim *Philoſtratus* Conſuetudinem apud *Indos* fuiſſe *ut Anchoram auream in manibus geſtarent,* Indi.

Clemens Alexãdrinus. *Polycrates in annulo habuit ſculptam lyram, quæ ſignum eſt concordiæ.* ex hoc: Polycrates.

Ambroſ. *Vbi nuptiæ ibi harmonia, ubi harmonia noſtra Deus jungitur.* Annulus corona cordis.

Annulus nuptialis in quarto digito manus ſiniſtræ portabatur. Ratio hujus præcipua eſt, quia in eo digito vena quædam reperitur, ad Cor

uſque pertingens: & hoc modo putabatur, ab AEgyptijs cor ipſum coronari. Ideo bene non nemo dixit, annulus eſt corona cordis.

Romani. Romani ſoliti ſunt omnes alios digitos coronare præter medium, qui moroſus, ſordidus, impudicus dicebatur. Pierius lib. 4.

Annulus ſine gemma. Annulus qui à Sponſis offerebatur ferreus fuit, & ſine gemma; pertinet hoc ad durationem & robur: vel ad modeſtiam & fugam luxus; Gemma autem Annulo deerat, quaſi ipſa Sponſa gemma eſſet. Plin. l. 3. cap. 1.

Perſæ. Apud Perſas Annulis ac monilibus uti nulli licebat, niſi cui à Rege data eſſent. Proinde donari annulo, magnæ benevolentiæ & amicitiæ ſignum erat. Plin.

Rom. Apud Romanos ſoli honoratiores, uti Centurio, Tribunus &c. aureis utebantur annulis; alij omnes ferreis. Idem.

Legati. Iidem legatis ad exteros profecturis annulum aureum tanquam inſigne munus dabant. Idem.

Carthagin. Carthaginenſes pro munere expeditionum militibus annulos dabant. Idem.

Hannibal. Hannibalis annulus venenum pro neceſſitate ſervatum ſub gemma habuit. Idem.

Victimæ obſignatæ. Nefas erat olim victimas offerre, niſi eas prius Sacerdotes annulo obſignaviſſent. Habuit verò hic annulus Petraſant.

nulus in gemma ſculptum hominem procumbentem manibus junctis, cum gladio ad jugulum.

Plin. lib. 33. c. 1. *Midæ aut potius Gygis annulus erat cujus gemma ſi verſus volam manus vertebatur, ipſe à nemine cernebatur & omnes cernebat.* Hoc annulo ipſe uſus *Opilio in Regem Lydiæ* evaſit. Annulus Midæ.

Ex Tal. Iudaör. *Adamus duos dicitur habuiſſe annulos; unius nomen* OBLIUIO, *alterius,* MEMORIA fuit. Adami annuli duo.

Princeps Venetus quolibet anno, die Aſcenſionis Domini cum ſolemni ſupplicatione per mare vehitur, & illi annulum injicit, ut ita Mare Reipubl. Veneta deſponſet. Mos Venet.

Curt. *Alexander Magnus ante ipſam mortem cum jam loqui non poſſet, Perdiccæ magno amico ſuo, annulum quo uſus fuerat in ſignum Amicitiæ dedit.* Alex. Magn.

Legatus quidam Polonus apud Imperatorem quendam Germaniæ, cum illi Imperator theſauros oſtentaret, quibus ſe Polonos debellaturum gloriabatur annulum ex digito detractum in theſaurum injecit, dicens: Addamus aurum auro. Cui Imperator vernacula reſpondens dixit : Habt Sanct, *Ex hoc nomen deinceps promeruit familia* Habdanckorum. Polonus Legatus.

Cromer.

Sacrificaturi. *Annularem digitum Sacerdotes ſacrificaturi variis odoribus inungebant.* Pierius.

Pyrrhi Annul. *In Pyrrhi annulo Apollo cum novem Muſis exculptus fuit ac ferè Parnaſſus integer.* Alex. ab Alex.

Plinius jun. *Plinius junior quadrigam in ſuo annulo habuit.*

Carol. Magn. *Carolus Magnus pro annulo ſignatorio gladii capulo utebatur.*

Pharaonis annul. *Pharaonis Annulus quem Ioſepho dedit, habuit ſignum crucis ſignificans quod ei ſumendorum ſuppliciorum poteſtatem daret.*

Flamen Dial. *Flamen Dialis caſſo & pervio annulo utebatur.* Nimirum Sacerdos ipſe gemma eſt. Agell.

Annul. vetuſt. *Abrahamus Gorleus ſcribit ſe reperiſſe annulum aureum vetuſtum cui ſimul adnexa erat clavis: in gemma habuit duas ſpicas ſculptas, inter quas erat gubernaculum navis & in manubrio gubernaculi ... ctux.*

Sponſis annuli dati. *Dabantur Sponſis annuli, qui inſculptam ſponſorum aut ſponſarum effigiem ad memoriam eorum cordi habendam gererent.* Puto ego inſculpta fuiſſe quædam amoris Symbola, nam & in calceis ejuſmodi Symbola ferebant, ut teſtis eſt *Clemens Alexandrinus*; *Multæ* inquit *fœminarum ſoleis quoque amatorias ſalutationes imprimunt, ut vel per terram numeroſe incedentes* l. 2. Pædag. c. 11.

dentes meretriceos Spiritus in inceſſu inſculpant. Caſtæ autem Sponſæ in ſuperiori parte calcei Symbola hæc geſtabant, vel in parte ſubjecta calcei, *addebant ſoleis clavos, cum iis formis inſignes, quas in ſigillis exſtare videmus.* Et hinc arbitror natum loquendi modum, cum ex veſtigijs alicujus dicantur flores erumpere. Sic dicitur quoq;: *Quidquid calcaveris, hoc roſa fiat:* Quia fortè clavis inſcripta fuit roſa. Fiat roſa quidquid calcaveris; unde hoc natum.

Apud. Perſe.

Petraſant. *Carolus* V. *In annulo horologium habuit, quod non ſonabat ſed pungendo digitum, horas indicabat, monebatque Imperatorem temporis exacti.* Carolus V. Horologiũ in annulo.

Idem. *Quædam Regina Vngariæ annulum ex Smaragdo habuit; ſed prima nocte nuptiarum fractus eſt: Sentit enim hæc gemma jacturam Virginitatis.* Smaragdus.

Idem. *Philoſophi ſuos Magiſtros in annulis cælatos habuerunt. Stoici Zenonem: Academici Platonem: Peripatetici Ariſtotelem: Alii Epicurum.* Philoſophi Magiſtros in annulis habuerunt.

Alii parentes, Avos, Patriam: Aphricanus Patrem: Lentulus Avum: Iulius Cæſar Venerem: Galba canis caput. Alii Alios.

Alexander M. in annulo uno habuit Darii imaginem, pro Epiſtolis in Aſiam à ſe victam obſignandis: Alex. M. Annuli.

dis: Epiſtolas vero in Europam ſuimet imagine obſignavit.

Pomp. *In Pompeji annulo enſifer Leo fuit.*

Auguſti annulus. *In Auguſti, Sphinx* (ſignificabat robur cum ſolertia, vel ſecreta eſſe principum conſilia) Deinde cum murmuraretur Auguſtum ænigmata ſcribere, imago Alexandri magni in eodem annulo ſculpta fuit.

Harpocrates Deus ſilentii. In quorundam annulis *Harpocrates Deus ſilentii:* in quorundam *Amor Leoni inſidens habeniſque regens iram*, fuit.

Mecœnas in annulo Ranam hab. In *Mecœnatis* annulo *Rana* fuit ex *Inſula quapiam*, ubi ranæ perpetuo ſilent. *Hic Mecœnas cum eſſet Secretarius Auguſti, omnem ſilentii fidem ei promittebat.*

Olim gravatis ſomno & morientibus detrahi debebant annuli Plinius.

Tiber. *Tiberius ſub pœna gravi prohibuit, ne quis annulos imagine ſingulari notatos in lupanaria, latrinas, aut alia loca obſcœna inferret, & ob id accuſatus eſt Paulus Pratorius quod matula indigens manum cum annulo & imagine Tiberij obſcœno vaſi admoviſſet,* Seneca lib. 3.

Cato. *Cato in annuli ſui gemma ſcriptum habuit: Amicus unus, inimicus nullus.* Guevar.

DE TORQUE.

Niceph. *Conſtantinus Imperator in Torque ſuo Solem aureum tulit cum Inſcriptione* : ET ASTRIS, ET SIBI. Conſtant.

Idem. *Idem Imperator alium Torquem habuit, in cujus medio pendebat Cor aureum, circumcirca vero omnia ſuppliciorum genera erant expreſſa cum inſcriptione* ; NIHIL, NIHIL, NIHIL: quaſi diceret Cor vere Deum & patriam amans pro Dei & patriæ amore hæc omnia contemnit.

Petraſant. *Burchardus Montmorentius ſtetit in Acie infractus, dum alii è prælio fugerent:* poſt intravit ſemel aulam *Philippi* I. *Regis*, torquem in collo habens connexum ex aureis capitibus Cervorum, ex quibus dependebat *caput canis.* Aulici indignati, quod venationum trophæa circumferret, ſed ille Regi quærenti de inſolito Torque, reſpondit: *Notari illo torque proceres illos, qui fugerunt ex prælio timidi inſtar Cervorum, dum ipſe manſiſſet inſtar fidelis moloſſi ad cuſtodiam ſui Regis,* Burch. Montmorent.

Cromer. *Boleſlaus Rex Poloniæ* circumferebat in *Torque, parentis ſui imaginem* ne unquam aliquid turpe aut parente ſuo indignum faceret, Boleſl.

Prorex Neapol. Quidam *Prorex Neapolitanus* cum in extremis, illi allatus eſſet torques à Rege, collo eum imponens dixit: *O quam magna ciphra ex multis ciphris conſtans.* Tipocius.

Aureæ compedes. *Cum Sardinius quidam habitandi cauſſa Carthaginem migrare vellet, Claudius Imperator eum magno ſtudio retinuit, inquiens, Ego Te aureis compedibus obligabo.* Intellexit per hoc Senatoriam dignitatem. Dion.

Darius. *Darius Medicum qui ſe graviter infirmum ſanavit, duarum compedum aurearum paribus donavit.* Herodot.

Philo. *Philo hoc ſenſu dari torquem dicit: Damus Tibi torquem ornamentum in proſperitate, vinculum in in adverſitate.*

Catena. Pulchra eſt illa catena quam efficit *Magnes* ferreos annulos attrahens ad invicem, cum inſcriptione, *Arcanis nodis.* De qua ſupra.

Tirii. *Tirii obſidione preſſi Herculis Dei Imaginem ne à ſe diſcederet, aureis torquibus alligaverunt.* Curtius.

Fabii torques. *Torques Fabii Quadrati in marmore inciſus, in medio ſpeciem candelabri habuit.* Pierius lib 41.

Romani. *Qui in prælio ſe inſigniter geſſerant apud Romanos torquibus donabantur: ſed Externi aureis; Romani ferreis.* Alex. ab Alex. 3.

In Galliis erat Ordo qui torquem ex.

ex liliis aureis concinnatum geſtabat, vocabaturque ordo liliatus.

Cardanus. *Ludovicus.* II. *Valeſius inſtituit ordinem ex Proceribus Galliæ qui uterentur torque de quo pendebat bulla cum imagine S. Michaelis Archangeli Draconem calcantis, cum inſcriptione.* IMMENSI TERROR OCEANI. *Supra torquem verò erat corona regalis.*

De Poculis.

Alex. ab Alex. In Cœna apud *Græcos tria pocula* apponebantur, unum *Mercurio*, alterum *Gratiis*, tertium *Iovi Servatori*. Græci tria pocula a. ponunt.

Grammaticum poculum ſeu poculum literarum fuit *verſibus Homericis* circumſcriptum & *Palladi* ſacrum: Hoc poſtea fuit adfixum in *Dianæ Templo*. Grammaticũ poculum Palladi ſacrum.

Erat etiam genus poculi quod dicebatur *Cymbium*, qui erat in formam cymbæ aut navis factum. Cymbium.

Capitol. *Verus Imperator habuit calicem cryſtallinum, qui nominabatur* VOLUCER *ſeu* EQUUS: ab ejus equi nomine quem dilexit. Poculũ Veri. Imper.

Turſell. In Scypho *Henrici Galliæ Regis* gemmeo, erat *Angelus aureus, lilium adamantinum manu tenens.* Henri. Scyphus.

Didonis. In *Didonis* poculo erant res geſtæ Majorum ſculptæ, id eſt, Iovis, Beli, Agenoris, &c. *Virg. l. 1. Aeneid.*

Poculũ Rufi. Poculum *Rufi* ex Electro fuit, habens caprum aureum efformatum cum aureo vellere, in quo ſedebat Amor aureus, alatus, inflans tibias, qualibus Epithalamia canebantur. *Mart. lib. 8. Epigr. 49.*

Onagri cornua contra venen. Ex cornibus *Onagri* fiunt pocula, ex quibus qui potaverit, eo die nec ferro, nec igni, nec venenis eſt obnoxius. *Philo li. 3. c. 41.*

Poculũ machinam horariam præ ſe ferens. *Ferdinandus Rex, Solimanno Turcæ Poculum aureum obtulit, totum gemmis diſtinctum, habens argenteam machinam horariam, quæ non horas tantum, ſed motus etiam errantium ſignorum & lunaris mutationes exprimebat: Erat autem tantæ magnitudinis ut duodecim viri portarent.* *Iovius & Sab.*

Ludovicus XIII. *Ludovicus* XII. *Galliæ Rex* utebatur pro Symbolo, *Cratere Cœleſti*, cum inſcriptione: *Inter ecclipſes orior.* *Tipot.*

Neſtor. *Scyphus*, quo *Neſtor* olim utebatur, dicebatur *Neſtorida*: fuit aureis clavis confixus; anſæ ipſius quatuor erant, & circa quamlibet duæ columbæ aureæ paſcebantur: duæ Columbæ aureæ ſub pedibus Scyphi erant: Hunc Scyphum vocat *Alciatus* Cœlum:

Eſt

Eſt cœlum Scyphus ipſe colorque argenteus illi
Aurea ſunt cœlis ſidera claviculi.
Plejades eſſe putant quas dixerat ille columbas,
Umbilici gemini magna minorque fera eſt.

Mart. l. 8. *Neptunus* & *Apollo* in præmium ædificatæ *Trojæ* poculum aureum acceperunt: Cecinit autem *Apollo Lyra*, qua ſonante muri ſtete runt. **Apollo & Nept. in ædificatæ Trojæ præmiū pocul. accep.**

Figurabantur etiam pocula ex ſculpto intus ſpeculo ad multos angulos: ut uno intuente turba appareret.

Quem quiſque gratum habebat, ejus ſpeciem inſculpebat in poculo: quod de *Epicureis* teſtatur *Cicero*. *Ult. de Fin.*

Trebell. Pollio. *Cornelius Marcus* utebatur poculo ex Electro, in cujus medio *Alexandri M.* vultus erat expreſſus: in circuitu autem omnis hiſtoria & bellum illius exprimebatur. **Cornel. Marc.**

Alex. Aphro. in Probl. l. Erat & poculum *Baucalium*, ita dictum, quod redderet quendam ſonum cum infunderetur. **Baucal.**

Achill. lib. 2. Pater *Clitophontis* habuit poculum, cujus oram vites in ipſo natæ coronabant: è vitibus racemi pendebant cum botris, qui ſicco poculo omnes acerbi, immiſſi autem **Poculūʃ vinea.**

tem

tem vino rubentes & maturi fiebant. poterat hoc *poculum* dici *Vinea*.

Ioſeph. Pocul. Joſeph Patriarcha ex poculo divinabat teſte S. Scriptura. *Gen. 44. v. 5.*

Mos. Antiq. Priuſquam in convivio pocula guſtabantur Diis libabant Antiqui; & convivis apprecatio inſti-tuebatur. *Primus* autem calix *Iovi Olympio* miſcebatur; *ſecundus Heroibus*; *tertius Iovi Servatori*. *Alex. ab Alex. l. 5.*

Scyphus boni omin. Remotis menſis mos fuit Antiquis, maximum ſcyphum afferri, qui dicebatur *Scyphus boni ominis*, quia boni ominis cauſſa circumferebatur, & de illo omnes guſtabant. *Idem.*

De Coronis, Sertis & Floribus.

Caligula. *Cajus Caligula* coronas invenit inſtar Solis & Lunæ. *Idem l. 4.*

Corona. Donabantur antiquitus *Corona* viri fortes & ſtrenui in bello. Alia

Civica. autem erat *Civica*, quam perpetuo geſtare licebat & fiebat ex fronde, hanc qui meruiſſet in ludis à populo vniuerſo & Senatu

Obſidionalis. ei aſſignabatur. *Corona obſidionalis* erat ex gramine in eo loco collecto, in quo cives obſidione libe- *Alex. ab Alex. lib. 1.*

Muralis. rati erant. *Corona muralis* deſinebat in ſimilitudinem Pinnarum;

Na-

Navalis autem inſtar navis roſtrâ- ta erat. Navalis.

Idem. Apud Perſas non modo Sacrifi- culi, ſed omnes qui Sacro inter- erant, coronabantur. Perſæ.

Polybius. Apud Barbaras gentes, florentes corollas impoſuiſſe, pacis & Ami- citiæ ſignum fuit. Barbaræ gentes.

Alex. ab Alex. Romani in conviviis etiam mi- niſtros conviviorum & pocula & poſtes coronabant. Romani.

Idem l. 6 Nuntij victoria, litera & naves & faſces victorum lauro corona- bantur. Templũ Floræ & Sal.

Idem. Dea Flora & Dea Salutis in eodem loco apud Romanos templum erat. Coronæ Muſarum.

Pierius. Corona Muſarum ex pennis ne- ctuntur quas ex Sirenum alis evul- ſere, quo ſignificatur earum fa- mam Orbem peragrare.

Idem lib. 55. Etiam Mortuorum ſepulchra ſolita fuiſſe coronari, refert Pie- rius, & quidem Valeriani filio, Ro- ma, terna corona, roſea in Iulio, Myr- thea hyeme ex teſtamento ſuperim- poni debebant. Sepulchra coronat apud Rom.

Alex. ab Alex. Trimphatori ſertum laureũ fuit, ſed prius myrtheum: dum autem curru in triumpho veheretur, flo- res per plateas ſpargebantur. Sertum autem triumphatori Iovi conſecra- batur. Triumphat.

Pierius lib. 55. Roſam olim ſpinis caruiſſe docet Baſilius: ſed poſt peccatum Ada ſpinas. Roſa abſque ſpinis.

ſpinas aſſumpſiſſe: Unde *Roſa* ſine ſpinis apud Authorem eſt *Amoris Hieroglip hycum*.

Ægypt. *Idem.* *Ægyptii* ſi quem vixiſſe ad extremum inoffenſa valetudine & dignitate obſervaſſent, *Amaranthi* corollam capiti ejus imponebant. Eſt autem *Amaranthus* ſpica purpurea potius quam flos: & poſtquam flores defecerunt, aquis madefactus reviviſcit, & hybernas coronas facit.

Æſtas & *Pax* in Spiceo ſerto dicuntur à Poetis ambulare.

Caput VII.

De Orationibus Funebribus.

Orationum funebrium duplex genus eſt in uſu. Nam aliæ dicuntur ab Hoſpitibus ad Amicos defuncti; Aliæ ab Amicis defuncti ad Hoſpites. De utriſque agendum ſeparatis quæſtionibus, & deinde *Epitaphiis* ſeu Sepulchrorum & Vexillorum Inſcriptionibus.

QUAESTIO I.

Quomodo conſtruitur Oratio funebris ab Hoſpitibus ad Amicos defuncti.

Tria præſtare debet talis Oratio; exprimere dolorem ſuper defuncto: Laudare defunctum: & conſolari Amicos defuncti: Hæc autem ita fiunt optime. *Primo*, Exordiendo ab aliquo diſcurſu de Mortis certitudine, aut de incertitudine temporis mortis, aut de varietate, aut de potentia: vel dicendo de brevitate vitæ aut de mutatione fortunæ aut de Calamitatum impendentium hominibus multitudine: vel declarando quis dolor ex morte ſecutus ſit: vel optando lætiorem occaſionem, in qua adfectum tuum & obſequia defuncto oſtendere velles: vel dicendo, ferreum eum fore, qui mortuum talem non defleat: vel deſcribendo dignitatem & potentiam mortui, & ex ea occaſione erumpere in querelas & commiſerationem: vel laudando Amicos à conſtantia amicitiæ &c. *Secundo*, Laudando defunctum à Nobilitate Majorum, à factis Parentum, à meritis & bene geſtis erga Patriã, Eccleſiam, alios. *Tertio*, Con-

Orationes Funebres ab Hoſpitib. ad Amicos.

Conſolari Amicos ; adferendo Cauſas quæ dolores mitigare poſſunt. Tales autem Cauſſæ communiter ſunt : *Voluntas Dei; neceſſitas moriendi communis ; recte acta vita ; bene merita in Rempubl. & Eccleſiam ; memoria ſe ntura, poſterorum felicitas, exempla aliorum, qui mortem ſuorum tulerunt patienter; dicta Sapientum; Amicorum conſtantia &c.* Sed.

Nota quod hujuſmodi in oratione maxime hi dominari debeant affectus ; *Amor*, *Dolor*, *Commiſeratio*, & *alii grauiores* : atque ideo valent *Primo*, *Exordia* ex abrupto aut alio ſingulari impetu fuſa. *Secundo* , Poſſunt adhiberi frequentes *Exclamationes*, *Epiphonemata*, *Deſcriptiones*, *Apoſtrophe*. *Tertio*, Excurratur ſępe in querelas de inconſtantia vitæ , de fallacia ſpei , de afflictione Amicorum, Patriæ, Eccleſiæ, quando vir ſingularis occumbit. *Quarto* , *Apoſtrophe* fieri ſolet vel ad Amicos defuncti , laudando quod talem virum in ſuo genere habuerint ; vel ad hoſpites excitando eos ad mortis terrorem & conſiderationem : vel ad defunctum gratulando illi æternam Patriam & perennem ex benefactis famam apud poſteros : vel ad Familiam, Patriam, Religionem, Templa ,

Xe-

Xenodochia, filios, conjugem; excitando ad fletum, quod benefactorem amiſerint: vel valedicendo defuncto nomine ſingulorum hoſpitum & Amicorum: aut illius nomine hoſpitibus & Amicis: vel introducendo ipſum defunctum valedicentem.

P R A X I S.

Hæc eſt humanæ conditionis infelicitas, ut cum interituram ſe publico æternitatis decreto noverit, interitus tamen ſui deſtinatum tempus ignoret. Eſſet aliquod adhuc in malorum maximo ſolatium, ſi, ubi cauta declinatione evitari non poſſet, poſſet tamen præviderí, ut cum inopinato ictu vim amitteret. Sed ò fatorum inclementiam, ò crudeles ſupra nomen ſuum *Parcas!* latet ultimus dies, ut obſerventur omnes: & quaſi parum ſit, fragile vitæ filum invida manu carpere, omne præterea quod vivimus tempus, timore inundat. Sæpe nimium de Tempeſtate ſecuri negotiorum æquor adimus: hilareſque & ſalvi ſuper procellarum capita triumphamus & neſcimus *ſub malacia inſidias eſſe*, ponenteque vento *Brevia* ſupereſſe & *Scopulos*, qui etiam in portu parant naufragium. Funebris Oratio.

Om-

Omnino *ſicut Fortuna*, *ita Vita noſtra vitrea eſt, cum maxime ſplendet, maxime frangitur.* Et hæc ego non eo animo dico, quaſi Dominus N. cujus oſſa mœſti tumulamus exiſtimem non expectato mortis telo præventum eſſe: & in eorum vixiſſe contubernio, quibus omnia caſu metientibus, omnia accidunt non eveniunt: Illudque temerarium & imprudens verbum ſubinde occlamant, *non putavi.* Semper ille mortis memor, ubique mortem exſpectabat: Semper virtutis Alumnus, nunquam non æternitati maturus fuit: & ne ignavi militis more, ab impedimentis oneratus, tunc vaſa colligeret primum, cum jam in acie ſtandum eſſet, ſuam quotidie in numerato habebat *Conſcientiam.* Exire è vita voluit, non excludi, cum ſciret *volentem à Fatis duci, nolentem trahi.* Noſtram hic ego lamentor miſeriam, Reipublicæ calamitatem defleo, quæ tantum virum nobiſcum præter ſpem amiſit; Cujus ſi redimere vitam integrum foret, nemo noſtrum eſſet, qui de ſuis illi annis non concederet. *Atlas* certè noſter fuit & Patriæ delicium; qui, ſi mœrorem noſtrum noluiſſet, numquam naſci debuit; ſi perenne Reipublicæ decus & commodum, num-

numquam mori. Magnus quidem ille fortuna fuit & Majorum imaginibus inſignis; quippe cujus familiæ claritatem nec ille ignorare poteſt, qui in Patria noſtra plus quam peregrinus & hoſpes vivit: Sed in hoc vere maximus dici meruit, quod Avorum virtutes ſupergreſſus, menſuram ſuam totus in ſe habuerit, & fortunam quantamcunque & animo & meritis exceſſerit: ut novo naturæ ingenio, non ille ex Majoribus, ſed Majores ex illo ad gloriam & famam nati videantur. Juventutem & lubricos ætatis annos laudent in illo, illi, qui diſciplinis regendum habuere commendatum; Nos putavimus & meminimus innocentiam cum lacte imbibiſſe, cum ætate corroboraſſe: & ſæpius incertum fuit, an in eo differret à virtute natura. Iverat æmulo *Vlyſſis* ſtudio in exteras Provincias, quod hac tempeſtate Noſtratibus nimium ſolemne eſt: Sed innocẽs exiit, innocens rediit, quod heu nimis rarum. Excepit redeuntem Patria, ut amantiſſimum filium ſollicita Mater; & in Reipubl. obſequiis inſtructum ad Off. N. honorem primum deinde & Off. N. Reipubl. evexit. Hic ille virtutis campum nactus, quid non egit ut decurreret. Sum-

mam

mam adhuc Juvenis authoritatem atque admirabilem in rebus tractandis induſtriam habuit : huic ſuavis accedebat affabilitas, affabilitati humanitas, humanitati diligentia. Sic univerſi hominum ordines, eum neceſſitatis ſuæ *Aſylum* habere; in auribus ejus ſuarum precum domicilium collocare; neque ullum eſſe audivimus vel infimæ conditionis, qui non illum, quem ſupremum dignitate ſuſpiceret, parem ſibi facilitate experiretur. Privatorum dumtaxat eſſe ajebat *ſibi & ſuis vivere, ſe publicæ luci expoſitum velut candelam aliis lucere debere, ſibi conſumi.* Quid quod ſemper ille in publica territorij noſtri corona prudentia ſuperior triumpharit? noſque velut à Sole minora ſidera conſilium accipere potuimus, & illi. qui ætate ei non cedebant, ſententia tamen libenter. Et cujus tandem facundia, Patriæ ſibique non morituram apud exteros famam conciliatam, ſatis enarret? plus cogitationi hic relinquendum quam ſermoni concedendum eſt; ſiquidem multa de Te N.N. dicere poſſumus, ſed nemo ſatis. Si tamen has lugubres noſtras admittis gratias, agit Tibi. agetque immortales Patria pro conſiliis & ornamento : agunt Se-

na-

natorum ſubſellia pro prudentia: agimus nos pro fama & laude: & Tibi ſimul illuſtris familia gratulamur, quod tantum viri decus protuleris, quem imitari poſſumus omnes, admirari debemus. Prohibe jam cadentes lacrymas: ac æternæ Numinis voluntati defunctum concede. *In hanc neceſſitatem naſcimur ut moriamur*; ſerius aut citius, ad illum pertinet, cujus arbitrio totus componitur Orbis. Juvenis quidem Dominus N. vixit, at ſenex mortuus eſt, ſi non ætatem annis, quod hominum eſt, ſed recte geſtis & virtutibus, quod Heroum eſt, cenſemus. Quamquam, quid vixit? quid mortuum dico? adhuc vivit, vivetque non in hoc mortali corpore fortunæ & calamitatum theatro, ſed in animis cordibuſque omnium; mortalitatem depoſuit; Vitam non exuit, ſed mutavit. Dixi.

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua gratia aguntur nomine defuncti Hoſpitibus?

Ad Hoſpites Gratiarum Actoriæ nomine defuncti.

Similis in multis eſſe hæc Oratio priori debet, ita tamen texi ſolet: *Primo*, ponitur aliquis diſ-

cur-

curſus de morte, aut de miſeriis humanis, aut de vita præſenti; aut ex abrupto deſcribitur dolor propter defunctum: aut quocunque alio modo, ſupra in præcedenti quæſt. dictio inchoatur. *Secundò*, inſtituitur laus defuncti. *Tertiò*, fit gratiarum actio hoſpitibus, qui funebri pompæ adeſſe voluerunt, ſive per ſe, ſive per Legatos miſſos: & fit repromiſſio obſequiorum in alia lætiori neceſſitate & occaſione. *Quarto*, fit invitatio ad Convivium funebre.

Nota. Nota quod pleriſque in locis inter Magnates legati mitti ſoleant, qui nomine eorum perorent; illis ergo, cum gratiæ agendæ erunt, prioribus dignitate, prius reſpondendum erit.

PRAXIS.

Gratiarum Actoria ad Hoſp. Et non ille latiſſime humanæ imbecillitatis imaginem explicuit, qui duarum vocum anguſtiis incluſit Elogium & *vivam mortem vitam hominis* appellavit N. N. Omnino non morituri, ſed morientes vivimus, alterniſque momentis vita & mors, dies & annos ſibi partiuntur. Ruina & perennis fuga eſt tempus quod vivimus. Labitur Infans in puerum, Puer in juvenem, Juvenis in virum, Vir

in

in ſenem ; & ſic omnis rerum humanarum Hiſtoria, eſt interire. Atque utinam hoc ordine conſtanter procederet negotium, & ultimus qui omnes conſumat dies nonniſi cum ſenectute incumberet : Sed cæca Mors neſcit diſcrimina, & latronis more quidquid obvium eſt diripit, juxta maturos immaturoſque invadit, eo ſolum nomine, quia mortales. Ecce recēs ante oculos exemplum Dominus N. cujus ſi recte geſta & virtutes conſideramus non immature obiit: ſi annos & deſideria omnium, eheu nimis immature !

Ut enim famæ ſatis, ut ſatis immortalitati vixerit ; Nobis certe non ſatis, non ſatis Patriæ, non ſatis bonorum votis, qui cum tot immortalia gerentem viderent, vix cenſere volebant mortalem. Fuit benigniore natus genio, & cœlo liberali, utpote in quo Natura parens nimium permiſerit ſibi cum genuit, quandoquidem unum habere conceſſit ea, quæ vix multis conceſſit. Cum *Sidonio* dicam, *Natura, Virtus, fortuna in eo ſibi compendium fecerant, & nobilem nobiliſſ. Heroum epitomen.*

Et quis non in illo *Ariſtidis* juſtitiam ſuſpexit ? quis non *Lycurgi* prudētiam admiratus eſt ?

quis non *Alexandri* magnanimitatem? *Iulii Cæſaris* fortunam? imperterritum in adverſis *Catonis* & *Pompeij* pectus vidit, coluit, adoravit? Nemo illo incorruptior; nemo in negotiis agendis aptior; in gratificando humanior; in bene de aliis merendo paratior. *Non ſibi Se, ſed Patriæ natum ſciebat*; quare quod *Themiſtocli Miltiadis* trophæum, hoc illi amor Reipubl. fuit. Vigilabat, dormiebat, & Patriæ cura ſemper verſabat animũ: cujus publicam quietem, privata inquietudine dicebat ſanari oportere. Et audivit illius ex ore verbum aliquis, quod Religionem, quod Cœlos, quod famam violaret? Sane nihil virtuti ipſius arduum, nihil impervium fuit; quod autem impietatis & Religionis Amore præcipuum eſt, *neſcivit velle, quod velle non debuit.* Sint igitur multa quæ luctum familiæ & Patriæ mitigare poſſint. N. N. illud grande & magnum doloris ſolatium, Dominum N. ſub onere Reipubl. fractum occubuiſſe. Quãquam & ſerenitas & tranquillitas, qua ſupremum clauſit diem, quanta & qualis? Deus immortalis quam non perturbatè, quam ſuaviter: In morte ſibi vel maxime vivere videbatur, qui dum viveret, aſſidue ſibi moriendum eſſe co-

cogitabat: ut minime illius vita mori oblivione poſſit, cujus vel ipſa mors viſa ſit immortalis. Sed quæ jam vobis gratiæ referantur Domini Hoſpites &c. quod Supremo amicitiæ & Chriſtianæ pietatis officio egregiè perfuncti, frequentes confluxeritis, ut diem hunc Patriæ & nobis luctuoſum veſtro etiam dolore levaretis: Revera Amici; revera vicini & uſque ad ſummam fatorum urnam in amore conſtantiſſimi. Faxint Superi ut hanc obſequiorum induſtriam lætiori occaſione compenſare liceat: ad hoc prompti & alacres, animos & corda conſecramus. Interim ut mutuus dolor, mutuo convictu melius mulceri & profligari poſſit, poſt lugubrem laborem ad lugubre convivium N. N. Dominos invitamus.

SENTENTIAE

Huic Materiæ ſervientes.

Epictetus. *Vno eodemque ubere vitam mortemque ſugimus.*

Seneca. *Non eſt res magna vivere, magnum eſt honeſte mori.*

Idem. *Nemo unquam mortalium erravit ad Sepulchrum.*

Gers. Paris. *Alia vos, ò Reges, Aula deducit in ſepulchrũ, vermis, putredo, tenebra,*

Quem Dij diligunt Adoleſcens moritur. Plaut.

Optima quæque rapit mors, peſſima quæque relinquit. Homer.

Puer centum annorum moritur, & peccator centum annorum maledictus erit. Iſaias. c. 65. v. 20.

Mors ultima Linea rerum. Horat.

Somnus frater mortis. Seneca.

Mors medicus Malorum eſt. AEſch.

Mors terribilis eſt ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur; non quorum laus emori non poteſt. Cicero.

Mors nobis quaſi Saxum Tantalo impendet. Idem.

Impie & imprudenter vivere, non tantum eſt male vivere, ſed diu mori. Democrat.

Vndique eadem eſt via ad Sepulchrum. Diog.

Nos accendimur & extinguimur, medio tempore aliquid patimur. Seneca.

Quoniam vita qua fruimur brevis eſt; memoriam noſtram, quam maxime longam efficere ſtudeamus. Salluſt.

Tota vita diſcendum eſt mori. Et: *Nullius rei difficilior eſt ſcientia, quam vivere.* Seneca.

Cogites velim mortale Corpus nos habere, ſed gloria & laudibus fieri compotes immortalitatis. Iſocrat.

Bene moritur, quiſquis moritur cum lucrum facit. Euripid.

Poſt mortem non opuſcula, ſed opera penſanda meminerimus. Plutarc.

Non

Seneca. *Non vivere bonum eſt, ſed bene vivere.* Et: *quid eſt novi hominem mori, cujus tota vita nihil eſt aliud, quam ad mortem iter.* Et:

Quiſquis ad vitam editur, ad mortem deſtinatur.

Seneca. Trag. *Illi mors gravis incubat, qui notus nimis omnibus, ignotus moritur ſibi.*

Seneca. *Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc cum creſcimus, vita decreſcit: & hunc ipſum quem agimus diem, cum morte dividimus.* Et: *Vir fortis & Sapiens non debet fugere ex vita, ſed exire.* Et: *Quidquid egeris tunc apparebit cum animam ages.* Et: *Omnes eadem conditio revinxit, cui naſci contingit, mori reſtat; intervallis diſtinguimur, exitu æquamur.*

Commorandi nobis diverſorium natura, non manendi, dedit.

Cicero. *Ex vita diſcedendum eſt, tamquam ex hoſpitio, non ex domo.*

Seneca. *Mihi nec diuturnum videtur illud, in quo aliquid eſt extremum.* Et: *Veſtra quæ dicitur vita, Mors eſt.*

Nunquam bono quidquam mali evenire poteſt, nec vivo, nec mortuo.

Bernh. *Iuſtus mortem cavet, non pavet.*

Auguſt. *Non poteſt male mori, qui bene vixerit.*

Ambro. *Compendium eſt male agentibus,*

Quem Dij diligunt Adoleſcens moritur. Plaut.

Optima quæque rapit mors, peſſima quæque relinquit. Homer.

Puer centum annorum moritur, & peccator centum annorum maledictus erit. Iſaias. c. 65. v. 20.

Mors ultima Linea rerum. Horat.

Somnus frater mortis. Seneca.

Mors medicus Malorum eſt. Æſch.

Mors terribilis eſt ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur; non quorum laus emori non poteſt. Cicero.

Mors nobis quaſi Saxum Tantalo impendet. Idem.

Impie & imprudenter vivere, non tantum eſt male vivere, ſed diu mori. Democrat.

Vndique eadem eſt via ad Sepulchrum. Diog.

Nos accendimur & extinguimur, medio tempore aliquid patimur. Seneca.

Quoniam vita qua fruimur brevis eſt; memoriam noſtram, quam maxime longam efficere ſtudeamus. Salluſt.

Tota vita diſcendum eſt mori. Et: *Nullius rei difficilior eſt ſcientia, quam vivere.* Seneca.

Cogites velim mortale Corpus nos habere, ſed gloria & laudibus fieri compotes immortalitatis. Iſocrat.

Bene moritur, quiſquis moritur cum lucrum facit. Euripid.

Poſt mortem non opuſcula, ſed opera penſanda meminerimus. Plutarc.

Non

Seneca. Non vivere bonum eſt, ſed bene vivere. Et: quid eſt novi hominem mori, cujus tota vita nihil eſt aliud, quam ad mortem iter. Et:

Quiſquis ad vitam editur, ad mortem deſtinatur.

Seneca. Trag. Illi mors gravis incubat, qui notus nimis omnibus, ignotus moritur ſibi.

Seneca. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc cum creſcimus, vita decreſcit: & hunc ipſum quem agimus diem, cum morte dividimus. Et: Vir fortis & Sapiens non debet fugere ex vita, ſed exire. Et: Quidquid egeris tunc apparebit cum animam ages. Et: Omnes eadem conditio revinxit, cui naſci contingit, mori reſtat; intervallis diſtinguimur, exitu æquamur.

Commorandi nobis diverſorium natura, non manendi, dedit.

Cicero. Ex vita diſcedendum eſt, tamquam ex hoſpitio, non ex domo.

Seneca. Mihi nec diuturnum videtur illud, in quo aliquid eſt extremum. Et: Veſtra quæ dicitur vita, Mors eſt.

Nunquam bono quidquam mali evenire poteſt, nec vivo, nec mortuo.

Bernh. Iuſtus mortem cavet, non pavet.

Auguſt. Non poteſt male mori, qui bene vixerit.

Ambro. Compendium eſt male agentibus,

ſi cito moriantur.

Inopi quanto longior vita, tanto plus ſupplicij Tacitus.

Tota vita hominis unus eſt dies. Fabius.

Non eſt ullum majus ſolatium mortis, quam ipſa mortalitas. Seneca.

Mala mors putanda non eſt quam bona vita præceſſit. Aug.

Mors vitæ eſt teſtimonium. Ambroſius.

Cui peregrinatio dulcis eſt, non amat Patriam. Auguſtin.

Non domus eſt hoc corpus, ſed Hoſpitium & quidem breve hoſpitium, quod relinquendum eſt, ubi te gravem eſſe hoſpiti videas. Seneca.

Sicut mali naſcuntur ut moriantur, ſic boni moriuntur, ut vivant. Guevar.

Vir bonus etiamſi moriatur vivit; vir malus etiamſi vivit, moritur. Idem.

Mundus eſt taberna fortunæ, in qua omne mercimonij genus ſuſpectum eſt. Et: *In Fortunæ nundinis nihil niſi mendacia venduntur, nihil niſi noſtra vita ſtipe ſolvitur, nihil ad pondus & menſuram datur.* Idem.

Viri Sapientes magis duos vitæ hujus dies felices, quam ducentos fortunæ adverſæ formidant. Et: Idem. l. 3. c. 44.

Non minus egent conſilio felices in rebus ſecundis, quam auxilio miſeri in rebus adverſis. Et:

Maximum ultionis genus, quo inimicos noſtros afficimus, eſt; ut eos l. 3. c. 51.

de-

de vivere ſinamus. Et:

Mors eſt verum perfugium, perfecta ſanitas, portus ſecurus, integra Victoria, caro ſine oſſe, piſcis ſine ſpina, frumentum ſine paleis. Et:

l.3 c 53. *Vita innocens mortem reddit ſecuram.* Et: *Immoderatum in vita riſum, largus in morte ploratus ſequitur.*

Idem. *Quod Phœnix inter aves, hoc filius inter homines, qui Patris mortem non exoptet.*

Idem. l.3.c.35. *Divitia, Adoleſcentia, Solitudo, Libertas, ſunt quatuor peſtes quæ vivos occidunt, mortuos infamant.* Et:

cap.56. *Pauper ut requieſcat moritur, Dives ut crucietur.* Et:

Ibidem. *Soli felices appellandi ſunt, qui ex hac vita Deo cari, & hominibus non inviſi diſcedunt.* Et:

l.3 c.9. *Germanus & minime ingratus filius, quo die Patrem in tumulum durum miſerit, eo ipſo die illum ſepelire in tenero corde debet.*

Lactan. lib.7. *Ita vivere hominem oportet, ac ſi poſt horam ei eſſet migrandum.*

Cicero. *Difficile eſt tacere cum doleas.*

Philoſ. *Loquaciſſima res eſt homo infelix.*

Varri. *Non ij optime vixerunt, qui diutiſſimè, ſed qui modeſtiſſimè.*

Seneca. *Quo faciliùs obrepat mors, ſub ipſo vitæ nomine latet.*

Qui eſt hodie, in eum qui cras *Plutarc.*
erit morietur; & qui heri fuit, in eum qui hodie eſt, mortuus eſt.

Vita Comœdia eſt, cujus Epilogus Mors eſt.

Vita Græcis Comœdo-Tragœdia eſt, nam miſta habet latis triſtia: Porphyrius Matrimonium enim ſic appellavit.

Quomodo fabula ſic vita: non *Seneca.*
quam diu, ſed quam bene acta refert.

Congenita ſunt ſibi prorſus; vita *Philem.*
& dolor.

Vita humana accinitur perpetuo *Plutarc.*
cantilena, Eja, Eheu! *ex Ar-*

Philo- *Ad majora natus ſum, quam ut* *ſtoph.*
ſophi. *terra ſerviam.*

Apophtegmata.

Homo *Clemens Alexandrinus hominem* *In Orat.*
Cithara. *eſſe Citharam dixit:* Pulchre, nam *contra*
ſicut Cithara è variis chordis, ita *gent.*
homo ex corpore & anima, opibus, honoribus, compingitur; ex quibus tamen omnibus una harmonia fit in laudem Dei, Patriæ, ſui: Rumpitur hæc cithara dolore & morte.

Braxil- *Braxillus Philoſophus moriturus* *Diogen.*
lus mo- *cum à ſenatu frequenti viſitaretur* *Laertius*
riturus
ob qua- *& deploraretur; propter quatuor ſe* *in vit.*
tuor læ- *lætari dicebat. Primo, propter bona* *Phil.*
tatur. *conſcientiæ teſtimonium. Secundo,*
quod

quod tantos viros ſuam mortem lugere videret. Tertio, quod 60. annis Reipubl. & alijs prodeſſe ſtuduerit. Quarto, quod cultum quem debuit alijs, præſtiterit ſemper; denique ſubjunxit, Ergo mihi hodie vitam exordiri videor.

Macrob. Saturn. l. 2. c. 21. *Iſidorus Pelluſiot. vocabat Mundum perpetuam ruinarum ruinam.* Mundus ruina. Alluſit puto ad Ethnicorum veterum conſuetudinem, qui Deum ſuum non in forma humana depingebant, ſed in forma baculi ſimplicis, appellabantque hoc Idolum; *Iupiter Tigillus* ſeu *Fulciens Dominus*: quaſi humana omnia ad interitum ruentia fulcire Dei munus continuum ſit. Iupiter Tigillus.

Diodorus Siculus. Huc pertinet quod *Romulus Iovis effigiem in Capitolio* poſuerit; cum titulo: *Iupiter Stator.* in manu baculum hic *Iupiter* habebat, ut eo fulciret *Novam Romam*; ſed *Sempronius Conſul ibidem juſſit Vulcanum locare, quaſi dividentem Iovis baculum in baculos minores pro alijs Dijs* v. g. *in ſceptrum pro Plutone; in tridentem pro Neptuno; in clavam pro Marte; in caduceum pro Mercurio, & lemma adſcripſit:* Iupiter Stator.

ET VOS FULCIUNTO.

Quaſi diceret vos minores Dii, id eſt, vos Domini, terreni Principes, Magnates, ſimul cum Deo fulcite ruentem mundum.

Nam ſceptra veſtra participant à Sceptro Dei.

Adde hic quod in *Italia* alicubi in Templo depictus ſit *mundus rotundus, quem duodecim baculi ſuſtentant*, Lemma ſubſcriptum eſt: *Prædicatio Euangelii*, ac ſi duodecim Apoſtoli verbis ſuis velut baculis teneant orbem.

M. Aurelius. *Aurelius Imperator* moriturus dixit: *Ex omnibus quæ habui & poſſedi, duo tantum habeo, nimirum quod Deum offendi, cruciatum, & dolorem, quod vitiis tempus impendi.* Guev. l. 3. c. 56.

Mors quid ſit. Secundus *Philoſophus* interrogatus quid eſſet *Mors?* reſpondit: *Eſt Somnus æternus, diſſolutio corporum, divitum pavor, pauperum deſiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, ſomni mater, umbra vitæ, diſceſſio vivorum, omnium reſolutio, laborum finis, cupiditatum clauſula, improborum carnifex, bonorum præmium.* Idem. l. 3. c. 51.

Epaminondas. *Epaminondas mortem fortium virorum otium eſſe dixit: improborum vero & ignavorum laborem.* Lycoſth.

Plato. *Plato dicebat vita noſtra ſicut flamma ſtupæ à minimo vento extinguitur.*

Homo. *Homo eſt vas quaſſum & fragile, eſt corpus in omnem fortunæ contumeliam projectum.* Seneca.

Alij

Alij dixerunt hominem eſſe calamitatis omnis hoſpitium.

Bernhar. *Mors bona eſt laboris corona, felicitatis porta, vitæ janua.* Mors.

Valer. Max. l. 1. c. 8. Ext. n. 9. *Philippus Maced. Rex*, cum conſuluiſſet Oraculum quomodo poſſet ſenex fieri: reſponſum accepit: *Vita quadrigas.* Quo audito primum edixit, ne ullus in regno ſuo quadrigis uteretur: Deinde cum Montem audiviſſet eſſe, nomine *Quadrigam* eum ſuffodit & evertit. Sed *Pauſanias* in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam. Philippus.

Dicerem ego ſi vis ad Maturitatem pervenire, *vita quadrigas*, ſed *Veneris*. *Venus* quippe *juxta Poetarum Opiniones quatuor Cygnis vehitur*; & ſecundum *Bernhardum* Luxuriæ currus quadriga volvitur vitiorum: *Ingluvie ventris, inhoneſtate ſodalium, mollitie veſtium, otij ſoporiſque reſolutione.* Venus quatuor cygnis vehitur.

Beſſaus in concion. Quæſitus quidam olim quid mallet, an eſſe *Crœſus dives*, an *Socrates ſapiens*; reſpondit: *In vita Crœſus, in morte Socrates.* Crœſus | Socrates

Lycoſt. Quæſitus olim *Gorgias Leontinus Orator* jam ſenex, an mortem æquo animo ferret, ſi è vita vocaretur, reſpondit: *Ex putri & defluente domuncula non invitus diſcedo.* Gorgias Leontin.

Orator. Severus. *Severus Imperator* viuo ſibi *loculum* parari juſſit, cui ſe interdum includens ſic illum alloquebatur: *tu ò locule virum capies, quem Orbis non capit.* Xiphilin.

Relligioſi Turcici. Relligioſi quidam in Turcia incedunt per plateas portantes *ſpecula*; porriguntque obviis & dicunt; *inſpice & vide quis ſis.* Annales Turcici.

Zeno. *Zeno philoſophus* cum ab *Apollinis Oraculo* ſciſcitaretur, quomodo poſſet vitam bene agere? reſponſum accepit. *mortuos conſule, & ab ijs quid ſit faciendum diſce.* Laertius l. 1.

Antiſthenes. *Antiſthenes* à diſcipulis quæſitus quid eſſet *Mors*, *duos Circulos fecit, & hoc eſſe mortem affirmavit:* Interpretati ſunt illi, unum circulum eſſe corpus, quod ducitur unde incepit, nempe ad terram; alium circulum eſſe animam, quæ etiam ſuum terminum quærit. Idem.

Nabathæi Reges in fimo ſepeli. *Nabathæi Reges non in Mauſoleis ſed in fimo ſepeliebantur*, nec aliud ſibi occini præter hæc verba voluerunt: *Pulvis pulveri, fimus fimo traditur.* Reineccius.

Iidem Reges ante pectus loco ſignaculi mortem geſtabant, cum inſcriptione: *Mater bonorum, Noverca malorum.* Idem.

Scythæ. *Apud Scythas in coronatione Regis ſpargitur terra & cinis, & ſimul*

ſimul hæc verba dicuntur : Hæc tua eſt origo , vide ne quid ſuperbè agas.

Idem. *Nicolaus Medicæus Princeps* cum poſt multas exſpectationes filium accepiſſet, lacrymans in hæc verba prorupit : *Et tu fili ad ferendas hujus ſeculi calamitates adveniſti.* Medicæus.

Cedrenus. *Iuſtinus Imperator jubebat ſibi lectum conſpergi pulvere & lacrymans dicebat: Ecce nunc in pulvere dormiam , quoniam pulvis ſum & in pulverem convertar.* Iuſtinus.

Criſpinianus. *Apud Albanos ſi maſculus naſcebatur , Adfines ei militaria munera offerebant cum his verbis: Armeris miſer, quia ad Bellum non ad otium veniſti.* Albani.

Cominæus. *Marcus Antonius Senator Romanus cum Pyramides Ægypti luſtraret , ad ſuos dixit : Omnia tempus devorat, omnia conſumit, ſola gloria laborum noſtrorum cum tempore interdicere non poteſt : hæc ut æternum duret , vita eſt anteponenda.* Marcus Antonius.

Lycoſth. *Epaminondas Dux Thebanus* accepto lethali vulnere , cum univerſa civitas ad corpus ejus afflueret, de præmio laborum rogatus dixit: *Nullum aliud volo quam memoriam mei*. Sollicite itidem quæſivit an Clypeus ſalvus ſupereſſet , & cum ſupereſſe audivit , dixit : Epaminondas præmiũ quale poſtulaverat.

dixit; *nunc lætus morior hoc ſalvo, quo ſalvo lætus vixi: Epaminondas dux veſter, nunc vivere incipit, quia ſic moritur.*

Demo-critus ſolatu-rus Da-rium tres po-ſtulat homines qui lu-gubria nor. ſũ-pſiſſ.

Democritus Philoſophus mœſtum Darium Regem ob mortem coniugis conſolaturus; vitam defunctæ ſe reſtituturum promiſit, ſi modo tres illi homines invenirentur: qui nunquam lugubri veſtitu uſi fuiſſent, quæſiti tres in tota Perſia, & non inventi; tum ille ad Regem, vides ô Rex quam inevitabilis ſit omnibus fati neceſſitas; nefas eſt deflere, quod nefas eſt devitare.

Iuem: & Iulianus in Epiſt. ad Ame-rii.

Ferdi-nandus Rex.

Ferdinandus Rex Caſtell. ubi ab Iſidoro intellexit vicinam eſſe horam mortis; regio habitu indutus ad Templum conceſſit, ibique conſiſtens ad Altare, purpuram, ſceptrũ, coronam, torquem, annulum & omne regium veſtimentum exuens depoſuit, dicens: Domine! Regnum quod à Te accepi, tibi reſtituo: colloca me in æterna luce: ſic mortuus ibidem.

Spondanus.

Ptol. Phila-delphus.

Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex inter medias epulas cõviviis mortui cranium ſemper habuit, & à miniſtris hanc ſibi vocem dici voluit; inſpice Rex & cogita te talem aliquando futurum.

Plut. in Sapien-tum.

Xeno-phon.

Xenophonti ſacrificium peragenti cum nunciatum eſſet, maiorem natu filium occubuiſſe in prælio, coronam regiam primo depoſuit, quaſi vitque quo-

Lycoſt.

quonam modo occubuiſſet: ubi ergo audivit fortiſſime pro Patria pugnantem occubuiſſe, repoſuit capiti coronam, & teſtatus eſt ſe voluptate majori perfundi, quàm dolore.

Marlia. c. 26. — Baſilius. Baſilius Epiſcopus ſibi vivus conſtruxerat ſepulcrum, ſed imperfectum reliquit conſulto: cum ergo pro feſtis diebus Epiſcopali pompa cogebatur uti, puerum deſtinavit qui ſubinde occlamaret: Pater mortem cogita, & ſepulcrum tuum perfici jube.

Drexel. — Lipſ. Lipſius decubiturus dicebat ſemper: ad Lectum ad Lethum.

Gregor. Turo. li. Hiſtor. — Carolus M. Carolus Magnus cum in extremo mortis articulo conſtitutus, à ſuis rogaretur, quanam inſignia ſepulcro affigi vellet, reſpondit: Sola Mortis inſignia ſculpantur, hæc eſt enim regina illa potens, quæ omnes meas victorias in nihilum redegit & de meipſo victore triumphum agit, hac adſcriptione: Sola mors omnia æquat.

Laertius. — Diogen. ad Alex. Diogenes Cynicus cum aliquando curioſius ſepulchra inſpiceret, ubi defunctorum oſſa cernebantur, Alexandrum M. obviam habuit, & cum ille percunctaretur, quid inter mortuos ageret? in hac oſſium congerie Patris tui Philippi calvariam quæro, ſed à cæteris dignoſcere nõ valeo.

Marl. c. 26. — Muſonius. Muſonius Philoſophus interrogatus, quiſnam ſit aptior modus ad

diem

diem ultimum feliciter claudendum, *reſpondit: Vive ut cras moriturus*.

HIEROGLYPHICA & Symbola.

Alphōſi corona. *Alphonſus. Arragonum Rex in* Symbolo dicitur habuiſſe *Coronam*, in cujus ambitu hæc inſcriptio exſtitit: *Artifex cudit*, *Deus ludit*, *imponendo*, *deponendo*. In Pomum. fronte coronæ *pomum* erat *Smaragdinum*; cum Lemmate: *Aeſtate prodor; Autumno probor; Hyeme perdor*. Manus. Manus tenens filo Orbis globum; cum lemmate *Tenui pendentia Filo*. *Topotius.*

Cādela. Candela ardens *cum inſcriptione: Dum aliis proſum*, *conſumor*.

Brachman. Lolium. *Brachmani* certis temporibus ſolent mittere vicinis regionibus arefacta folia cum his verbis: *Talis eſt vita hominum*, *qualis foliorum*. *Drexelius in Prod. ater.*

Lilium. *Iohannes Dux Cliviæ* habuit in Symbolo lilium cum inſcriptione; *Hodie aliquid*, *cras nihil*. Hinc in tumbis antiquorum exprimebantur lilia & roſæ. *Topotius.*

Germ. antiq. Sepul. in ſcrip. In ſepulchris *Iuvenum* ac puerorum apud *Germanos* erat olim hæc Inſcriptio per interrogationem & admirationem: *Et mortuus eſt?* *Drexelius in Prod. ater.*

eſt? In Senum vero Epitaphiis erat eadem cum periodo ſeu puncto: *Et mortuus eſt.*

Tomach. In Exequijs *Scipionis* celeberrimi Marſcalci Galliæ, ante tumbâ caduceum prætulerunt, è cujus manubrio *tria lilia* pullulabant, vtpote *ſtemma Galliæ*; per medium verò caducei erat inſcriptio hæc: *Non genere tantum ſed ore & re Scipio.* Scipio.

Sand. Duæ calvariæ jacent; una inter ſceptra & coronas alia inter ligones & raſtra; inſcriptio *His diſcerne Regem à Ruſtico.* Calvariæ duæ.

Perſæ in tumbis ſculpebant *Solem*, cum lemmate: *Orietur.* Sol.

Antiqui Ægyptii Phœnicem in ſepulcro poſt fata ſuperſtitem ſculpebant, cum lemmate: *Evolabit.* Phœnix.

Athenienſes in monumẽtis ſcribebant ciphras multas, cum lemmate: *Ignorans.* Athenienſ.

Avis quæpiam reperiri dicitur, quæ uno dumtaxat die vivit, mane naſcitur, veſpere moritur: Interea vero aliarum avium nidos pervolitat & ſingularum voces ac cantus addiſcit, canitque jam ut *Turdus*, jam ut *Philomela*, &c. Hæc avis Symbolum ſolet eſſe hominis cito morientis, cum inſcriptione: *Non diu ſed ſatis.*

Ale-

Alex. M. *Alexander M.* de ſe dicere ſolebat, *vixi ſatis, quia non annos ſed triumphos numero ; metior me non ætate ſed perennitate.*

Pauſan. monument. Vita hominis Venatio. In monumento *Pauſaniæ* depicti erant canes multi inſequentes feras diverſi generis per campos & ſylvas; Lemma: *Venatio.* Nempe vita hominis venatio eſt , & ſæpe dum capere volumus , capimur. *Ciric.*

Orph. In *Orphei* ſepulchro inſcriptà erat hæc vnica vox : *Luſit.* *Marl.*

In monumento cujuſdam Eleemoſynarij ſcriptum fuit : *quod dedi Habeo ; perdidi quod ſervavi.*

Ægypt. *Ægyptij* inter convivia mortui caput circumferunt, & convivatoribus oſtendendo dicunt: *Comedite tales futuri.* *Plutarc.*

Elati cujuſdam Symbolum. Habuit quiſpiam ampullatus homo ex ſuperbia potius quam ex ſcientia pro Symbolo , in ſtemmate hanc unicam voculam *Omnia.* Cui obliquè tumorem caſtigando quiſpiam adſcripſit literam S. ante O & legenda fuit vox *Somnia.* O bene humana *Omnia* ſunt *Somnia !*

Angullla fragil. hum. Symbol. *Ægyptii* notaturi eum , qui rebus hujus vitæ fideret , ſpemque ſuam in fragili poneret: *hominem manu anguillam tenentem pingebant ;* Nam mundana inſtar anguillæ *Pierius.*

guillæ

guillæ elabuntur è manibus, nec teneri poſſunt.

Alÿ vitam hominis notaturi navem pingebant, cujus clavum Deus gubernaret. Homi. vita navis inſt.

Briſſon. *Iſabella Arrag. Regina* in Symbolo habuit duos floſculos, unus vocabatur *Scelenitropos*, id eſt, Flos Lunæ: Alter *Heliotropos*, i.e. Flos Solis: cum lemmate: *Sequor & æternum ſpecto.* Iſabellæ Arragoniæ Reginæ Symbolum.

Rodigin. l. 28. *Mortis Symbolum olim mel fuit, vita vero fel:* Nimirum ſicut apis, eſt homo, & dum vivit ex floribus virtutum, mel æternitatis colligit. Mel mortis, fel vitæ Symbol.

Pauſanias. *Spartani Templum Dea Morti ex candido marmore exſtruxerunt, in cujus poſtibus ſcriptum erat: Morti matri perennis felicitatis.* Mortis Templum.

Idem. *Leonidis* oſſa in mauſoleum ſunt tranſlata cum inſcriptione: *Speculum benemeritorum de patria.* Leonidis oſſa.

Clearius Imperat. tres Philoſophos quos à conſiliis habuit, interrogavit, quomodo poſſet vita humana optime exprimi: reſpondit horum *Primus, pingendum eſſe florem Caryophylli Indici, qui licet honore & odore cateris præcellat, ſi eum tamen Teſtudo ſubintrav. rit, ſtatim areſcit; cum inſcriptione: Tales opes momento pereunt.* Clotario Imperatori à tribus Philoſ. vita humana æquiparata Caryophyllo.

Secundus. ſuaſit pingendum Phœnicem, qui cum ab plumarum pul- Phœnici.

chri-

ebritudine aves ſibi ſciat inſidiari, noctu & interdiu volitat, nec tamen manus aucupis aufugit; cum inſcriptione : Tantorum laborum ſtipendium, Mors: Tertius ſuaſit hominem pingi in mari naufragantem, ſupra verò in nubibus Aquilam & Anchoram, cum Lemmate: Domine ad Te ſunt oculi noſtri.

Et Naufragãti.

Sceptrũ Caroli V.

In *Caroli V.* ſceptro ſtabat maſculus manu tabellam tenens, cum lemmate : *Sto* : infra vero mures ejus plantas arrodebant cum inſcriptione : *Latebis*. Idem Imperator dicitur annulum habuiſſe cum horologio, in quo carbunculus inſtar indicis horas indicabat; bicolor autem fuit hic carbunculus, & lucida parte diem, nigra noctem denotabat. Lemma fuit : *Vertimur*, id eſt, Carbunculus in carbonem.

Henrici Galliæ Regis vitæ adornatio.

Henricus Rex Galliæ ſic vitam ſuam ordinaverat, *Octo horas legebat, octo orabat; octo dabat corpori & Reipublicæ:* Sedenti ad Menſam *tres Orbes* apponebantur, in primo orbe *Crucifixus*; cum lemmate : *Cibus cordis*; in ſecundo *Liber*, cum lemmate; *Cibus mentis;* in tertio *panis*, cum lemmate; *Cibus ventris* : ſupra menſam ex tholo pendebat *Alauda*, cum inſcriptione; *Cœlum cane, terram tace.* Loco horologii utebatur

Annales Gall.

candela, quæ viginti quatuor lineis diſtincta, viginti quatuor horas diei ac noctis continuo ardens indicabat.

Adverte hic, quod *Alauda* cum in terra ſedet, tacet, cum volat in altum, canit: vnde bene ille, *Deum lauda, non ſicut Alauda*, à terra te elevaſti, Deum laudare cœpiſti ad terram redire noli ut Alauda redit, juſtorum enim via creſcit, non decreſcit. Alauda. *Caſsiodorus.*

Marlia. Urbis Pariſienſis inſigne *Salamandra* nimirum in medio flammarum, appoſita hac nota; *Circumdor, ſed non uror.* Salamandr.

Idem cap. 6. *Struthio* aſpiciendo ova, fovet: cui appoſite Academicum: *Ex viſu Salus.* Struthio.

Iulianus Imperator gerebat in ſtemmate regio *Aquilam* ſagitta percuſſam, quæ confecta fuit ex ejuſdem plumis addita notula; *Ex ipſa contra ipſam*: id eſt, ab ipſa naſcitur quod illam perimit. Ita Mors ex peccato, at memoria mortis occidit peccatum, unde merito dici poteſt: *Ex ipſo, contra ipſum.* Iulianus.

Pulchrum etiam Symbolum humanæ vitæ poteſt eſſe Lapis ille pretioſus, quem, *anthore Dorotheo*, Angelus dedit Alexandro M. Paradiſum ingredi quærenti: Lapis Alex. M. datus.

hic

hic enim lapis omnes alios pretioſos in bilance ſuperabat, etiam ſimul poſitos: Conſperſus vero pulvere minimo, minima pluma levior fuit: Hunc lapidem pulvere obſitum in Symbolo habuit *Alphonſus Arragoniæ Rex* cum Lemmate; *in pulvere non Rex.*

Alexandri M. tumul. In *Alexandri M.* tumulo fuit Aſia & Africa ligata catenis cum Lemmate: *Victoria Alexandri.*

Exempla & reliqua Supellex.

Noctis filii Somnus & Mors. *Olympiæ* viſa eſt Nox in figura & habitu muliebri, quæ puerum album dormientem dextera tenebat, & ſiniſtra nigrum dormienti ſimilem. Primus appellabatur *Somnus*; Alter *Mors*, uterque *Noctis* filius. *Pauſanias.*

Hiſpani. Apud *Hiſpanos* mos fuit tot haſtas figere circa ſepulchra, quot hoſtes quis interfeciſſet. *Veridicus.*

Scythæ. Apud *Scythas* qui victor fuiſſet in bello & vivus debuit bibere ex *aureo ſcypho*, & ſuper mortui ſepulchrum *aureus* appendebatur *ſcyphus.* *Idem.*

Regina Amaluſ. Reginam *Amaluſintam* ſic deſcripſit *Caſſiodorus*: *Si prudentem quæris, hæc fuit: ſi fortem, nulli ceſſit: conſilio optima; religione nitens; prole beata; ubique chara*: Epitaphium ei tale fecit: *Lib. I.*

Ca-

Caſta vixit, lanam fecit, domum ſervavit.

Appianus. Teſſalia funeri Matris ſuæ cum adeſſe non poſſet, miſit ſpongiam lacrymis plenam cum lemmate; *Corde & lacrymis proſequor.* Teſſalia.

Roſinus. *Romani* in medio foro ſtatuam *Libitinæ* poſuerant, ut tranſeuntes ementeſque & vendentes mortis monerentur. Libitinæ ſtatua.

Solinus. *Sybaritæ* ut melius voluptatibus indulgerent, *plectebant eum morte, qui mortis mentionem feciſſet.* Sybaritæ.

Tacitus l. 5. annal. In Principatu *Tiberij* ſub pœna capitali interdictum erat, mortuos deflere; ipſæ matres flentes ſuper mortuis filiis convictæ necabantur. Mortuos deflere interdictum.

Claudius Parad. In Coronationibus Imperatorum hujuſmodi genus uſitatum fuit, ut eo ipſo die quo capiti Corona, manibus ſceptrum Imperiale imponebatur, egregius ſepulchrorum fabricator, tres diverſos lapides, *Alabaſtrum, Iaſpidem & Porphyrum* afferret, ut ex illis habito delectu, ſepulchrum conſtrueretur, alta voce inclamans: *Elige ab his ex quo Auguſtiſſ. Caſar, Ipſe tibi tumulum, me fabricare velis.* Mos in coronatione quondã vſitatus.

Stobæus Ser. 19. *Philippus Macedo* puerum habuit in Aula, huic tantum muneri deſtinatum, ut quotidie ad eum Philippus Macedon.

in-

ingreſſus tale quid proferret: *Memento, ò Rex Te eſſe hominem:* tunc *Rex miſeram conditionem conſiderans, tales è pectore effundebat voces: Heu me miſerum! Homo ſum, & proinde mortalis ac in cinerem redigendus.* *Ælian. l. 5. c. 15.*

Ægyptij. *Ægyptii* dum *Genio* indulgerent, *Oſirim* Regem in aurea tumba circumferebant. *Plutarc.*

Domitianus. *Domitianus Imperator* invitatos ad convivium, in palatium nigro panno obductum induxit, vbi tantum duæ ardebant candelæ, & quemlibet loco ſolii, in tumba collocavit: dicendo: *Vive memor Lethi.* *Xiphilinus.*

Æthiopes. *Macrobij Æthiopiæ populi* defunctorum ſtatuas ex auro vel Argento vel ligno erigere ſolebant, ut ita memoria defunctorum in Animis conſervaretur: His vero Statuis excavatis includebantur cineres defunctorum. Is autem qui ſanguine proximus defuncto fuit, eam ſtatuam domum deferebat, & vitro pellucido includebat: Cæteri vero adfines, primitias frugum ſuarum, & alia plurima ſingulis annis offerebant. *Cteſias apud Diod. Siculū.*

Galatæ. *Galatæ* ſuperſtitionem habuere, ut quamprimum exſpiraſſet aliquis *varias ad eum literas & ſcripta deſtinarent: quæ ipſo ſepulturæ die una cum corpore cremabant,* *Al. ab Alex. l. 3.*

bant. Credebant literas à mortuis in alio mundo legi.

Beſſaus. *Lacedæmonii*, ut Iuventutem ad Majorum imitationem accenderent; defunctorum Heroum imagines in ære vel marmore ad vivum exprimebant, in ſenatuque exponebant ſingulis cum ſuis elogiis & hoc lemmate; *ſi fueritis ſicut iſti, eritis ſicut iſti*. Lacedæmonii.

Abrahamus Ortelius Coſmographus ſcribit quandam gentem eſſe, *qua oſſa mortuorum loco nummorum habet*, iiſque utitur in emendis vendendiſque rebus, loco auri, & ea oſſa loco divitiarum habet. Oſſa mortuorum divitiæ.

Tyrannus quiſpiam ſibi ex oſſibus mortuorum, organa fieri curavit, dicens. *Saltus Regum, Mors hoſtium eſt.* Tyrannus ex oſſibus organa fabric.

Idem *Tyrannus* Capita occiſorum in Arborum ramis horto ſuo delicato pomorum loco appendebat: in veſtibulo autem horti ſcriptum erat: *Bellaria Martis*.

Phocylides. *Philoſophus* quidam rogatus vt ſuam de vitæ brevitate ſententiam daret, *tacens in orbem ſe gyravit*. Vitæ brevitas.

Lycoſtē. *Alter Philoſophus parumper ſubſiſtens deinde ſe abſcondit, & hoc eſſe optimum Symbolum humanæ vitæ dicebat*. Symbolum Vitæ humanæ.

Cranium Nice-phori. Ex cranio *Nicephori Imperatoris* poculum formatum eſt, *Bulgarorumque proceribus ab ipſorum Principe deinde propinatum.* *Raderus in virid. Sanct.*

Romani. *Romani*, ubi animam ægrotus exhalare cœpit, qui proximiores erant ſpiritum ejus egredientem ore appoſito excipiebant. *Roſin. l. 5*

Cupreſſus Symbolum Mortis. Apud eoſdem *Cupreſſis* ſignabantur mortuorum domus, quia ſicut hæc arbor exciſa non renaſcitur, ita ex mortuo nihil jam ſperandum eſt. *Idem.*

Tibicines. Tibicines præcedebant funebrē pompam, qui canebant laudes & facta defunctorum, præferebantur etiam inſignia honorum quos geſſit, coronæq; omnis generis quas meruit: præterea totius familiæ imagines in haſtis & perticis portabantur: *Servi à defuncto libertate donati lacrymantes & pileati, ſeu alba lana velantes capita, præcedebant feretrum*; & hoc maxime honorificum fuit, familiam ſuam à defuncto honoratam fuiſſe. *Roſinus.*

Mos apud Romanos poſt exuſtum cadaver. Apud eoſdem *Romanos* mos fuit, ut poſt exuſtum cadaver *Præfica* noviſſimum verbum illud, altiſſima voce inclamaret. *Ilicet: id eſt, ire licet jam domum*; quo dicto qui comitati funus erant, domum abituri *extremum Vale* ſic ter occlamabant: VALE, VALE, *Idem.*

VALE! nos te ordine, quo natura permiſerit, ſequemur.

Epiſcopi Conſtantinopolitani, ita olim gratulabantur Imperatoribus; *Imperator oriaris, Imperator moriaris*: quæ verba etiam ab Imperatoribus inter gemmas Diadematis circumquaque ſcripta portabantur. — *Epiſcopi Conſtā-tinopol.*

ÆElius Sparti. — *Severus Imperator* moriens ultimo dixit, *Omnia fui, ſed nihil prodeſt.* — *Severus.*

Petrus Alphonſus apud Drexel. — Ad *Alexandri* mortui corpus plures philoſophi confluxerunt, & ſuper Regio funere lamentati ſunt. Unus dixit; *En modo quatuor ulnarum ſpatium ei ſatis eſt, cui ſpatioſiſſimus terrarum Orbis non ſufficit.* Alter ſubjungit: *Heri potuit Alexander quos voluit à morte liberare, hodie ſeipſum non poteſt.* Tertius aureum tumulum contemplatus dixit: *Heri ex auro fecit theſaurum, jam mutatis vicibus theſaurum ex Alexandro facit aurum*: alii aliter ſunt lamentati. — *Philoſophi lamentantes ſuper Alexandri mortui corpus.*

Lucius Marin. de reb. Hiſp. — *Carolus Rex Siciliæ* cum in ultimis eſſet, hæc locutus eſt: *O vanas hominum cogitationes, ah miſeri honoribus delectamur, & Cælum negligimus! Nondum cæpi vivere, & jam cogor vivendi finem facere. Eadem me neceſſitas involuit, quæ viliſſimum mendicum: Vale igitur* — *Carolus Rex morti vicinus.*

terra vale! ſed ab utinam liceat dicere: ſalve Cœlum!

Turcibus Imperat. *Turcarum Imperatores* cum quendam è *Baſſis* ſuis & imperii proceribus perire volunt, literas ad eum ſua manu ſcribunt, eaſque nigro holoſerico obvolvunt: Harum literarum hæc ſemper eſt ſumma: *Mitte mihi tuum caput.* *Busbequius de reb. Tur.*

Pacuvius. *Pacuvius Syriæ præfectus* hoc in more habuit, ut quotidie à cœna vino ſomnoque ſepultus ſe in lectum ferri à famulis juberet atque à flentibus occlamari: *Vixit! vixit!* Applica: Quod ille ex perverſa conſuetudine faciebat, nos pio & laudabili Chriſtianorum more, cum Domino N. facimus: reddimus illi ultimum obſequium, extulimus in lectum ſubterraneum, reſtat vt acclamemus, *Vixit*: nimirum *ad decus familiæ, Patriæ, Eccleſiæ & gloriæ, &c.* *Cauſinus l. 4 Symbol.*

Auguſtus. *Auguſtus Imperator* ſupremo vitæ die vocatos ad ſe amicos percunctatus eſt, ecquid videretur an vitæ Mimum bene tranſegiſſet, cum illi reſpondiſſent bene; ſubjecit ille: *Ergo plauſum date.* *Sueton. in Auguſt. 99.*

Moneta Heros dicta. Tempore *Severi Imperatoris* reperta eſt *moneta*, quæ *Heros* dicta eſt, in qua mirabilis exſculpta *Trebellius.*

fuit

fuit figura: *Caput Elephantis fuit; cum lemmate:* Magnanimitas. *Pectus Delphinum cum lemmate;* Humanitas. *Manus Caſtoris cum lemmate;* Officioſitas. *Pedes urſi cum lemmate;* Modeſtia. *Imago fuit Herois ſignificans virtutes quibus vitam ſuam ornare debet, ut laudi vivat immortali.*

Henrico Bavariæ Duci apparuit quiſpiam in pariete ſcribens hæc verba: *Poſt Sex: Henricus* moriturum ſe exiſtimans *poſt dies ſex*, omni diligentia ad mortem ſe præparavit; aſt tranſactis *diebus ſex* cum ſalvus exiſteret, poſt 6. *hebdomadas* mortem imminere verebatur, ideoque rurſus ſua diſponebat, ſed nec tum mortuus: quapropter poſt *menſes ſex* vitæ finem fore autumans denuo paratus quaſi moriturus; ſed & tunc evaſit incolumis: certiſſimè itaque *poſt annos ſex* moriturum ſe, concluſit; Sed ecce *elapſis annis ſex in Cæſarem eligitur*, & hoc ei Elogium adſcribitur: *Seipſum ſingulis Senarijs ſuperabat, & poſt mortem identidem vivebat.*

Gracet-rus. Henricus Dux Bauariæ.

Phillippus Rex Hiſpaniæ moriens ſic *Philippum* III. filium inſtruebat: *Fili hoc aſſequutus faſtigium quod habui, hujus etiam lecti in quo me jam vides memineris; hic*

Henric. Spondanus. Philippus Rex Hiſpan.

ut cernis ſubſiſtit omnis Mundi gloria : ſic vive ut Regem, non amittere ſe Regnum ſed commutare ſentiat.

Georgius Dux Clarentiæ. *Georgius Dux à fratre Eduardo Quarto Angliæ Rege ob ſuſpicionem affectati Regni juſſus eſt mori, data tamen eſt ei mortis optio. Ille, ſuaviſſimam,* inquit, *mortem, eligo, labrumque vino Malvatico, impleri præcepit, in quod ſe collocans ſenſim dulciſſimum liquorem ſorbendo ſe ſubmerſit.* Drexel. Prodrō. cap. 3.

Fons mirabilis efficaciæ. In *Inſula* quapiam, *Boguca* dicta, fons laudatur perennis & nobiliſſimus, cujus aqua epota, *ſenes jam mortuis vicini rejuveneſcunt:* Quidam ſenex decrepitus eo ſe contulit amore vitæ, lotus & potus eſt ibidem aliquot dies, reſumpſitque robur virile, & florens domum redijt, uxorem iterum duxit & genuit filios. *Hunc ſenem dicit ſe vidiſſe Petrus Martyr.* Euſebius Norimb. l. 6 c. 54

Mauſoleum. *Artemiſia Regina, Mauſolo* marito celeberrimum monumentum exſtruxit & à nomine viri *Mauſoleum* vocavit; Cineres verò viri cum vino mixto ebibit, ipſa vivum Mariti ſui ſepulchrum facta. Beſſaus.

Sepultura triū. phalis. *Ludovicus Cortuſius* Juriſconſultus Patavinus ad funus ſuum muſicos 50. omnis generis condu- Drexel. in prodrom.

xit:

xit: feretrum juſſit ferri à 12. Virginibus viridi veſte ornatis cum cantu læto & triumphali; centum funalibus ſtipantibus comitante toto urbis clero & monachis omnibus, exceptis nigris, ne triſtitiæ color lætitiam funeris funeſtaret, lachrymari teſtamento prohibuit.

Plutarc. *Menandro optimo Regi Bactrorum* in Caſtris mortuo honorifice in civitatibus omnibus parentatum eſt: de reliquiis ipſius vehementer pugnatum eſt, & vix hac conditione pax ſtetit, ut ſingulæ civitates parte æquali cinerum ejus ablata, monumentum ei ſtatuerent. Menander Rex Bactrorum.

Idem. *Dyoniſii Vxor* & liberi contumelia prius affecti, necati ſunt & cineres eorum in mare diſſipati. Dioniſii Vxor & liberi.

Epiſtol. 11. ad Geroni. *Hieronymus* ſcribit ſe vidiſſe duos conjuges, virum quidem, qui viginti ſepeliviſſet Vxores: fœminam vero quæ viginti duobus ſuperſtes fuiſſet viris; & hos matrimonium denique ſecum iniviſſe. Exſpectabant homines avidiſſime, quis horum prius moreretur, ſed mortua primo fœmina eſt, ergo maritus à populo totius urbis coronatus eſt, palmamque ferens manu, laureatus ante feretrum & omnem populum Duo Conjuges.

 ibat,

ibat, dum uxorem terræ commendaret.

Philippus Rex Macedoniæ. *Philippus Macedo* moriens ad Proceres flentes & adſtantes dixit hæc ſolandi ergo; *Non moriar quia Alexandrum in quo vivam, in terra relinquo.* *Plutarc.*

Eduard. IV Angl. Rex. *Eduardus* IV. *Rex Angliæ* moriens cum ei Cancellarius dixiſſet an non doleret, quod tam ſplendida palatia & poſſeſſiones relinquere deberet; reſpondit; oſtendendo filios: *Iſta pignora erunt mihi eburnea palatia, in quibus habitabo quoad ſtabunt: & poſſeſſiones meæ erunt, ex quibus ſine ullo jam labore percipiam fructum.* *Annales Angl.*

Hippocratis Ara. *Hippocrati* Aram ſtatuerunt Antiqui; cum inſcriptione *Deo Vitæ.* *Lampridius.*

Galenus Morborum Imperator. Cum *Galenus* à quodam morbo lethali *Antoninum Pium* liberaſſet (in quo depellendo Cæſar duodecim gemmas hauſit, quæ novem millionibus conſtabant) Imperator medicum ſuum diadema dono dedit, dicens: *Antoninus Imperator Romanorum, Galenus Morborum.*

Vita Avis. *Maria Vngariæ Regina* habuit aviculam nomine *Vita* quæ ejus moris eſt, à quo oculos avertit, ſignum eſt illum brevi moriturum; quem vero hilariter intuetur, *Binetus.*

tur, ei vitam longiorem promitti. : Hujus ergo aviculæ oculum hæc Regina in annulo habuit, cum inſcriptione : *Non gemma ſed Vita.*

Athenienſes. *Epit. variar. hiſtor.* *Athenienſes Regibus ſuis ſic precabantur vitam: Vince hoſtes armis, cives animis, corvos annis.*

Lacedæmones. *Ibidem.* *Lacedamones ſic : Dent Tibi Dii largam manum, longam fidem, longam vitam.*

Veneti. *Ibidem.* *Veneti ſic: Princeps eſto tot annorum quot ſubditorum.*

Horol. *Binetus.* *Clementi* VIII. *Pontifici Romano ab initio Papatus obtulit quidam Horologium cum inſcriptione:* SEMPER PRIMA, NUNQUAM ULTIMA.

Franci. *Epitom. var. hiſt.* *Franci recens creatis Regibus offerebant formicam, in qua ſcriptum :* SEMPER SUPERSTES.

Lacones. *Ibidem.* *Lacones ſic gratulabantur ſuis Ducibus :* Pelle mortem, pelle morbum.

Camerarius. *In Terra Saracinorum Avicula nomine Soroactes hac duo propria habet : primo quod à Dominica Paſſionis ad Paſcha nec cantet nec volitet, ſed veluti mortua extenſis in crucem alis in ramos arborum pendeat ; ſecundo quod ſub tempus Ecclipſis Luna cor ei obrigeſcat, & oculi velut nube quadam & caligine inumbrentur.*

Lamentatio. *Super uno Imperatore defuncto ſic lamentabantur : Vtinam aut non naſceretur , aut non morere-tur.* Aurel. in mort. Imperat.

Auguſtus. *Auguſtus Imperator capta Peruſia in plurimos ſævit: Orantibus veniam hac unica vox occinebatur ;* Moriendum eſt. Sueton.

Thraces natos plorant; mortuos rident. *Gens quæpiam Thracibus finitima , edito infante cum amicis frequentibus plorant , commemorando ſibi quantas hic calamitates perferre debeat ; è contra defunctum hominem cum lætitia efferunt , recenſentes , quam multis ſit malis ſubductus.* Herodotus.

Idem fecerunt Cauſiani, & Gethæ puerperia luxerunt , funera plauſu exceperunt. Stobæus.

Saladinus. *Saladinus Ægyptiorum Regum maximus, cum totum Orientem ſubjugaſſet , Occidentem terruiſſet , Aſiam domuiſſet , totum denique Orbem concuſſiſſet , ut morti ſe jam vicinum vidit, mandavit ut ſtatim ac ſpiritum exhalaſſet, tunica interior per omnes civitates vicos in haſta circumduceretur & à præcone alta voce inclamaretur ; Saladinus Orientis flagellum , Aſiæ Dominus , omnium populorum terror, ex omnibus ſuis victorijs in bello partis, tandem Reginæ Morti cedens , nihil ſecum defert , niſi unicum hoc induſium quo in ſepulchro operitur.* Anton. p. 2. tit. 17. c. 9.

Xer-

Plutarc. in vita Xerx. *Xerſes innumerabiles militum copias collegerat, quas cum luſtrandi cauſſa in verticem montis ſe contuliſſet, lachrymis obortis ſuſpirans dixit: centum abhinc annis nullus omnino ſuperſtes erit, omnes in cinerem redigentur.* Xerxes.

Marl. *Philippus Macedo cum palæſtram in qua Græci luctabantur, ingreſſus eſſet, & inter luctandum ad terram prolaberetur, jacentis ſui corporis imaginem, in arena expreſſam videns & quam parum loci occuparet, conſiderans, jocando incepit dicere: O quam minimam terræ partem, natura ſortiti, orbem appetimus Univerſum!* Philippus.

Brachmani cum ab Alexandro petiiſſent donum immortalitatis, ipſe vero reſpondiſſet; rem prorſus filii impoſſibilem poſtulatis, quia & ipſe mortalis ſum, tunc protinus adjecerunt, cur ergo tam inſana regnandi libidine flagras, ac ſi morti nunquam tributum ſoluturus. Brachmani.

Pictores ut Mortis naturam exprimerent, illam proponunt nudam, lumine caſſam, auribus carentem & falce armatam: Nudam quidem, ut doceant, quod hinc nudi exire debeamus. *Cur lumine captam?* quod in obvia quæque impingat & ſine reſpectu obruat. *Auribus caret,* quia clamoribus nõ flectitur, lacrymis non movetur,

& ad preces humanas veluti rigida rupes ſurdeſcit: Hinc à *Pericle Athenienſium Duce Atropos*(inexorabilis) nominatur : Porrò *quid per falcem quam feralis hac Megara manibus vibrat ?* quoniam mors omnia Sola æquat.

Eſt commune mori , mors nulli parcit honori ;
Debilis & fortis , veniunt ad funera mortis .

Navigāti ſimilis vita noſtra. *Gregorius Navigantibus ſimilem facit mortulium vitam , videntur enim homines quieſcere loco , & opinantur arbores, agros , ſcopulos moveri, at non ſic; navis iter agit, cætera neutiquam moventur.* Gregor.

Agrigentini ſtulti. *Stultos Agrigentinos antiquitas nominavit, de quibus dicitur: Agrigentini epulantur ut cras morituri , ædificant ut ſemper victuri.*

Alphonſus filio clypeum dat. *Alphonſus Dux Calabriæ Eduardo filio ſuo dedit in aureo clypeo Zodiacum talem, in quo quatuor animalia picta erant : Primum erat Cervus cum inſcriptione ;* DEUM TIME . (Cervus timet tonitrua & fulmina.) *Secundum erat Ciconia cum inſcriptione ;* PARENTES REUERERE .) Ciconia ſenes parentes dorſo ſuo portat ac nutrit :) *Tertium erat Teſtudo cum inſcriptione ;* DOMUM PROCURA ; Teſtudo domum ſuam ſemper portat ſecum ; *Quartum erat* Campoſ. l. 8.

Del-

Delphinus cum inſcriptione ; OFFICIIS VACA. Delphinus alios piſces ſibi conciliat benefaciendo, non nocendo: nautas præmonet ſaltu ſuo & luſu cum tempeſtas imminet, mergentes tergo portat: *Super omnia hoc lemma fuit:* CELER VIRTUTIS CURSUS. Id eſt, ſic cito ſeneſcere poſſumus & longam vitam vivere:

QUAESTIO III.

Quomodo Epitaphia conſtruenda ſint & ſepulchrorum inſcriptiones.

Epitaphium eſt Oratio ſive proſa ſive ligata in defunctorum ſepulchris ſcribi ſolita, vel vexillis ſuper ſepulchra pendentibus: Debet continere nomen mortui, genus mortis, gentis, familiæ & factorum præcipuorum brevem commemorationem. Supra inſcriptionem communiter hæc verba ponuntur, DEO O. M. vel ÆTERNITATI: Infra verò ponuntur nomina eorum, qui defuncto *Epitaphium* poſuerunt. Epitaphium quid?

Epitaphia alia ſunt jocoſa, alia ſeria. Variis modis ſcribuntur. Aliquando enim ſimpliciter narratur, quis hic ſepultus ſit &

qua-

Interdum ponitur ſupra tumulum pictura tantum ſeu Symbolum aliquod cum Elogio, ſeu acuta ſententiola v.g. *Si Regis cujuſpiam Amorem in ſubditos velles depingere: Symbolum hoc ſerviret, Pellicanus ſanguine pullos ſuos fovens, cum Elogio*: PRO LEGE ET GREGE. Vel *Aquila expanſis Alis* cum Epigraphe; SUB UMBRA ALARUM MEARUM. Vel *Leo apertis oculis dormiens cum* lemmate: NON DORMIUIT QUI CUSTODIUIT.

Adverte autem, ſummè curandum eſſe ut *Epitaphia* & Inſcriptiones ſive tumulorum ſive vexillorum abundent doctrinis & ſententiis moralibus. Sed omnia meliùs in exemplis videbuntur.

EXEMPLA.

Quæris Viator quis ſub hoc Marmore rectus jaceat?
Homo, ut Tu mortalis,
Qui ſic Patriæ vixit,
Ut eum vixiſſe non pœniteat:

Tu

Manibus ejus bene precare
Salutis tuæ non immemor:
Vive & Vale!

ALIUD.

A L I U D.

Hic decumbo Viator
Vide quid ſum,
Fui quod es,
Eris quod ſum;
Vale.

A L I U D.

Mortales cum ſimus,
Quid futura dies nobis vehat
neſcimus:
Johannes mihi nomen eſt,
Cognomen N.
Annis vixi XVI.
In palæſtra literaria exegi VIII.
Virtuti litavi;
Integritati ſacrificavi;
Parthenius Parthenié vixi;
Et Ecce,
In vernanti ætate morior!
O me vel ipſæ Muſæ,
Vel Fata,
Vel Amici,
Vel Parentes,
Flete!

Ex deliciis Orbis hæc ſint.
Franciſci Pacini.

Inveni portum, Spes & Fortuna valete,

Nil

Nil mihi vobiſcum eſt, ludite nunc alios;
Hoſpes eram Mundo, per Mundum ſemper eundo;
Nunc ſuprema dies ſit mihi ſumma quies.

Angeli Politiani.

Politianus in hoc tumulo jacet Angelus; Vnum
Qui Caput, & linguas (res nova) tres habuit.

Iocoſum in Veſpiam, litigioſam Vetulam.

Tres habuit furias quondam, ſed Veſpia Manes
Vt periit, furias quattuor Orcus habet.

Silvii Palladii.

Fui,
Non ſum
Eſtis,
Non Eritis;
Silvius Palladius
Qui
Vt moriens viveret
Vixit ut moriturus.

ALIUD PRO

Iuvene,
Heu! Heu!

Hic

Hic ante annos Juvenis jaceo
Morti ludibrium,
Fratri Funus,
patri mœror,
Matri lacryma,
Muſis luctus.
Juvenibus exemplum,
Senibus ſuſpirium,
Mihi tabum, Cinis, Nihil:
Deo quid?
Ah! Viator cur rogas?
Eheu!
Jam audio quod timeo,
Quod Spero
Tu cras Scies,
Curioſe Civis abi.

Saladini Ægyptiorum Regis.

Floruit in toto, qui Rex Oriente potenter,
Nunc jacet; ex tantis quid tulit? Ecce nihil!

Principis Poetarum Virgilij Epitaphium quod morti vicinus ſibi erexit, ad libros reſpiciens ſuos quos conſcripſerat, De Bucolicis, de Georgicis & Æneidos.

Paſtor, Arator, Eques, pavi, colui, ſuperavi,
Capras, Rura, Hoſtes, fronde, ligone, manu;
De Capris paſtis, de Rure ſato, Hoſte

ſub-

ſubacto,
Nec Lac; nec ſegetes, ſpolia nulla tuli.

Ovidii ex l.3.Triſti.Eleg.3.

Hic ego qui jaceo tenerorum luſor amorum
Ingenio perij Naſo Poeta meo.

Mirandula in templo S.Marci Florentiæ.

Hic ſitus eſt Picus Mirandula cætera norunt
Et Tagus & Ganges: forſan & Antipodes.

Similii Præfecti militiæ ſub Adriano Imperatore.

Similius hic jacet.
Cujus ætas multorum quidem annorum fuit;
Septem tamen duntaxat vixit
Quibus vixit ſibi:
Similius ſeptennis vetulus.

In Sardanapali tumulo erat manus ſculpta ad elidendum digitis crepitum diſpoſita.

Sardanapalus Anacyndaxis filius
Anchialem & Tarſum
Vno die condidit.

Ede-

Ede. bibe. Lude.

*Reliqua ne digitorum quidem cre-
pitu digna ſunt.*

In Orphei ſepulchro.

Lyra fuit ſculpta cum inſcriptione

L u s i t.

In Mercatorem magnum debi-
torem.

Mercator jacet hic: cujus mihi dicere longum
Nomina ſit: moriens nomina mille habuit.

Vienna Maximiliani Cæſaris.

Maximilianus Cæſar ſemper
Auguſtus.

Demiſſus cœlo
Redditus cœlo.
Non obijt ſed abijt.

Iovanii Ioannis Vameſii.

Iſte vir fuit, Lector, ſed fuit:
Tu quoque quod es non eris.
Alius aliò ſed omnes huc imus;
Cogita & huic bene apprecare,
Ita poſteri tibi.

Ioan-

Ioannis Foſſæ ex nimio Poeſis ſtudio ad inſaniam redacti.

Hac ſunt in foſſa Foſſa mirabilis oſſa;
Qui ſibi condendo verſus, cere com- minuit brum.

Philoſophiæ Magiſtri indocti, inter diſputandum in Grammaticam peccantis.

Hic jacet Magiſter noſter,
Qui argmentavit bis vel ter,
Semel in Celarent
Vt omnes admirarent:
Bis in Friſeſo morum,
Requieſcat in ſacula ſaculorum.

Magiſtri Grammaticæ.

Grammaticam didici, multos docuique per annos;
Declinare tamen non potui tumulum.

Vxoris Loth in ſtatuam verſæ.

Hoc eſt ſepulchrum intus cadaver non habens,
Hoc eſt cadaver ſepulchrum ſuum non habens,
Sed cadaver idem eſt & ſepulchrum ſibi.

ALIA

ALIA RECENTIORA.

SIGISMUNDI III.

Poloniæ Regis.
Æternitati
Sigiſmundus III.
Suecis à Natura, Polonis à libera
populorum ſuffragatione
Utriſque à DEO Datus Rex
Joanne Sueco & Catharina Jagellonia;
Hoc eſt
è vetuſtiſſimo hinc Gothorum, inde Polonorum utrinque
Regio ſanguine:
Flos Europeæ Nobilitatis
Natus
A Patre Regum ſapientiſſimo
Regnandi,
A Matre Fœminarum piiſſima
Deum colendi artes edoctus:
Ita vixit ut
Regnare,
Ita Regnavit,
Ut vivere eum diutiſſime Reipubl. interfuit.
Regnavit à pueritia.
Vixit ad Senium,
Semper bonus ſupra ſuorum
vota,
Semper felix
Supra ſua merita &c.
Bello invictus, Victoria mitis.
Pace

Pace juſtus.
Nihil unquam magis timuit quam
bellorum cauſſas:
Nihil minus quam eventa;
Bellavit ſæpe, vicit ſemper, triumphavit
numquam.
Quod diceret
Regum rationes ita demum conſtare,
ſi illis opus & Labor, Reip.
merces & fructus, Soli Deo
Gloria & honor.
ſua cuique redderentur, &c.
Vixit
Annis LXVI,
Quod Regum non multi.
Regnavit XLIV,
Quod pauci
Vbique inculpatus & propria ſua
laude innocens, quod vix alius.
Fama cane,
Livor ſile.
Poſteritas mirare!
Ego magnos Manes veneratus
ſimiles Orbi terrarum Reges precor.
& abeo N.N. Lacrymans.

Conſtantiæ Reginæ Poloniæ

D. O. M.
Sereniſſima Regina Poloniæ
Conſtantia,
Ferdinandi I. Imperatoris Optimi
Neptis Caroli Archiducis Auſtr.
& Mariæ Ducis Bavariæ filia.
Ferdinandi Cæſaris ſemper Auguſti
ſoror,
Seren. & Potent. Pol. & Suec. Regis
Si-

Sigiſmundi III.
Conjunx,
Mortalitatis ſuæ exuvias
ad Dei Iudicis uſque adventum
hic depoſuit:
Ioan. Caſimirum, Ioan. Albertum,
Carolum Ferdinandum,
Alex. Carolum,
Annam Catharinam,
Lectiſſimos Principes,
fœcũda boni publici Mater reliquit:
Cœlo autem fœcunditatis ſuæ
partem filium & filiam
conſecravit, &c.
Inopinato mortis caſu
Conjux Regem,
Mater Principes:
Regina Regnum,
totam Chriſtianitatem piiſſima
Princeps in mœrore reliquit.
Varſaviæ X. Iulii Anno ſalutis
reparatæ CIↃ IↃC XXXI.
Ætatis XLIV.
Conjugii XXIV.

ALEXANDRI CAROLI
PRINCIPIS.
D. T. O. M.
Hic
Primævo in flore raptus,
Flos ille Principum
Alexander Carolus Poloniæ &
Sueciæ Princeps,
Sigiſmundi III. & Conſtantiæ Po-
lon. & Suec. Regum filius
Vladiſlai IV. Pol. & Suec. Regis
Fra-

Frater, tot Cæſarum, tot Regum germen ;
mortales ævi flores, mortales exuvias depoſuit ;
Ille Alexander
Sanguine, Indole, exſpectatione Magnus ;
Et ipſa exſpectatione Major
Alexandro illi Magno, ſed innocenti ſimillimus
Ea jam Indoles, is Animus præcurſor ætatis
In moribus, in factis, in conſiliis ;
emicuit, eminuit
quo jam Regnis quo ſpei publicæ
non Domi tantum, ſed
foris placuit.
Qui dum Chriſtiani Orbis florentiores partes inter ſtuporem & amorem magnus hoſpes
luſtrat,
Repente ad Arma & bellum contra Chriſtiani Orbis Hoſtem
Pro Relligione, pro Patria properavit, rediit:
Huc ſtudia, huc vota omnia præparabat.
Interceſſit Pax, acceſſit Morbus ;
ſucceſſit heu Mors !
Sed nihil laudi, nihil gloriæ
deceſſit.
Reſpexit Vota Cœlum, Animumque coronavit,
XIII Kalendas Decembris
ANNO
P ÆTA,

ÆTATIS XX.
CHRISTI CIↃ IↃC XXXIV.
Regnantis
Vladislai Fratris II.
VValenſteinii Manibus
Hanc nec molem, nec Pyramidem,
nec Sepulchrum, ſed exiguam
Ruderum ſtruem
ne deſpicias
Viator;
Quam ingentis machinæ ruinam
Ipſemet Jupiter Germanicus exhorreſcit.
Gigantem tegit,
Qualem, terram Parentem
ira Deorum irritatam
extremum Encelado fratrem
peperiſſe dicas;
Hunc
ex claris quidem ſed modicè faſtigiatis penatibus
ea ſors ſuſcepit,
Quæ ligones ſceptris vel gaudet
vel audet æquare
quæ ex Paſtoribus facit Heroes.
Novum Herculem dixiſſes
genitum.
niſi ille ſerpentes in ipſis cunabulis necaſſet, ut monſtris interficiendis adultus aſſueſceret;
Hic
ab incunabulis malos Genios
foviſſet
à quibus aliquando monſtris interficeretur.
Jam,

Jamque ita excreverat,
ut ipſum Jovem ſuam prolem
agnoſcere crediſſes;
Ille
Supremus bellorum Miniſter,
Summus Imperii Adminiſtrator,
Olympum ſolus ſuſtinere videbatur.
Cur autem in tanto culmine non
valide ſteterit, quæris?
Ambitionis turbo eum dejecit
Siquidem non ipſe, Sed fortuna
fatigata dum majus quod ſibi
parabat pondus,
levis illa, detrectat.
Degeneres Ortus prodidit,
& ex filio Jovis
Rebellem indicavit,
Ut quem ſimulata fides evexerat
aperta perfidia deprimeret:
Religionis ſacra polluere,
Imperii Majeſtatem evertere,
tot Regum, tot Cæſarum ipſique
pene Cœlo cognatum ſanguinem innoxium
profundere,
Omnia ſuperbo pede calcare,
Regem ſe facere
Sacrilegus moliebatur:
Verum
Moles tanti furore ignis ante
tempus disjecta,
Molitorem ipſum egit in Cineres.
Sic Imperia iiſdem quibus parta
ſunt artibus amittuntur.

Tu
antequam abeas
Lapillum ſaltem congerere ne
graveris
Ut in Gigantis olim excreſcat tu-
mulum, qui Gigantis nunc
operit auſus.

EPITAPHIVM

CARDINALIS DE RICHELIV.

Piis manibus tumulus.

Adſta Viator quo properas? quod
uſpiam videbis & audies
hic tegitur.
Joannes Armandus de Pleſſei de
Richeliu. Davus origine,
Magnus ingenio, Fortuna eminen-
tiſſimus.
Quod mirare
Sacerdos in caſtris, Theologus in
aula, Epiſcopus in plebe,
Cardinalis ſine titulo, Rex ſine
nomine, Vnus tamen omnia:
Naturam habuit in numerato, fe-
licitatem in conſilio, ærarium in
peculio, ſecuritatem in bello, vi-
ctoriam ſub ſignis, Socios in pro-
cinctu, amicos in obſequio,
inimicos in carcere, Ci-
ves in ſervitute.
Hoc uno miſer quod omnes fecit
miſeros,

tam

tam ſæculi ſui tormentum quam ornamentum.

Galliam ſubegit, Italiã terruit, Germaniam quaſſavit, afflixit Hiſpaniam, coronavit Luſitaniam, cepit Lotharingiam, decepit Cataloniam,fovit Sueciam,truncavit Flandriam,turbavit Angliam, luſit Europam

Poeta purpuratus, cui ſcena mundus,gloria ſiparium,regia gaza choragium. Tragicus maxime, quia fabulam male abſolvit.

Poſt regnum Suis teſtamento diſtributum, paupertatem populo imperatam, diſſipatos Principes, nobilitatem exilio & ſuppliciis exhauſtam, Senatum auctoritate ſpoliatum, pacem terra marique profligatam, exteras gentes bello & incendiis vaſtatas, cum fatiſcente corpore animum grandioribus conſiliis ægrè vegetaret & nullius non intereſſet, aut vivere ipſum aut mori, jamque bona ſui parte mortuus, aliorum tamen morte viveret, derepente ſpirare deſiit & timeri.

O fluxa mortalitas, quam tenue momentum inter omnia & nihil

Mortui corpus rheda extulit, ſecuti pedites equiteſque magno numero, faces prætulerunt ephe-

bi,crucem nemo, quia currus vehebat publicam.

Denique hunc tumulum implet non totum, quem Europa non implevit

Inter Theologos ſitus ingens
diſputandi argumentum,
Fidem Regi ſervavit,
Spem vivis reliquit,
Charitatem ab heredibus abſtulit,
Quo migravit Sacramentum eſt.
Hæc te volui Viator, hic te metire
& abi.

EPITAPHIUM

aliud Ejuſdem.

VIATOR

Sub hoc marmore quis quieſcat
vix effari audeo,
Cum vix mortalem fuiſſe cenſeam,
Qui tot immortalia dum vixit,
fecit.
Eſt tamen.
Armandus Ioannes Pleſſeus Card.
Dux Richelius
Sanguine,pietate,ingenio,prudentia, magnanimitate, fortuna
magnus, virtute Maximus.
Ex bono olim ſubdito Optimus
Galliæ Princeps
Non minus prompte obedire,
quam

quam ſanctè imperare didicit.
Quocunque Regis ſui arma vexit,
Simul terrorem, victoriam, famam
circumvexit:
Armis prope totam pertranſiit
Europam.
Nemo Rex nec Regnum
cui ſui non incuſſit timorem;
nec Thronus in quo ſuum Regem
non poſuiſſet,
niſi religioſæ menti magis juſtitia
quam poteſtas imperaviſſet.
Illuſtre illius nomen
Galliæ & hoſtibus fulmen fuit,
ad cujus fulgorem etiam ſera po-
ſteritas connivebit & con-
tremiſcet.
Si dies quibus vixit; Victoriis;
ſi anni Triumphis
numerentur,
plura illum vixiſſe ſecula olim
naſcituri cenſebunt.
Rerum ab eo geſtarum Hiſtoria
non habet, niſi à ſeipſa
quod metuat:
tot Prodigiorum ferax, tot mirabi-
lium fœcunda
difficulter apud ventura tempora
fidem inveniet
quæ felix tamen hoc ſeculum
vidit.
Æqui ſemper tenaciſſimus & ideo
invincibilis.
Nec hoſtes aliud lucrum habent,
quam quod proſtrati ejus victorias

auxerint,
Cæſi famam & nomen dilatarint.
Prudentia affluebat incredibili &
ideo feliciſſimus, imo omnibus
ideo felicior, quia ſupra
omnes prudentior.
Quod dixit fecit ſemper;
quam promiſit fidem nunquam
fefellit.
Vidit & mirari debuit Orbis,
paucorum odio obnoxium
à pluribus diligi, ab omnibus
æſtimari.
Si eximia illius virtus
ipſam interdum coegerit loqui
invidiam
ne detrahat
Veritas ſilentium indicet:
nec ipſa ſibi fidem dabit oblatrans
maledicentia:
Virtutis erat aſylum, artium bonarum Mæcenas ſingularis.
Inaudito Seculis miraculo effecit,
ut innocentiſſimæ Pacis deliciæ
inter horrida bella & arma
late circumferentia tota
Gallia luſerint, regnaverint.
Tandem cælo maturus
Laudabili vitæ morte laudabili
Coronidem impoſuit.
Dum viveret ingentes poſſedit
opes, nunquam ab iiſdem
poſſeſſus.
Vitę metam intrepidus operiebatur.

tur, quod
novos ſibi Triumphos novas parari cerneret Coronas.
Diem clauſit ſicut vixit
Magnus invictus gloria plenus:
Et ne quid illi deeſſet honoris aut amici ſolatii,
Regiis etiam lachrymis deſideratus eſt.
Tu Viator,
Si fortaſſis ita diſſitus à Gallia vixiſti,
Vt lucentem harum veritatum famam ignorare potueris,
fidem vera promenti adhibe,
& mimineris
turpe eſſe mortuis aſſentari ei,
qui à vivis quod ſperet in poſterum non habet,
Gallia denique quanta quanta eſt,
niſi ſibi æternam ab hoc marmore ingratitudinem obiici velit,
Omnia quæ dixi
Calculo ſuo confirmabit.
Vale & Manibus benè precare.
Mirare hac urna incluſum, quem ſecula nunquam ſatis mirabuntur.

nobis per poſteros nominis æternitas occupetur,&c. *Tertio*, Omina & auguria fiunt de Infantis felicitate, de valetudine bona, de genere vitæ: & hic laudes tractari Majorum poſſunt, quos ſcilicet infans imitabitur, & à quorum virtutibus nunc lucem & nobilitatem accipit. *Quarto*, fiunt apprecationes, ut hæc omnia impleantur quæ ſpe ſunt concepta. *Quinto*, ſi Patrimus Orationem dicit, gratias agit Parentibus quod ſingulari ratione ad hujus lætitiæ ſenſum ſe admiſerint: ſeque illis & Infanti ad Obſequia offert.

P R A X I S.

Semper ego riſu dignam exiſtimavi lacrymandi eorum conſuetudinem, quibus ſuorum natales indictis plorationibus excipere in frequenti amicorum collegio nimiopere religioſum fuit N. N. Stolidi certe Mortales, aut ne mortales quidem, ſi rationis in hoc opere & naturæ injuriam rite contemplemur: Vel enim ſe natos deflere debebant, vel pleniſſimo invidiæ auſu velle ſoli vivere & ſecum univerſam humani generis OEconomiam extinguere. Nam ut verum ſit, etiam quotidiano experientiæ calculo, hominem

fortunæ adverſarium & calamitatum naſci; numquid ita fuerunt in rerum natura hoſpites aut plumbei ſenſus, ut ad Virtutem homines creari neſciverint: Virtus verò cum fortuna litigare debet, ſi vera eſt, ut triumphet, & inter adverſa debet clareſcere. Non frangunt hominem ſiniſtra, ſed firmant; ſicut Nebulæ Solem non fœdant ſed commendant. Ignaviæ igitur militare voluerunt illi & voluptatem in ſtipendium mereri, non vitam velut arenam ingredi. in qua fortia agere & pati generoſorum eſt hereditas. Sed ut ut ſit, ſanioribus ſaltem voluiſſem oculis hæ nationes hominis vitam inſpexiſſent, didiciſſent utique filium perſonam patris, vocem patris, animum patris, ſimulacrum patris naſci, in familiæ ornamentum, decus Amicorum, ſenectutis fulcrum, ærumnarum lenimen, Reipubl. præſidium, Eccleſiæ tutelam, Cœli incrementum. Quid vero iſtorum tantam lacrymis materiam ſuggerit. Meliori nos diſciplina imbuti, hodierna die & animis exultamus & nobis noſtriſque Parentibus gratulamur; cum ſingulari Authoris naturæ beneficio; nos votorum veſtrorum terminum, in ſenectute & ærumnis anchoram. nos amici commune ſo-

ſolatium, illuſtris familia incrementum, Reſpubl. civem & præſidium, gloria & immortalitas clientem, in hoc recens nato filio attigerimus. Præſagit augur animus omnia ſumma de parvulo, nec infirma ſpes dicere jubet, fortunatiſſimam prolem, à Majotnm ſuorum veſtraque inprimis, qua dignitate, quo morum candore, qua virtutum frequentia, qua nominis & honorum ſublimitate, neutiquam diſceſſuram. Vrent eum arcanæ quæ in Majorum cineribus latent faces, quæ etiam tunc cum cogitantur, quaſi manu admoverentur, inflammant. Vocabit in ſui honoris veſtigium Dominus N. vocabit &c. (Hic laudentur Majores) vocabunt alii; & quem generis nacti ſunt, virtutis etiam avitæ heredem volent nanciſci. Quemadmodum enim non omnis Arbor cydoniis malis rubet, nec quilibet fons *Nilum* fundit: Ita non exiguum eſt fortunæ ad Virtutes præſidium illuſtri veniſſe origine.

Eſt prærerea quædam ad honeſtæ vitæ proſecutionem in venis nobilibus lex, quæ magnos Spiritus ſuppeditat, ſemperque velut igniculis urit, & tamquam admotis

cal-

calcaribus excitat, nec degenerem eſſe ſinit. Sic hunc parvulum olim *Themiſtoclem* non unus *Miltiades* in æmulos auſus animabit. Interim creſce beate Infans, Deo regente & ducente, tenero ſolidare corpuſculo, & creſce in virum fortem fortium ſanguis, hauri ex inſtitutione te digna nobiles Spiritus, æmulos indue Majoribus mores; Avorum Parentumque imago virtutes repreſentet. meritis in Deum, in Patriam, in tuos auctus & dives ad ſublimes conſcende dignitates. Denique non niſi feſſus annis & meritis commune mortalitatis tributum perſolve. *Dixi*

Quod ſi aliquis brevius dicere volet, omiſſo diſcurſu longiori, dicat tantum, gaudendum eſſe, quod Proles ſpei bonæ & ſanguinis nata ſit; enumeretque ornamenta quæ à Parentibus & Majoribus recens Natus accipit: Denique appre[illegible]tur Infanti fauſta omnia & longam ſalutem.

QUAE-

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio, in qua reſpondetur à Parentibus Gratulationi Natalitiæ?

Primo, ſolet etiam adhiberi aliquis diſcurſus per modum acceſſus. *Secundo*, Gratiæ aguntur pro adfectu & apprecationibus, optaturque ut ea eveniant. *Tertio*, Merita & laudes modice extenuantur. *Quarto*, petitur Continuatio beneuolentiæ inchoatæ. *Quinto*, Gratiæ aguntur illi qui Patrem pueri egit in Baptiſmo:optaturque ut puer matureſcat ad ejus & reliquorum hoſpitum obſequia. Reſponſoriæ ad Præc.

PRAXIS.

Si quemadmodum in magnis domibus veſtibula ulteriorem ornatum promittunt, ita natalis dies cæterorum dierum velut janua, reliquæ ætatis certiſſimum foret augurium, fortunatiſſimam prolem ex DEI munere recens natam arbitrarer, ultroque parens virtutis ac Cœli filium venerarer. Sed *ab Occaſu diem commendare jubemur; cæterum ab ortu inter meridiem & veſperam ſpe metuque fluctuare, ne tempeſtas exſpectationem eripiat; de-* Reſp. ad Natal. Grat.

de-

decorant enim (ut Lyricus canit) *bene nata culpa*; & uſitato Græcorum circumfertur proverbio, etiam *Heroum filios plerumque noxas naſci*. Vtinam votis N.N. veſtris ſubſcribant fata & deſideriis, ducatque & animet in Majorum veſtigia nobilis Genius; fiatque non quidquid calcaverit roſa, ſed quid egerit Reip. gloria, Parentum lætitia, amicorum ſolatium, familiæ ornamentum. Sed veſtrum cumprimis N.N. in obſequium adoleſcat, nobilemque hujus diei benevolentiam, quem ſecundo natalem lætitiæ feciſtis, multis maturiſque officijs compenſet. Quam quidem felicitatem quia infans non agnoſcit, Ego vicaria gratitudine immortales gratias habeo, meque ſimul meoſque æterno favori Veſtro N.N. conſecratos eſse, unice exopto! *Dixi*.

De alia natali, quam in recurſu anni recolimus, non eſt quod dicamus; eo quod hæc Oratio proprie ad Gratulatoriam ſpectet, in eaque nihil fiat, niſi quod gaudii Cauſſæ coacerventur, ex laude ejus, cujus natalis dies eſt. Denique diuturnæ incolumitatis & proſperitatis apprecatio additur. Sed de his paulo poſt.

SENTENTIAE

Huic Materiæ ſervientes.

Cotona Senum Filii eorum.

Prov. 17 n. 6. *Matrimonii flores liberi ſunt, quos quidem carnalium pratorum Divinus colligit Agricola.* *Clem. Alexādrinus*

Lætitia patris, filius ſapiens.

Menander. *Nihil eſt tam honorificum pueris, quam bono & honeſto parente eſſe natum.* *Eurip.*

Rapitur ad ſimilitudinem ſuorum excellens quæque natura. *Nazar.*

Herat. *Fortes creantur fortibus & bonis, eſt in juvencis, eſt in equis patrum virtus, nec imbellem feroces progenerant Aquila columbam.*

Aratus. *Aurei Patres ſæpe filios reliquerunt plumbeos.*

Acetum vini filius.

Caſaubonus. *Ex ovo albo ſæpe nigri pulli prodeunt.*

Garnerus. *E ſpinis Roſa prodeunt.*

Ammianus. *Filii ſunt dulcedo amariſſima & fel melle circumlitum.*

Petrarcha. *Habes filios? habes & unde vivus doleas & mortuus agnoſcaris: habes in quibus vivas, & in quibus ſæpe moriaris,*

Idem.

Magnum & dulce ſolatium Patri filius, ſed ſollicitum & grave. *Idem.*

Magnum depoſitum habent parentes filios ſuos. *Chryſoſtom.*

Boni

Boni vini & boni viri origo non eſt inquirenda.

Et verbo & facto parvis ſit regu- Verinus.
la natis,
Optima ſitque omni tempore norma Pater.

Qui non recte inſtituunt atque Cicero.
educant liberos, non ſolum liberis ſed & Reipubl. faciunt injuriam.

Nemo glorietur quod magnæ urbis Ariſt.
ſit, ſed quod ſit dignus magna & illuſtri Patria.

Liberis nihil eſt carius humano Livius.
generi.

Iam non admiror ſi omnia nos à Senec.
prima pueritia mala ſequuntur, Epiſt. 1 1
inter execrationes parentum crevimus.

Contemptum Tibi omnium opto, Idem.
quorum tibi parentes copiam optaverunt.

EXEMPLA.

Et Alia Supellex.

Ben. In Sacris literis vocatur filius *Ben*, id eſt, ut ait *Pineda*, Domus ſeu palatium Parentum.

Salomõ. *Salomon* à matre vocabatur *filius votorum.* Proverb.

Filii diuerſ. nuncup. In jure *filius* vocatur *perſona Patris*, *vox patris*, *corpus patris*. Alii vocant *filium animum patris*.

Na-

Id Paneg. *Nazarius* vocat *imaginem* ſeu *ſimulacrum patris*.

Conſt. Marcell. Votum erat *Carthaginenſium*, quo precabantur, ut Romani aut improbi aut maleſani naſcerentur. Carthaginenſ. votum.

Doroth. Ep. Tyr. in Synopſi. *Helias* cum eſſet naſciturus, Pater ejus vidit illum ab Angelis niveis ſalutari, & igne tamquam faſciis involvi & flamma ignis tamquam cibo nutriti: Hieroſolymam ergo profectus nunciavit Sacerdotibus viſum, & dictum ei fuit ne timeret, *naſciturum filium qui in luce habitabit, igneque & gladio vindicabit Iſraël*. Helias.

Salianus Cum *Eſter* nata eſſet, *Philomela* in cubiculum involavit, in cuniſque ſedens ſuaviſſime aliquandiu cecinit. Eſter.

Appian. lib. 8. Apud *Iones* ſtatuæ erant, quæ prætereuntes ſalutabant dicendo: *Salve, reſponde*. Cum naſcimur nos majores noſtri ſalutant ſed ut reſpondeamus volunt, virtuti eorum, non ore ſed more. Statuæ loquent.

Cauſin. Locus Sepulturæ *Orphei* producit Luſcinias excellentes cantu ſuper omnes alias. Sic ubi naſcaris intereſt. Orphei Sepulturæ.

Annal. Angl. In *Emigildis Reginæ Scotiæ* cunis apparuit annulus miræ pulchritudinis & magnitudinis, cum inſcriptione: *Mater Regum, filia Regum, Regina Regum*. Annul.

Zo-

Zoroaſt. *Zoroaſtes* ridens natus eſt, in prægagium magnæ Indolis. *Iuſtin.*

Venus. *Venerem* etiam ridentem natam fabulantur Poetæ. *Livius.*

Curius Dentat. *Curius Dentatus* natus eſt cum dentibus & inde nomen traxit. *Volaterranus l.* 14.

Fabius. *Fabius Ambuſtus* dictus erat, quod ipſi adhuc adoleſcenti fulmen nares ambuſſiſſet. Dictus eſt etiam *pullus Iovis*, quaſi dilectus ab eodem.

Hercul. *Hercules* tener adhuc & lactens angues manu eliſit. ſic jam infantulus indolem futuri roboris dedit. *Nat. Comes.*

Plato. *Plato* cum poſitus eſſet in myrteto examen apum ori ejus inſedit.

Steſich. In ore *Steſichori* Poetæ infantis dicitur Luſcinia conſediſſe. *Ælianus.*

Pindar. Eædem in *Pindari* dormientis ore mellificarunt. præſagium fuit melliflui ſermonis. *Plin. l.* 10.

Semiramis. *Semiramis* infans expoſita diu educata eſt ab avibus: alii dicunt nutritam eſſe à Columba, cujus etiam nomen habet ex Syriaca. *Diod. Sic. l.* 8.

Cajus Marius. In *Caji Marii* pueri ſinu repertæ ſunt *ſeptem Aquilæ*, quod erat ſignum ſepties eum Conſulem futurum. *Sabellicus l.* 9.

Aurel. *Aurelianum* infantem ortum humili genere Aquila ex cunis rapuit, & in propinquam aulam depoſuit. *Idem.*

Hie-

Iuſtinus lib. 9. *Hieronem Syracuſanum* expoſi- tum apes in Sylvis aluerunt: fuit is poſtea *Rex Siciliæ.* Hieron.

Dionyſ. Halicar. *Servius Tullius* viſus eſt dormiens habere caput ardens, flamma circa tempora ſerpente. Servius.

Fulgoſ. lib. 1. & Laertius. *Socrates* inſtituturus *Platonem* puerum, viſus eſt ſibi Cygnum videre è gremio ſuo egredientem, qui cantu orbem terrarum impleret. Socrat. de Platone.

Fulgoſ. *Philippus Macedo* viſus eſt ſibi per ſomnium imprimere Sigillum in quo erat forma Leonis. Natus eſt ei deinde *Alexander Leoni par magnanimitate.* Philippus.

Sabell. lib. 9. *Olympias Mater Alexandri* putabat ſe fulmen gerere in utero. Olymp.

Plutarc. Cum *Alexander* naſceretur duæ Aquilæ ſuper palatium ſedebant & una ad Orientem, altera ad Occidentem avolavit. Aquilæ.

Alex. ab Alex. l. 3. *Octavii Cæſaris Auguſti* mater ſomniavit ſua viſcera in ſublime ferri & in totum Orbem diffundi: Item ſe Solem peperiſſe; unde cum natus eſſet *Octavius* ſummum illi Imperium prædixit. Mater Octavii.

Cicero ſomniavit quod *Iupiter* aurea catena *Octavium* Cœlo dimitteret ad portam *Capitolij* & poſtea flagellum illi daret, & reuera triumviratus illius fuit flagellum inſolentis nobilitatis. Cicero de Octavio.

Ru-

Ruſtica. *Ruſtica quædam in Britannia* ſomniavit ex utero ſuo egreſſam *Lunam*, quæ totam illuſtraret *Britanniam*, genuit deinde puellam, quæ peperit *Aleſtunum Regem Britannorum.* *Fulgoſ. lib. I.*

ecuba. *Hecuba* viſa eſt ſibi per quietem facem eniti, natus eſt ergo *Paris*, qui *Troja exitialis fax* fuit. *Sabell.*

Aſtyages, Avus Cyri. *Aſtyages* ſomniavit ex ſe vitem enatam quæ magnam terrarum partem inumbraret: Nata ei poſtea filia quæ mater fuit *Cyri*, *Potentiſſimi Perſarum Medorumque Regis.* *Idem.*

Agariſta Periclis Mat. *Agariſta Xantippi Uxor* viſa eſt in ſomniis Leonem parere & peperit *Periclem.* *Plutarc.*

Iuſtina. *Iuſtus Patricius Romanus* ſomniavit ex ſe egreſſam purpuram, genuit ergo filiam *Iuſtinam*, quæ in uxorem à *Valentiniano Imperatore* eſt accepta. *Fulgoſ.*

Mos Antiquorum Circa

Natalitia.

Infans in Terram depos. Mos fuit antiquis ut infantes ſtatim in Terram deponerent: *Terram* enim *Deam Opem* eſſe; ejus igitur implorabant auxilium ut pia alimenta ſubminiſtraret infanti; Sedentes autem parentes *Macrobius.*

vota

vota concipiebant & terram de industria tangebant.

Solebant etiam puerum natum ſuper Clypeum locare : unde *Claudianus de Honorio; Reptaſti per ſcuta puer.*

Lacedæmonii etiam in Clypeos exponebant infantes:forte ut eundem locum naſcens puer haberet, qrem moriturus; nam iidem & ſuper clypeos ſepeliebant: Ideo Matres *Lacæna* filiis ſuis ituris ad bellum Clypeos porrigebant dicendo : *Aut cum hoc,aut in hoc.* Supple ; redi. *Herodotus.* Lacænæ Matres.

Infans *ortus die quinto circa ædem ferebatur curriculo,* & tunc ei mittebantur munera , præſertim autem *Polypi* : dat rationem *Lyſias* ; *quia infans veluti Polypus eſt,* talis enim evadit quales ii ſunt , cum quibus eſt aſſiduo. *Theatr. vit.human.* Infantibus Polypus offertur & cur.

Eſt autem Polypus piſcis , qui ejus rei , cui ſe applicat colorem induit.

Thraces infantem circumſedebant cum propinquis & lacrymabantur , narrabantque ei omnia , quæ erat paſſurus: mortuum verò cum lætitia ſepeliebant,narrantes ſibi, quæ mala evaſiſſet. *Herodotus.* Thraces.

Romani ſinguli.s annis recolebant diem Natalem,unde feſta dicta *Genethlia* ; & carmen quod tunc decantabatur dictum eſt *Gene-* *Roſinus lib. 2. Antiq.* Apud Romanos Feſta dicta Genethlia.

nethliacum. Hunc diem feliciſſimum habebant, dona ſibi invicem mittebant : ſanguine eodem die abſtinebant, ne eum diem, quem ipſi accepiſſent, aliis demerent. Munus etiam *anniverſario Genio* ſolvebant.

Vulcanus. *Vulcano* non arriſerunt parentes (ſolebant enim pueris arridere) ideo nec *Iupiter* illum eſt Menſa dignatus, nec cubili. *Varro.*

Genita Mana. Ad *Genitam Manam* ſuſpicipiebatur votum, ne quis Domi naſceretur probus, & credebatur eum nequiſſimum fore, cui hęc naſcenti adſtitiſſet. *Roſin. ſed enu. cle: in Quæſt. Plut. Rom.*

Parcæ. *Parcæ* colebantur inter Natales, ne ſtamen vitæ cito abrumperent, & ut candidi & aurei velleris horas, hoc eſt, felices nerent : Dictæ ſunt à parcendo quia nemini parcunt. *Boxhornius.*

Brachmanes. *Brachmanes* edito infante faciebant conſilium & ex membris iudicabant cujus eſſent indolis, & ſi ea placebat, dabatur diſciplinis informandus, ſin minus occidebatur. *Alex. ab Alexãdro l. 2.*

Edua, Potina, Cuba, Deæ. Pueri, quamprimum cum lacte transferebantur, conſecrabantur Deabus, *Eduæ, Potinæ, & Cubæ*; Scilicet edendi, bibendi, dormiendi. *Varro.*

CA-

Caput IX.

De Orationibus Salutatoriis & Valedictoriis.

IN Salutatoriis Orationibus ſignificare ſolemus lætum nobis & gratum accidiſſe adventum alicujus, precamurque ſimul eidem omnia fauſta & obſequia noſtra dedicamus. **Salutatoriæ Orationes.**

Quaestio I.

Quomodo conſtruitur Oratio Salutatoria?

Primo, Gratulando adventum vel incolumitatem alicui, redditur cauſſa lætitiæ & ſalutationis. quæ optima erit ſi deſumetur ex re & occaſione præſenti, ſive ex circumſtantia loci, temporis, perſonæ tam ejus quę ſalutatur quam illius quę ſalutat. *Secundo*, laudatur is qui ſalutatur à familia, virtutibus, meritis, adfectu &c. *Tertio*, omnia fauſta eidem impoſterum apprecamur, dedicamus officia noſtra, animos, ſtudia, obſequia. *Quarto*, Petimus vel mutuam benevolentiam vel gratiam vel protectionem quiſque pro conditione ſuæ perſonæ.

PRAXIS.

Salutatoria,

Et incolumem Te illuſtr. Domine & præſentem intueri, ingens mihi gaudiorum materia eſt: Nam & votis meis Cœlum ſubſcripſiſſe video, & benevolentiam in me tuam ſupra vota adſcendiſſe adverto. Vehementius mirarer certè, in tanta animi tui profuſione, niſi ſcirem eam Vobis Magni Viri à virtute impoſitam neceſſitatem ut prodeſſe debeatis. Et *ſicut ſidera lucem habent ut illuſtrent, ita Vos amorem & gratiam ut communicetis.* Sed & inopem ſe hic Eloquentia mea in tuo Mecœnatis mei favore explicando fateri debet, & quia animorum negotium eſt, adfectibus cedit, ut illi ſcilicet perennem gratitudinem æterna obſequiorum periphraſi æternum perorent.

ALIA PRAXIS.

Salutatoria qua Illuſt. quæpiã perſona pro ſtẽmate Lunam habens Collegium luſtratura excipiebatur quondã,

Lætitia eſt, & pronior in Te adfectus Perilluſtris Domine qui nos ad Te expedivit & ſtudioſæ juventutis univerſæ animorum de tuo adventu juſſit eſſe interpretes. Circumſpice frontes omnium & colliges neminem eſſe cujus plenum gaudiis pectus in vultum non exun-

exundet, neminem qui non quam optime cupiat, neminem qui ad jucundos *Maij* Dies amœnam ſibi de avita tua LUNA affulſiſſe lucem non affirmet. *Diogenis*, quod meminimus olim, querela fuit, cum illum *publicum Orbis hoſpitem* & ire & nomine *Magnum* incola dolii ſuſciperet, ex Principis adventu tenebras ſibi ſuboriri & clarioris diei interire amœnitatem: Contrarium experimur hodie: tantam ſcilicet lucem nobis cum lætitia infundi ut dejecto vultu, ipſa prope debeat connivere Eloquentia: Enim vero ſi vel generis tui inſpicimus claritatem, bonam fidem, quis fulgor! quot homines video, tot Heroes numero; quot viros, tot pene Senatores; ut recte Domus veſtra *Equo* conferri poſſit *Trojano*, de qua ſemper ampliſſimi Duces, non in Orbis excidium, ſed in Patriæ Salutem & Ornamẽtum prodierunt. Fatiger enumerando, ſi incipiam & citius deficiam quam finiam: Veſtra hæc laus à multis viget annis, vos domi habere exempla quæ ſequamini non aliena tueri; & nobilem honorum textum ſemel cepiſſe, numquam interrupiſſe. Itaque, cum fortunam nonnemo gloriabundus in Domo ſua dixit conſediſſe, in veſtra ego annon verius

virtutem dixerim: habitare; alibi hoſpitem eſſe, apud vos incolam: niſi forte & ideo inſigne gentis lunam geritis, quod ſicut hæc deficere quidem debet: Sed commoda viciſſitudine alium ſui vice ſemper ſubſtituit: ita in veſtræ Proſapiæ curſu cedere quidem debetis aliis, quod naturæ decretum urgeat, alii tamen in locum ſuccedunt, perinde quaſi alter alteri lampada traditis & deſinendo ſemper incipitis. Sat clarum in te documentum videmus, Perilluſtris Domine, qui Relligionis amore & Sapientiæ ſtudio & belli gloria Majores tuos producis & velut vivum ac celebre trophæum Orbi loqueris. Gradere tanquam hæres eorum, virtute & honore, in Eccleſiæ, Patriæ, Familiæ ornamentum diutiſſime; hoc vovemus, optamus! *Dixi.*

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio Reſponſoria ad Salutatoriam.

Reſponſoriæ ad præced. Reſponſurus *Primo*, Gratum ſibi eſſe adfectum Salutantis & ſe viciſſim lætari tum ob valetudinem ejus tum ob animi in ſe propenſionem dicet. *Secundo*, Extenuet mo-

deſte

deſſe laudes ſuas & ſalutantem laudet. *Tertio*, Apprecetur ei omnia fauſta & ſua ſtudia cum obſequiis offerat, oretque ut perſeveret in adfectu erga ſe.

P R A X I S. Praxis. I.

Ad plurimos Salutantes Reſponſoria,

Placet Nobiliſſimi Domini igneus in pectoribus adfectus. Optime in meam initiati benevolentiam non verba dediſtis, ſed tela: Tela quæ Animum inflammant. Cor adurunt, totum invadunt, & nihil niſi vos, niſi veſtri Amorem injiciunt. Perennet hic ignis in animorum veſtrorum Templis, & veſtri pectoris in me benevolentia, melior quam *Clelia Veſtalis* hanc flammam æternis excubiis cuſtodiat. Meliore nos quam *Achillem Mater* incendio perfundimus, ut immortalitate imbuamur: *Ille inviolabili Styge lotus, plantarum tamen improvidus fuit; & quam toto corpore nactus æternitatem habuit, greſſu corrupit; ne totus fortáſſis hominem, adhuc inter homines, excederet, & noſtræ felicitati majus reſervaretur beneficium; qui amoris mutui flamma irrigamur & involvimur.*

Amor autem, non vili fomite ſuccenſus, æſtatem habet ſemper, hyemem neſcit; ſemper incipit meridiem, nunquam declinat in veſperum; ſemper ortus dedidicit occaſum. *Asbeſti* erimus ſic credo, & quæ lapidis gloria eſt, cordium noſtrorum fiet, *ſemel accendi, ſemper ardere.*

Praxis 2.

PRAXIS ALTERA.

Concordem ſingulorum adfectum, quem veluti omnium lingua Orator liberaliſſimè explicuit, gratiſſime ſuſcipio, & quia Animus non niſi animo dignè æſtimatur meum rependo. Quot verba audivi, tot Amoris monumenta accepi; quem in ea ingeniorum ac nationum diverſitate reperire, erga me immeritum & volentem adhuc mereri, vehementiſſime gaudeo. Præcox gratitudinis veſtræ natura eſt, gratos fieri ante munera, & ut gratiſſimi ſitis, gratiis beneficia præcurrere: Niſi forte quod in magnis ſolet eſſe ſatis, apud vos magnæ mentis Poſſeſſores voluiſſe facere, feciſſe ſit. Si tamen in tam caſto Amore peccari poteſt: nimium ego in laudes meas vos exundaviſſe, accuſo: quas in me haud reperiri ut ego diſſimulem, rubor ingenuus cordis interpres,

pres, confitebitur. *Sed qualis eſſe deberem, non quis ſim edocuiſtis;* Et Amor veſter, ut Me venuſtiorem haberet, fecit. Nihil tamen non placet in amore, ſapiunt errores, & peccata prope virtutes fiunt. Agite mutuos colligemus amores, non *Gordio Nodo*, quem *Macedo* quiſpiam diffindat; ſed *Adamante æterno*, quem nec *Morti*, nec tempori violandum relinquamus. *Dixi.*

QUÆSTIO III.

Quomodo conſtruitur Oratio Valedictoria. Valedictoriæ.

In tribus præſertim occaſionibus utimur valedictoria Oratione. *Primo.* Quando Amici Amicis per ſe vel per alios valedicunt. *Secundo*, Quando filii Parentibus valefaciunt, diſceſſuri vel in exteras Nationes, vel ad Bellum, vel ad Aulam. *Tertio.* Quando famuli à Dominis abeunt.

In ejuſmodi itaque Oratiuncula fabricanda, hæc puncta exprimi debent: *Primo*, Dolor de abitu ſuo explicetur & reddatur cauſſa, quare invitus disjungatur. *Secundo*, Exponatur neceſſitas diſcendi, & cauſſæ dentur, quæ eandem urgeant. *Tertio*, Gratiæ habeantur

pro beneficiis, & eorum laus inſtituatur. *Quarto*, Venia abeundi poſtuletur & ſui Memoria, (Filius autem petat paternam benedictionem.) *Quinto*, Offerat ſe cum obſequiis ſuis, quod memor velit manere beneficiorum, gratuſque vivere pro iiſdem. *Denique* precetur ut ſalvum & incolumem rurſus redire liceat.

PRAXIS.

Praxis Valedictor.

Valedictoria ad Amicum.

Ignoſce Amicorum optime, ſi crudelior in utriuſque noſtrùm amicitiam eſſe debeo. Non meæ poteſtatis negotium eſt, ſed eorum, quibus in me fortuna & nondum matura ætas arbitrium conceſſit & Imperium; ut relicta pauliſper Patria alienas per terras *Vlyſſis* colligam veſtigia. Durum fateor eſſe, à Patria abire: durius ab eo avelli amico, cujus conſpectu frui & colloquiis, nihil ferè in vita dulcius fuit. Sed parendum Majoribus eſt, qui Fatorum nobis tabulas prælegunt: Eris mihi Amicus etiam in abſentia præſens, & cum oculis Te non potero, animo circumferam; in quo altius Te mihi tua beneficiorum

rum

rum argumenta impreſſerunt; quam ut tempore poſſis aut reminiſcentis animi inſidiis obliterari. Alia in terra vivam, alio ſub Sole, ſed non alius: ſemper Idem, ſemper Tuus ero hoc in votis laturus perpetuo, ut ſicut nunc ſaluos & triſtes ſeparari contingit: ita poſtliminio incolumes & hilares conveniſſe eveniat.

QUAESTIO IV.

Quomodo conſtruitur Oratio Reſponſoria ad Valedictoriam?

Reſpondens. *Primo*, Explicet cauſſas doloris concepti propter abitum; ſi tamen id Valedicentis perſona & dignitas patiatur. *Secundo*, Apprecetur felix iter & felicia omnia; & ſi de aliquo monendus erit diſceſſurus, moneat. *Tertio*, Polliceatur ſe ejus memorem fore, petatque vel imperet mutuam ſui memoriam, præſertim autem ut communicatione literarum ſubinde ſibi loquatur. Reſponſ. ad raccd.

P R A X I S.

Reſponſoria ad Præced.

Praxis Reſponſ. Amicum in oculis ferre non poſſe, grande pectoris Amici vulnus eſt; & dimidio animæ ſuæ privari, quidni doloris ingens materies? Abis à me inter Amicos optime, & quomodo animum triſtitia non vulneres? I tamen felix, ſiquidem hæc Majorum tuorum voluntas, cui refragari velle, læſi Numinis foret piaculum. Eat Tecum fortuna & virtus tua individuo paſſus eat amor noſter, & jam Orbem in benevolentiæ campum nactus, quo fuerit remotior, hoc fiat auctior.

Oſtendes non dubito, Amice, Cœlum non animum ab iis mutari qui trans mare currunt;& levem illorum damnabis Amicitiam qui ſimul ex Oculis ubi evaſerunt, etiam ex animis evolant. Hærebis, mihi crede infixus pectori, impreſsus animo, & vitam prius, quam tui memoriam amiſero. Illud unicum Te meminiſſe cupio, *Amyclas ſilentio periiſſe* : quapropter ne ſimili ruina noſter Amor peſſum eat, dulcibus verbis & abſente colloquio eum nutrire cave obliviſcaris.

SEN-

SENTENTIAE

His Materiis Servientes.

Symmachus. *Lætitia loquax res eſt & oſtentatrix ſui.*

Plutar. *Bona valetudo maxime divinum longeque blandiſſimum eſt condimentum.*

Quintil. *Nihil tam difficile eſt quam differre gaudia: Item, Spem gaudia pariant.*

Seneca. *Amicos incolumes cogitare & intueri, melle frui eſt.*

Caſſiodorus. *Sequenti gaudio confert dulcedinem præmiſſa triſtitia.*

Homer. *Hoſpites à Iove ſunt omnes.*

Idem. *Iupiter eſt honorator ſupplicantium & hoſpitum: eſt hoſpitalis qui hoſpites venerabiles ſimul comitatur.*

Seneca. *Qui favoris gloriam veri petit, animo laudari magis, quam voce volet.*

Socrat. *Diis thura, hominibus probis laudes debentur.*

EXEMPLA.

Et Alia Supellex.

Alex. ab Alex. Mos fuit *apud Romanos* ut matutina Salutatio abſolveretur ver- Romani

bo, *Ave*; veſpertina autem verbo *Salve*.

Nomenclatores. Ad affabilem Salutationem multum pertinebat ſuo quemque nomine ſalutare: *unde Romani ſecum habebant nomenclatores qui civium nomina ſuggerebant*. *Idem l.2. c.19.*

Græci. Apud *Græcos* verò mos tenuit non proprio ſed officii nomine ſalutare: eos tamen qui præcipua dignitate eminebant, proprio nomine ſalutabant. *Ibidem.*

Modus ſalutandi Deos. *Dii ſalutari debebant capite tecto, præter Saturnum*: Et Imperatores aliqui ut *Caligula* & *Diocletianus*, qui divinos honores affectabant, aperto capite ſalutari volebant: *Salutabantur etiam Dii dextera oſculo, & corporis circumactione*: quod & Imperatoribus aliquibus factum fuiſſe ab Adulatoribus teſtatur hiſtoricus. Salutando tangebant. *Suetonius.*

Manus, Genua, Frontem. *Fiebant etiam Salutationes apprehenſione manuum: Genua etiam oſculabantur & frontem tangebant: eo quod genua ſacra ſint Clementiæ, Frons autem ſinceritati & Majeſtati.* *Alex. ab Alex.*

Oſculũ manus. *Romani milites* ex more patrio *victrices Imperatorum manus oſculabantur*. *Idem l.2.*

Aves ſalutantes. Non ſolum *cives Romani* ingredientes Imperatores poſt bellum acclamationibus ſalutabant, *Pontanus.*

ſed

ſed & aves edocebant, ut hæc duo verba: *Salve Imperator*; diſtincte poſſent pronuntiare.

Suetonius. *Apud Hebræos* & alias gentes viguit mos, ut viris magnis urbem intrantibus cives obviam prodirent cum lampadibus ardentibus. Hebræi.

Iudith. cap. 3. Duci *Holoferni* omnes *Lybiæ & Meſopotamiæ* populi cum ramis olivarum & lampadibus obviam proceſſerunt. Holofernes.

Plutarc. *Magnum Pompejum* cum triumpho *Neapolim* ingredientem, cives, ornati fertis cum lampadibus exceperunt. Pompejus.

Iuſtinus. *Idem Pompejus ex morbo recreatus, cum Romam Neapoli veniſſet tota fere Vrbs cum palmis ei obviam proceſſit, floreſque ſparſit.* Idem.

Athenæus. *Mos fuit ut in adventu Principum Virorum varii ſemper odores accenderentur.* Odores.

Idem. *Antonius Triumvir* cum Arcem *Athenarum* ingrederetur, ſalutatus eſt lampadibus ac univerſis tectis fulgentibus. Antonius.

Laert. lib. 3. Cum ad *Olympia* ſemel deſcendiſſet, omnes Græci ad eum concurrerunt, relictis ludis: *illumque velut Numen diuinum venerati ſunt.* Plato.

Idem. Hanc habuit authoritatem *Zeno Philoſophus*, ob probitatem morum apud Athenienſes, ut dum Zeno.

Athe-

Athenis moraretur hoſpes, *Cives apud eum claves urbium deponerent.*

Plato. *Platoni Syracuſas venienti Dionyſius Tyrannus navim laureatam obviam miſit: è navi autem exſcendentem quadrigis excepit, & ipſemet ejus aurigam egit:* Summam Platonis Sapientiam hoc cultu æſtimans. *Idem.*

Cæſar. *Iulius Cæſar* cum ab aliquo ſalutaretur, ſcintillas ex oculis projiciebat gaudens ſe ſalutari. *Iuſtinus.*

Alex. M. *Alexander Magnus* à nemine volebat ſalutari, ſed ab omnibus adorari. *Idem.*

Scipio. *Scipio Africanus* id ſibi nomen comparaverat, *ut prædones etiam ad eum ſalutandum venirent*, feliceſque ſe judicabant quod eum videre licuerit: manus ejus victrices deoſculabantur *& dona Diis offerri ſolita in veſtibulo ejus deponebant.* *V. Max. lib. 2.*

Livius. A *Gadibus* uſque *Romam* aliqui venerunt ut *Livium Romanæ Hiſtoriæ Scriptorem* viderent & ſalutarent: Putabant enim ex *Livii* adſpectu melius ſe veterem Romanorum frugalitatem, fidem, ſinceritatemque comprehenſuros, quam ex ſtatuis & ædificiorum magnitudine. *Fulgoſ. l. 2.*

Iſmenias. *Iſmenias Legatus Thebanus ad Perſas*, ne Regem ſalutans adoraret, *Plutarc.*

ret *annulum ſuum volens dejecit*, & eum ſuſcepturus ſe inflixit. Applica, dicendo te non coactè nec fictè facere, &c.

Fulgoſ. l. 2. *Franciſcus Sfortia Dux Mediolanenſis* cum inter hoſtes aperto capite eſſet productus, tanta Majeſtate eos perculit, ut confeſtim ex ejus conſpectu humi procumberent, eumque genu flexi adorarent. Sfortia.

Strabo. *Ammon ſtatuam in AEgypto fabricavit ſuper montis culmine, quæ intus inſtrumenta muſica habuit eo artificio compoſita, ut quotidie Sol Oriens, cùm per ejus ſtatuæ Os radios immitteret inſtrumentaque attingeret, ſtatim elegans melodia audiretur exire de ſtatua, qua & Sol Oriens ſalutabatur ſemper & prope habitantes de præſentia Solis exhilarabantur.* Ammonis Statua melodiã reddens ad Ortum Solis.

CAPUT X.

De Orationibus Gratulatoriis.

GRatulari eſt gaudium teſtificari, quod concipitur ex felicitate Amici aut cujuſcunque perſonæ. Gratulamur verò *felices eventus, depulſa pericula, honores obtentos ac dignitates, comparatam victoriam, &c.*

QUAE.

Quaestio I.

Quomodo conſtruitur Oratio Gratulatoria.

Gratulatoriæ. *Primo*, Mentio fit felicitatis, quæ illi contigit, & quis hominum inde ſenſus, quæ lætitia ſit, explicatur. *Secundo*, Laudatur is, cui gratulatio fit à Majoribus & meritis ac factis & dictis, & à modo quo ad eum rerum ſucceſſus pervenit. Quod ſi victoriam v. g. gratularis, exaggeras ejus magnitudinem, celebritatem, juſtitiam, fortitudinem, item clementiam, utilitatem, perennitatem facti, exſpectationem aliorum & præſertim adjuncta illa *Quis*, *quid &c.* per comparationes & conſequentia. Quod ſi verò honorem gratularis, exaggeras ejuſdem honoris amplitudinem etiam ab adjunctis & conſequentibus. *Tertio*, Excitamus eum cui gratulamur ad gaudium ſuper hoc ſuo eventu. *Quarto*, Optamus ut impoſterum feliciter illi eveniant omnia ad publicum bonum & Patriæ gloriam.

FRA-

P R A X I S.

Gratulatoria Feſtorum Pentecoſtes ad multos.

Beatiſſimus ignis, quo melior Chriſtiani Orbis portio, hoc triduo ſuccenſa incaluit, eccujus glaciale etiam pectus feliciter non reſolvit? Et ſiquidem Amoris eſt colliqueſcere; eccujus in vota animum ſcintillare non fecit: Cor enatare in deſideria? Nimirum pudor eſt in Eloquentia ſterilem eſſe, poſt tam uberem Cœleſtium linguarum pluviam: quando ab eloquente Cœlo *Verbum* prius *quod Caro factum eſt*, & modo pro nobili *Verbo* ut ſimus diſerti linguas accipimus. Et potuerit olim felix *Cadmus ex projecta temere dentium ſemente, armatam videre Gigantum meſſem, in ſui ipſius perniciem mutuo certamine ruentium?* non poterit nobiliſſimus Diuini Cordis *Tullius* de proſeminatis ex conſilio linguis enatos Oratores intueri? qui pulcherrimo conflictu mitiſſime crudeles in mutuæ ſalutis commoda depugnent? Certe ſi vera promenti apud ingenuos fides eſt, meliore ſupra *Catullum voto*, potiore ſupra *Naſonem Metamorphoſi*, totus

Gratulatoria Feſtorum.

totus

totus lingua fieri exopto, ut integram vobis valetudinem totus gratuler; vel ut nobilius voveam; totus verbum eſſe amaverim, ut animi in vos mei propenſionem, perpetua factorum elocutione enuntiem: aut denique quod ego & Vos mavultis, totus Cor fieri, totus Cor vivere deſidero, ut nihil niſi non amare neſciam. Eritis & vos ſic credo *Lingua*, eritis *Verba* pectoris mei, eritis *Corda*, & in reciproco amoris duello invicti, vinci vos æternum non patiemini.

PRAXIS ALTERA.

Gratulatoria Dignitatis.

Gratulatio Dignitatis.

Inter oborta dignitatis tuæ gaudia Tibine honorem an Te honori gratulemur, adhuc apud nos in ambiguis eſt N. Scimus honorem diuturna ambitione talem deſideraviſſe, qualem Te Indoles tua & virtus pridem fecit: Virum ſua fortuna dignum & huic muneri natum. Sed & hoc ignorare non poſſumus, te ad illud dignitatis ſubſellium adſcendere, quod avitæ Majorum tuorum virtuti veluti hæreditarium præmium eſt; in quo ſuſtinendo à multis prope ætatibus ex veſtra ſtirpe alterna fati-

ga-

gatione *Atlanti Hercules* ſuccedit. Redit,crede , nobis hodierna die in animum N. Divus avus tuus , cujus in eodem munere prudentia ; hæc recte factorum apud nos veſtigia impreſſit, quæ nulla temporum oblivione poſsunt eradi. Redit & divus Parens ejuſque ſimul & eloquens lingua & ſtrenua manus & beneficiorum in nos omnes ac imprimis in Patriam amplitudo. Redit N. & Frater tuus qui paulo ante hoc ſolium bene geſtis implevit , quod nunc inſcendiſti : & ſi ideo ceſſit ut tu ſuccederes , fas eſt ut dolorem lætitia commutemus:ſed quid multa ? melius Tu moribus omnes referes,quam nos Oratione , ſiquidem nobile Majorum compendium & viua tuorum Hiſtoria nobis relictus es,ut quod ſparſim fecernnt omnes , tu unus feceris. Facies,non dubitamus,& ituro in poſteritatem exemplo oſtendes,*non ab honore Magnates , ſed à Magnatibus honorem exornari:* Hoc in læto animorum plauſu hodie vovere non poſsumus, ſed à tua virtute juſſi , ſperare & audemus ; & debemus.

PRA-

Praxis Tertia.

Gratulatoria Profeſſoris ad Diſcipulos.

Gratulatio Profeſſor. ad Diſcip. Nunc demum & ipſe clariſſime intelligo, quam *difficile ſit Amori & lætitiæ verba reperire* N. invictus enim uterque *Hercules*, ubi Cor & Animum poſſederunt, columnas eloquentiæ figunt, & ſolemne roboris ſui Epitaphium *Non plus ultra* audacter obiiciunt. Omnem excedunt loquendi poteſtatem magnitudine, & arbitrantur exiguum omne, quidquid ſermone poteſt terminari. Benignius tamen nobiſcum egit parens natura, quando vultum pectoris Oratorem eſſe voluit, & in verborum deliquio ipſum eloquens fieri ſilentium. Unde videre veſtrum hic audire ſit, & mei magnitudinem gaudii de veſtra valetudine, ſi cognoſcere deſideratis, per geminas animi feneſtras, oculos & frontem feliciores *Momi* Cor inſpicite. Quid enim vero amicus in ſalvo amici adventu omnem prompſerit lætitiam? Vos dulciſſimum amicitiæ nomen Amore in me veſtro ſupergreſsi, prope ad ætatis meæ iniuriam, velut filii parentem diligitis. Ut

vel

vel inde colligere liceat, velociorem amoris curſum eſſe quam ætatis; & alios vitæ alios virtutis annos computari. Utinam vero quod veſtrum pleriſque in votis eſt. hoc in felici eventu videamus! Utinam (parcite ambitioſius dicenti) æmula *Iovis* felicitate, *de meo cerebro velut totidem armatæ Pallades in Orbis decus prodeatis & Ornamentum*. Sed labore hic opus & obſtetrice induſtria, ut mihi laudis vectigal non pereat, vobis deſiderium.

Aderunt boni Superi ſine dubio, aderit is qui triumphat omnia Jesus, vt abiecto triſtitiæ & inertiæ ſepulchro in omnis diligentiæ vitam conatus erexerimus: & pia modo non defuerit voluntas; ab hac ſudoris nocte, à prudentiæ aurora, in perennem lætitiæ & ſolatii proficiemus meridiem.

Quaestio II.

Quomodo conſtruitur Oratio Reſponſoria ad Gratulatoriam?

Primo, Explicet lætitiam Reſponſurus, quam ex Gratulantis adfectu percepit, collaudetq; eius in ſe ſtudium. *Secundo*, Extenuet modeſte ſuas laudes: & ſi dignita- Reſponſ. ad præc.

tem

tem conſequutus ſit, dicat ſe alteri potius aptiori & digniori eam optaſſe, cui ipſe tum ob amplitudinem tum ob oneris magnitudinem non ſufficiat. *Tertio,* Gratias agat pro adfectu & ſua ſtudia gratulantibus offerat.

P R A X I S.

Praxis Reſponſoria,

Reſponſoria ad gratulationes multorum.

Et non ingens mihi lætitiæ cumulus ad Orbis commune gaudium acceſſerit ? quando temporis & Scenæ ſtudioſos in pulcherrimum amoris certamen deſcendiſse video N. Ecce amoris ferię ſunt & mutuæ gratulationis ſolemnia : & in occaſionem & humanitatis legem peccatum putaviſsetis, niſi tot torrentibus, favoris in me veſtri & adfectus ſtudia, non ornate minus, quam alter altero copioſius effundere contenderetis. O placidam litem quia concordiæ ! ò dulce bellum, quia pacis ! Et quidni ſinguli Victores amicum animum meum, tot jam beneficiis victum, tot jam nominibus veſtrum, rurſus & iterum uniuerſi in prædam & triumphum accipitis. Accipite, poſſidete, triumphatę, ſed veſtri prius vi-

victorem, poſſeſſorem, triumphatorem. Certe fortunam meam venerari debeo, certe virtutem veſtram agnoſcere, qua jam effectum video, ut magis in ſingulorum animis & cordibus, quam in hoc doctrinæ pulpito me conſediſſe intelligam: magis adfectibus provehi veſtris; quam meis paſſibus. Sicut animorum Principi ſceptra porrexiſtis & in tanta cordium claſſe ad clavem ſedeo. Agnoſco, generoſa pubes, agnoſco nobiles animos, & beneficiorum licet adhuc tenuium, non ſteriles ſinus, de quibus nobilem fructum & regiam meſſem, amorem & gratitudinem ecce maturè colligo.

Pendebis revera ante pectoris horreum pretioſus laboris mei manipulus: pendebis æternum memoriæ monile: & ſiquidem te mihi gemmam imprimis, æterno tui teſtimonio cor meum conſignabis. *Dixi.*

Praxis Altera.

Reſponſoria ad Gratulatoriam Dignitatis.

Praxis altera. Reſponſoria.

Ab amici honore in æmulationem non accendi hæc demum veriſsima amicitiæ teſſera eſt, & am-

ambitione magnarum mentium furia ſecuros vivere, non homines oſtendit, ſed Heroes N. Optaſſem ego hoc honore mactatus, ita me veritas, ut Sereniſſimi noſtri &c. & omnium veſtrum favor, in alterius potius humeros hanc didignitatem devolviſſet: qui & conſilio & manu melius omnium exſpectationi reſpondiſſet & votis. Sed quia Fatorum voluntas me hac felicitate damnavit, mei erit laboris negotium accurare ut Sereniſſimum & vos beneficii non pœniteat. Illud tamen animum erigit & non exiguam lætitiæ materiem ſufficit, quod, de vobis bene merendi campum nactus, obſequia & ſtudia in veſtri commodum convertere poſſim, & in honore publico, publicus omnium vivere ſervus. Quod ubi pro virili enitar; gratia & amor veſter, ſic credo, mihi nunquam defuerit. *Dixi.*

SENTENTIAE

Pro Gratulatione dignitatis.

Honor fugientes ſequitur, ſequentes fugit. P. Syrus.

Virtutis umbra honor etiam invitos comitatur. Seneca.

Gloria Mater annorum. Biou.

Ipſe

Africãs. Ipſe honos laborem leviorem facit.

Bias. Magiſtratus virum oſtendit.

Valer. Max. Virtutis uberrimum eſt alimentum honos.

Ariſt. Virtuti laus debetur.

Tacitus. Gloria Virtutis pediſſequa eſt.

Cedren. Ab hominibus iis honor debetur, quos honore Deus dignatus eſt.

Ariſt. Solis bonis honor debetur.

Gregor. Honor malis exhibitus in eorum commutatur ruinam.

Auguſt. Honorem non debet ſequi Virtus ſed ipſe Virtutem.

Gregor. Dejicitur cum elevatur, qui honoribus proficit & moribus cadit.

Ariſt. Qua in civitate non magnus honos virtuti tribuitur, in ea optimus civitatis ſtatus, ſtabilis & firmus eſſe non poteſt.

Xenophon. Nulla voluptas humana ad divinam accedit propius, quam ea delectatio quæ ex honoribus percipitur.

Ariſt. Melius eſt civitatem regi à viro optimo, quàm à lege optima.

Cicero. Magiſtratus eſt lex loquens.

Thucydid. Magiſtratus eſt medicus civitatis.

Dion. Præfectum rebus publicis ſtantem mori oportet.

Stobæus. Velut thus non hominibus ſed Diis competit, ita laus non indignis ſed bonis tribuenda.

Auguſt. Magnæ virtutis eſt cum felicitate luctari.

Vita brevis eſt, gloria curſus ſempiternus eſt. Cicero.

Fax mentis honeſtæ gloria. Silius.

Eximiam virtutem ſponte ſequitur ſuum decus. Plutar.

Glorioſis magis placent præconia, quam tributa. Caſſiodor.

Quid eſt dignitas in indigno? ornamentum in luto. Saresb.

Quidam honores fugiunt, ut honoribus obvient, ſæpe enim gloria ut acquiratur contemnitur, & munus ut obtineatur relinquitur. Hugo.

Magni animi fiunt magnis honoribus. Livius.

Pecunia ex quo in honore eſſe cœpit, verus rerum honor cecidit. Seneca.

Nullus in fortium Regum pectoribus aculeus, laudis & gloriæ cupiditate acrior eſt. Guicciard.

Homicidii genus eſt famam hominis impetere. Idem.

Fama unicus ſapientum theſaurus eſt puriſſima vitæ gemma. Lipſius.

Nec flamma ſine fumo, nec ſine calumnia fama ſolet ſurgere. Idem.

Sola dulcedo gloriæ non ſeneſcit. Thucydid.

Sat ero dives ſi bonam famam mihi ſervaſſem. Plaut.

Fructus honos oneris, fructus honoris onus.

Digitized by Google

Alia pro Gratulatione Victoria.

Reiſnerus. Omnis victoria fructus in eo conſiſtit, ſi ea bene & recte utaris.

Plutarc. Recte Victoria uti clarius eſt, quam vivere.

Cicer. Victoria ſemper eſt inſolens.

Agath. Non ita armis quam pietate paratur victoria.

Reiſnerus. Victoriam ſemel partam prudens conſervabit Princeps, ſi ſecuritatem frequentiſſimum calamitatis initium vitaverit.

Florus. Vera eſt victoria quæ ſalva fide & integra dignitate paratur.

Si vis vincere, clementer age.

Fl. Vopiſcus. Plato. Vincere ſeipſum omnium Victoriarum prima eſt & optima.

Gorgias. Liberales & humanos eſſe erga inferiores præclarum eſt Ducibus viaticum ad victorias, ad triumphos.

Tacit. Ratio & conſilium ſunt propriæ Ducis artes.

Idem. Quemadmodum egregium eſt hoſtem dejicere, ita non minus laudabile infelicium miſereri.

Paulus Iovius. Solet Deus his, qui juſta & neceſſaria arma induunt & belli cauſſa præſtant, certam vincendi occaſionem proponere.

EXEMPLA

Et alia Supellex pro Gratulatione Dignitatis.

Templũ Honoris. *Apud Romanos Templum Honoris penes templum Virtutis erat*, nec potuit templum Honoris intrari, quin prius virtutis penetraretur. *Alex ab Alex.*

Statua Honoris. In civitate *Peloponei* fuit *Templum Honoris*, in quo *Statua ejuſdem præferebat manu ſiniſtra orbem, ex ſapphiro plenum coronis regiis, ſceptris, clavis, & aliis dignitatum inſignibus: dextera verò ſtatuam Virtutis Chryſtallinam geſtabat, aureo torque colligatam; à quo hæ literæ auro fuſæ dependebant:* TIBI VNI ET SOLI: *(ſupple, militat honor.)* *Ægeſippus.*

Princeps & ſubditi. *Timon Philoſophus* interrogatus, quid intereſſet inter Principem & Populum, reſpondit: *Quod inter unum & omnia*; Omnes enim ſubditi Principem unũ ſpectant, unus autem Princeps omnibus mores & leges præſcribit. *Friſon.*

Arcadii. *Arcadii in Regum thronis poſuere fortunam auream, quæ dextrâ diadema regium cum Sole, ſiniſtra ſphæram Orbis cum lilio tenebat.* Significare volebant eum qui in dignitate eſſet, debere ut Solem *Cardanus.*

lucere,

lucere, ut aurum Rempubl. ditare; ut lilium bonis moribus bonos odores ſpargere.

Plutarc. Cum *Pyrrhum* ob præclara geſta milites *Aquilam* vocarent: *per vos*, inquit, *Aquila ſum qui veſtris armis velut pennis ſublevor.* Pyrrhus Aquila.

Stobęus. *Ariſtoteles* præcipuam dicebat eſſe dignitatem non fungi honoribus; ſed ab aliis honore dignum judicari. Ariſt. de dignit.

Panorm. *Alphonſus Arragonum Rex* dicebat, *hos qui aliis præſunt, tanto privatis hominibus meliores eſſe debere; quanto honoribus alios præcellerent.* Alphonſus.

Idem. Idem Rex dicere ſolebat: *Bonus eſt Princeps qui ſubditos ſuos habet in capite: melior, qui in corde; peſſimus qui in ventre.*

Epitom. Epiſcopis ſuis quædam nationes ingreſſum gratulantes, ex aureis literis componebant & offerebant illas duas voces: *Bonus Paſtor.* Aliis flores aureos: *Ambroſio ſuo Mediolanenſes* Apiculam & ſtellam auream. Epiſcopis oblatum quid?

Genebr. Cum Regi cuidam recens coronato *Angliæ cives* gratularentur, offerebant ei: *Primo, Aureum lilium & gladium* cum lemmate: *Et pace & cæde Tui. Secundo*, offerebant *lances aureas*, cum lemmate: *Tu unus, plus omnibus vales. Tertio, Claves aureas* cum lemmate: Cives gratulantes Regi.

Tecum & intrare & exire & manere parati. *Quarto*, offerebant ei *filios ſuos & pueros* acclamando: *Et patrum & filiorum & Nepotum Rex eſto*. *Quinto*, faciebant *Sertum ex tot floſculis quot urbes erant in Anglia & coronantes Regem clamabant: Regno coronaris, Vive!*

Carolus V. *Carolus V.* cùm ad aliquam veniret civitatem de triplici ſi quærebat quale eſſet, hoc eſt, qualis eſſet *Parochus*, *Præceptor*, *Prætor*. Putabat enim omnia ſalva eſſe, ſi hi qui eminerent, ſancti & boni eſſent. Nam *mobile ſemper mutatur cum Principe vulgus*. *Annales Franc.*

Ægyptii apud eoſdem. *AEgyptii* inter gratulandum porrigebant Principi *ſceptrum*, quod in imo habuit caput *Hippopotami*, quod Animal ferum eſt & immite; in ſummo autem *Ciconiæ* caput avis benigniſſimæ; ut innuerent Principem debere eſſe ferum malis, benignum bonis. *Pierius.*

Mos eligendi Principem. Apud *AEgyptios* eoſdem hic mos fuit antiquitus Principem eligendi, eique honorem gratulandi. In aperto campo, ubi coronandus erat Princeps, quærebatur *Sabellicus.*

Pius. ex eo, *Eſſetne pius?* Et ille tunc manus in Cœlum tendebat. *Secundo*, quærebatur, *Eſſetne juſtus?* & Juſtus. tunc ille frameam eductam cervici propriæ applicabat. *Tertio*, quæ-

quærebatur : *Eſſetne liberalis?* Et tunc ille aurum argentumque in vulgus ſpargebat. *Quarto, Eſſetne laborioſus?* Et tunc ſtivam à ruſtico oblatam ad aulam inſtar arantis deferebat. Ad aulam verò appropinquanti occurrebant *Iuvenes cum ornamentis & inſignibus regiis.* Poſt ingreſſum autem illius in aulam prodibant *centum juvenes cum cultris argenteis, & proſpectante Rege è palatio in cultros irruebant dicendo* : MORIMUR VT VIVAS. Libera-lis. Labo-rioſus. Centum juvenes.

De *Agathocle*, qui ex figulo Rex erat factus, refertur, quod ſingulis annis ſuis Senatoribus gratulantibus ſibi, ollulas à ſe factas diſtribuerit, in quibus hæc inſcriptio fuit : *Vilis labor honor Regum.* Agato-cles.

Ericius. Apud *Indos* veteres pridie coronationis, juventus in campum effuſa expeditis jaculis nummum in ſublime projectum ita configebat ut tota die non decideret : Poſtridie verò totum numiſma confoſſum, gratulabunda offerebat Regi, dicendo ; *Forma Rempubl. ſicut pecuniam.* Porrò Regum Indiæ munus erat, monetam cudere, in qua hæc inſcriptio fuit: *Regis opus, Regis munus.* Indi.

Sydo-nius Apud *Græcos* olim mos fuit, ut Princeps electus, adhuc ante coro- Mos Græco-rum.

ronationem per Provincias & Urbes imaginem ſuam mitteret; quam cum ſumma reverentia ſuſcipientes ubique exponebant, & dulci cantu atque acclamationibus adgratulabantur dicendo: *Vivat Rex!*

Macedones. *Macedones ultimo Regi ſuo Perſeo gratulantes auream fortunæ ſtatuam obtulerunt, dicendo: Dent ſuperi vitam, nos fortunam.* Politianus in Miſcellan.

Bactriani. *Bactriani* anniverſarium Regi ſuo gratulantes natalem, *Cupreſſum mortalitatis ſignum ſuccendebant: Cedros vero & Myrtos immortalitatis Symbola radiis ſolaribus exponebant, clamando: Pluant vitales Regibus ignes.* Epit.

Alphonſus. *Alphonſo Regi Caſtellæ* cum gratulabundus Populus acclamaret juxta morem, *Vivat Rex.* Ipſe ad vices ſingulas reſpondebat, *Vivat Lex, Vivat Grex!* Vivit Lex per attentam ſedulitatem, vivit Grex per providentiam Regis. Badě in Symb.

Regis Boh. Symbolum. *Vladislaus Vngariæ & Bohemiæ Rex* in Symbolo habuit *Obeliſcum*, in cujus faſtigio corona aurea erat poſita ad quam homo alatus enitebatur: Lemma. *Vel ſic enitar.* Tipotius.

Eduardi Symbolum. *Eduardus Marchio* habuit in Symbolo laurum juxta amnem profluentem: deſuper vero in nubibus ſolem: à cujus radiis

lau-

laurus urebatur ; cum lemmate : *Non aliter.* Significatur neminem poſſe Laurum mereri, niſi virtute Solis illuſtris ſit, & æſtum fatigationis ſuſtineat.

Rodig. lib. 5. *AEgyptii* hominem in Magiſtratu collocatum ſic exprimebant. *Senem in cujus dextra Sol, in ſiniſtra Horologium.* Hinc *Cælius Rodig* : inquit, *Eſto horologium, ad quod ſe tota vita dirigat, eſto Sol exemplo & moribus prælucens.* Ægyptii Senatoris figura.

Roſinus. *Romani ante Magiſtratum faces ardentes præferebant*, ut innuerent, Magiſtratum virtute debere prælucere. Romani.

Tipoc. *Iohannes Rex primus Angliæ* ut virtutem exprimeret, qua omnibus prçluxit, *Montem AEtnam pinxit eructantem flammas*; cum lemmate : PRAELVCEMUS. Iohãnes Rex Angl.

Binet. *Alphonſus Rex Arragonum* in Symbolo habuit lumen ardens, cum lemmate : *Aliis ſervio, mihi conſumor*, Alphonſus.

Annales Franc. *Ludovicus* XI. *Rex Galliæ* habuit in Symbolo *Pellicanum* revocantem ad vitam ſanguine proprio pullos emortuos; Lemma : *Sanguis meus eſtis, vivite.* Rex Ludovicus XI.

Platina. *Ambroſius Pigaphèta* in coronatione *Vrbani* V. canem inſtruxit, qui occurreret Pontifici, & ſe pedibus ejus ſupponens ululatum Vrbanus V. Pont.

ederet per ſyllabam *V* vel *ur*; Tunc dixit *Pigapheta*, *Vive Pontifex, te Pontifice canes in oves convertentur*; *tuumque nomen ſi non exprimendo, certe inchoando celebrare conabuntur.*

Honorius. *Ad Honorii Cæſaris Inauguratio nem in Cœlis melodia audita eſt, viſaque ſtella motu quodam veluti ſaltu commoveri.* *Claudianus.*

E X E M P L A.

Et Alia Supellex pro Gratulatione Victoriæ.

Epaminondas. *Epaminondas* conſpecto ingenti exercitu, qui Duce carebat bono, *O quam magna*, inquit, *bellua, ſed ſine capite!* *Stobaus.*

Pauſanias. *Pauſanias* quærenti cuidam, quo modo de Thracibus victoria comparari poſſet: *Si*, inquit, *qui vir optimus eſt in belli Ducem eligatur.* *Plutarc.*

Ageſilaus. *Ageſilaus* quæſitus quid Ducem belli præcipue exornaret, reſpondit; *Adverſus hoſtes audacia & in oblata opportunitate ratio & conſilium.* *Stob.*

Numantini. *Numantini à Scipione* in fugam verſi cum caſtigarentur à ſuis quod toties victos fugiſſent; reſpondit quidam: *Pecus equidem nunc etiam idem eſt, ſed mutatus eſt Paſtor.* Innuens æque fortem *Briſſonius.*

nunc

nunc eſſe exercitum, ſed Ducem debilem.

Panorm. lib. 2. *Alphonſus Arragoniæ Rex non tam quod hoſtes vinceret, gloriari ſolebat, quàm quod didiciſſet victis conſulere. Illud enim fortunæ munus eſſe, hoc verò ſemper ſuum.* Alphonſus.

Plutarc. *Iulius Cæſar à Pompejo* acie quadam victus, cum victor hoſtes non proſequeretur: *Hodie*, inquit, *penes hoſtes erat Victoria, ſed non habent Ducem, qui Victoria ſciat uti.* Iulius Cæſar.

Æneas Sylvius. *Fridericus Imperator* debellatis in Hungaria hoſtibus, dixit ad ſuos: *Magnum opus actum eſt, milites, nunc autem majus reſtat, ut ſcilicet vincamus noſmetipſos, atque avaritiæ & ulciſcendi cupiditati frenos imponamus.* Fridericus.

Curt. *Alexander ſuadenti Parmenioni ut noctu Darium invaderet*, reſpondit: *Malo me fortunæ pœniteat, quam Victoriæ pudeat. Et nolo victoriam furari.* Alexander.

Phil. Camer. *I. Cæſar devictis hoſtibus hoc ſibi ſcripſit encomium.* VENI VIDI, VICI. Et *Carolus Imperator* dixit, VENI, VIDI, VICIT AUTEM CHRISTUS. Cæſar. Carolus.

Fulgoſ. lib. 1. *Timolion Corinthius cum in Templo Delphico Apollinem de victoria conſuleret, Corona quæ inter donaria pendebat, in caput illius tam apte incidit, ac ſi manu imponeretur,* quod omen Victoriæ fuit. Timol.

Cæſar. *I. Cæſar cum in Africam exſcendens corruiſſet, omen in melius vertens exclamavit: Teneo Te Africa.* Sabell. lib. 9.

Alex. Magn. *Alexander Magnus cum obſideret Tyrum, videbatur ſibi videre Herculem à Tyriis maxime cultum, qui ſibi è muro manum porrigebat. Vnde omen victoriæ cepit & vicit.* Idem.

Id. Primo bello adverſus *Marium Sylla* vidit à *Pallade* ſibi fulgur dari, monerique ut eo telo hoſtes peteret: *Marium* igitur igne & ferro patria expulit. Idem deinde contra Marii filium pugnaturus, vidit *Marium patrem monere filium* ne poſtridie cum *Sylla* confligeret, eo quod illa dies ſibi infauſta fuiſſet. Fulgoſ.

Iudas Macabæus. *Iudas Macabæus* antequam confligeret cum *Nicanore Regis Syriæ Duce* vidit in ſomniis *Oniam* pro ſe orare, & quod *Ieremias Propheta* gladium ſibi aureum contra hoſtes porrigeret. Idem.

Celtiberi. Apud *Celtiberos aqua Scyphus* an Ducem belli portabatur, & vocabatur *poculum fortunæ*. Si ergo aliquid aquę caſu effunderetur, pro malo omine id fuit interpretatum; quod ſi ex inadvertentia ſcyphus è manu decidiſſet, deſperabant omnino & ſe hoſtibus ultro ſubjiciebant. Theophraſtus.

Mi-

Pater-culus. *Mithridates Rex Ponti* devictus *à Pompeio* ſic ſe ſolabatur : *Omnis mihi etiam adverſa fortuna, cujus author Pompejus eſt, tolerabilis eſt : nec enim turpe eſt ab eo vinci, quem vincere eſſet nefas : neque inhoneſtum ei ſe ſubmittere, quem fortuna ſupra omnes extulit.* Mithridates. Rex.

Camerar. l. 5. *Carolus* V. *Rex Hiſpaniæ* occupavit caſtra Ducis Brunſvicenſis , & miles ejus ſtatim etiam caſtra diripuit : Cecidit Dux ad pedes Regis ſupplex, ut ſatis haberet, accepiſſe caſtra & viciſſe ; vitam relinqueret militibus & aliam ſupellectilem, reſpondit *Carolus, cujus caſtra ejus raſtra.* Hoc eſt , qui caſtra accepit , omnia poteſt radere & accipere. Carolus V. Rex.

Aventinus lib. 5. Ann. *Alphonſus Rex Caſtellæ* dicebat : *Probos milites gemina manus armat , fortis & juſta : fœdifragos terna exarmat, perfida, pia , ſtrenua.* Alphonſus.

Marli. *Cabrias Dux Athenienſium* dicere ſolebat : *Se malle exercitum Cervorum Duce Leone, quam exercitum Leonum Duce Cervo.* Cabrias.

Fulgoſ. *Ludovicus Burgund. Rex* contra Cæſarem bellum movit : ſed captus ab eodem juravit ſe amplius illi bellum non illaturum. At liberatus denuo cum majori exercitu venit, ſed iterũ victus omnia perdidit. inſuper oculi illi eruti Ludovicus Rex.

ſunt.

ſunt; & in fronte ab aure ad aurem hæ literæ ferro impreſſæ: *Hunc ſervavit Clementia, perdidit perfidia.*

Cimbri. *Apud Cimbros* contra perfidos quatuor cohortes educebantur: *prima erat Puerorum, ſecunda Iuvenum, tertia Virorum, quarta Senum.* Sed primæ tres tantum ſpectabant prælium. Quarta autem cohors pugnabat. *Putabant enim debiles vires ſufficere ad hoc ut perfidi vincerentur.* Nam perfidia deſeritur à Deo & ideo enervis eſt. *Politia. l. lib. 5.*

Philippi Magnetica dextera. *Normantici Galliæ urbem* obſederant, & jam occupaverant armamentarium. Inaudivit hoc *Rex Philippus* & ad turbatos cives ſcripſit: *ne timueritis, mox aderit vobis dextera magnetica*; Venit & caſtra metatus, ſupra caſtra magnetem in monte poſuit: & ecce gladius cujuſdam Normantici per aera ad Magnetem volat: quod videntes adverſarii conturbati, ſe ſuaque omnia *Philippo* ſubdiderunt. Retulit tunc Philippus tale Elogium: *Philippus Rex utitur in bello dextera magnetica, in pace aurea*: (erat quippe liberalis.) *Patricius in Ethic.*

Sceptrum. *Cheronenſes* habuerunt aureum ſceptrum inſtar haſtæ *à Iove* donatum *Pelopi*, quod hanc prærogativam *Pauſanias in Bœoticis.*

vam habuit, ut quoties exercitus tumultuaretur, Rex ſolo ſceptri attactu tumultum ſedaret, ſi victa pars fureret & diſcordaret, elevatione ſceptri concordiam faciebat; cum defecit pecunia, dona ſibi oblata cujuſcunque materiæ tactu ſceptri in aurum mutabat.

SERE-

SERENISSIMO

DOMINO

FRIDERICO

VVILHELMO,

Sacri Romani Imperij Archicamerario, Marchioni Brandemburgico, Magdeburgi, Boruſſiæ, Juliæ, &c. Duci, &c.

Pruſſiam ſuam ingredienti,

PANEGIRIS GRATVLATORIA, Oblata *Anno* 1655.

INGREDERE

Inclyta Germaniæ Principum Gemma

SERENISSIME

FRIDERICE VVILHELME: per altas exultantis populi voces, plauſus, vota, panegyres;

IN-

INGREEERE.
Oculis TE ferre liceat ;
quem hactenus Corde ferimus ;
Crede ſine fuco loquenti.
Quocunque venies ; TE præve-
niſſe invenies.
Velocior Amoris, & Famæ curſus
eſt, quam corporis.
Reperies, TE pectorum omnium
Inquilinum, quando conſpicien-
dum Hoſpitem concedes:
Hæc BONORUM PRINCIPUM
Immenſitas eſt:
Ubique! eſſe.
Non venire ad ſuos ; ſed apparere.
Provinciarum intervalla tenere;
non contineri.
Nec aeris circumfuſi ambitu
ſuam præſentiam metiri:
ſed
animis ſubjectorum.
Fuerit felix
Ille Regum Phœnix,
qui ſingulari commedationis epi-
phonemate gloriari auſus fuit:
Se in ſubditorum gremiis ſecure
dormire poſſe :
Quid enim verò eſt Somnus ?
gelidę niſi mortis imago ?
Quid ſunt fidorum Civium gre-
mia ? niſi amica benevolentiæ
Cæmiteria ?
Majus TIBI, Amor TUI con-
cinnavit encomium :

In

In Tuorum pectoribus, vigilas
perpetuò, pro quibus vigilas.
Et eorum vita jugiter vivis,
quorum
PUBLICA,
Vt viuere poſſint
Anima, Cor, Tutelare Numen es.
Hoc eſt verè *ELECTOREM* *eſſe:*
eligere
cordium imperatorem fieri:
& Throni loco,
Animos Civium potiùs,
quam aurum vel ebur
inſcendere,
Hoc eſt BRANDENBVRGI-
CVM *eſſe*;
Sceptro Amoris eminere:
&
Principem omnium, reſidere in
omnibus.

INGREDERE

Aureum BRANDENBURGICAE
domus ornamentum,
Proſapiæ Sereniſſimę Culmen.
A TVI Nominis auro, pręcioſi
fieri poſſumus:
A TVA luce, exornari
optamus.
Pacifici vivimus ſub TUAE CEL-
SITUDINIS Palladio:
In TUO SERENO etiam
apricari lubet.
Non de Principum illorum grege
es,

es, qui ortu ſuo ecclypſim faciunt exiguis ſtellis.
Tenebras quoque accendis adventu TUO.
& more Magni ſideris
quicquid contingis,
inauras.

INGREDERE

Pruſſiæ noſtræ Illuſtriſſimum
CAPUT & CORONA.
prona ecce TIBI membra ſternimus: per acclines omnium
procede ſublimis cervices.
A TE pro TE ſapere volumus,
TECUM pro TE velle.
Facundus orator; Tui Amor;
pectoribus noſtris TE perſuaſit:
Alia non indiges panegyri.
Epiſtolæ Tuæ commendatitiæ
vivimus.
Animi noſtri obſequium TVVM
cerei, Non aliò quam TVÆ
Voluntatis Sigillo, gaudent obſignari.

INGREDERE

lætitiæ provincialis, Ampliſſime
Fundator.
Si delectat gratulantium læta periphraſis?
obtutus noſtros intuere.
Specula ſumus,
quæ

quæ nullam novimus referre imaginem niſi TUAM.
Artifice nimirum gratitudinis Euripo TE TIBI refundimus.
Arcus & Coloſſos non deſidera.
quot numeras circumfuſæ multitudinis ingenia
tot Triumphales ſtatuas,
tot adventus Tuus
erigit Elogia.

INGREDERE

Virtutum Nobile Palatium
TE à TE,
non à Satellitio quod foris eſt
æſtimamus:
Non in TE fortunam ſed TE in fortuna veneramur.
Magiſtra Fortunæ Virtus agmen ducit.
& meritum honoris tributum indicit.
Adeſt à latere Tuo, nequaquam ſeparabilis Achates,
JUSTITIA.
Mens DEI, Harmonia Reipublicæ,
Regnorum omnium urbiumque ſuſtentatrix.
Adeſt Æquitatis ſoror Clementia,
Princeps PRINCIPUM gloria.
Adeſt comis ſeveritas cum Humanitate.
rarum hodie apud Magnates conjugium.

Adeſt

Adeſt Magnanimitas & in utramque formam ambidextra Fortitudo.
Adeſt reliqua, ſupra numerum & cenſum Honeſti familia.
Nam qui uni Virtuti fores aperuit omnibus domicilium elocavit.
Ita ſociale ſingularum cum ſingulis vinculum eſt,
Omnes habet, qui unam.
Tali tantoque ſtipatus exercitu quando ades non potes non adeſſe amabiliſſimus
SERENISSIME HOSPES.
Aliàs
perennis Animorum Noſtrorum Incola.
AVE. FAVE.

CAPUT XI.

De Oratione Gratiarum Actoria.

Gratias agimus pro beneficiis vel publicis ut Regi & Reipubl. vel privatis, ut Patronis, Amicis, Benefactoribus, &c. Utrobique idem artificium ſervandum.

QVAE.

QUÆSTIO I.

Quomodo conſtruitur Oratio Gratiarum Actoria.

Primo, Mentio fit accepti beneficii. *Secundo*, Exaggeretur hoc beneficium à circumſtantiis perſonæ dantis & accipientis, loci, temporis, modi & aliis: ita ut extenuetur dignitas accipientis; amplificetur autem gratia dantis; dicendo ſufficientes gratias agi non poſſe, optando vocem & eloquentiam multiplicem. *Tertio*, Fiat gratiarum actio humilis & ſincera, item promiſſio gratitudinis & curæ, ut illud munus ad honorem dantis vel publicum bonum cedat. *Quarto*, Subjungatur petitio, ut in gratia ſervetur.

PRAXIS.

Gratiarum Actoria pro Dignitate collata.

Gratiarum Actoria.

Si mihi centum Linguas, ex veteri Poetarum voto, hodie natura donaviſſet; aut ſi jucundiori Metamorphoſi totus mens, totus lingua fierem, nondum ego beneficii magnitudinem; quo me ampliſſime cumulaviſti, *Regum Sereniſſime*, vel

vel eloqui poſſem, vel complecti: Nam & me unum è tam nobili Illuſtrium virorum collegio, electum eſſe, in quem regium animum tuum beneficentia gravem deponeres; & ſupra vota mea imo & ultra merita hoc inſigniri honore, quantum amoris & regiæ gratiæ argumentum? A teneris quidem ad hoc paternis præceptis imbutus vixi, ut tibi ſervire & ad tuos nutus obſequiis promptiſſime currere, ſupremam judicaverim fortunam: nec vivere jucundum foret, niſi Tibi viverem: ſed quanti apud eum ſtudia tua ponderis eſſe convenit, cui vitam debeas, & omnia quæ cum vita mortales acceperunt; Quamquam & hæc ſi tuleris, & forte tua minus & majeſtate tua inferius obſequium obtuliſti. Habetis hoc, habetis, *Sereniſſimi Terra Soles*, jam experientia diſco, cum illo Planetarum Rege commune, ut quidquid à nobis, velut inferioribus Regni elementis, ſtudiorum accipitis, uberiori fœnore refundatis; nos umbras adſpicitis, ut illuſtretis: noſtra obſequia exigitis, ut benefaciendi campum nacti eam quam Majeſtas impoſuit neceſſitatem decurratis ſingulis prodeſſe. Quid verò huic animi regii in me propenſioni poſſumus, niſi

humi-

humilibus verbis humiles gratias reddere: niſi forte mea meorumque ſtudia, ſicut in dignitatis meritum, ita in meriti ſtipendium ſuſcipis. Certe ſi dati beneficii qualiſcunque ſolutio eſt, accepti perennis confeſſio: non ingratos nos morituros ſanctiſſime pollicemur. Permittet enim benignitatis tuæ facilitas, nos vel nubium mutuam gratitudinem æmulari, quæ eodem, quod à Sole acceperunt lumine; plures in ſe Solis imagines depingunt, ut à quo ſplendeant Orbi demonſtrent: & nos amorem regium, quo nunc inſigniti vivimus, late per Orbem & Orbis famam portabimus: dicemuſque natis, narrabimus poſteris, ut conſequentium ſeculorum memoria ſciat, cujus ſtellæ ſimus, cui Soli lucem debeamus. *Dixi.*

SENTENTIAE.

Hic cumprimis Seneca de beneficiis, legendus; nam in hac materia unus Seneca pro multis valet.

Sine gratitudine nec thus nec myrrha Deo placet. Triſmeg.

Beneficia ſunt voluntatis compedes & aurea catena quibus animus ligatur & trahitur. Prov. Com. Latin.

Qui in gravi periculo ſuccurrit, vel magno aliquo beneficio alium Cicero.

afficit,

afficit, Dei vice fungitur: & ei cui prodeſt, Deus eſt.

Seneca. *Iuſta cauſſa eſt lætitiæ lætum amicum videre, juſtior feciſſe.*

Referre non poteſt gratiam niſi qui meminit, & qui meminit jam refert.

Statim gratus eſt, qui ſe onerat, id eſt qui promittit gratitudinem.

Eodem momento quo obligatus es, ſi vis cum quolibet paria feciſti; quoniam libenter qui beneficium accepit, reddidit.

Non neceſſitatibus tantum noſtris proviſum eſt, ſed uſque in delitias amamur (nempe à Deo.)

Mundus eſt domicilium hominis, cœlum autem tectum, aliter die aliter nocte ſplendens.

Beneficium aſpere datum lapidoſus panis eſt.

Ingentia beneficia ſæpe tarditas corrumpit.

Bis dat, qui cito dat.

Illud beneficium jucundum, victurumque in animo ſcias, quod obviam venit.

Tempore quædam magna fiunt, non ſumma.

Ingens beneficium eſt unus in fame panis.

Theophraſt. *Gratia ſine pœnitentia eſſe debet.*

Innocēt. Pontif. Vulg. *Mus in pera, ſerpens in gremio, ignis in ſinu, male rependunt gratiam hoſpitibus.*

S *Gratia*

Gratia tarda ingrata eſt gratia. Sent.

Si quid benefacias levior pluma eſt gratia. Plaut.

Poſt munera cito conſeneſcit gratia. Feſtus.

Immortales ſunt gratiarum horti. Ariſt.

Beneficium da cæcus, accipe videns. Prover. Lat.

Demus beneficia, non fœneremur.

Dignus eſt decipi, qui de reddendo cogitabat, cum daret.

Magnanimi & boni proprium eſt non fructum beneficii ſequi ſed ipſa beneficia.

Multò gratius venit quod facili quam quod plena manu datur.

Quod voles gratum eſſe, rarum effice.

Nemo libenter debet quod non accepit ſed expreſſit.

Nulla res carius empta eſt quam quæ precibus empta eſt.

Moleſtum verbum & oneroſum & demiſſo vultu dicendum Rogo,

Exorari in perniciem ſæva bonitas eſt.

Rogantibus peſtifera largiri blandum & affabile odium eſt.

Non committe ut poſſit aliquis quandoque dicere: Hic me amando occidit.

Ante des oportet arbitrium mihi, deinde beneficium.

Non eſt beneficium, debere cui nolis,

EXEM-

E X E M P L A

& Alia Supellex.

Poetæ & antiqui *tres Gratias* finxerunt, cùm ob multas cauſſas, tum ob hanc, ut meminerimus gratiam memoria tenere, ore laudare, obſequis demereri. Pinguntur etiam *junctis manibus*, quia beneficia mutuo redeunt; *Ridentes* quia benefacientium vultus hilares eſſe debent; *Virgines*; quia ſincera & ſancta: *Tres* quia tria genera beneficiorum ſunt; *promerentium, dantium, accipientium & reddentium ſimul.* Gratiæ Tres. Manibus junctis Ridentes Virgines.

Pierius. In manu *Delphici Apollinis tres Gratiæ* inſidebant, quarum *una Lyram, altera tibias, tertia fiſtulas* habebat: Innuebant ſcilicet *Gratias*, ſi veræ ſunt, vocales eſſe, & beneficium acceptum ubique canere. Aut beneficium ſi alio non poſſit, debere ſaltem compenſari celebratione. Gratiæ Vocales.

Idem. *Gratiæ* Symbolum olim *Roſa* fuit. Forte quia ut illa ſcarabæum necat, ita hæc ingratitudinem. Roſa Symbolum Grat.

Ælianus. *Pythagoras* quæſitus quomodo homines poſſent Diis ſimiles vivere, reſpondit; *ſi veritatem amplectantur & omnibus beneficiant*. Pythagoras.

Alexandri Munificent. *Alexander Magnus* cuidam dono dedit Urbem, qui invidiam fugiens, dicebat, id non convenire fortunæ ſuæ, cui *Alexander*: *non quæro quid Te accipere deceat, ſed quid Me dare.* Sen. de Benef. lib. 5.

Anaxilaus. *Anaxilaus* quæſitus *quid in regno eſſet beatiſſimum*, reſpondit: *Non vinci beneficÿs.* Phavor.

Simonides. *Simonides* roganti cuidam, ut ſibi encomium ſcriberet, ſe gratias pro eo relaturum; reſpondit; *duas arcas domi habeo, unam gratiarum, alteram argenti; & cum me premit neceſſitas, gratiarum quidem arcam aperio; ſed inanem reperio; alteram ſolum mihi commodam experior.* Stobæus.

Varro dicebat *qui aquam hauris, fontem corona.* Alluſit ad conſuetudinem Romanorum, qui *in Feſto Fontinalium* ſolebant fontes coronis redimi. Varro. Fontinalia.

Atheniensiũ gratitudo. Non erga homines tantùm ſed erga belluas grati fuerunt *Athenienſes*. Nam decreto ſanxerunt, ut Muli, qui egregie die laborarunt, vinculis ſoluti libere paſcerentur, ad mortem. Rodig.

Ruſſorum Proverbium eſt vulgare: Etiam ſaccarum non bono animo datum in abſinthium vertitur. Prov.

Pomponius. *Pomponius Dux Romanus*, dum Victor rediret, *Pyramidem* illi tri- Epitom.

triplicem exſtruere volebant filii, cumque ille rogaſſet ne facerent; illi *cum tres poſuiſſent Pugnatori, Victori, Triumphatori*, etiam *quartam Contemptori Pomponio* exſtruxerunt.

Ageſilaus Rèx cum *Apellem* ægrotantem viſitaſſet, pulvinar ſurrigere fingens, decumbentis cervici caute aurum ſuppoſuit. non multo poſt Regis diſceſſum, adveniens puer, amoto pulvinari, dum lectulum ſternere, vellet aurum reperiens exclamavit: *Vide nomine* quid in lectulo tuo reperirim; At *Apelles* ſilentium ei imponens dixit; *hoc eſt furtum Regis*: mox intulit Puer; *Quid? benignitate motus voluit tuæ inopiæ ſubvenire, &* furtum *dicis?* tunc *Apelles; Optime dixi, quia Rex hoc munere Cor meum furatus eſt & perpetuo me ſibi addixit* Sciebat enim *Ageſilaus multo præclarius eſſe alios ditare, quam ditari, & nil glorioſius quam beneficium apud bonos viros depoſitum.* Ageſilaus.

Caput XII.

De Orationibus Petitoriis, Commendatoriis & Exhortatoriis.

Quaestio I.

Quomodo conſtruitur Oratio Petitoria?

Primo, Solet fieri communiter acceſſus vel à commendatione liberalitatis ejus à quo petis: vel ab extenuatione petentis: vel ab exaggeratione meritorum præſertim cum pro aliis intercedimus; vel à refutatione eorum quæ in petitione ſuſpecta eſſe poſſunt: vel à deprecatione audaciæ ſeu profeſſione verecundiæ, quod ſine meritis ad petendum accedat, &c. *Secundo*, Exprimitur poſtulatum. *Tertio*, Subjiciuntur rationes, quæ, quod petitur, perſuadent; Hæ autem rationes accipiuntur communiter, vel ex perſona dantis vel petentis, enumerando ſcilicet merita ejus & maiorum: vel etiam ſumuntur à neceſſario, à facili, à glorioſo & reliquis rei petitæ adjunctis. *Quarto*, Promittitur perpetua beneficii memoria, exprimitur ſpes de obtinendo petito con-

concepta, & obſequia offeruntur.

P R A X I S

Petitoria Dignitatis à Rege.

Et Ego ad pedes munificentiæ tuæ cum precibus ſupplex advolvor ut beatior ſurgam; & in hac felici ruina ac Majeſtatis tuæ umbra, fortunæ meæ lucem & faſtigium inveniam. Scio petentium deſideria regiis animis theatrum gloriç ſternere: & injuriam eos infligere Principibus, qui neceſſitate preſſi, ad has publicæ ſalutis Aras, vel ut verius dicam ad hos tutelares Deos accedere erubeſcunt: Siquidem regiæ manus, divini fontes ſunt, quibus latiſſime beneficia in nos & Rempubl. dimanant. Certe ut *Pharus* in æquore laborantibus inter pericula nautis viam oſtendit, qua ſecuritatem inveniant, ita liberalitas Principis, ſinum Principis; in quem vota noſtra velut portum confluant, ut ditiora redeant. Audivimus lamenta Regum, *dies ſibi periiſſe conquerentium, quos cum nulla beneficii linea ſignaviſſent, neque ſe vixiſſe arbitrabantur:* Quia ut Soli lucere, ita Regibus benefacere natura eſt. Et tua in Nos *Seren. R.* ſubditos humanitas

Petitoria dignitatis.

& Majeſtatis tuæ inſignis facilitas, ideò in virtutum Regiarum exercitu altius eminent; ne à conſpectu tuo à magnis aliorum corporibus, minorum neceſſitates præpediantur. Quid mirum igitnr ſi hac Majeſtatis tuæ beneficientia provocatus, cum *N. Dominum* fatis conceſſiſſe accepi, ejus honoris hæres fieri ex nutu & benevolentia *Seren. Maieſt.* ſupplicem? In manu tua *Seren. Rex*, fortunam meam volvis, velis tantum & levaſti: reſpice & ſerenior abeo. Forte mea & Majorum merita aliquis hic exegerit; *ſed petere beneficium veni, non licitari*: *impetrare, non exigere*: Omniaque quæ aut mei aut ergo pro *Reipubl. pro Sereniſſ. Majeſtate tua* fecimus, oblivisci malimus quam producere: parati & vitam ponere ſi Patriæ neceſſitas, ſi voluntas S. M. & Amor juſſerit. Gratiam & favorem Regium peto non debitum: cujus vel uno radio, ſi me nunc beaveris perennes ſervitutis compedes animo meo injeciſti. *Dixi.*

SENTENTIAE.

Pulcher theſaurus collatum beneficium. Menan.

Benefacere homini eſt magnum be- Sidonius.

beneficium apud Deum deponere.

Cicer. Liberale officium ſerere beneficium ut poſſis metere fructum.

Demoſt. Principum dona ſunt auctoramenta ſervitutis.

Plutarc. Ficus non florent & fructus habent dulciſſimos; & quidam benefaciunt, non promittunt.

Martia. Extra fortunam eſt quidquid donatur amicis,
Quas dederis ſolas, ſemper habebis opes.

Iovianus Princeps liberalis amicos ex hoſtibus, ex alienis ſuos, ex infidis fidos faciet.

Idem. Melius beneficiis cuſtoditur Reſpublica quam armis.

P. Mimus. Beneficium digis ubi das, omnes obligas.

Demoſt. Plures honorare eſt multos ad bene merendum provocare.

Cicero. Beneficium & gratia ſunt vincula concordia.

Eurip. Theſaurus pulcher pulchrè collata gloria.

Boetius. Tunc ſolum pretioſa eſt pecunia, quando uſu largiendi deſinit poſſideri.

Pomp. Lat. Beatiſſima dos in Principe Liberalitas & Clementia.

Xenoph. Corpus alimento nutritur, animus nobilis, laude, honore, præmio.

Idem. Multo præclarius eſt beneficiorum quàm trophæorum relinquere memoriam.

Præmia bonorum malorumque bonos maloſque faciunt. *Plinius.*

Liberalitatis aureum ſemen producit auram favoris ex qua prodit meſſis honoris. *Sophocl.*

Nutriunt præmiorum exempla virtutes. *Plinius.*

Pauperibus una educandi ratio, bonus Princeps. *Idem.*

Avaritiæ fuga & liberalitatis gratia Regum gloria eſt, & Regnorum firmamentum. *Ariſt. ad Alexand.*

EXEMPLA

& Aliæ Eruditiones.

Crœſus. *Crœſus* cum divitias jactaret coram Legatis exterorum; *Legatus Ægyptiorum quæſivit, quis theſaurus omnium utiliſſimus eſſet?* Cui Rex: *Liberalitatis*, reſpondit, *theſaurus præcedit aurii gemmarumque theſaurum.* *Plutarc.*

Iacobus II. Arrag. Rex. *Iacobus* II. *Arragoniæ Rex* Cervam alatam pinxit cum cornibus aureis. Inſcriptio: *& auro & celeritate.* Innuebat Principes debere eſſe liberales in dando & celeres in agendo. *Typotius.*

Aurelianus. *Aurelianus Imperator* cum à ſuis quæreret, *quo pacto Imperium bene regi poſſet*, reſpondit quidam: *auro, & ferro*, id eſt, liberalitate ſeu manu liberali & forti. *Zonaras.*

Pto-

Cicer. *Ptolomæus Rex* incredibiliter delectabatur, ſi à ſe ditatos videret, & dicere ſolebat: *Magis eſſe regium ditare quam diteſcere.* Ptolomæus.

Idem. *Alexander M.* diſputans inter Philoſophos, de felicitate rogatus ſententiam dixit: *Nihil beatus eſſe quam donis multos & muneribus ſibi obſtringere.* Gloriabatur itidem ſibi à natura datum eſſe, quod nulli cederet in beneficiis. Alexander M.

Plutarc. *Indorum Rex* quiſpiam occurrens *Alexandro M.* dixit: *Provoco Te non ad pugnam nec ad bellum, ſed ad aliud certaminis genus; Si inferior es à nobis beneficia accipe; ſi ſuperior nobis benefacito:* Ita ab Alexandro M. regnum obtinuit. Rex Indiæ.

Dion. *Auguſtus Imperator* adeptus Imperium *nihil ſe magis gratulari dixit. quàm quod illum gradum conſcendiſſet, ex quo omnibus benefaciendi facultas daretur.* Auguſtus.

Plutarc. *Dionyſius Siculorum Rex* ad filium ingreſſus cum magnam vim cælati argenti in menſa vidiſſet: *Fili,* ait, *non eſt in Te regius animus, qui his omnibus neminem tibi amicum feciſti.* Dionyſius.

Idem. *Cimon Athenienſium Princeps adeò ad dandum promptus fuit, ut & prædia, quæ pluribus in locis habebat, ſine cuſtode habuerit, ne quis ita impediretur qui vellet ſuis* Cimon.

bonis frui. Illum etiam euntem ſemper famuli cum nummis ſequebantur, ut ſi quis ejus ope indigeret, ſtatim haberet quod daret.

Sol. *Epitectus* monet ſicut Sol preces & blandimenta non exſpectat ut oriatur ſed ſponte ſurgit, & ab omnibus ſalutatur; ſic tu nec plauſus exſpecta nec laudes ut benefacias, ſed ſponte benefac & pariter ut Sol omnibus eris gratus. Stob. ſer.

Theodoſius. *Theodoſii Imperatoris* tam certa fuerunt beneficia, ut tum accepta viderentur cum ſponderet. Pacat. in Paneg.

Maximilianus. *Maximilianus* I. moris habebat dicere; *Charitas non expectat preces egentis, ſed ubi neceſſitatem videt, ante preces prævolat.* Reiſner.

Franciſcus Primus. *Thomas Briccotus Doctor Pariſienſis, ut Franciſcum I. Galliæ Regem liberalem nimis admoneret, in ſolemni ejus inauguratione laudans cæteras virtutes,* manus *eum* ſimiles *habere dixit,* D. Franciſci manibus, *hoc eſt, ſtigmata habere eum in manibus ſeu terebratas manus per quas omnia effluant; Et ideo timendum, ne Regnum ad paupertatem Franciſcanam deduceret.* Coker.

Alexander Severus. De *Alexandro Severo Cæſare* hoc ſcriptum exſtat Elogium: *Dies nunquam tranſiit quin aliquid mã-ſuetum, civile, pium faceret, ſed ita ut ærarium non everteret.* Apud Lampri. dium.

Re-

Boninus & Coke-rus. *Robertus Capetis filius melle* *Robertus.* *pauperes humaniſſime ſemper fovit, eiuſque jumenta præbuit ut ſe quocunque iret ſequerentur, ac pro ſe vota facerent.* Eo nemo aut felicius aut tranquillius imperavit.

Idem. *D. Ludovicus* 100. & 20. pauperes *Ludovicus.* habuit qui eum ubique ſequebantur, & eodem quo ipſe victu ſuſtentabantur: diebus verò Quadrageſimæ numerum duplicabat.

Idem. *Ludovicus* V. *Rex Scotorum* ob *Ludovicus V.* liberalitatem præcipuè in egenos cognomentum accepit, ut *Pater pauperum* vocaretur & hunc titulum præ aliis chariſſimum habuit.

Plutarc. *Archelaus Macedonum Rex* cum *Archelaus.* ab eo poculum aureum quidam peteret: ipſi juſſit ut miniſter illud *Euripi* daret, petentemque intuitus, *Tu quidem*, inquit, *dignus eras qui peteres & non acciperes: hic verò dignus eſt qui accipiat & non petat.*

Alexander M. quæſitus ubinam *Alexander M.* ſuos theſauros haberet; *Amicos oſtendens*; *hi*, inquit, *liberalitatis meæ ſcrinia ſunt.*

Alexander Severus Imperator *Severus.* ſingulorum nomina quibus aliquid præſtitiſſet deſcripta habuit: qui nihil aut parum petiiſſent eos appellabat inquiens; *qui eſt*

eur

cur nihil petis? num me Tibi vis fieri debitorem? pete ne privatus de me queraris.

Agapetus. *Agapetus Iuſtiniano Imperatori* ſic ſcripſit; *Veſtimentum non veteraſcens eſt beneficentia amictus & incorrupta ſtola erga pauperes. Eum igitur qui pie regnare vult talium indumentorum pulchritudine animum oportet exornare; Amoris enim in egenos qui indutus eſt purpuram, cœleſtis quoque candidatus eſt Regni.* Coker.

Carolus V. *Carolus* V. Imperator ut Peruanam Provinciam ſibi reconciliaret, miſit eo Nobilem eique plures chartas puras & à Scriptura vacuas dedit, ſolo nomine ſuo imperatorio notatas, eo conſilio, ut quiſquis privilegium aut munus aliquod peteret jam impetraſſet illud, ſi in hac carta virgine, hoc ſcripſiſſet. Drexel.

Menecrates. *Menecrates ea conditione ſanabat gratis plurimos, ut veſte ab eo accepta ejus ſe clientes & ab eo ſanitatem acceptam faterentur ubique.* Plutarc.

QVAE-

QUAESTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio Commendatoria?

In hac Oratione petimus aliquid, alicui commemorando ea, propter quæ videtur dignus ut accipiat. Hæc puncta ſervantur. *Primo*, vel liberalitatem ejus aut amorem extollimus apud quem commendamus: vel neceſſitudinem noſtram cum eo exponimus: vel etiam ejus amicitiam quem commendamus cum illo vel nobiſcum explicamus. *Secundo*, Laudatur is qui commendatur, à meritis, à ſtudiis obſequendi, à dotibus naturæ, à virtutibus, &c. *Tertio*, Ponuntur rationes ſuadentes ut commendatum habere velit. Sumuntur verò hæ rationes vel à neceſſario, vel ab utili, vel ab honeſto vel aliis adjunctis. *Quarto*, Petitio adhibetur & promiſſio tam ſuorum obſequiorum quàm commendati. Commendator.

Hæc Oratio ferè in omnibus cum petitoria convenit, niſi quod hìc alteri petamus, ibi nobis: ideo & praxis ſpecialem difficultatem non habens, fruſtra nobis remoram hìc objecerit.

QVAE-

QUAESTIO III.

Quomodo conſtruitur Oratio Exhortatoria?

Exhortator. Ignea hæc Oratio tota eſſe debet & ardere, quia in illa auditores ſtimulamus, ut omni periculo contempto, omni abjecta ignavia animum aſſumere velit, & hoc quod opportunum eſt non negligere. *Maximè utilis eſt exercituum Ducibus, qui ante prælium ſuorum militum animos debent incendere.* Hæc puncta habet: *Primo*, laudantur eorum virtutes quos exhortari debemus, ſpes egregias de illis præferendo, quod ſcilicet ſtimulis ad honeſta non indigeant: vel neceſſitas præſentis periculi graphice deſcribitur: vel ex abrupto hoſtium ferocia aut ignavia exaggeratur. *Secundo*, Rei, ad quam exhortamur facilitas, utilitas, honeſtas, gloria oſtenditur: & quod damnum, quæ infamia ſit ſecutura niſi faciamus. *Tertio*, Adhortatio ardens fiat ad id quod volumus, commemorando Majores noſtros & eorum exempla in ſimili negotio, Dei honorem, exſpectationem omnium, omnia etiam bona de eventu futuro.

PRAE-

PRAXES hujuſmodi Orationum nobiliſſimas habes apud *Livium, Saluſtium, Curtium* & alios; Excellunt præ aliis quas *Catilina* ad ſuos commilitones habuit; & *Darius* ad ſuos pugnaturus in *Alexandrum M.*

CAPUT XIII.

De Electione Officialium ac Magiſtratuum.

EST apud pleroſque conſuetudo *Officiales certos* ut *Conſules*, *Iudices, Secretarios*, &c. eligendi liberis & votis & ſuffragiis; quod etiam ſine Orationibus perfici non ſolet. Sic ergo

QUAESTIO I.

Quomodo ejuſmodi Oratio conſtrui ſoleat. De Electione.

Primo, Communiter ipſius officii dignitas, poteſtas & ea quæ officium comitantur, exponuntur & exornantur. *Secundo*, Laudatur is cui tua ſententia ſuffragaris, tum à meritis, tum à moribus, tum à virtutibus, tum ab illis maximè quæ ad hoc officium rite obeundum conferunt. *Tertio*, Concluditur vel per iteratam commẽda-

dationem aut petitionem ut huic Officio ſuam operam ſubtrahere nolit: vel per interpretationem ejuſdem ſententiæ in aliis de illo, vel per augurationem publici boni, quod ex illius electione proveniet: vel per expoſitionem exſpectationis omnium de illius virtute.

PRAXIS.

Praxis pro Electione judicis. Si de ſingulis hominum factís abſque errore judicare difficile eſt, multo ſane difficilius eſt de eo decernere aliquid cui judicia & Tabulæ fatorum humanorum committendæ ſunt. Quæ enim ibi ſingula in periculum veniunt, in hoc conſilio omnia velut agmine facto in unum periculum conjurant. Dicenda eſt aliquando ſententia de unius hominis aut facultatibus aut vita: at ſimul de omnium opibus & incolumitate dicendum eſt, & in unius officii æqua & iniqua collatione omnium bonorum iræ improborumque rationes aut ſummo malo aut pari bono dijudicandi veniunt; *Iudicem nimirum eligimus*, id eſt, *juſtitiæ Antiſtitem*, qui æquum & iniquum diſcriminet; qui innocentiam á violentia tueatur; qui injurias arceat; qui vivum velut Ora-

Oraculum omnibus nobis fatum prælegat, qui de fortunis & vita decernat. Omnes igitur quorum cauſſæ ad hujus tribunal devolventur, de quorum dignitate, honore, nomine deinceps certabitur, ſupplices in hoc conſeſſu ſe mentibus noſtris preſentant atque à nobis exorant ne eorum veſtraſque fortunas alicui ex iis committatis, cui *judicialis ſedes Meſſis aurea campus cum Graculo quodam audiat, & qui defalcatis calamitoſorum fortunis, avaritiæ ſuæ & cupiditatis horrea explere laboret*. Eligendus ille eſt cui aperta cauſſa eſt & æquitas, cui clauſa pro tribunali arca ſit. Nam ut *Poeta* ait:

Non bene ſelecti Iudicis arca patet.

Eligendus ille qui *Iudiciale officium agnoſcat eſſe miſerorum Aſylon*: maximeque illud evitet quod vulgari verbo circumfertur; *Iudicium nihil eſt niſi publica merces*. Porrò hunc eſſe *Dominum* N. non ego aſſero, ſed Virtus, ſed Doctrina & animi Candor indicant; Vos *Domini* N. N. verborum non exſpectata aſſertione, ex factorum meritis, de dignitate merito huic conferenda cogitate. Meminit hic

me-

moniti Philoſophici, in Magiſtratu nonditiorem hominem ſed clariorem fieri debere. Meminit & illius proborum cautelæ, *ita Leges tractandas eſſe ne judices cum alios abſolvunt, ſe condemnant.* Spero itaque fore, ut ſi meæ ſuffragati opinioni ſucceſſeritis, Patria univerſa atque omnes boni cupitis bonis perfruamur.

Sententiae

De Judicio:

Tam diu Iudex dicitur, quamdiu Iuſtus putatur. Caſſiod.

Ignorantia & malitia judicis plerumque eſt calamitas innocentis. Auguſtin.

Non bene ſelecti Iudicis arca patet. Ovid.

Si judicas cognoſce, ſi regnas jube. Seneca.

Sublata juſtitia quid ſunt imperia niſi magna latrocinia. Auguſtin.

Ergo judicium nihil eſt niſi publica merces. Petronius.

Semper iniquus eſt Iudex qui aut invidet aut favet. Cicero.

In judicando criminoſa eſt celeritas. P. Syrus.

Summum jus, ſumma injuria. Cicero.

Grave judicium eſt quod prajudicium non habet, id eſt quod novo exemplo fit aut ad novam normam. P. Cyrus.

Gra-

P. Mimus. Grave præjudicium eſt quod judicium non habet, id eſt quod nullus Iudex ſequitur vel propter crudelitatem, vel propter timorem.

Petrar. Malo Iudice nullum eſt venenoſius animal.

Idem. Iudicis vox, legum vox eſt, & ipſius juſtitiæ.

Caſſiod. Cunctator eſſe debet, qui judicat de ſalute.

Idem. Gladius conditur ubi aurum ſuſcipitur.

Stobeus. Malum Iudicium omnis mali cauſſa eſt.

Senec. Pœnam ſi tuto potes donabis, ſin minus temperabis.

Plinius in Trayano. Non eſt Princeps ſupra leges ſed leges ſunt ſupra Principem.

Peſſima vox eſt. Tantum valent leges quantum volunt Reges.

Optima vox eſt. Tantum valent Reges quantum volunt leges.

Philo. Si in aurem Iudicis ſuſurret pecunia; & Orphei lyra & carmen Amphionis & Muſa Virgilii voce pecuniæ ſuffocantur: Quid plura? Vbi nummus loquitur, Tulliani eloquii tuba raucescit: ubi nummus militat Hectoreæ militiæ fulgura compeſcuntur: Vbi pugnat pecunia, virtus expugnatur Herculis, Vincit nummus, regnat nummus, imperat univerſis nummus.

Plus valet favor in Iudice quam lex in codice.

Gun-

Gunſtius eſt pluris quam tota Scientia juris.

Iuſtitia non novit patrem, non novit matrem, veritatem novit, perſonam non accipit, Deum imitatur. Caſſiod.

De Magistratv.

Magiſtratus eſt medicus civitatis. Thucydid.

Melius eſt civitatem regi à Viro optimo quam à lege optima. Ariſtot.

Vbi præſes fuerit philoſophus, ibi civitas erit felix. Idem.

Inſanienti gladium & improbo magiſtratum committere perinde periculoſum eſt. Pythagoras apud Stob.

Ars gubernandi civitates principatum tenet in omnibus artibus. Ariſt.

Magiſtratus eſt lex loquens. Cic.

Qui Reipubl. præſunt nulla re facilius benevolentiam multitudinis ſibi conciliant, quam abſtinentia & continentia. Idem.

Magiſtratus intelligat ſe civitatis perſonam gerere, ejuſque dignitatem & decus ſuſtinere. Idem.

Qui præſunt ſimiles legibus ſint, quæ ad puniendum non iracundia ſed æquitate ducuntur. Idem.

Præfectum Reipubl. ſtantem mori oportet. Dion. in Adria.

Eruditiones de his Materiis.

Archytas dicebat : *Iudicem & aram idem eſſe, utrumque miſerorum Aſylum.* Iudex & Ara.

Plutarc. *Alexander M. cum audiret Accuſatorem alteram aurem manu occludebat, quæſitus cur id faceret; Alteram, inquit, aurem defenſori integram relinquo.* Alex. M.

Æ Elianus. *Apud Ægyptios iidem erant judices qui qui Sacerdotes erant.* Ægyptii.

Alex ab Alex. *Apud Lacedæmonios judicabant Iudices occluſi, ut neminem viderent.* Lacedæmon.

Idem. *Bythinii judicaturi in conſpectu Solis tribunal ponebant.* Bythinii.

Allobroges antequam ad Iudicium irent vini craterem bibebant, vocantes craterem judicij & veritatis. Forte ut è fundo veritatem haurirent : vel ut eloquentiores & audaciores eſſent : vel quod ſicut vinum eſt dulce & ſeverum ; ita judex eſſe debeat ſeverus per juſtitiam, dulcis per clementiam : & ſicut vnum æque Regem inebriat atque gregem, ſic judicium debeat eſſe ſine reſpectu. Allobroges.

Epitom. var. hiſt. *Trajanus Imperator* judicibus hoc Symbolum dabat: *Fulmen ſuper pulvillum* cum Lemmate: *Lenis ſeveritas.* Trajanus.

Apud

Veritatis imago. *Apud Ægyptios judices geſtabant in collo imaginem* Veritatis *ex Saphiro; quæ habebat oculos clauſos & plurimos ante ſe libros.* Diod.

Præclarè de veritatis imagine dicit *Ælianus : Ego Iudicem non ex lapide exſculptam veritatem circumferre, ſed in ipſo corde defixam habere volo.*

Amicus & Iudex. Celeberrimus ille in Germania furum domitor, ſub quo catenæ aureæ in publicis viis intactæ jacebant; ſupplicio afficiendis in convivio annulos donabat, dicere ſolitus: *Amicus tuus & Iudex ſum.* Coker.

Ludovicus XII. Ad *Ludovicum* XII. *Galliæ Regem* acceſſit qui patrati omicidii veniam peteret, Rex facti enormitatem perpendens & quod jam tertio id ſceleris admiſiſſet: *Tene*, inquit, *veniam flagitare, homicidii jam* tertii? *& ecce joculator qui forte aderat; quid Domine* Tertii? *imo* Primi *dumtaxat, nam ſecundum & tertium tua ſunt, quia ſi tu primum non condonaſſes, hæc reliqua non perpetraſſet.* Pontan.

Canutus. *Canutus Vandalorum Princeps* juſtiſſimus fuit & nulli vel amico vel ſanguine juncto parcebat. Dum ergo de reis ſemel ſumeretur ſupplicium, quidam damnatorum proclamavit *ſe Principis Cognatum eſſe, parceret ſibi*; tum Rex: Crãzius l. 3. Vãd. Hiſtor.

Co-

Cognato, inquit, *noſtro ut honoratior ei ſit locus ſublimiorem parate crucem.*

Cokerus. *Ferdinandus Cæſar* clemens & juſtiſſimus illud crebro in ore habebat : *Fiat Iuſtitia aut pereat Mundus.* Ferdinandi dict.

Epit. *Lacedamonii centum & quadraginta ſellas in ſenatu habebant totidemque judices*, hæ ſellæ verò ex ebore erant factæ & Leonibus incumbebant : Leones autem uno pede ſellam fulciebant, & altero ſimiam projiciebant : Lemma ſubſcriptum fuit : *Cede, Leo hic ſedebit.* Lacedæmoniorū ſellæ Senatoriæ.

De Magiſtratu.

Plutarch. *Cleo* Reipublicę deſtinatus convocatis amicis dixit, *Solvere ſe velle amicitia vincula; ne forte caco erga eos adfectu ductus à Iuſtitia ſemita deflectat.* Cleo.

Bernhardus ad Eugenium recens electum Pontificem ſcribens ſic ait : *Simius in tecto & Rex fatuus in ſolio æque monſtroſa res eſt : gradus ſummus & animus infimus: ſedes prima & vita ima; lingua magniloqua & manus otioſa; ſermo multus & fructus nullus; vultus gravis & actio levis, ingens authoritas, & nutans ſtabilitas.* Rex fatuus Simius in tecto.

Ambroſii dictum. *Ambroſius* de iis qui titulum cum dignitate accipiunt ſic dicit: *Actio congruat nomini, ne ſit nomen inane & crimen immane: honor ſublimis & vita declivis.*

Zeno. *Zeno* dicere eſt ſolitus; *Solia & Stobæus.* *Vrbes decorandas eſſe non pretioſis ornamentis ſed viris.*

Iacobus Almanſo Africæ & Hiſpaniæ Rex throno ſuo inſcribi juſſit hæc: Primo *Iuſtitia tenet primum à Rege locum.* Secundo *Charitas divitibus maxime convenit.* Tertio *Patientia pauperum eſt propria.* Quarto *Caſtitas eſt præcipuum juventutis ornamentum.* *Tympius*

Ex alia parte erant hæ ſcripta. Rex ſine iuſtitia eſt nubes ſine pluvia. Dives ſine charitate eſt cibus ſine ſale. Pauper ſine patientia, eſt alveus ſine aqua. Iuvenis ſine caſtitate, eſt lucerna ſine lumine.

Mexicani quoties Regem novum inaugurant toties poſtulant ab eo jusjurandum quod juſtitiam ſit adminiſtraturus: non oppreſſurus ſubditos: futurus in bello fortis ac ſtrenuus; curaturus denique ut Sol curſum ſuum ac ſplendorem retineat, nubes pluviam largiantur, fluvii maneant aquis, & terra ubertim fructus ſuos proferat. Putabant enim quod ſi Rex probus eſſet, ei obediret Sol & tellus fœcundior eſſet atque totus orbis gratus fieret pro adminiſtrata *Savedra*

ſtrata rectè populis juſtitia.

Sic Homerus:

Sicut percelebris Regis qui numina curat,
In multiſque probiſque viris jura æqua miniſtrat.
Ipſa illi telus nigricans prompta atque benigna eſt.
Fert fruges ſegeteſque & pomis arbor onuſta eſt,
Proveniunt pecudes & ſuppeditat mare piſces.
Ob rectum imperium populi: Sors tota beata eſt; unde & Boetius. Annis bonus non tam de bonis fructibus quam de juſtè regnantibus exiſtimandus eſt.

Prouerb. Italic. *Signum eſt boni regiminis & Regentis, quando panis eſt in foro: juſtitia in judicis, ſecuritas in omni loco.*

Chryſippus. *Chryſippus* rogatus, cur nollet Rempublicam regere, dixit: *Si male rexero, diſplicebo Diis, ſi bene, hominibus:* juxta *Poetæ* ſententiam.

Seu ſequeris verum, ſeu damnas, peſſime vivis.
Odia Divorum contrahis aut hominum.

Epaminondas. Cum *Epaminonda* per invidiam & contumeliam viliſſimus quidam Magiſtratus datus eſſet ſuſcepit ipſum, dicendo *non ſolum Magiſtratus oſtendit ornatque virum,*

rum, ſed & Vir Magiſtratum. Itaque Eraſm.
ſe geſſit & Magiſtratum illum honorabilem fecit, ut à multis deinde ambiretur.

Ageſilaus. *Ageſilaus* quæſitus, cur Spartanorum Reſpubl. præ aliis floreret? *quia*, reſpondit *Spartani & imperare ſciunt & parere.* Plutarc.

Agathon. *Agathon* dicebat *Magiſtratum trium debere meminiſſe, primum, quod hominibus imperet: deinde quod ſecundum leges; tertio, quod non ſemper imperabit.* Stobæus.

Alphonſus. *Alphonſus Magiſtratum* Cotem *appellare ſolebat*, qua hominum ingenia probantur. Panormitanus

Saturninus. *Saturninus* cum milites illi peplum imperiale impoſuiſſent, advocata concione, de ſe ipſo dixit: *Commilitones bonum Ducem perdidiſtis & malum Principem feciſtis.* Erat hic militum Dux optimus, ſed Imperator factus cum ſeverus nimium eſſet, ab iiſdem militibus interemptus eſt. Trebell. Pollio.

Themiſtocl. *Themiſtocles* audiens quoſdam ambire Magiſtratum: *Si mihi*, inquit *duas oſtenderitis vias, quarum una ad ſepulchrum, altera ad tribunal duceret; multo libentius ingrederer eam, quæ recta ad ſepulchrum ducit.* Ælian.

Demoſthenes. *Demoſthenes* dicebat, *ſi ex duobus alterum ſit eligendum, citius ſe in exilium iturum quam ad ſuggeſtum* Eraſ. in Apoph.

aut

aut tribunal: Scire enim ſe quantum invidia, calumniarum, ac periculorum ei exſpectandum ſit, qui ad gubernacula accedit.

Idem. *Seleucus* frequenter dicebat paucis notas eſſe Magiſtratuum magnas curas, alioquin neminem repertum iri qui Regum diadema humi projectum telleret. Seleucus.

Stobæus. *Antigonus* cum regium diadema & purpuram accepiſſet, dixiſſe fertur; *O nobilem magis quàm felicem pannum, quem ſi cognoſcas, quam multis curis, periculis & miſeriis refertus ſit, ne humi quidem jacentem elevares.* Antigonus.

Idem. *Bion* dixit, *oportere bonum virum à Magiſtratu diſcedere non ditiorem, ſed clariorem.* Bion.

Idem. *Pythagoras* dicebat, *primo luxuriam civitates ingredi, deinde ſaturitatem, poſtea contumeliam, poſtremò exitium.* Pythagoras.

Dion. *Trajanus Imperator* dum Præfectum Prætorii enſe accingeret dixit: *Cape hunc enſem, & ſi juſte imperavero pro me, ſi injuſte, contra me utere.* Trajanus ad Præfectum.

Tranquillus. *Caligula* vox fuit, cum in Imperatorem eſſet electus, *nunc omnia ſibi & in omnes licere.* *Reges* vero *Lacedæmonii* minorem ſibi delinquendi poteſtatem cenſebant eſſe relictam; quam privatis hominibus. Caligula.

Clotarii monile. *Clotarius Rex Galliæ* hoc monile habuit: *Cor punicei coloris in campo candido: ex corde duæ ſpicæ promicabant; una à dextris aurea & loco ariſtarum radios ſolares habens*, cum lemmate: *Et luce & ardore. Altera verò ſpica à ſiniſtris adamantina, habens ariſtas aneas* cum lemnate: *Nec luce, nec ardore. Prima Spica* pietatem notat fervore & luce boni exempli, ſplendidam. *Secunda* Magnanimitatem ſignificat, quam nec ardor adverſitatis, nec lux proſperitatis poteſt evertere; tale Cor habere debet quiſquis in dignitatem adoptatus eſt. Reiſnerus.

Ludovicus Sfortia. *Ludovicus Sfortia ad Genuenſes* miſit *F. Marcheſium* ut ab iis grande tributum exigeret. *Genuenſes Legatum humaniter acceptum in hortum deducunt, herbamque illi* Baſilica. BASILICAM *nomine offerunt*, dicentes: *accipe & debilem hanc*[afflictæ Reipublicæ Symbolum]*herbam odorare*: accepit ille & odoratus dulcem odorem percepit: Juſſerunt deinde ut herbam premeret ac contereret, denuoque odoraretur; fecit & fœtorem ſenſit: Tunc *Genuenſes: Sic* inquiunt, *Si clementer Princeps egerit, gratiam habebit apud omnes, ſi preſſerit nos & triverit, amaritudinem & moleſtiam ſentiet.* Guicciardinus.

Peri-

Plutar. *Pericles* in Ducem Athenienſium electus frequenter ſibi occlamabat potiſſimum mane dum indueretur: *Attende ô Pericles attende , cives ſunt, liberi ſunt, Græci ſunt , Athenienſes ſunt quos regis.* Pericles.

Richteruns. Apud *Indos* ſupremus Monarcha, quem ſua lingua *Vohon*.hoc eſt,iubar honoris appellant ; Is limites palatii nunquam egreditur , nec in oculos hominum venit ; per palatium vel vehitur ſuper cunas , vel à terra ſublatus in altiſſimis ſandaliis ambulat , ut nunquam terram attingat : cum in throno ſedet, ex vna parte pendet pugio ſeu gladius, ex altera arcus & ſagittæ. Monarcha Indorum.

Epitom. var.hiſt. Quidam *Senator ſtellam habuit cum ſex radiis* eiuſmodi : *primus radius* fuit *inſtar Spicæ* cum inſcriptione ; *Vtilitate . Secundus , inſtar clavis* cum lemmate ; *A Equitate . Tertius , inſtar digiti* cum lemmate ; *Actione . Quartus, inſtar capitis coronati* cum lemmate ; *Dignatione . Quintus , inſtar candellæ accenſæ* cum lemmate ; *Pietate . Sextus , inſtar floris pulcherrimi* cum Lemmate ; *Odore bonæ famæ* . Plane Symbolum hominis ad Magiſtratum promoti. Symbolum Senatoris.

Ludov. Legionen. *Cimbri* duplex Elogium dederunt *Reginæ Amphiliæ* : In moneta ſculpta fuit ab vna parte *Amphilia* Cimbri.

cum Cithara; lemma, *Cimbria hilaritas*: ab altera parte *eadem Amphilia cum lampade ardenti*: Lemma. *Cimbria Serenitas*. Innuebant exhilarari Regnum amore Reginę erga ſuos, & præſtantia familiæ illuſtrari.

Severus. *Alexander Severus* Imperator eos quibus collaturus erat Magiſtratum ex albo recenſebat, ut ſi quis vitia alicui obiiceret & probaret, reus magiſtratu privaretur: quod ſi obiecta non probaſſet accuſator rei pœnam ſubibat. *Fulgoſ.*

Alphōſi Symbolum. *Alphonſus Arragoniæ Rex* in palatio hoc Symbolum habuit, *Fuci circa Alveare* cum lemmate: *Malum Regnum ubi apes laborant, fuci devorant.* *Panor.*

Carolus M. *Carolo Magno placebant illi Principes, qui eſſent Auguſti Imperio, Pericles judicio, Alexandri Bello.* *Epitom.*

Idem. Idem dicere ſolebat; *Optimus ille Princeps cui nomen Adamus, cognomen Abrahamus.* id eſt, qui laborioſus ut *Adam*, pius ut *Abraham*. *Ibidem.*

Numidę Principes Cauriach vocant & unde. *Numidæ* Principem ſuum vocabant *Cauriach* hoc eſt, rivulus: Hoc autem inde fuit: *Habebant Numidæ fontem* Jovis *nomine inſignitum, cui ſacrificabant tempore interregni, ut ipſis Principem oſtenderet.* *Ibidem.*

deret. Certis ergo temporibus ſummus Sacerdos fontem inſpiciebat: & cujus perſonæ vultum ſibi ibidem oſtendi *à Iove* advertit, eum mox populo Principem promulgavit: Hujus ceremoniæ memores, *Principes quotidie aqua iſtius fontis lavabantur*, quam porrigendo cubicularius dicebat: *Domine Cauriach*: h. e. memento Te rivum eſſe.

Plinius. Tempore *Tiberii Cæſaris* cum Imperium ſuſcepiſſet, *via dicuntur immutaſſe ſitum* læva in dexteram, dextera in lævam commutata. Tiberii Regn.

Tipoc. *Rudolphus Secundus* ex conſenſu ſex Electorum factus Imperator, curavit ſibi in Symbolo pingi ſuper eburneam menſam *ſex calculos ſeu Sortes*; *ſeptimum verò deſuper quaſi de Cœlis venientem* cum lemmate; *Conſentientibus*. Innuebat omni electioni legitimæ, etiam Deum adjicere ſuum calculum. Rudolphus II.

Epitom. *Tartari Principem electuri* in locum campeſtrem conveniunt, & eum qui Succeſſione vel votis eligitur, in thronum collocant omneſque acclamant: *Rogamus, volumus, præcipimus ut domineris nobis!* Reſpondet ille: *Si hoc à me vultis, neceſſe eſt ut parati ſitis quidquid præcepero facere.* Mos Tartarorum in eligendo Principe.

Reſpondent illi : *Sumus :* Tunc Princeps ; *Ergo eris mei ſermo de cætero gladius meus erit.* Fit interea applauſus à Populo: Poſtea ipſum è throno acceptum ſupra ſtragulum in terra ſtratum deponunt, & ſedentem ſic alloquuntur. *Vide ſurſum & agnoſce Deum ; reſpice deorſum & vide ſtragulum in quo ſedes : ſi bene adminiſtraveris , ad votum habebis omnia ; ſi male , à Deo humiliaberis , ut nec hoc tibi ſtragulum relinquatur.* In ſigillo dicti Principis ſolebat eſſe hæc ſuperſcriptio : DEVS *in Cœlo & Cham in terra : Dei fortitudo & omnium hominum Imperator.*

Bajazetes. *Bajazetes Turcarum Imperator* exprobrabat *Tamerlani* natale paſtoritium ; ſed hoc reſponſi tulit; *Neſcis & ex lana ovium purpuras Regum fieri :* Hic *Tamerlanus* loco monilis fulmen de torque geſtabat, cui inſcriptum fuit : *In terra vapor, in nube terror.* Paulus Iovius.

Simile refert *Platina* de *Ioanne Pontifice* , qui in gemma annuli ſcriptum habuit. *Tunc gutta , nunc gemma.* Platina.

Pauſanias. *Pauſanias Lacedæmoniorum Rex* cum Simonidem Philoſophum rogaſſet , ut ſibi dignum aliquod documentum traderet ad poteſtatem Imperii recte adminiſtrandam,

danı;

dam; *reſpondit vir ſapiens ; Hominem Te eſſe memento.*

Herodotus l. 2. Amaſis

Amaſis Ægyptiorum Rex obſcuro loco natus cum ad Regalem dignitatem perveniſſet, Nobiles & Primarii obſequium præſtare detrectabant, *tunc Rex accito ad ſe aurifice, mandavit ut è pelui quadam pedibus ſuis lavandis antea deſtinata, inſignem Iovis ſtatuam fabricaret, quam dum quodam die ipſe totuſque populus in templo verſarentur, juſſit in medium afferri: mox eam flexis genibus omnes adorarunt: quibus Amaſis, quid adoratis? adoratis vas quod heſterno die pedibus abluendis meis deſerviebat:* Cui omnes uno ore reſponderunt; *non adſpicimus quod fuit, ſed quod nunc eſt:* Tunc Rex, hæc eadem verba in eos retorquens, continuo dixit: *Ergo n n aſpiciendum quod fui, ſed quod ſum: humili quidem loco ſum natus, tamen Deo ita diſponente ad regalem thronum adſcendi.*

Marl. Rudolphus.

Rudolphus Imperator audiens purpuratos ab ejus congreſſu tenuiores arcere, dixit: *Sinite homines ad me venire, neque ideo Imperator ſum ut arcula includar.*

Vinc. Beluac. Spec. Hiſt. l. 10. c. 46. Trajanus.

Trajanus Imperator profecturus ad bellum cum equum jam conſcendiſſet, vidua quadam occurrit alta voce inclamans: *Filius*

meus, ò Rex, te regnante interfectus eſt : mox apprehenſo pede illius, dixit: *Obſecro Domine, ut, cum eum mihi reddere non vales, ſanguinem ſaltem ejus vindicare digneris, Ego*, ait ille, *ſatisfaciam tibi cum rediero : quod ſi non redieris*, ait illa, *quis mihi præſtabit? Succeſſor meus*, ait Imperator : *at illa : quomodo hoc ſciam ? quod et ſi facturus eſt, quid tibi proderit ſi alius benefecerit ? Succeſſor tuus injuriam patientibus vel paſſuris pro ſe tenebitur ; Te non liberabit juſtitia aliena : nonne melius tibi eſt, ut tu juſtitiam mihi facias & pro hac mercedem recipias, quam alteri hanc tranſmittas*, Movit Imperatorem pietas & equo deſcendens cauſſam viduæ diligenter examinavit, & condigna ſatisfactione viduam conſolatus eſt.

Idem. De *Eodem* fertur quod culpantibus amicis, quia nimis circa omnes communis eſſet & facilis, benigne reſpondit, *Talem ſe velle Imperatorem eſſe privatis, qualem Imperatores privatus optaret*. Hinc merito acclamatum eſt : *Bonitas Trajani*. *Eutrop. lib. 8.*

Julianus ad Accuſatorem. *Cephidus* accuſator quidam acerrimus apud *Iulianum* accuſabat *Numerum* furti : Cum autem objecta diluerentur tunc *Ammian. Marcellinus lib. 18.*

tunc accuſator ira percitus exclamavit; *Ecquis nocens poterit eſſe unquam ſi negare ſufficiet?* Tunc *Iulianus*; *& quis innocens eſſe poterit ſi accuſare ſufficiet?*

Marc. *Pelopidas Imperator* in expeditionem proficiſcenti cum uxor ingemiſcens ſæpius exclamaret ut propriam vitam tueretur ſibique conſuleret; *Aliorum eſt*, reſpondit, *vitam propriam tueri, at Imperatoris ex ſuis incommodis omnia Reipublicæ parare commoda.* Pelopidas.

Ammia. Marcellin l. 14. *Alexander* urgenti Matri, ut occideret quendam inſontem, & dictitanti ſe per novem menſes portaſſe prægnantem; ita reſpondit prudenter & piè; *Aliam parens optima poſce mercedem, hominis enim ſalus nullo beneficio compenſatur.* Alex. M.

Fulgoſ. lib 6. *c.* 4. *Themiſtocles Simonidi* petenti ut injuſtam cauſſam diceret, reſpondit; *Neque tu bonus Poeta fueris, ſi præter Muſicæ modulos caneres, neque ego bonus Princeps, ſi contra leges pronuntiem.* Themiſtocles.

Antiochus Rex Aſiæ Regni ſui civitatibus ſcripſit, *ſi quid in literis, quæ ejus nomine ſcriberentur, eſſet, quod legibus adverſum videretur, crederent ſe inſcio ejuſmodi Epiſtolas eſſe ſcriptas, ideoque iis non obtemperarent.* Antiochus.

Reges Ægyptii. *De Regibus AEgyptiorum legitur, quod Magiſtratibus præceperint, illos juramento devincientes, ne quid gererent contra leges, etiamſi ab ipſimet Regibus mandaretur.* Plut. in Apoph. Rom.

Caput XIV.

De modo ferendi Votum ſeu Conſultationem.

VOti Propoſitio eſt Oratio in qua noſtram ſententiam in publico conſeſſu cum gravitate explicamus ad Reipubl. aut diſtrictus ad alterius cujuſcunque loci vel perſonæ utilitatem. *Triplex votum eſſe poteſt: Aſſertativum*, quod propriam ſententiam à nobis inventam exponit. *Confutativum*, quod alienam ſententiam allatis rationibus refellit. *Mixtum*, quod partim alienam ſententiam refellit, partim propriam dicit & ſtabilit: de ſingulis ſingulatim.

QUAESTIO I.

Quomodo conſtituitur Oratio Voti Propoſitiva?

Oratio Voti Propoſitiva.

RESPONDEO I.

Votum Aſſertativum ita proponi ſolet.

Aſſertativa.

Primo, Fit brevis ingreſſus ex occaſione vel rei præſentis, vel periculi imminentis, vel perſonarum deliberantium, vel ipſius dicentis. *Secundo*, Proponitur ſententia, quæ ſi partes habuerit, dividenda erit; & quid primo, quid deinde dici debeat, explicandum. *Tertio*, Rationes pro ſententia afferuntur, non tantùm ex locis Dialecticis, ſed etiam *ex Ethicis*, oſtendendo id quod ſuadetur eſſe *bonum, honeſtum, glorioſum, jucundum, utile, neceſſarium, facile, opportunum, &c.* Item, *à Simili, ab Exemplis*, à *Teſtimonio*. *Quarto*, Concluditur per repetitionem brevem cum amplificatione. Solet etiam ſubjungi, id ſibi quidem videri, ſed tamen libenter rationes meliores & commoda publica ſecuturum: nec habiturum ſententiam ſuam optimam ſed optimam ſuam.

RESPONDEO II.

Votum Confutativum ita peragitur.

Oratio Confutativa. *Primo*; Mentio fit Authoris prioris voti, ſive cum laude, ſive ſine laude; & dicitur eum nonnihil ab eo quod ſalubrius eſt Reipub. diſceſſiſſe. *Secundo*, Refutantur rationes dictæ pro priore voto, modeſtè tamen & ſine offenſa: vel omnes in cumulo ſimul, vel ſingulæ ſeorſim. *Tertio*, Concluditur per repetitionem & Amplificationem brevem.

RESPONDEO III.

Votum Mixtum ſic pertractatur.

Mixta. Nempe occupatur illud circa puncta utriuſque voti Aſſertativi & Confutativi: ſive velis prius tuam ſententiam aſſerere & ſtabilire, & poſtea refutare alienam: ſiuè è converſo utrum libet, licet.

Adverte autem *Primo*: quod is qui primus dicet Sententiam, exponere ſoleat cauſſam conſultationis inſtitutæ, eamque exaggerare, invitareque & adhortari alios.

alios ad Societatem & conjunctionem votorum.

Adverte *Secundo* : quod is qui alterius ſequitur ſententiam, tractare poſſit *prius* aliquem locum per modum acceſſus, v.g. *Prudentis eſſe* (dicendo) *bona conſilia ſequi* : vel illud dictum *Herodoti* præferendum ; *Apud me tantundem valet bene ſentire per ſe, & alteri bonam ſententiam dicenti accedere. Secundo*, Sententiam alterius collaudabit, eique aſſentietur additis ſi quæ occurrunt, novis rationibus, aut egregia amplificatione. Poteſt etiam is, qui alterius ſententiam ſequitur, ita eam tractare, tanquam à nullo fuiſſet dicta, niſi forte in medio vel in concluſione, vel quando mentio fit datæ rationis, injiciendum ſit, id ab alio eſſe dictum. Qui verò contrarium ſentit, teſtabitur non ſe ideo facere, quod vero adverſetur, ſed quod aliud ſibi videatur : ideoque proteſtationem benevolentiæ aliaque amica verba & officioſa interſeret ſive initio, ſive in concluſione.

Adverte *Tertio*: Quod in *decretis ferendis*, ubi non prævalet pluralitas votorum, ſic procedendum ſit. *Primo*, Repetuntur & explicantur ſententiæ conſultorum, col-

collaudaturque eorum ſtudium & conſilium. *Secundo.* Rationes eorum vel approbantur vel reprobantur, datis cauſſis cur utrumque fiat. *Tertio*, Fertur *Sententia decretoria* oſtenditurque ejus æquitas modeſte & prudenter.

Praxes fruſtra ſubjecerim cum & ſupra ſub generalibus præceptis in Diſpoſitione poſuerim & paſſim apud Hiſtoricos probatos habeantur. *Pars* 1. c.2.q.3. *mod.* 1. & 2.

SENTENTIAE

Pro hac Materia.

Rex eſt profectò ſacra Conſultatio. *Plato.*

Omnia prius conſilio experiri ſapientem decet. *Terent.*

Conſilio utilius quàm viribus arma gerentur. *Verin.*

Vis conſilii expers mole ruit ſua. *Horat.*

Parvi ſunt arma foris, niſi conſilium ſit domi. *Cicero.*

Diu delibera, cito fac: nihil curare hoc eſt inſanum eſſe; nihil poſſe hoc eſt mortuum vivere. *Seneca.*

Conſilium qui de Republica tollit ex animo rationem tollit. *Farnes.*

In conſilio ſis teſtudo, in factis Aquila. *Vulg.*

Veritatis Oratio ſoluta eſſe debet & libera. *Ammian.*

Ve-

Demo-crit. *Veritas ſuaviſſima narratio eſt.*

Pietas palam declaranda, veritas Idem. *audacter dicenda.*

Seneca. *Non eſt turpe cum re mutare conſilium.*

Dio. *Non eſt conſiliis juxta metum locus.*

Livius. *Amor privati commodi, venenum eſt boni conſilii.*

Proverb. Germã. *Senex vinum ſanum vinum.*
Senex vir, ſanum conſilium.

Eruditiones & alia ſupellex.

Æne. Sylvius. *Fridericus Imperator tunc demum ſalvam fore Rempubl.* dicebat, *ſi Senatores de rebus conſultaturi, in veſtibulo Curiæ ſimulationem ac diſſimulationem deponerent.* Fridericus.

Panor. *Alphonſus Arragoniæ Rex* dixit: *Romæ eſſe debuiſſe domum Concordiæ ante Capitolium & domum conſilii: in qua priuſquam ingrederentur Capitolium* Senatores, *amorem privati commodi, odia, ſimultates & alios adfectus malos exuerent.* Alphonſus.

Tacit. *Cæſonius Pœtus* tuendæ *Armeniæ* cauſſa *à Nerone* contra *Parthos* miſſus fortium & militarium virorum conſilia optima contemnebat, & oppoſita licet deteriora faciebat, ideo tantum, *ne indigere aliena ſententia videretur.* Cæſonius Pœtus.

Lacon

Lacon. *Lacon quidam* omnis conſilii quantumvis egregii, quod ipſe non attuliſſet, inimicus fuit. Coker.

Ariſtides & Themiſtocles. *Ariſtides unà cum Themiſtocle admodum ſibi inimico* in Reipubl. negotio ad legationem miſſus; *viſne ò Themiſtocles*, dixit, *ut in his montibus pauliſper inimicitiam deponamus, recepturi eam, cum redierimus*. Innuebat deponenda eſſe odia iis qui Reipubl. negotia curant. Plutarc.

Occaſio. *Terentius* dicit: *Conſiliariorum primum dogma eſt, occaſionem obſervare properantem*: Eſt enim occaſio anima actionum & rerum bene gerendarum Mater.

In ſubitis conſil. rapiẽ. Monitum. *In ſubitis arduiſque periculis, rapienda ſunt conſilia, non quærenda.* Coker.

Idem dicit, meminerit conſiliarius, dum navis eſt ſalva, conſulere; & providere ne evertatur; poſtquam enim fluctus exſuperat, inane eſt ſtudium. Herod.

Conſilium. *Maturum eſt conſilium cui adſederint timor & cunctatio.*

Severus. *Alexander Severus rem primo die conſiliariis ſuis tantum proponere ſolebat, & ſpatium dare ut diſquirerent, cogitarentque dicturi poſtea ſententias, ne incogitantes conſilia funderent.*

Puteoli Palatiũ exunt. *Puteolis Reſpubl. in Campania* poſt multa feliciter geſta bella & trium- Lampridius.

triumphos *exſtruxit Servio Duci ſuo palatium ingenti ſumptu : in quo diverſa conclavia ea arte fornicata , ut ex uno in aliud tranſitus eſſet , & quod in uno dicebatur, hoc in ſingulis & omnibus echo diſtinctiſſime reddebat & audiebatur.* Cum ergo Dux cum ſuis centurionibus conſilium habebat in certo conclavi, milites alii per alia ſparſim conclavia ſedebant : & cum finire deliberationem vellet , clariori voce hæc ſolum verba pronunciabat ; *ita decernimus ;* & confeſtim echo undique reſonabat, *imus :* ſtatimque miles ad obſequia Ducis exſiliit.

In *Balearibus Inſulis* hæc conſuetudo fuit, ut quoties de arcano aliquo vellent deliberare ſenatores, in campos exirent , ibique foveam effoderent , verſus quam inclinabant ora & vota invicem & conſilia loquebantur ; & ubi finiebatur deliberatio , foveam illam terra implebant, atque reliquo campo complanabant. *Sepelienda eſſe conſilia ſub ſilentio innuebant :* **Baleares Inſulæ.**

Timebant nimirum ne venti voces raperent , deferrentque cõſilia late per campos, quod circa *Mydam Regem Phrygiæ* contigiſſe fabulæ memorant : Habuit hic Rex aſininas aures , & dum ſemel- **Mydas.**

mel à *Chirurgo* tonderetur, habere animadverſus eſt; igitur apud hominem pecunia ſilentium emit, ſed hic dum diu ſecretum tenuiſſet, ſemel in campis vagus, impatiens arcani, inclinato ad arundinem ore, *arundo*, inquit, *audi, Mydas habet aures aſininas:* res mira, ſtatim hæc verba ab arundine ad arundinem meare, & cum vel minimus ſpiraret ventus, clariſſime omnes campi reſonare: *Mydas habet aſininas aures*.

Frigora. Et *Gobrias* in Apologo ſuo ait: *in quadam parte India tanta eſſe frigora, ut verba loquentium priuſquam ad aures audientium perveniant congelentur, in terramque ruant*, aut in aere ſuſpenſa hæreant; verno autem tempore cum reſolutio incipit flantibus *Zephyris* reſolvuntur etiam verba, & tunc prius ſonare per aera & audiri incipiunt.

Conſus. Apud Antiquos *Cenſus*, *Deus Conſiliorum colebatur*, ejus ara ſubterranea fuit; ad inſinuandam Conſiliorum occultationem.

Ioannes Caſtellæ Rex. *Ioannes primus Caſtelle Rex ferali & lugubri veſte toties induebatur quoties tributorum conferendorum conſilio Regnum onerare debuit.* *Roſinus.*

CAPUT XV.

De Legationibus.

ET Domi & extra Legationes obimus. Extra ad fœdera ſtruenda, indicenda bella, contrahendam amicitiam cum Principibus, petenda auxilia, &c. Domi vero mittimur ad *Comita generalia* à Nobilibus: & à Rege à: *Comitia Nobilium* quando magna inſtant *Comitia*.

QUAESTIO I.

Quomodo Oratio ejuſmodi con Legatio. *ſtrui ſoleat.*

Primo, Acceſſus ſolet fieri ab aliquo diſcurſu, ſive à laude e us ad quem dirigitur Legatio ; ſive ejus à quo fit ; ſive à ſtudio utriuſque Regni erga ſe mutuo : ſive ab alia quacunque circumſtantia aut re, à qua commode ad rem inſtitutam deſcendi poſſit. *Secundo*, Puncta Legationis exprimuntur. *Tertio*, Singulæ Legationis partes ſuis argumentis ſuadentur & confirmantur. *Quarto*, Concluditur vel adhortando ad hoc quod intenditur ; vel petendo ut admittatur ; vel com-

mendando, vel exigendo, vel quid ſimile fieri debet, ſecundum exigentiam materiæ ac prout res poſtulat.

Quando laus Principis à quo legamur ponenda ſit, facile prudens Orator adverterit: nempe tunc, cum rei in qua Legatos agimus authoritas, veritas aut neceſſitas tali modo ſolidatur.

Nota verò, quod in *florentiſſimo Poloniæ Regno* hic mos invaluerit, ut Legati à Rege ad Comitiola Nobilium, *primo*, Nomine Regis præſentes ſalutent, gratiamque & favorem regium offerant: *deinde*, literas fidei, *Credentes* illi vocant, oſtendant: *poſtremo* autem, puncta Legationis præmiſſo acceſſu & diſcurſu, ſive de bono regimine Reipubl. ſive de ſtudio Regis in Remp. oratione explicent.

Exempla Legationum pulcherrima exiſtant apud *VVaſſembergium* in libro de rebus geſtis *Vladislai* IV. *Regis Poloniæ*. Sed & apud hiſtoricos paſſim praxes legeris: Excellit illa *Legatorum Scytharum ad Alexandrum M.* quam videre licet *apud Curtium lib.7.*

Quandoquidem tam varia & multiplex materia Legationis eſſe

ſoleat,

ſoleat, non eſt poſſibile ſingulas occaſiones ſuis eruditionibus inſtruere; Studium igitur cujuſcunque, hic ſupplementum faciet.

APPENDIX.

In *Genere Iudiciali* in quo accuſamus vel defendimus ut vel malitia puniatur; vel innocentia abſolvatur, nihil dicere attinet: ſive quod ex generalibus præceptis ſatis conſtare poſſit; ſive quod in eo excellere ambiens, ſatis lucida apud Authores paſſim præcepta & maxime apud *Ariſtotelem* habeat. PRAXES verò in tot *Ciceronis* Orationibus. Hoc tamen pro comperto ſit, à modernis Oratoribus forenſibus, quos *Pragmaticos aut Cauſidicos* nuncupamus, non aliunde ſumi probationes, quàm ex *Iure ſcripto communi & ſpeciali*: & quo quis ingenioſior & in legendo Jure diligentior, eo facilius poteſt & leges & conſuetudines accommodare Cauſſæ, quam defendit aut arguit. Supervacaneum igitur hic hærere, quapropter litori potius vicinus antennas ſolvo & Anchoram figo. Genus Iudiciale.

Ignoſci tamen mihi poſtulo, quod longior fuerim, quàm eſſe propoſui & prope in tituli nomen.

de-

deliqui. Utilitas ſtudioſæ Juventutis protraxit, cui unicè complacere ſtudui. Niſi forte & *Poetæ* verſu mihi adblandiar, cujus judicio ſunt.

Quæ bona, multa parum, quæ mala, pauca nimis.

Sed ſcio & Sapientum comitiis definitum circumferri, quod *in longitudine brevitas, in brevitate longitudo poſſit inveniri*: Nam & ille quondam in pauciſſimis verſibus habitus eſt longiſſimus ab Eruditorum cenſura, quoniam *ineptus Poetaſter*: & *Homerus in Iliade & Odyſſeis* ideò brevior, quia utilis & non è trivio Poeta. Sed manum de tabula, ne hoc ipſo nomine malus eſſe incipiam, dum me peccaſſe excuſo.

ICON ANIMORUM BARCLAII.

Quinque præcipuarum Nationum in Europa *rhythmet.cè expoſita.*

HISPANI.

Hiſpani viri, grandes & miri, Iudicioſi, Majeſtuoſi.

Vultu.

Vultu auſteri, mente ſynceri.
Conſiliorum utiliorum
Providi cuncti, vivi, defuncti
Iuſti tenaces, joci ſpernaces,
Non ſunt verboſi, ſed operoſi,
Cœptis conſtantes, geſtis praſtantes,
Sordidi victus, mundi amictu,
Quis, qualis, teſte noſcitur veſte:
Sunt pleni faſtu, ſed ſine aſtu,
Lectitant genus, numerant fœnus
Cui vix eſt ſulcus, vel eſt bubulcus.
Servantes legum, amantes Regum
Artes detrectant, arma affectant;
Ad quæ ceu nati, dum fas ætati
Terris & mari, Bellorum gnari,
Quo pedē ponunt nunquā deponūt,
Niſi elati, examinati.
Ad mercaturas, & ad uſuras
Pronum ſervile vulgus & vile.
Cautè furaces ſed non rapaces
Tegunt amores, & ſic gratiores,
Spreti, per tricas, vexant amicas:
Donec donata reddant amata.
Tacent irati, ſi provocati,
At non diurni, ſed diuturni
Vltores rixa, menti infixa.
Religionis & Regionis
Sunt dilatandæ & propagandæ
Semper intenti zelo ferventi.
Chriſtianiſmum & Catechiſmum
Docent realem & non verbalem.
Inquiſitores, extirpatores
Calviniſtarum, Atheiſtarum,
Et perverſorum politicorum.
Hinc pax optata & illibata.

Hiſpa-

Hiſpanas ſedes colit & ades.
Hæc Hiſpanorum regula morum.

GALLI.

Galli famoſi ſunt bellicoſi,
Furore calent, impetu valent;
Corpore breves, animo leves,
Capillis nigri, ad artes pigri,
Lingua procaces, mente ſalaces,
Luxu effrenes, etiam ſenes,
Veſtitu compti, ad arma prompti,
Non provocati furunt irati,
Cadunt duellis plures quam bellis.
Vix viri geſtu, fœmina quaſtu.
Rident vel plorant quando perorant.
Hoſti venales, ſponſis rivales.
Permutant leges, occidunt Reges,
Torturis fortes contemnunt mortes.
Fœdus cũ Turcis cunctiſque ſpurcis
Barbaris pangunt, Hiſpanis frangũt.
Et proteſtantum & rebellantum
Parricidarum, & Pyratarum
Sunt receptores & defenſores.
Perfidos amant, fidos infamant,
Vindictas fovent, diris ſe vovent,
Blaſphemant, jurant, Cœlũ nõ curãt
Confecti rugis, vix ceſſant nugis.
Sunt Chriſtiani fide, ſed vani,
Credunt quod volunt, rident quod colunt.
Religioſi, non ſcrupuloſi,
Seu cucullati, ſeu purpurati
Miſcent inſanis ſacra profanis
Hæc eſt Gallorum regula morum.

I T A L I.

ITali ſuaves vultu & graves,
Calllidi mente, lividi dente,
Ingenioſi, faſtidioſi,
Negligunt cœpta, apta, inepta,
Moras pertæſi ſimulant laſi;
Odiis ſcatent, in quibus latent,
Inſidioſi ſunt, & doloſi,
Enecant arte hoſtes non marte,
Menſas frugales amant & ſales,
Læti conviviunt, nil tamen fidunt,
Amici vultu tantum, & cultu
Officioſi, & curioſi:
Sunt hoſpitales & liberales,
Moneri cavent, advenis favent,
Donis ditati, multum ſunt grati,
Vivunt decorè, gaudent honore,
Zelant amantes, ſunt ſimulantes,
Non militares ſed ſunt ſcholares,
Ludis, & jocis & cantu vocis
Sunt perſonati, Comœdi nati,
Scriptis laſcivi, molles feſtivi,
Corteſiani qui ſunt Romani
Oratione, Devotione
Nulli cedentes, ſi ſunt ferventes
In his ſi frigent, in tantum rigent,
Vt Atheiſtæ ſint non Papiſtæ,
Humanitate & Pietate
Sunt Chriſtiani verè non vani,
Peregrinorum & miſerorum
Soli Patroni, ad curas proni,
Hæc Italorum regula morum.

GER-

GERMANI.

CAſti Germani, Iuvenes cani,
Artibus clari, operari,
Mente ſinceri, fidi & veri,
Laborioſi ſed ebrioſi,
Vt potatores ſic ſunt ultores
Ad menſem Fratres, ſenatu Patres,
Intenti ad quæſtum amãt honeſtum,
Et parentelis, & clientelis,
Obſtringi curant, ſervantq; jurant,
Peregrinantur, multum vagantur,
Quovis in loco non ſine joco,
Patriam putant ubi compotant:
Vxor & panis ſi detur ſanis,
Illis retenti, vivunt contenti.
Cuncti civiles magni & viles,
Diſciplinati, ad cultumnati:
Sed geſtu craſſi, voce ſunt baſſi,
Blaſphemant læſi, vomunt obæſi,
AEdibus mundi, prole fœcundi,
Bella externa, ut & interna
Puberes quærunt, & dura ferunt,
Nil curant æqua ſint vel iniqua.
Num ſint pro charis focis vel aris
Certant pro ære, avari verè,
Religionem, Devotionem
Auſterã rident, credunt quod vidẽt.
Illis doctrina hæc eſt divina,
Quæ ſenſus mollit, terrores tollit,
Qui de æterno ſiunt inferno,
Hæc Germanorum regula morum.

POLONI.

Fortes Poloni, equites boni,
Gens generoſa, ſed otioſa,
Nobilitatis, & libertatis
Gaudent honore, æquali more,
Duces vocari, aut procreari,
Nobiles ſane putant mane.
Immunitates & dignitates
Plebeis negant, ut ſint quos regant.
Vivunt privati ut ruri nati
Publicis curis, rebuſque duris.
Quæſtu allecti, vix ſic ſunt recti,
Soli mandata, cœlitus data.
DEI rigorem, & Sanctum morem,
Mitigant lenta lege inventa;
Fide conſtantes, zelo nutantes,
Verentur clerum & amant verum,
Divos honorant, devotè orant,
Iejunant ſtrictè, nil agunt ficte,
Mens timorata illis innata.
Captivāt nullum, nec perdunt ullū,
Niſi convictum & jure dictum;
Hinc ditiores premunt minores,
Quos tollunt cæde ſolvunt mercede,
Obſervant Reges ſed frangunt leges,
Nil celant juſti, plorant percuſſi
Sunt prodigales, non liberales;
Vt ſine muris, ſic ſine curis;
Vrunt libentes & comedentes:
Bonum futurum, malum venturum,
Providēt nunquā, nec curāt unquā,
Quando compotant ebrii notant
Hauſtus æquales, qui negant tales
Hoſtes cenſentur, menſis arcentur;

Sor-

Digitized by Google

Digitized by Google

Ex libris Ioannis Colle
hic quoque est habendus: